

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Bács–Kiskun megye Területfejlesztési Konceptiójának az elkészítése annak a folyamatnak az egyik fontos állomása, amely a Területfejlesztési Törvény elfogadása után kapott különösen nagy lendületet.

Az Országgyűlés 1996. március 19-én emelte törvényerőre a területfejlesztésről és -rendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényt, amely 1996. június 5-én lépett hatályba. Ennek értelmében a Bács–Kiskun Megyei Területfejlesztési Tanács és a Közgyűlés állást foglalt a megye és kilenc kistérsége hosszú távú területfejlesztési koncepciója, programjai megalkotásáról, illetve a megyei és kistérségi területrendezési tervek elkészítéséről.

A sokoldalú előkészítés és szakmai összefogás eredményeként született koncepció a kiindulópontot jelenti a további munkálatokhoz, a területrendezési feladatok pontosításához és a programozáshoz. A megye jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzetéből kiindulva áttekintettük, elemeztük a ma ismert folyamatokat, változásokat, majd összegeztük a területfejlesztés főbb céljait, lehetséges irányait, prioritásait, meghatároztuk több, egymással szervesen összekapcsolódó, átfogó fejlesztési program lehetőségét, a megye egészét és a különböző kistérségi körzeteket illetően egyaránt.

A jelen **kibővített, egységes szövegbe foglalt megyei és kistérségi területfejlesztési koncepciót** széleskörű politikai, szakmai, testületi és területi-társégi egyeztetési folyamat előzte meg (lásd 1. sz. melléklet). Dokumentáltan is több mint 300 résztvevő szóbeli, vagy írásos véleményével egészültek ki az előzetes irányelvek. Az észrevételekkel és javaslatokkal bővített megyei és kistérségi koncepciók alkalmasak arra, hogy

- alapidokumentumként egy meghatározott időre irányt szabjon a megye területfejlesztésének,
- egységes megyei – területi szemlélettel orientálják a területfejlesztési források, támogatások elosztását,
- belőle különböző szintű, kistérségi, területi, megyei pályázatok szülessenek,
- komplex módon, az ágazati, területi és települési szempontokat egyaránt figyelembe véve sikeressé tegye Bács–Kiskun megyét, annak környezeti, gazdasági, települési, térségi és társadalmi fejlődését.

II. Előzmények, célok, időtávok

1.

A törvény, és a törvény nyomán született végrehajtási rendeletek hazánkban teljesen új módon, sokszereplős és demokratikus intézményrendszer kiépítésének igényével, hazánk európai integrációjával, az euroregionális fejlesztési elvekkel, szabályokkal összhangban indították útjára a területi fejlődés sokszínű és bonyolult együttműködést igénylő folyamatát.

A területpolitika által megkívánt szintek közül az első törvényesen létrejött szint **a megyei szint**, amely -- **a decentralizált hatáskör-telepítés, a szubszidiaritás elve** alapján -- **a megyei területfejlesztési tanácsok** hatáskörébe utalja a **megyei területfejlesztési koncepció kidolgozását és elfogadását**, illetve a decentralizált területfejlesztési pályázati pénzalapok elosztásához szükséges prioritások meghatározását, a tanácsban képviselt kistérségi, gazdasági és más szervezetek képviseletének és érdekeik érvényesítésének biztosításával.

Bár a **területfejlesztési koncepció** és a hozzá szervesen kapcsolódó **területrendezési terv** tartalmi és jogi követelményei, a megvalósítás pénzügyi keretei *még nem teljesen és pontosan tisztázottak*, s feltételezhető az is, hogy a gyorsan változó gazdasági, társadalmi, politikai körülmények miatt hosszabb távon

- **csak a folyamatos tervezés,**
- **az egymást megtaláló területfejlesztési szerepelők, partnerek közös, érdemi fellépése,**
- **a különböző tartalmú és szintű (ágazati, térségi) részletes programok kibontása, azok fejlesztési és tervezési feltételeinek a fokozatos területi megvalósítása**

lehet igazán sikeres.

(A kistérségi koncepciók tartalmára és elfogadására ma még nincs pontos törvényi előírás, s a szervezeteik jogi és intézményi keretei is bővítésre szorulnak. A jelenlegi tartalmú kistérségi koncepciók három, a térségekkel lefolytatott egyeztetés alapján készültek el.)

A koncepció fő célja, hogy a területfejlesztés valamennyi lehetséges szereplője számára, a megye sajátosságaiból, adottságaiból, tradícióiból, jelen és jövő lehetőségeiből kiindulva

- **először elvi, stratégiai, koncepcionális alapokon,**
- **majd a folyamatos tervezés során prioritások, fejlesztési célok,** ágazatokra és területekre bontott **programok, projektek** komplex szemléletű kidolgozásával, illetve megvalósításával vigye előre **az egész megye területi -- környezeti, gazdasági, társadalmi, települési -- fejlődését.**

Az ország közepén, az **Alföld jellegzetes középtáján, a Duna – Tisza közén fekvő** Bács-Kiskun megye fejlesztési koncepciójának kidolgozását az alábbi fő helyzetértékelő tényezőkből lehet elindítani:

- sajátos forgalmi helyzetéből, dinamizáló hatású tranzitszerepéből,
- európai jelentőségű **természeti értékeiből (Duna, Tisza, Kiskunság, Felső-Bácska, hévizek),**
- kiemelkedő komparatív - az adottságok összevetésében mutatkozó - előnyöket jelentő, nagy hagyományú **agrár-adottságaiból és mezőgazdasági termeléséből, valamint erdőgazdálkodásából,**
- különleges a kis- és középüzemi méretű gazdasági vállalkozások befogadására **alkalmas településhálózatából,**

- a déli országhatár mentén kínálkozó **új nemzetközi integrációs** (kitörési) **lehetőségeiből,**
- humán erőforrásainak, társadalmának vállalkozó-készségéből, **innovatív megújíthatóságából.**

E tényezőkből kiindulva a megye jó esélyekkel indul az ország egyenletes fejlődését, a területi kiegyenlítést, illetve a fejlődési gócpontok és a közöttük kiépíthető modern gazdasági térszerkezet kifejlesztését egyszerre megcélzó területi versenyben. Az előnyös adottságokra építő fő fejlesztési irányok, a pozitív megközelítésű megyekép, az ún. "előre menekülő" taktika segítheti talán leginkább **az egyes térségek és települések sürgető felzárkózását, az elmaradottság felszámolását is.** Ezt a modern, komplex szemléletű vidékfejlesztés keretei között lehet majd megoldani.

A megye jövőbeli harmonikus területi fejlődése feltételeinek megfogalmazásakor a megye sajátos történelmi fejlődésének következtében kialakult, igen bonyolultan összekapcsolódó, különböző tájegységekhez kötődő (Duna-mente, Kiskunság, Bácska, Tisza-mente) szerkezetéből kell kiindulni.

Ezek szerint szükséges,

- hogy **a megye** saját területpolitikája **alulról építkező, a kistérségekre támaszkodó, a területeknek megfelelően sokszínű** legyen (ezt szolgálják a kistérségi fejlesztési koncepciók),
- ugyanakkor **szükséges az is** - lévén e megye is csak alig fél évszázados területi-közigazgatási képződmény -, hogy **legyenek** valóban **közös,** valamennyi térségre, településre kiható, a gazdaság ágazati szektorai, valamint a térségi intézményi, társadalmi és civil szereplők, tehát **az egész megye számára elfogadható, felvállalható céljai, prioritásai.**

2.

Bács–Kiskun megye egésze számára **négy** ilyen **általános, közös, fő fejlesztési cél** adható meg:

- **a megye városi központjainak dinamizálása,** a gazdasági-társadalmi fejlődésük hatásaként **területi kisugárzásuk, ellátóképességük növelése** a fejletlenebb térségek, települések felé, azok **felzárkózása céljából,**
- a megye jelentős közúti, vasúti, vízi közlekedési, forgalmi és üzleti tranzit szerepéből kiindulva, **komplex hatású forgalmi tengelyek kiépítése és rájuk épülően modernizációs fejlesztések elindítása** az észak-nyugatról dél-keletre áramló fejlődés trendjeiből, folyamataiból következő közvetítői kereskedelmi, termelési, logisztikai kapacitások kiépítésével,
- **az európai csatlakozási folyamatokból következően törekedni kell – különösen a területpolitika és az agrártermelés terén – az alapfeltételek megteremtésére, a megye sokoldalú, komplex fejlesztésének eurokonformitására,**

- fokozni szükséges a megye **népességmegtartó képességét**, tekintettel a helyi társadalom területi-települési harmónia igényeire, s a **humán erőforrások átfogó fejlesztésére**.

3.

A fenti fő fejlesztési célok mellett általános, a megye egészére érvényesíthető területfejlesztési stratégiai célokként rögzíthető:

- a megye egésze **népességmegtartó képességének** erősítése;
 - a **mező- és erdőgazdálkodás** többirányú fejlesztése és a jelenleginél nagyobb közvetett és közvetlen támogatása;
 - **új típusú termelő és szolgáltató gazdasági ágazatok** befogadása, sokoldalú fejlesztése;
 - az **életkörülmények** közvetett gazdaságfejlesztésen és közvetlen infrastruktúra-fejlesztésen alapuló javítása, s ahol szükséges ott a szintrehozása;
 - a történelmi okok következtében is erősen tagolt, **sokoldalú településállomány értékeinek** megőrzése és megújítása;
 - a megye **térségi – települési - társadalmi összefogásának** (kohéziójának, partneri viszonyrendszerének) erősítése;
 - a **helyi-megyei kötődések** (identitástudat) erősítése és annak cselekvő társadalmi erővé való transzformálása, a lakossági és civil szervezeti kezdeményezőkészség fejlesztése;
 - a megye és tájegységei (kistérségei) közös és egyedi értékeket felmutató jövőképeinek, **imázsának** megformálása, fejlesztése, s végül
 - a megye és térségei **területi és nemzetközi marketingjének**, kapcsolatrendszerének, együttműködési rendszerének javítása.

4.

A megyei területfejlesztési koncepciónak - a négy fő cél és az általános stratégiai célok megvalósításához - **területpolitikai** szempontból az alábbi **elveket** szükséges a különböző típusú területekre alkalmaznia:

- mérsékeltebb állami hozzájárulás esetén: **az önerőre támaszkodás elve**;
- komplexen koordinált és koncentrált források esetén: **a gazdaságot és a humán szférát együttesen átható, megújító-befogadó (innováció-orientált) fejlesztés elve**;

- a megye karakteres területi különbségeiből kiindulva, elsősorban a kistérségeket célzó címzett és céltámogatási források esetén: **az alulról építkező táji, kistérségi és települési összefogás fejlesztési** elve;
- a megye sajátos városodottságából kiindulva, a régi és új városok kisugárzó szerepét támogató lehetőségek esetén: **a tervezett városfejlesztés** (dezurbanizáció) **és a minőségi vidék-(falu, tanya) fejlesztés** elve, megfelelő forgalmi, információs és kommunikációs rendszerek kiépítésével.

5.

A koncepció időtávjai:

- a stratégiai célokból következő feladatok, programok egy részének megvalósíthatósága már **rövidtávon** (kb. 2 év) is eredményes lehet,
- a két fő célt tekintve a **középtáv** (3 - 6 év) tekinthető reálisnak,
- míg a teljes megvalósulás elsősorban **hosszú távú** (7 éven túl) cél lehet.

III. A megyei területfejlesztési koncepció

elvárható kapcsolódási területei és az azokból levonható következtetések

1.

Az **európai regionális politikai**, területfejlesztési előírások és kívánalmak rendszeréhez való igazodás és kapcsolódás a megyének a formálódó **Duna –Körös – Maros – Tisza Eurorégióban** betöltött helyzetét illetően is alapkövetelmény. Ugyanakkor hazánk remélt EU integrációja esetén megyénk esélyes lehet mind **a környezetileg különösen érzékeny területek** támogatására, mind **a fenntartható fejlődést biztosító (rurális) mezőgazdasági területek programjaihoz való kapcsolódásra**. Az “általános” fejlesztést igen fontos lehet - a stratégiai irányként már fentebb meghatározott – a tranzit **szerepkörre építeni, azaz a Duna folyam tengelyére** (ennek kidolgozása folyik a nemzetközi Duna-program keretében), **a Bécs-Budapest-Belgrád komplex fejlesztési tengelyre (közút, vasút), valamint a határmentén jelentkező új lehetőségek feltárására**. Ez utóbbi feladatok és programok kulcsterülete a Tompa, Kelebia, Bácsalmás, Hercegszántó átkelők különleges fejlesztési zónája lehet.

A gazdasági, társadalmi és üzleti transzmissziós, integrációs feladatok támogatása remélhető a nyitott és átjárható új, határok nélküli Európa itteni feladatainak megoldására, megvalósítására.

2.

Az elfogadott **Országos Területfejlesztési koncepció** elvrendszere megfelel az általános EU területpolitikai elveinek. A koncepciónak az e megyére vonatkozó konkrét részeit figyelembe vettük. Az OTK alapján a kormányzattól elsősorban **környezetfejlesztési** (csatornázási, hulladék-elhelyezési, természetvédelmi) **programok**, s a területi kiegyenlítés elve mellett a különböző beavatkozási (kis)térstípusokra (elmaradott, mezőgazdasági - rurális, tartós munkanélküliséggel sújtott) meghatározható, de felépítésében és végrehajtásában komplex szemléletű, sokoldalú **vidékfejlesztési programok** támogatása remélhető.

3.

Az **Alföld Program** irányelveiből, az MTA Elnöksége és a Kormány által elfogadott Alföld fejlesztési dokumentumokból az a fő kíváncsi következik Bács-Kiskun megye fejlesztési koncepciója számára, hogy a fejlesztéseket az Alföld jelentős környezeti érzékenysége, **az ökológiai és az ökonómiai feltételeknek, a tájhajlamnak, tájpotenciálnak és a lokális társadalom adaptív készségeinek és lehetőségeinek egyszerre megfelelően kell megtervezni és végrehajtani**. Az Alföld - mint egységes, nagy természeti táj és viszonylag homogén nagyrégió - a megye és természeti határok tekintetében a szomszédos (sőt a határon túli) alföldi területek között **nyitott, integrált területfejlesztési megoldásokat** igényel. Meghatározó fontosságúak a vízrendszerek (a Duna és a Tisza tengelye, vízváltójukon a Homokhátság) problémái, szükség van a komplex vízgazdálkodás új alapjainak megteremtésére, de a táji-történeti határokon átnyúló sokoldalú társadalmi kapcsolatok lehetőségei is (elsősorban Pest és Csongrád megye felé, de a többi alföldi és kelet-dunántúli megye felé) számosak, s ma még nagyrészt kihasználatlanok.

4.

Az Alföld nagyrégióinak a felosztása szerint a Dél-Alföld statisztikai tervezési régióban (NUTS II.) - és annak PHARE mintarégió programjának elfogadása esetén - Bács-Kiskun pozíciója és átkelő-tranzit szerepe tovább növekedhet. A **Dél-Alföldi Területfejlesztési Régió** megalakításával és a benne formálódó új típusú fejlesztési együttműködések, a közösen kidolgozandó regionális területfejlesztési koncepció nyomán szintén új lehetőségek nyílnak a megye számára. Ezen a szinten volna elérhető pl. az egész Homokhátság komplex környezetgazdálkodás-fejlesztési (természetvédelmi, vízpótlási, stb.) programjának a kidolgozása és megvalósítása.

A megye **valamennyi jelentős tranzitútvonalának és fontos átkelőhelyeinek** (Duna, Tisza és hídjaik, valamint folyami hajózásuk, a közúti és vasúti fővonalak) **fejlesztésével** ebben a regionális szerveződésben - a partnerség elvére építve - potenciális lehetőségek jelennek. Ezek feltehetően a megye forgalmi-helyzeti energiáinak fejlesztésével és kihasználásával elsősorban a városokat érintenék. A jelenlegi és a tervezett közlekedési-forgalmi tengelyek, sávok, folyosók mentén él ugyanis a megye népességének mintegy 2/3-a.

5.

Végül a fenti - részben külső, nemzetközi igazodást előíró, részben belső, hazai, horizontálisan és vertikálisan is meglehetősen tagolt - területfejlesztési dokumentumok, irányelvek, a belőlük adódó lehetőségek csak akkor hathatják át **érdemben Bács-Kiskun megye területfejlesztési koncepciójának** a megalkotását, elfogadását, és remélhetően sikeres megvalósítását, ha megvan hozzá **a szükséges adaptivitás**, ha az azokban foglaltakat **a megye és a kistérségek területfejlesztési szereplői is a maguk képére formálják**, s alulról,

demokratikusan építkezve, koncepciózusan, „fürtszerűen” összekapcsolják elképzeléseiket, terveiket.

*Az előbbieket miatt is fontos, hogy **legyen a megyének, a kistérségekkel egyetértésben elkészített** - a terület adottságaiból kiinduló, ahhoz igazodó, világos elvekre építő, a lehetséges stratégiai irányokat vázoló, a sikeres végrehajthatóságot (majd a programok szintjén is) biztosító – saját, írott és dokumentált területfejlesztési koncepciója. Ennek érvényessége túl kell hogy mutasson a politikai ciklusokon, ágazati és települési részérdekeken, s nyitottnak kell lennie a folyamatos aktualizálás igényeire is.*

IV. A megyei területfejlesztési stratégia prioritásainak megalapozását segítő fontosabb megyei területi folyamatok és következményeik

1.

A megye helyzete a komplex szemléletű területfejlesztés szempontjából számba vehető folyamatok tekintetében **ellentmondásos. Egyszerre vannak jelen a kedvező, dinamikus irányú változások és a kedvezőtlen elemek.** A legtöbb "mérhető" tényezőt tekintve **a megyén belül az egyes térségek és az adott térségeken belül a települések között is számottevő differenciák tapasztalhatók.** Párhuzamosan kell tehát a fejlesztési góccokat dinamizálni és elmaradott térségek szintrehozását elvégezni.

2.

Bács–Kiskun megye - alföldi társaihoz hasonlóan - **közepesen fejlett** megye. A területi GDP alapján osztott normatív forrásokból is ennek megfelelően részesedhet, arányosan, közepes mértékben.

3.

A természeti-környezeti adottságok különleges megyei feltételei között a természet- és környezetvédelem feladatai igen fontosak. A tanyák, a tanyás települések és agártermelésük különleges területi összekapcsolódást mutatnak. Harmonikus fejlődésük is csak közösen, a védelem maradandósága és a fejlesztés változás-igényének összehangolásával lehetséges. Ugyanakkor e térségek jól összekapcsolhatók a falusi-tanyai turizmussal, de egy nagyléptékű, átfogó, komplex turisztikai program kidolgozásához és megvalósításához is hozzájárulhatnak.

4.

A demográfiai folyamatokat tekintve megindult az egész megyére jellemző lassú öregedés. Sajnos - részben a munkanélküliség miatt - az aktív keresők száma is csökkent az elmúlt nyolc év alatt. A demográfiai folyamatokat együttesen tekintve **a megyei humán erőforrások jobb kihasználása és az új munkahelyek teremtése** alapvető fejlesztési iránya kell, hogy legyen a területfejlesztési koncepciónak, amit a megye közvéleménye is igényel.

5.

A periférikus helyzetből, az infrastrukturális elmaradottságból és a sajátos térszerkezetből következő folyamatok szerint megállapítható, hogy bizonyos területeken (telefon, gázellátás, lakásépítés üteme) **jelentős felzárkózásban** van szinte a megye egésze, de e változások még sajnos **nem ösztönzik eléggé a gazdasági fejlődést**. Rendkívül nagy a vízkivétel, de igen gyengék például a csatornázottság mutatói (a közműháló nyitottsága az érzékeny és veszélyeztetett környezet miatt igen fontos elem). Jogos és általános vélemény a megyében, hogy az elérhetőség és a közúti közlekedés minősége, áteresztőképessége, biztonsága nem elégséges, fontos hidak hiányoznak az átmenő forgalom nagyságához viszonyítva. Mindezekből az következik, hogy **az infrastrukturális lemaradás fokozatos felszámolását a közelmúltban megindult ütemben szükséges folytatni**, de azt jobban közelíteni kellene a gazdasági szféra remélhetően növekedő igényeihez, s a lakosság keresletéhez, teherbíró-képességéhez. Fontos az is, hogy általában és önmagában az infrastruktúra fejlesztése nem vált ki gazdasági szerkezetváltást vagy növekedést, de elmaradása esetén nem is remélhető, hogy a gazdaság élénkül.

6.

Ez azért is fontos, mert **a megye gazdasága elmozdulni** látszik az 1991-92-es évek **mélypontjáról**. A külföldi tőke megjelenése nyomán az általuk szervezett beruházási érték növekszik. Számos gazdasági ágazatban több tízezer vállalkozás működik a megyében. Bár e vállalkozások tekintélyes része egyéni (vagy kényszer-) vállalkozás, magának **a vállalkozási szellemnek a megléte alapot adhat több kis- és akár középvüzei méretű vállalkozás beindítására, kifejllesztésére**. Ebből a helyzetből egyértelműen következik, hogy **a gazdasági-termelési tevékenység sokoldalúbbá tételének, diverzifikálásának szükségessége**. Ehhez a pénzügyi (tőke) és a humán feltételek (képzettség, idegennyelv-tudás) lényeges javítása is kívánalom.

7.

A megye mezőgazdasága a nagy piacvesztés sokkja után részben **stabilizálta termelését**. A mező- és erdőgazdálkodásban is több ezer vállalkozás működik. A mai szintet tartva és az integrációt lényegesen növelve valószínűsíthető, hogy **a mezőgazdasági termelést kiegészítő más tevékenységekkel** (a korábbi háztáji és melléküzemági megoldásokhoz hasonló vállalkozási formákkal, integrátorokkal) lehetne az ágazat további stabil fejlődését biztosítani. Ennek egyik iránya a tradicionális és piacképes agrárágazatok sikeres fejlesztése lehet, a másik a fenntartható, a részben önellátó, intenzív, illetve más területeken az extenzív, de sokoldalú kisgazdaságok iránya.

Nem szabad azonban lemondani arról a hosszabb távon érvényesíthető **gazdasági szerkezet-átalakításról**, amely a világ hasonló alföldi jellegű agrártérségeiben fokozatosan és sikeresen vezette be **a kis nyersanyag- és energiaigényű, de magas munkakultúrára és hozzáadott értékre alapozó, ún. tudásigényes - játék-, kézmű-, bútor-, vagy elektrotechnikai - ipart**.

8.

A gazdaság teljes átalakulása és modernizációja irányába mutatnak viszont azok a megyei gazdasági mutatók, amelyek **a terciér és a quaterner** (szolgáltató, kereskedelmi, szállítási, felsőoktatási, pénzügyi, stb.) szférában jelentkeznek. A megye e téren prognosztizálható

szerepe kitüntetett fontosságúvá teszi ezeket a kedvező jeleket (főiskolák integrációja, ipari parkok létesítése, a banki fiókhálózat bővülése, szállítmányozási és ingatlanközvetítő vállalkozások fejlődése).

9.

A megye humán erőforrásainak jelentős része a városokba koncentrálódik. Ebből mind a gazdaság, mind az infrastruktúra fejlesztésére kedvező hatékonyságú megoldások kínálkoznak. Ugyanakkor az egyes térségek falusi településeinek növekszik az elöregedés, csökken a kisebb települések népességmegtartó képessége, nő az egyes társadalmi csoportok jövedelmi elkülönülése, ami a **szociális gondoskodást-foglalkoztatást**, illetve a **közmunka-rendszer növelését** teheti szükségessé.

10.

*Ha a fenti főbb folyamatokat területi-települési elrendeződésükben is megvizsgáljuk, akkor válik igazán láthatóvá és érzékelhetővé, hogy **a megye területfejlesztési koncepciójának egyszerre több elvet kell követnie**, a különféle kidolgozható és megadható prioritásokat az egyes térségekben **más-más hangsúllyal** szükséges alkalmazni, s **térségenként jelentősen eltérő beavatkozási – fejlesztési - cselekvési programok** kidolgozására van szükség.*

11.

A megye településeinek és térségeinek demográfiai, foglalkoztatási, gazdasági, és infrastrukturális helyzetét - a megye valamennyi településének fajlagos adatai alapján, az egymáshoz viszonyítva elfoglalt rangsorhelyük minősítő besorolásai szerint - vizsgálva megállapítható, hogy a megyében szinte **alig vannak minden tekintetben hasonló, homogén, azonos besorolást, s ebből következően hasonló beavatkozást igénylő területek**. Bár az is igaz, hogy összefüggő, súlyosan elmaradott, vagy teljes mértékben fejlett kistérségek sincsenek. Ez megnehezíti a területi fejlesztési elképzelések közös nevezőre hozását.

12.

Az infrastruktúra területi fejlettségi képe megerősíti azt a feltételezést, hogy a megye **erősödő és szinte hálószerűen összekapcsolódó közlekedési-térszerkezeti tengelyei mentén**

- Kecskemét-Soltvadkert-Baja

- (Budapest)-Lajosmizse-Kecskemét-Kiskunfélegyháza-(Szeged)

- (Budapest)-Kunszentmiklós/Tass-Solt-Kalocsa-Baja-Hercegszántó

- (Dunaföldvár)-Solt-Kecskemét-(Békéscsaba)

- Solt-Kiskőrös-Kiskunhalas-Kelebia-Tompa

- (Bátaszék)-Baja-Mélykút-(Szeged)

- (Szolnok)-Kecskemét-Kiskunfélegyháza-Kiskunhalas-Kelebia

koncentrálnak fejlesztések sikeresek és eredményesek lehetnek.

V. Bács–Kiskun megye területfejlesztési koncepciójának stratégiai irányai és javasolt prioritásai

1.

A fentiekből, vagyis a megye rendkívül differenciált adottságaiból, fejlődési esélyeiből és annak számos korlátjából kiindulva Bács-Kiskun megye területfejlesztési koncepciójának **sokoldalúnak**, - de a főbb irányok szintjén - mégis kellően **aggregálnak, szintetizálnak** kell lennie. Tekintettel az erőteljes és sok tekintetben tartós folyamatokként még nem értékelhető, bizonytalan változásokra, a stratégiai irányok és prioritások csak **a legfontosabb működési területeket (szférákat) tekintve** rögzíthetik azokat a fejlesztési elképzeléseket, amelyek a környezetre, a gazdaságra, a műszaki és a humán infrastruktúrára, a társadalomra, valamint a településszerkezetre építő megyei területi fejlődést a mai ismereteink szerint az elvárható, kedvezőbb, harmonikus irányok felé segíthetik, terelhetik.

2.

Alapvetően **három fejlesztési „forgatókönyv”** (scenario) adható ma meg, amely az országos területi politika és annak garantált finanszírozása függvényében a lehetőségeket részben a megye számára is kijelölheti:

1. polarizált fejlődés – elsősorban Baja és Kecskemét kiemelt szerepének és a többi város súlyának további növekedésével, alig mérséklődő területi egyenlőtlenségekkel;

2. közepesen koncentrált fejlesztés - a tudásalapú ipar és az élelmiszergazdaság erősödésével, a növekedő közlekedési és együttműködési tengelyek szerepének felértékelődésével, de tovább hanyatló perifériákkal;

3. dekoncentrált (kiegyenlített) fejlesztés - egy feltételezett gyors gazdasági növekedés nyomán - erős nemzetközi integrációs irányok kibontakozásával, fokozott területi szolidaritás alapján jelentős kiegyenlítődéssel, általánosságban és sokoldalúan érvényesített fenntartható fejlődéssel.

Jelentős **beavatkozások nélkül** az **első irány** valószínűsíthető, a prioritásokat és a fejlesztési célokat tekintve **a második változatot szükséges preferálni**, míg hosszabb távon **a harmadik lenne az ideális. Bács-Kiskun megye** - tradíciói, lehetőségei, adottságai alapján - **a harmadik fejlesztési irány megvalósítására törekszik.**

3.

Bács-Kiskun megye számára – az irányelvek szintjén - **öt fejlesztési prioritás** elfogadása ajánlható.

Első prioritás: A fenntartható vidékfejlesztés (környezeti-gazdasági-települési-társadalmi) feltételeinek megteremtése és gyakorlati alkalmazása

Mindhárom foratókönyv szerint ez **alap-prioritás**nak vehető, olyanak, ami ma a modern területi fejlődés **alapkövetelménye**. A megyét illetően ez a prioritás az alábbiakat foglalja magába:

- az igen értékes **nemzeti parki, tájvédelmi, természetvédelmi területek és a helyi értékek szigorú védelmét**, ezek hatásterületén az agrártermelés és az idegenforgalom tájkímélő módszereinek, formáinak alkalmazását, támogatását;
- a **Homokhátság vízpótlásának** megoldását, a táji szempontból igen értékes területek **ökológiai és ökonómiai alapú fejlesztését**;
- további **erdősítéseket** a magasabb ökológiai értékek elérése érdekében, a környezeti állapot javítása céljából (főleg a Homokhátságon akáctelepítéssel)
- a megye komplex vidékfejlesztésre alkalmas további területeinek a **tájtermesztés és biogazdálkodás** felé való elmozdítását, a talaj- és vízvédelem fokozását;
- a települések megváltozott gazdasági körülményei között a **külterületek fokozott védelmét**, az alföldi tájrészleteknek a korábbi arcukatukhoz hasonló rekonstrukcióját, a biodiverzitást biztosító **zöldfolyosó-rendszer kialakítását**.

Összefoglalva: **a tájhajlam** érvényesítését a területrendezési tervezés során, összekapcsolva mindezeket a megoldásokat **a falusi-tanyai-pusztai-vízi-kisvasúti és az ún. ökoturizmus fejlesztésével**, további **erdősítésekkel**, illetve a települések belterületének igényes fejlesztésével és csatornázásával. A korszerű **szennyvízkezelés és hulladékgazdálkodás** az e prioritáshoz tartozó feladatok kiindulópontját jelentik.

A koncepciókészítés előzetes egyeztetései során megállapítható volt, hogy az e prioritáshoz kapcsolódó fejlesztések sikere csak valamennyi érintett szerepelő – környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, agrárszféra, erdészet, turizmus, településgazdálkodás, hulladékkezelés - együttes és konkrét területre, településekre szabott felismert, közös érdekei harmonizált tervei alapján remélhető. Egyik ágazat sem kerülhet kizárólagos helyzetbe, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy komplex szemléletű közös fejlesztésekre ma még együtt nem alkalmasak.

Második prioritás: Komplex gazdaságfejlesztés alkalmazása, különös tekintettel a korszerű vertikumú mező- és élelmiszergazdaságra, valamint új, versenyképes, tudásalapú termelő és szolgáltató ágazatok befogadására

A megye komplex gazdaságfejlesztésének kereteit - a hazai és külföldi tőke irányába mutató kellő fogadókészség esetén - **a kis- és közepes méretű vállalkozások kitüntetett támogatása** jelölheti ki. E prioritás tartalma a következő lehet:

- a megye gazdaságának **diverzifikálása**. A megye adottságai nyomán igen sokszínű, sokoldalú **ipari fejlesztési programok** is életképesek lehetnek (élelmiszeripar, kis nyersanyagigényű gépipar és/vagy alkatrészgyártás, faipar, bútoripar ún. beszállítói-alvállalkozói iparágak fejlesztése).
- a **mezőgazdaságot** illetően a profitorientált, extenzív és intenzív termelés mellett a szociális típusú, fenntartható, részben önellátó, biotermelés–centrikus, tájkímélő típusú vegyes állattartás és növénytermesztés is eredményes lehet, ha az magas színvonalú feldolgozással és más kiegészítő tevékenységekkel párosul (kézműipar, szolgáltatások), s a megélhetést is javítja;
- **gazdasági és vállalkozói övezetek** létesítése; • a megye komplex gazdaságfejlesztésének távlati lehetőségei a humán erőforrások jobb kihasználásával (átképzési és új képzési programokkal) és a hozzá adottságként meglévő kedvező méretezettségű településhálózatával nemcsak a termelő, hanem a termelést segítő-kiszolgáló, a területi kooperációt fokozó, **szállítási-fuvarozási, raktározási, csomagolási, technológiai-transzfer, (nagy) kereskedelmi ágazatokban** is adottak;
- az elmaradott térségekben a szociális alapú gazdaságfejlesztés **munkahelyteremtő beruházásait több ágazat koordinációjával** ajánlatos biztosítani;
- fontos kiegészítő ágazata lehet a gazdaságfejlesztésnek **az idegenforgalom**;
- a megyei **területfejlesztés** elsősorban érdemi koordinációval, a szükséges infrastruktúra, a vállalkozói készség és -kultúra fejlesztésével **közvetetten járulhat hozzá a gazdaságfejlesztéshez**, hiszen maga a gazdaságfejlesztés eredményessége annak szereplőin múlik.

A koncepciókészítés előzetes egyeztetései során a gazdaságfejlesztésben elsődlegesen érintett szervezetek (MVA, mindhárom gazdasági kamara) maximális kooperációs és kölcsönös együttműködési készségüket fejezték ki a területfejlesztési koncepció kialakítása és érdemi megvalósítása terén. A sokszereplős területfejlesztés igényeit figyelembe véve jövőbeli szerepüknek - mind az ágazatok érdekérvényesítését, mind a komplex szemléletű területi fejlesztések összehangolását tekintve - növekedni kellene. A piaci alapon működő és sajátos önmozgású gazdasági, illetve a tervezésben kiüntetett szerepű önkormányzati szféra ma még nem halad közös pályán. A partnerségük rendkívüli fontosságú.

Harmadik prioritás: A megye és városai tranzit szerepkörének fejlesztése, a periférikus helyzet felszámolása

A területi gazdasági-társadalmi kapcsolatok fejlesztésének elengedhetetlen feltétele, hogy a megye gazdaságának és társadalmának a fejlettebb **magyar és európai gazdasági övezetekkel való kooperációs lehetőségei** kibővíljenek. A megyét illetően ez a prioritás az alábbiakat foglalja magában:

- a megye valamennyi **fontos közútjának, vasútvonalának (különösen a Budapest – Kelebia vasúti fővonalnak) a sürgős fejlesztését**, a közös közúti-vasúti hidak használati problémáinak megszüntetését és a városok elkerülő útjainak kiépítését, de növekvő lehetőségek jelennek a vízi közlekedésben is;

- **a bajai kikötő és logisztikai központ** fejlesztését, tekintettel azok térbeli kisugárzó, valamint gazdaságfejlesztő hatásaira is; • **a határátkelők átbocsátóképességnek fejlesztését**, áttételes (externált) hatásai kihasználását; szükség esetén új kishatár-átlépők megnyitását;

- **a kombinált szállítási formák** (közúti, vasúti, vízi, légi szállítás) tudatos fejlesztését a remélhetően erősödő balkáni gazdasági erőterek igényeinek kiszolgálásával;

- hosszabb távon a legmodernebb **kommunikációs-információs rendszerek** fő- és alközpontjainak kiépítését, ami motorja lehet mind a gazdaságnak, az üzleti életnek, mind a kül- és belkereskedelemnek, mind a ma még viszonylag elmaradott területek felzárkózásának, sőt **a modern területi marketingnek** és az idegenforgalomnak is.

A koncepciókészítés előzetes egyeztetései során a gazdasági szakértők általában támogatták a transz-európai fejlesztési folyosók kialakítását, a szükséges hidak megépítését, ugyanakkor mások felhívták a figyelmet a nagy tranzitforgalom súlyos környezeti és társadalmi veszélyeire. A gazdaságfejlesztés sokoldalúsága biztosításának egyik előfeltétele ez a prioritás, ami komoly potenciális adottságokat jelenthet az idegenforgalom fejlesztésében is.

Negyedik prioritás: A sajátos történelmi-táji hagyományokból is következően, fürtszerűen összekapcsolódó kistérségfejlesztési programok alkalmazása

A Felső-Bácska, a Kiskunság, a Kalocsai Sárköz, a Duna-mente térsége és különleges (volt mező-) városaik, a sajátos nagyközségek, az elmúlt két évtizedben várossá lett települések, a karakteres nemzetiségi falvak olyan eltérő területi-táji-társadalmi adottságokkal rendelkeznek, amelynek lehetőségeit csak úgy lehet egy közös megyei koncepcióba összefogni, ha különbségeik, s **a területek eltérő igényei megjeleníthetők**, s akár normatívan támogatottak. (A későbbiekben a kistérségekről még részletesebben is szólunk.)

Általánosan tekintve e prioritás az alábbiakat foglalja magában:

- a város-város, város-falu, falu-falu **kapcsolatok javítását**, az elérhetőség fejlesztését, **professzionális területfejlesztő-menedzser irodák létrehozását**, információs rendszereik kiépítését és összekapcsolását;

- az **alapellátás és infrastruktúra** tényezőinek területi **szintre hozását, kiegyenlítését**, különös tekintettel az intézményrendszer továbbfejlesztésére és a leszakadó települések, térségek felé kinyilvánított és érvényesített **szolidaritásra**;

- a kistérségi **területfejlesztési koncepciók és programok megyei összehangolása** csak úgy képzelhető el, ha a térségek sajátos adottságaiból megfogalmazott eltérő helyi prioritások megyei szinten nem “oltják ki” egymást, területi és tartalmi összekapcsolódásuk viszonylag tágran értelmezett, ha a konszenzussal elfogadott közös megyei és térségi koncepciókban megtalálják saját helyüket, érdekeik szakmai és politikai érvényesítésére képesek.

E prioritás vitája során felmerült a megye különböző területi szervezeteinek külön-külön létrehozott kistérségi irodáinak, információs egységeinek közös működtetése. A területfejlesztés és tervezés folyamatának legalább kistérségi szinten való professzionizálása alapkövetelmény. A kistérségekben, a falvak és a városaik közösen létrehozott tervező, fejlesztő, menedzser irodáiban - a fenti "irodakezdeményekkel" közösen - kell biztosítani e prioritás megvalósíthatóságát.

Ötödik prioritás: A megyei, térségi, helyi identitás fejlesztése, professzionális területfejlesztési együttműködési és intézményrendszer kiépítése a területi - gazdasági - társadalmi kohézió erősítésével

A megye területfejlesztése, koncepciójának megvalósíthatósága feltehetően akkor lehet sikeres,

- ha benne a résztvevő szereplők és szervezeteik, intézményeik **a saját szakterületükön is sikeresek,**
- ha **megértik egymást,**
- ha az ágazatok, a tervező-kutató-fejlesztő szakemberek és a helyi politika prominensei, a humán szféra és civil szervezetek képviselői képesek rövid és hosszú távú **közös megyei és térségi célok meghatározására, összefogásra,**
- ha fejlesztési elképzeléseiket a társadalmi igényekhez igazítva, **demokratikusan egyeztetik,**
- ha pontosan tudják, hogy az éles piaci versenyben **mennyiben partnerei és mennyiben konkurensei egymásnak.**

Ezért **a területi identitás és a települések, térségek közötti összetartó kohézió erősítése, a modern területfejlesztés európai gyakorlatához igazodó megyearculat (imázs) megteremtés és a megye-marketing** is alapkövetelmény.

E prioritás az alábbiakat foglalja magában:

- a megyei területi-társadalmi-politikai **kohézió erősítését** a helyi önkormányzatok és a kistérségi szervezetek illetve a megye között;
- a területfejlesztés megyei és helyi szereplői közötti **partneri viszony** kiépítése, az alulról építkező és térségi-megyei szinteken összekapcsolható, a koncepcióban lefektetett komplex területfejlesztési elvek érvényesítése;
- az identitást is erősítő **új oktatási (NAT), képzési – tanácsadási lehetőségek és a lokális kommunikáció fejlesztése,** különös tekintettel a megye fejlett, ám területileg erősen koncentrált középiskola-hálózatára;
- **a nemzetiségi és a kulturális javak megőrzése,** bővítése, az ezekből adódó határon túli együttműködési lehetőségek kiszélesítése;
- a természeti és kulturális értékekhez egyaránt kötődő **idegenforgalom fejlesztése.**

A koncepció előkészítő vitái során a megye vezető értelmisége rendkívül fontosnak tartotta a tehetséggondozást, a szakemberek idevonzását és itt-tartását, a legkülönbözőbb szakterületeknek az egymásrautaltságukban is megnyilvánuló folyamatos párbeszédét, a

konstruktivitást, a társadalmi nyilvánosság formáinak és szervezeteinek fejlesztését, a helyi, térségi és megyei összefogás szükségességét, a humán szféra és a gazdaság vezetőinek intenzív párbeszédét, a fejlesztések szellemiségét és fokozatosságát.

VI. Bács–Kiskun megye lehetséges funkcionális beavatkozási terei és a kistérségek

1.

A megyei és a kistérségi területfejlesztési koncepciók megvalósításához a legmegfelelőbb beavatkozási tereket, területi egységeket **kétféle módon** határozhatjuk meg:

- egyik szerint a nagyobb hatásterületű, a szélesebb kitekintést igénylő, nemzetközi és hazai regionális folyamatokhoz igazodó, illetve bizonyos ágazati fejlesztésekhez, a stratégia egyes fontos részelemei általános megvalósításához célszerű **különböző övezeteket, körzeteket és zónákat** elkülöníteni. Ezek akár a megyén is túlnyúló, vagy több kistérségre kiterjedő különleges adottságokkal, vagy fejlesztési lehetőségekkel rendelkező területi egységek (pl. forgalmi - közlekedési zóna, tanyás övezetek, védett területek, speciális agrártermelési tájkörzetek, stb.).
- a másik szerint az eleve adott, **meglévő, vagy előre meghatározott terekhez, kistérségi szerveződésekhez** rendelhetünk hozzá különböző - szintén a fenti prioritásokhoz kötődő - fejlesztési irányokat, programokat. Eredményesek lehetnek a több kistérség tevékenységét összefogó szerveződések (pl. FEBÖSZ).

Az első, a „**zónás vagy övezetes**” változat **a hosszú távú tervezés** igényeit elégítheti ki, hiszen lényege, hogy az átalakuló nagyrendszerekhez viszonyítva biztosítsa a megye és térségei integrációját.

A másik, a „**kistérségi**” változat **a rövid- és középtávú tervezés** igényeit elégítheti ki, illetve fogalmazza meg, és fokozatosan, az alulról építkező programok segítségével biztosítja a fürtszerű és sokoldalú összekapcsolódást, a felzárkózást a települések számára.

A funkcionális övezetek, körzetek és zónák elvi meghatározása a koncepció szintjén **csak egyfajta tervezési orientációt**, bizonyos, - mai tudásunk szerinti - lehetséges prioritások területi kijelölését jelenti.

Ezek **a folyamatos tervezés** és az átalakuló nagyregionális változások nyomán **módosulhatnak**. Meghatározásuk azért szükséges, hogy az érintettek - a másik módon, tehát **az alulról építkező kistérségi programok** - számára a sajátos kitörési irányait, lehetőségeiket, a különböző települési-területi adottságok nyomán kihangsúlyozott "másságait" kijelölhessék, egyeztethessék és **a nagyobb területi hatású rendszerekhez igazíthassák**.

Bács-Kiskun megye hosszú távú fejlesztési övezetei és zónái

1. Országos és nemzetközi jelentőségű tranzit, illetve kommunikációs folyosók és övezeteik

Ezeknek az övezeteknek a településein (64 település) él a megye népességének 75,4 %-a. A különböző színvonalú megyei forgalmi folyosók előnyei és hátrányai egyaránt érintik ezeket a településeket. Fejlesztésük ezen az alapon meghatározó fő tényezői: az elérhetőség, a hazai, sőt nemzetközi gazdasági–termelési kooperációs készség és lehetőség, a falvak számára is fontos ellátások fejlesztése.

2. Környezetileg érzékeny, védett területek és tanyás térségeik zónája

Ezek a legkedvezőtlenebb talajadottságú, részben védett, vagy védelemre, erdősítésre, illetve extenzív mezőgazdasági hasznosításra alkalmas területeket jelentik. A 36 tanyás településen a népesség 13 %-a él, de a megye területének mintegy 27 %-át foglalják el. Fenntartható fejlesztésük igen fontos kíváncsi, különös tekintettel - a forgalmi folyosók kedvezőtlen hatásainak ellensúlyozására - a modern környezetgazdálkodás zöld(ökológiai)folyosó-rendszerének kialakítására is. A két “folyosórendszer” (közlekedési és zöld) konfliktusterületeinek meghatározása és problémáik feloldása igen fontos feladat.

3. Városi fejlesztési területek

Kecskemét, Baja, Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Kiskőrös, Kiskunhalas teljes körű városi szolgáltatásokat nyújtó, urbanizálódó megyei központjai és közvetlen vonzáskörzetük települései tartoznak ide. A megye népességének több mint 50 %-a érintett lehet ebben a fejlesztési – beavatkozási térségtípusban. Az öt - bizonyos tekintetben az egész megyére kiterjedő vonzó hatást gyakorló - város fejlesztése az innovációt, a területre kisugárzó modern, minőségi jegyekkel mérhető további urbanizációjukat jelenthetné, figyelemmel a magyarországi és azon belül a dél–alföldi városok kibontakozó versenyében betöltendő szerepükre is.

4. Kisvárosok és a sajátos adottságú nagyközségek fejlesztési területei

A különleges történelmi, települési fejlődés következtében kialakult Duna – Tisza közti településhálózat e 4000 főnél népesebb településein él a megye népességének csaknem 30 %-a. Ezeknek a nagyméretű és nagyhatárú településeknek a komplex területfejlesztési integrációja csak akkor lehetséges, ha térségi szerepük, hatásuk kibővíti.

(Bácsalmás, Izsák, Jánoshalma, Kecel, Kiskunmajsa, Kunszentmiklós, Lajosmizse, Solt, Soltvadkert, Szabadszállás, Tiszakécske,

Dunapataj, Dunavecse, Hajós, Harta, Kerekegyháza, Lakitelek, Mélykút, Sükösd, Tiszaalpár, Tompa)

5. Határmenti fejlesztési zóna

E különleges övezetben ma inkább a hátrányok, mint az előnyök dominálnak (11 településen a megye népességének 4,6 %-a él). A nemzetközi határmenti területekre vonatkozó sajátos fejlesztési programokhoz való kapcsolódásokkal új lehetőségeket

kaphat a terület, illetve településeik. Újabb kishatárátkelők nyílhatnak meg, de jelentős lehet a közúti – vasúti forgalom közös, összehangolt fejlesztése is a határ mindkét oldalán.

(Bácsalmás, Hercegszántó, Kelebia, Tompa átkelőinek közvetlen hatásterületei)

6. Fenntartható vidékfejlesztési övezetek

A megye különleges természeti adottságaiból, jellegzetességeiből következően - sajátos módon - a kecskeméti és a bajai kistérségek városi magterületeit kivéve szinte a megye egészére értelmezendők ezen övezetek kívánalmai, összhangban a fenntartható, tájkímélő mezőgazdasággal, a természeti értékek védelmét, a biodiverzitást biztosító zöldfolyosókkal, a jelenleginél sokkal átgondoltabb és tervezettebb külterület-használattal. Mind a "homoki" (kétszintű kertkultúrás) gazdálkodás, mind a vízvédelem, mind a hulladékhasznosítás területi összehangolása fontos kíváncalom.

A megye kistérségeinek országos támogatottságú beavatkozási térségtípusai

A rövid és középtávú fejlesztési céloknak, a kistérségek szintjén igazodniuk kell az Országos Területfejlesztési Konceptió **beavatkozási térségtípusaihoz**. Törekedni kell - az Országgyűlés által már elfogadott céltámogatási rendszerek segítségével - az azokból származó fejlesztési források minél jobb kihasználására.

A megyében - az ipari válságtérséget kivéve - **valamennyi beavatkozási térségtípus előfordul**. Ez jó esélyeket biztosít arra, hogy bizonyos **jól meghatározott kistérségi fejlesztési programok megvalósításához additív módon, központi forrásokat lehessen szerezni**.

Az elmaradott és tartós munkanélküliséggel sújtott kistérségekben a képzés, átképzés, a munkahelyteremtés, az infrastrukturális elmaradottság felszámolása lehet a fő cél, a mezőgazdasági (rurális) kistérségekben a fenntartható fejlesztés lehetőségeit kell kimunkálni, különös tekintettel az agráradottságokra és a természetvédelmi kritériumokra, a falusi – tanyai turizmusra.

A megye kistérségei és koncepcióik prioritásai

(A kistérségi koncepciók prioritásait alátámasztó munkarészek a X. fejezetben találhatók.)

1. A kecskeméti kistérség

A dinamikus, hírös város és nagy vonzáskörzete

Koncepciója elkészült, prioritásai jól illeszkednek a fentiekhez. A megyei város és a megye közös fellépése nemcsak a kistérségi, de az egész megyei koncepció megvalósíthatóságának kulcskérdése.

(A kecskeméti kistérségről készült komplex fejlesztési koncepciót e kistérség külön megbízás alapján készítette el. Ez a dokumentum a Területfejlesztési Tanácsnál megtalálható. A megyei koncepcióban érvényesítettük az abban foglaltakat, illetve a

megyei szintű egyeztetések során e térség vezetőinek és szakembereinek véleményét is integráltuk.)

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: A kis- és középvállalkozók számának bedolgozói lehetőséget biztosító ipari centrum kialakítása külföldi, tőkeerős vállalatok letelepedésének ösztönzésével.

Második prioritás: Élelmiszergazdasági marketing-szervezet létrehozása, amely a térségben eredményesen előállítható, vagy specifikumot jelentő mezőgazdasági termékek piacrajutását segíti (nagybani piac kialakítása).

Harmadik prioritás: Idegenforgalmi szövetség létrehozása, amelynek célja a térség- és idegenforgalmi marketing feladatok ellátása, és ezen kívül fontos szerepe van a kistérség őshonos természeti flórájának és faunájának megőrzésében, helyi természetvédelmi koncepciók kidolgozásában.

Negyedik prioritás: Az infrastruktúra fejlesztése a gazdaság, a helyi lakosság, valamint a turizmus igényeinek kielégítése érdekében.

Ötödik prioritás: Az oktatás és kutatás integrációja a nemzetközi kapcsolatok fejlesztése és a munkaerőpiac igényeinek kielégítése érdekében.

2. A kiskunfélegyházi kistérség

A kiskun központ és térsége a fejlesztési tengelyen

A viszonylag sokoldalú ipari központ Kiskunfélegyháza és tanyaközségei, illetve a kistérségébe tartozó nagyközségek (Bugac, Tiszaalpár) – figyelembe véve a kiváló forgalmi helyzetet, a jó agrár- és idegenforgalmi adottságokat - egyenletes, harmonikus fejlődésre számíthatnak.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: Kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET- bázison.

Második prioritás: A gazdaságnak a több lábon állást és jövedelmet biztosító fejlesztése, az ipar, a szállítás, a szolgáltatások és az idegenforgalom terén, a kedvező forgalmi – közlekedési helyzet maximális kihasználásával, a vonalas infrastruktúra egyes elemeinek szükségsszerű fejlesztésével, vállalkozási övezet létrehozásával.

Harmadik prioritás: Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési és térségi programjainak adaptálása, különös tekintettel az idegenforgalomra.

Negyedik prioritás: Az intenzív és magas színvonalú mezőgazdasági kultúrák színvonalának, termelési kultúrájának fenntartása, az egyedi feldolgozottság szintjének és minőségének növelése.

3. A kiskunmajsai kistérség

A sokoldalú, sajátos kisvárosi központú kiskunmajsai kistérség

A korábbi mezőváros Majsza volt tanyaközségeivel alkot szerves területi egységet, melyben a jelentős szanki energiaforrás, a majsai gyógyvíz, s az agrárhagyományok jelentik a legfontosabb fejlesztési lehetőségeket. A települések és társadalmuk összefogása a kistérségen túlnyúló fejlesztési- és térkapcsolatokban is megnyilvánulhat.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: A kistérség szervezeti-intézményi jövőjének meghatározása (az önállóság megtartásával, esetleg szorosabb integráció a szomszédos kistérségekkel).

Második prioritás: A mezőgazdaság komplex fejlesztése (termelés, feldolgozás, értékesítés, szállítás, marketing, képzés, stb.).

Harmadik prioritás: Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés alkalmazása.

Negyedik prioritás: A térség szociális problémáit megoldó közös programok megszervezése.

4. A kiskőrösi kistérség

A három kisváros és a környező községek különleges tér-együttese

A hagyományos szőlő- és borkultúra, valamint az élénk vállalkozási készségre való hajlam és önerő fenntartása mellett a térség számottevő munkaerő-tartalékokkal is bír, melynek kihasználását sokoldalú gazdaságfejlesztéssel kellene biztosítani, részben számítva a térség megyében elfoglalt centrális helyzetére, részben pedig a forgalmi folyosók várhatóan növekedő fejlesztő hatására.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: A mezőgazdaság komplex, minőségi fejlesztése, diverzifikálása, a termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikumának kialakítása, a jövedelmezőség növelése.

Második prioritás: A gazdaság több lábon állását és jövedelmét biztosító fejlesztések az ipar, a szállítás, a kereskedelem, a szolgáltatások terén.

Harmadik prioritás: A kulturális adottságok, néprajzi értékek, nemzetiségi hagyományok összehangolt kihasználása, a turizmus sokoldalú fejlesztése.

Negyedik prioritás: Az infrastruktúra széleskörű fejlesztése, különös tekintettel a természet- és környezetvédelemre, a közúti és vasúti hálózat bővítésére és korszerűsítésére.

Ötödik prioritás: Összehangolt humán képzési, átképzési, szociális jellegű programok kidolgozása és megvalósítása, a térségi összefogás erősítése.

5. A kunszentmiklósi kistérség

A Felső-Kiskunság és a Duna mente a belső periferián

A forgalmi árnyékban fekvő, jelentős infrastrukturális elmaradottsággal és munkanélküliséggel küzdő területre már eddig is készültek kistérségi programok, melyek fokozatos megvalósítását a megyei területfejlesztésnek is sokkal hatékonyabban kellene támogatnia. Nagy távlatban új lehetőségek nyílhatnak a Duna tengely fejlesztésével, az M8-as út és új Duna-híd megépítésével, illetve a belgrádi vasútvonal korszerűsítésével.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: Jól működő, professzionális kistérségi fejlesztő, tervező, tanácsadó szervezet létrehozása.

Második prioritás: Szintrehozó infrastruktúrafejlesztés a mezőgazdaság szelektív és az ipar, valamint a szolgáltatások sokoldalú munkahelyteremtő, vállalkozói alapú fejlesztésével.

Harmadik prioritás: Összehangolt humán képzési, átképzési, szociális jellegű és közmunka programok kidolgozása és elindítása.

Negyedik prioritás: Az idegenforgalom, a falusi-, a zöld- és vízparti turizmus fejlesztése.

6. A kiskunhalasi kistérség

A belső és a külső integrációs energiák lehetőségeinek a térsége

A sokoldalú halasi térségközpont belső erőforrásai alapján az élelmiszergazdaságtól a kis- és középüzemi méretű termelő üzemekig képzelhető el a fejlődés, bár számottevő lehet a városi szolgáltatások területre kisugárzó fejlesztése is, számolva a közlekedési adottságokkal, a két fontos határátkelővel és a Szeged, Baja, Kecskemét háromszög középpontjában fekvő város hiánypótló központi szerepével.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: Kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET- bázison.

Második prioritás: A határmenti különleges gazdasági övezet kialakítása a nemzetközi együttműködés lehetőségeinek kihasználásával.

Harmadik prioritás: A gazdaságnak a több lábon állást és jövedelmet biztosító fejlesztése, a könnyűipar, a szállítás, a szolgáltatások és az idegenforgalom terén.

Negyedik prioritás: A mezőgazdaság szintentartása, fenntartható vidékfejlesztési megközelítésű fejlesztései.

Ötödik prioritás: Több település összefogására építő társadalom-fejlesztési programok a közbiztonság, a képzés-átképzés, a hagyományőrzés terén.

7. A kalocsai kistérség

A hagyományok és a megújulás térsége

A megye egyik legszerveesebben összekapcsolódó kistérsége, melyet központi kisvárosa, szállásközségeinek, nagy- illetve nemzetiségi községeinek különleges együttese, együttélése határoz meg. Mezőgazdasági és kulturális hagyományai, tradíciói a Dunához való kapcsolódás új lehetőségeivel, a munkahelyteremtés, a szolgáltatások és az idegenforgalom fejlesztésével - de a magas színvonalú agrártermeléssel is - komplex kistérségfejlesztést igényelnek.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: Professzionális kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET- bázison, turisztikai marketing feladatokkal.

Második prioritás: Az intenzív, öntözéses kultúrájú agrártermelés magas színvonalának, termelési kultúrájának fenntartása, feldolgozottsági szintjének növelése, hozzá kiegészítő vidékfejlesztési típusú termelési programok csatolása (népművészet, gasztronómia, kézműipar, stb.).

Harmadik prioritás: Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési és térségi programjainak adaptálása (a soknemzetiségűségekre is tekintettel).

Negyedik prioritás: A viszonylag előregedő kistérség települései számára közös, szociális ellátó-programok kidolgozása és megvalósítása.

Ötödik prioritás: Kalocsa szellemi, oktatási, kulturális, egyházi és idegenforgalmi központ szerepkörének továbbfejlesztése, a térségre ható vonzó- és kisugárzó hatásokra is építve.

8. A bajai kistérség

A Felső-Bácska különleges kultúrájú fókusz-területe

Az első világháború után az ország egyik legfejlettebb alföldi/vidéki területéből hirtelen forgalmi árnyékba, perifériára került nagy hagyományú és jelentős szellemi értékekkel rendelkező Baja és térsége a kettős központú megye igen fontos fejlesztési területe. Adottságai jobb kihasználására kiemelt nemzetközi és regionális léptékű fejlesztési programok lehetnek alkalmasak. Egy jól működő logisztikai központ és/vagy vállalkozási övezet a határmenti zóna egészét fejlesztheti, de szinten tartandó a magas színvonalú agrárkultúra, és a nagyobb települések kis- és közepes méretű vállalkozásainak fejlesztése. A humán erőforrások helyi bázisát a főiskolák integrációja és a kulturális/nemzetiségi hagyományok ápolása adhatja.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: Professzionális kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET- bázison, jelentős turisztikai marketing feladatokkal.

Második prioritás: A magas színvonalú mezőgazdaság termelési kultúrájának fenntartása, a feldolgozottság szintjének további növelése, hozzá kiegészítő vidékfejlesztési típusú termelési programok csatolása (gasztronómia, kézműipar, stb.).

Harmadik prioritás: A sokoldalú európai területfejlesztési program-lehetőségekhez való csatlakozás (közlekedés, logisztika, a tradicionális könnyűipar megújítása, gazdaság- és kereskedelem-fejlesztés, úgymint Duna program, PHARE CBC program, a soknemzetiségűségre is tekintettel).

Negyedik prioritás: A turizmus kiemelt és komplex fejlesztése, célterületeinek pontos meghatározása és a programkínálatok összehangolt fejlesztése, marketingje (természetes és termál-vízi, horgász, vadász, konferencia-turizmus, vendéglátás /halászlé, bor/, nemzetiségi-folklór).

Ötödik prioritás: Baja szellemi, oktatási-ifjúsági, kulturális, és idegenforgalmi központ szerepkörének továbbfejlesztése, a vele társuló községek térségére ható vonzó- és kisugárzó hatásaira is építve.

9. A jánoshalmi kistérség

Önállóan vagy a Felső-Bácskában

A megye legkisebb területű kistérsége talán a halasi és a bajai térségekhez integrálódva kapcsolódhat be leginkább a hatékony területfejlesztési programok megvalósításába, amelynek alapját a mezőgazdasági tradíciók megőrzése és fejlesztése mellett az ahhoz szorosan kötődő kis- és kézműipar jellemezhet leginkább.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: A kistérség szervezeti-intézményi jövőjének meghatározása (az önállóság megtartásával esetleg szorosabb integráció a FEBÖSZ-szel).

Második prioritás: A mezőgazdaság komplex fejlesztése (termelés, feldolgozás, értékesítés, szállítás, marketing, nagybani piac, képzés, stb.).

Harmadik prioritás: Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési integráción alapuló kistérségi programjainak adaptálása, a már kialakult agrárrendezvény-turizmus fejlesztésével.

Negyedik prioritás: A térség szociális problémáit megoldó közös programok kidolgozása és végrehajtása.

10. A bácsalmási kistérség

A perifériáról az együttműködő határmenti övezetbe

A kistérség az országos besorolások szerint olyan elmaradott térség, amely a mainál sokkal jelentősebb támogatásra számíthatna népességmegtartó képessége növelése érdekében. Egy esetleg megnyíló, határon átnyúló gazdasági együttműködés sokat lendíthetne a térségben, bár megyén belüli integrációja is mind Baja, mind Kiskunhalas felé fejlesztendő.

A térség fejlesztési prioritásai

Első prioritás: Az európai típusú határmenti települési integráción alapuló kistérségi programok adaptálása, megvalósítása, a határátkelés lehetőségeinek fejlesztése.

Második prioritás: A mezőgazdaság komplex fejlesztése (termelés, feldolgozás, értékesítés, szállítás, marketing, stb.), ipari vállalkozások letelepedésének ösztönzése, kis- és középvállalkozások támogatása.

Harmadik prioritás: A térség szociális problémáit feloldó közös programok kidolgozása és végrehajtása, a fiatal korosztályok lehetőségeinek növelése, a meglévő iskolarendszerhez kapcsolódó tovább- és átképzési lehetőségek.

Negyedik prioritás: Kistérségfejlesztő - szervező iroda létrehozása (az önállóság megtartásával, esetleg integrációban a FEBÖSZ-szel).

VII. A megye területfejlesztési koncepciójának ágazati problematikája

1.

A komplexen értelmezett területfejlesztés új elmélete és gyakorlata azt jelenti, hogy **az egész fejlesztendő területet egységnek** tekintve, és azt a külső, regionális, gazdasági, politikai **kapcsolatrendszerekbe ágyazva** adhatók meg először **a fejlesztési elvek**, majd a fejlesztési **prioritások**. Ezek a prioritások már természetesen nem ágazati jellegűek, hanem bizonyos ágazati fejlesztések esetén is azok lehetőség szerinti komplex területfejlesztő hatását feltételezik. Utána - az ezekben megnyilvánuló konszenzus esetén - **a fő fejlesztési célokat, programvázlatokat** kell meghatározni a hozzájuk köthető **eszköz- és intézményrendszerrel** együtt.

2.

A folyamatos munkával továbbgondozott **megyei és kistérségi koncepciók** - a hozzájuk szorosan kapcsolódó eszköz- és intézményrendszerre vonatkozó előírásokkal - **a fejlesztéseknek** részben **alapidokumentumává**, részben - az elfogadott programokkal együtt - **annak a forгатókönyvévé válik**.

3.

A koncepcióknak **állandó** – de legalább két évente történő – **felülvizsgálata** szükséges. Ezzel biztosítható **a folyamatosan változó igényekhez alkalmazkodó fejlesztés és tervezés** gyakorlata.

4.

Szükség van arra is, hogy **az újonnan készülő megyei szintű ágazati fejlesztési koncepciókat** a területfejlesztési koncepcióhoz kapcsolják, az új terveket, programokat beillesszék a főbb prioritások és területi feladatok elfogadott rendszerébe. A területfejlesztés csak akkor lehet sikeres, ha **integrálni tudja a különböző ágazati elképzelések területi feladatait** is. A jelen koncepcióhoz több ágazat és szakértő készített részkonceptiókat. Most ezekből azokat az elemeket emeljük ki, amelyek egybeesnek a fentebb elmondottak legfontosabb elveivel, prioritásaival és területi kívánalmaival.

- A környezet-, természet- és vízvédelem, illetve a víz-, szennyvíz-, és hulladékgazdálkodás

A természetvédelmi törvény alapján a védett területek és az azokat körülvevő mező- és erdőgazdálkodás, valamint egyéb funkciójú területek használóinak kompromisszumos együttélése jelentheti a nagy értékű védett részek hosszú távú fennmaradását. Ehhez a természetvédelmi hatóságoknak, az önkormányzatoknak, a gazdálkodóknak, s a helyi társadalomnak e célért való közös összefogása és támogatása szükséges.

A víz, különösen egy ilyen érzékeny adottságú területen az életet jelenti, mivel ez a helyi társadalom semmi mással nem pótolható, korlátozottan rendelkezésre álló erőforrása. A vízgazdálkodás csak akkor válhat a területfejlesztés egyik fontos pillérévé, ha valós természeti, gazdasági és társadalmi igényeket elégít ki. A Duna – Tisza köze vízgazdálkodás-fejlesztésében kulcskérdés lesz a vízvisszatartás, a természetvédelem és a mezőgazdálkodás aszályokkal összefüggő vízigényeinek kielégítése, valamint nagy távlatban a vízpótlás és a Duna–Tisza csatorna. Rendkívül fontos a települések csatornázottsági szintjének emelése, a szennyvízkezelés megoldása.

A hulladékok káros környezeti hatásai elleni védelem egyre fontosabb környezetvédelmi és gazdasági tényező, különösen egy olyan érzékeny természeti tájon, mint a Duna – Tisza köze. Cél, hogy a helyi társadalom életének, munkájának, gazdasági tevékenységének velejárójaként a keletkező hulladék mennyisége minél kevesebb legyen, abból minél több legyen a másodlagosan feldolgozható, újrahasznosítható anyag, és egyre kisebb mennyiségű szemét kerüljön azokba a lerakókba és ártalmatlanítókba, amelyek kijelölése, megépítése kistérségi (vagy regionális) szinten is a közeljövő igen fontos területfejlesztési feladata kell, hogy legyen.

- A megye agrárfejlesztési koncepciója és a területi adottságokhoz igazított fejlesztési feladatai

Az agrárium valamennyi alágazatának átgondolt fejlesztése nemcsak a területhasználat és a jelentős termelési, feldolgozási és szellemi tradíciók miatt fontos, hanem azért is, mert közvetve vagy közvetlenül a megye társadalmának jelentős többsége kapcsolatban áll vele. Az agrárium gyors fejlődését gátolja a birtokviszonyok rendezetlensége, bizonyos érdekellentétek megléte a természetvédelemmel és a vízgazdálkodással szemben, a tőkehiány, a családi gazdaságok felkészületlensége egyaránt.

Fejlesztése két fő irányt vehet.

Az egyik

a kiváló adottságú termőföldek lehetőségeinek kihasználása, valamint a hungaricumok magas színvonalú termelésének és exportképességének biztosítása, tehát az európai integrációra képes modern megyei mezőgazdaság, sokoldalú üzemi, termeltetési és feldolgozási rendszerekkel,

a másik

az ún. fenntartható, a helyi és az önfogyasztást kielégítő, de piacra is szállító racionális tájhasználatot biztosító sokszínű és sokoldalú – támogatott - mezőgazdaság. Területileg is pontosan meghatározandók azok a termelési típusok és formák, amelyek a különleges termőhelyeken folytatott gazdálkodást, a foglalkoztatás-javító szociális mezőgazdálkodást (- földprogramot), a családi és a helyi szükségletre termelő tevékenységeket, az

extenzív, a tájvédelmet is biztosító formákat a megye karakteresen elkülönülő agártájegységeibe beágyazzák.

A különböző formák el kell, hogy különítsék azokat az agrártermelési körzeteket, amelyek a specializált, európai típusú agrárfejlesztésre alkalmasak (képzéssel, szaktanácsadással, marketinggel, tudományos kutatással), s azokat, amelyek fejlesztése a fenntartható vidékfejlesztés sokkal komplexebb igényeivel együtt (biomassza, mint alternatív energia, biogazdálkodás, falusi és tanyai turizmus, helyi gasztronómiai különlegességeket biztosító étteremhálózat ellátás, munkanélküliség mérséklése, szociális földprogramok stb.) oldhatók meg.

Mindezek együttesen a falvak, tanyák népességmegtartó képességét is javíthatják. Az itt élőknek – időnként a szélsőséges körülményekhez is való - alkalmazkodóképessége, földszeretete, ragaszkodása, megfelelő szervezeti keretek között, komoly helyi támogató erőt jelenthet a fejlesztésekhez. Mindezek úgynevezett EU konformitása is kíváncsi.

Jelentős szerepet kaphat az erdősítés is, segítve a természeti és a települési környezet védelmét, a termelési, védelmi, közjóléti (szociális, üdülési) célok megvalósítását. A jelenleg is – és magas szakmai szinten folyó - erdősítési programok folytatása mindenképpen indokolt és szükséges.

- A megye gazdaságfejlesztési koncepciójának

egyszerre több követelménynek kell eleget tennie, amelyeket mind a területi – települési adottságok, mind a folyamatosan változó gazdasági környezet és forgalmi helyzet, a várható termelési-kooperációs igény, illetve a pénzügyi és humán erőforrások is erősen, s korántsem egy irányban befolyásolnak.

A vállalkozások általános élénkítésének elve mellett igen eltérő lehet a termelő és a szolgáltató gazdasági ágazatok területi fejlődése is. Az előbbiek a kis- és kézműipartól kezdve a bedolgozói rendszerben működő kisvállalkozásokon át a nagyobb külföldi tőkeberuházásokra építő középüzemi méretektől ívelhetnek, elsősorban a megye forgalmi folyosói által érintett településeken. Az utóbbiak (kis- és nagykereskedelem, a szállítás, a banki szolgáltatások stb.) feltehetően a városi központokra fognak építeni. ***Meghatározó lesz a transzeurópai forgalmi helyzet és annak az infrastruktúrája is.*** A kisvállalkozások “szociális” alapú munkahelyteremtése, fejlesztése csak önkorlátozó helyi adópolitikával lesz eredményes, csak a fokozatos profitnövelés ágyazhatja be az adott gazdasági tevékenységet az adott térbe, településbe, társadalomba.

A gazdasági fejlesztés igényeit kölcsönösen össze kell hangolni az infrastruktúrával és a humán tényezőkkel, általános elvként biztosítva a terület gazdaság-fejlesztési fogadóképességét. A kamarák joggal vetik fel a közös fellépés szükségességét a területfejlesztés támogatási rendszerének sokkal átgondoltabb kihasználására. Mind a kis- és kézműipar tekintetében, mind a hagyományokra is építő, de új ágazatok tekintetében a legszélesebb spektrumú gazdaságfejlesztést lehet a megyében preferálni, ha a telephely-létesítés

műszaki és humán feltételei, illetve kooperációs lehetőségei adottak. Az üzleti élet egyéb területeinek (ingatlanforgalmazás, üzleti információs rendszerek, tanácsadás, marketing, gazdasági-vállalkozói képzés és átképzés, stb.) illetve a kis- és nagykereskedelemnek jelentősége növekedni fog.

- Az idegenforgalom fejlesztésének koncepciója elkészült,

a megye területfejlesztési koncepciójába jól illeszthető. E szféra fő ágazata az ún. átmenő idegenforgalom marad, de jelentősen bővíthet az üzleti és hivatás turizmus, az ún. zöld (lovas, kerékpáros, gyalogos) turizmus, s a falusi-tanyai üdülés is, a tartós vendégforgalmat megcélzó vízi- és termál-idegenforgalom mellett. A helyi társadalmak számára fontos kiegészítő jövedelmet is biztosíthat az ágazat. Nagy figyelmet kell fordítani e területek rendezési tervezésére, s a fejlesztéseknél igényes szabályozás szükséges a rekreációs célokat is szolgáló jelentős tanyai-hobbikert övezetekben, valamint a természetes vizek menti, második otthonként szolgáló üdülőterületeken. A turizmus országos fejlesztési prioritásainak megfelelően a megye egyes településein törekedni kell a fentebb sorolt turisztikai adottságok fejlesztésére. Az elképzelések sikeres megvalósításhoz elengedhetetlen a megyei szinten koordinált kistérségi szintű fejlesztési tervek elkészítése. Rövid távon a meglévő kapacitások jobb kihasználása az elsődleges cél. Hosszabb távon a kutató-fejlesztő munkákra alapozott nagyobb programok elindítása és a felsőfokú idegenforgalmi szakképzés bevezetése lehet sikeres.

- A humán szféra fejlesztési koncepciójának egyes területei szintén kimunkálásra kerültek

*A humán szféra szinte minden területe, (alap-, közép- és felsőfokú oktatás, egészségügy, kultúra, művelődés, nemzetiségek, művészetek, szociális ellátás) igen szoros kapcsolatba hozható a területfejlesztés egyes tényezőivel, feladataival, ágazati és területi prioritásaival. A humán szféra jelentőségét szinte minden területfejlesztési szereplő elismeri, ugyanakkor még nem biztosított a megfelelő helye a területfejlesztés tervezési-fejlesztési rendszerében. A jövőben döntő fontosságúak lesznek a modern gazdasági fejlődéshez szükséges tudás-komponensek (üzleti – piaci ismeretek, szervezés, marketing, nyelvtudás), a térségi – települési önkormányzati ismeretek, amelyek a helyi polgárság partneri kapcsolatrendszeréhez, de az új európai területi fejlődési folyamatokhoz való kapcsolódáshoz is szükségesek. Már rövid távon is szükséges mindezek figyelembe vétele, hogy „finom” módszerekkel, fokozatosan a humán erőforrások átfogó és integrált fejlődése legyen a megye fejlődésének egyik fő húzóereje. Egyszerre kell teret biztosítani az új minőséget teremtő humán programoknak (pl. főiskolák integrációja, képzési, át- és továbbképzési programok) és a felzárkózást lehetővé tevőknek (szociális programok, munkanélküliség felszámolása). A “tudáshiány” sok esetben a fejlesztés egyik akadálya és a csődök fő kiváltója. **A humán szféra teljes spektrumú figyelembe vétele a területfejlesztési folyamatokban hosszú távú cél lehet.** Csak hosszabb távon oldható meg a gátló tényezők és konfliktusok egy része jelentős része (előregedés, szakemberhiány, nem megfelelő képzettség, rossz mentális állapot, öngyilkosságok, társadalmi devianciák, stb.)*

Igen fontos területe e humán szférának az egészségügyi ellátás rendszere, annak minősége. A meglévő értékek és ellátások rendszerének megőrzése mellett az elérhetőség (a kislaborok fenntartása, ügyeleti rendszer, stb.), s a szociális rendszer bővítése lehet a fő cél.

5.

Ha a koncepció nyomán folytatódik az igen fontos **területrendezési-tervezési folyamat** is, akkor minden település, minden térség, s maga a megye egésze is olyan műszaki tervezési tevékenység részese lesz, amelynek meg kell **határozni az egész megye modern területhasznosítási és terület-felhasználási rendszerét, tervét és szabályozását is**. A megye települései rendezési terveinek felülvizsgálata nyomán el kell készülnie a külterületek építési és területhasználati szabályozásának, melyekhez megalapozott és közös megyei ajánlásokat, előírásokat kell biztosítani.

6.

A koncepció csak ezek együttes végrehajtása során **teljesedhet ki és valósulhat meg**. **A területfejlesztés csak orientálhatja, összefoghatja** ezeket az ágazati koncepciókat és területrendezési terveket. **Közösen meghatározott elvrendszerével és prioritásaival hozzájárulhat azok eredményes megvalósításához.**

7.

A harmonikus fejlődést eredményező és komplex szemléletű megyei területfejlesztést, a megfelelő ágazati és térségi érdekek figyelembe vétele, **a szereplők együttműködési készségét feltételező egyeztetések után, jó minőségű, modern területrendezési tervek birtokában, csak sok egyetértő érdemi szereplő viheti sikerre**. A koncepció végrehajtásához szükséges eszköz- és intézményrendszer ma még kialakulatlan, kiépültsége, finanszírozottsága gyenge. **Az EU kívánalmak** viszont szigorúan előírják majd ezeket a feltételeket, melyeknek első lépése **egy jogilag is elfogadott, írott koncepció**.

VIII. A megyei területfejlesztés eszköz- és intézményrendszere

A területfejlesztés – a róla hozott törvény szellemében is - egy olyan komplex, sokszereplős folyamat, amely csak akkor lehet sikeres, hatékony, ha jelentős és sokoldalú támogatottságot élvez, ha a központi kormányzaton és a különböző területi, települési önkormányzatokon kívül aktívan részt vesznek benne a gazdaság szereplői, illetve képviselőik, különböző társadalmi-szakmai és civil szervezetek, sőt a helyi lakosok is.

A területfejlesztésnek – a koncepcióban foglaltak, a különböző tervek és programok megvalósításához, végrehajtásához - olyan intézményrendszert kell tehát létrehozni, **kistérségi és megyei szinten** is, amely biztosítja a szükséges szereplők aktív részvételét, folyamatosan bővíti a résztvevő partnerek körét, biztosítja számukra kapcsolattartás és

véleménynyilvánító- és formáló egyeztetések lehetőségét. Csak ezen intézményrendszer létrehozása után válik lehetségessé a területfejlesztés forrás- és eszközrendszerének hatékony felhasználása, működtetése. A területfejlesztés eszközei közül a területi tervezés, a területi fejlesztési menedzsment, a területi információs rendszer együttese a leendő intézményrendszer működésének olyan alappillérei, amelyek nem nélkülözhetők, s hiányuk esetén a források optimális és eredményes felhasználása sem lehetséges.

A területi tervezés megyei elfogadási szintjére vonatkozó feladat- és hatáskörök ma még tisztázatlanok, rendeletileg nem pontosítottak. Ahhoz, hogy a megyei szintű területrendezés és tervezés a területfejlesztés méltán fontos eszközévé válhasson, biztosítani kell a megye településeinek magas színvonalú tervellátottságát, a települési, kistérségi és megyei rendezési típusú tervek tartalmi összhangját, belső koherenciáját, sőt bizonyos fokú hierarchiáját is.

A megye területfejlesztését szolgáló eszköz- és intézményrendszer már ma is megteremhető alapja a professzionális menedzsment, az együttműködésre és koordinációra alkalmas kistérségi és megyei irodahálózat. A megvalósítása éppen csak elkezdődött, de szükségességét mindenki elismeri. A koncepciókban és programokban elfogadottakat csak egy rugalmas, hivatásos, önkormányzati-társulási alapon működő, szakmai kérdésekben részbeni önállósággal is rendelkező tervező, fejlesztő, menedzser irodahálózat viheti sikerre.

A területfejlesztés mai – részben vagy teljesen decentralizált, részben az e célt szolgáló, vagy különböző ágazatok szerint a területre érkező pénzügyi - forrásai messze nem elégségesek a koncepcióban illetve a programokban foglaltak megvalósítására. Ez ma a területfejlesztés egyik legnagyobb ellentmondása. Az európai csatlakozási folyamat során azonban ezeknek a jelentős bővülése várható, sőt már a mai körülmények között is lehetséges a források bizonyos koordinációja, koncentrációja. A koncepcióban és a programokban foglaltak csak a pénzügyi eszközök fokozatos bővülésével, illetve a hozzájuk kapcsolódó ütemezett cselekvési terv alapján valósulhatnak meg.

A korszerű területi tervezés illetve fejlesztés elengedhetetlen eszköze a területi információs rendszer. Ennek kialakítása folyamatban van, s majd feltételezhetően ezt is kormányrendelet fogja szabályozni. Az abban foglaltakon túl igen fontos, hogy ez az információs rendszer (TeIR) már a kialakítása, megszervezése pillanatában szolgálja a megyei önkormányzat és a területfejlesztési tanács döntés-előkészítésén túlmenően a megye kialakítandó professzionális kistérségi szervezeteit, települési önkormányzatait. A modern számítástechnikai hálózatok adottságaira építve a pusztán területfejlesztési információs szolgáltatáson túl szolgálhatja a modern területi – települési marketingtevékenységet, a gyors és kölcsönös információáramoltatást, a nemzetközi kapcsolatok célszerű bővítését, s a területfejlesztési folyamatok követését, ellenőrzését, azaz monitoringját is. Fontos, hogy a területfejlesztés partneri hálózata is bekapcsolódhasson a rendszerbe, s az a nyilvánosság biztosításával a tájékoztatás és az ellenőrizhetőség társadalmi kritériumának is eleget tegyen.

IX. Környezeti, gazdasági és társadalmi hatások

A modern, európai modell szerint felépülő területfejlesztés fontos előírása, hogy a koncepcióban megfogalmazott fő célok, stratégiai irányok, fejlesztési prioritások és különböző szintű programok hatásait is felvázolja. Természetesen az egyes konkrét, területre szabott, operatív jellegű beruházási vagy fejlesztési programokhoz konkrét hatástanulmányok készítésére is szükség lesz majd.

A koncepció megvalósulásának legfontosabb hatása természetesen a fő, illetve a stratégiai célok elérése lehet.

Az első fő prioritásból kiinduló komplex környezet- és tájfejlesztési stratégiai program és annak különböző szintű területi, települési programjainak hatásaként jelentős mértékben javulhat a megye környezeti alapállapota, bővíthetnek a természetvédelem alatt álló vagy tájkímélő módon használt mezőgazdasági területek, növekedhet általa a turizmus-fejlesztés potenciálja, s összességében pedig hatása lehet a modern értelemben vett komplex vidékfejlesztésre, a helyi társadalom kulturáltabb, természetbarátabb, a jövő számára alapvetően fontos fenntartható környezeti fejlesztéshez való viszonyának kialakítására.

A gazdaság sokoldalú modernizációs fejlesztésének hatásaként elsősorban a megye egészének megtartóképesége javulhat, de megnőhet az a mozgástér is, amelyet a megye gazdasága, társadalma, települései, térségei önfejlesztő módon kihasznál. A gazdasági fejlesztések kölcsönösen fontos hatással, összefüggéssel lehetnek a humán szférára is. A közlekedési – kommunikációs fejlesztések alaphatásaként számítható a gazdaság fejlődési feltételeinek megteremtése.

A humán fejlesztések kettős hatással bírnak. Innovációs, megújítási programjaik a gazdasági társadalmi progressziót viszik előre, szociális programjaik mérséklik a fejlődés által keltett, szükségképpen bekövetkező leszakadást, számos újonnan keletkező társadalmi konfliktust. Mindkét hatás érvényesülése egyszerre fontos, amit nem könnyű feladat kiváltani.

A települések közötti együttműködési programoktól legfontosabb hatásként a kistérségek valós megszerveződése várható. A megyei és kistérségi koncepció programjai megvalósításához elengedhetetlen, hogy létrejőjenek ezek a működőképes, rugalmas és ültőképes kis szervezetek. E terekben lehet biztosítani ugyanis az ott élők mindennapi szükségleteinek leghatékonyabb kielégítését. Így e programok a térségi szintű ellátásfejlesztéshez és az ugyanezen a szinten értelmezett megtartóképeség növeléséhez is hozzájárulhatnak.

A területfejlesztési integrációs programok hatásaként jelentősen javulhat a települések és a kistérségek, a kistérségek és a megye, a megye és a régiók, illetve a régió és kormányzati, sőt az euroregionális fejlesztési szint közötti kooperáció. Ez alapjaiban hozzájárulhat a megye gazdasága és társadalma számára egyaránt kedvezőbb forráselosztáshoz, a területfejlesztés konkrét feladatainak területi pontosításához, szakmai színvonalának növeléséhez.

Rendkívül fontos az összetett, az összegződő illetve a komplex hatások megtervezése és megszervezése. Önmagában szinte egyetlen program sem kellően hatásos. A komplex területi hatásokra való törekvés a modern megyei területfejlesztés kulcsfontosságú kritériuma. A források korlátozott volta miatt ma ezt még igen nehéz kivitelezni, de a programozás szellemiségét tekintve az erre való törekvés nem elsősorban anyagi kérdés. A területfejlesztés döntési pozícióiban lévők felelőssége, hogy a megyei szereplők számára előírja-e vagy megköveteli –e konkrét hatástanulmányok elkészítését, az egyes ágazati, vagy térségi típusú

fejlesztési programoknak az elfogadott komplex megyei területfejlesztési koncepciókhoz és programokhoz való kapcsolódásának szükségességét, illetve annak bizonyos kritériumait. A közelmúlt területfejlesztési beavatkozásainak országos tanulsága, hogy önmagában egyetlen elszigetelt fejlesztés sem járt komplex területi fejlődést, hatást kiváltó sikerrel. A három közös fő közös hatást a tágabb értelemben vett környezet, a gazdaság és a társadalom között mindig szükséges alaposan végiggondolni és a várható kedvező vagy kedvezőtlen hatásokat egyaránt figyelembe venni.

X. KISTÉRSÉGI KONCEPCIÓK

A kiskunfélegyházi kistérség területfejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Kiskunsági-homokhát és a Kiskunsági löszös síkság határterületén helyezkedik el. Természeti-környezeti arculatát három tájtípus határozza meg: a nyugati területek a félig kötött, illetve kötött homokos síkság mozaikos homokpusztarét maradványokkal; a keleti részeken keverednek egymással a csernozjomos homoksíkság és a mély talajvizű löszös síkság tájtípusai.

Az erőteljes talajvízszint süllyedés, a szőlő- és gyümölcsstelepítések tereprendezései, a szántóterület kiterjesztése és a homoki monokultúrás erdősítések a természeti értékek pusztulását idézték elő. Ennek ellenére a kistérség területén még jelentős részek állnak védelem alatt: a Kiskunsági Nemzeti Park Bócsa-Bugac, a Szikra és az Alpári rét részterületei, valamint a Péteri-tó madárrezervátuma (TT). A védett területeken tartósan számolni kell a gazdálkodók és a természetvédők konfliktusaival: pl. a KNP Bócsa-Bugaci homokpusztái turisztikailag túlterheltek; egyes gyeptípusokon a legeltetés teljes hiánya károkat okoz; a védett területek közvetlen határában a vegyszerezés korlátozása szükséges.

A kistérség településein az ivóvízvezeték-hálózat ugyan kiépült, de ezt nem követte megfelelő csatornázás. Még Kiskunfélegyházán is csupán a lakások 35 %-a van bekapcsolva a közsatorna-hálózatba. Szennyvízcsatorna és -tisztító csak Kiskunfélegyházán és Jászszentlászlón épült. Nem megoldott a települések kommunális hulladékának regionális elhelyezése sem.

Fejlesztési irányok

Alapvető szempont, hogy a természet- és környezetvédelem érdeke a gazdálkodással és az idegenforgalommal összhangban érvényesüljön.

A kistérséget is érintő fontos feladat a Duna-Tisza köze vízháztartásának javítása, amely rövid- illetve középtávon vízviasszatartással oldható meg.

A hátsági területeken alapos mérlegelést kíván az erdőtelepítés, a védett területeken pedig csak az őshonos fajok telepíthetők.

A természetvédelem és a mezőgazdaság érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken.

A korlátozottan látogatható védett területeken tanösvények és kiállítóhelyek kiépítése, a szakmai és az ökoturizmus fejlesztése célozható meg.

A szennyvíz-elvezetési, és kommunális hulladék-elhelyezési programok az egész térség számára fontosak, különösen a természetvédelmi területeken, a vizes élőhelyeken és azok környezetében.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség a Homokhátság és a Kiskunsági löszös síkság táji-termelési övezetének határán helyezkedik el. Nyugati felén homoktalajok, a keleti oldalon pedig döntően csernozjom talajok, kisebb részben pedig réti és szoloncsák-szolonyeces talajok találhatók. A Kiskunsági homokháthoz tartozó nyugati területek homoktalajai csekély termőképességűek.

A kistérség területén magas a napfényes órák száma és ugyancsak magas a hőösszeg. Ugyanakkor ezt a vidéket is sújtja a tartós talajvízszint-süllyedés, ami jelentősen nehezíti és drágítja a mezőgazdasági tevékenységet.

A térségben a gabona-, a gyümölcs- és szőlőtermesztés, a fóliás és szabadföldi zöldségtermesztés mellett a sertés-, a szarvasmarha-, a lótenyésztés említhető jelentős megélhetési forrásként. Híres a libatenyésztés, aminek termékei – a toll, a libamáj – messze földre eljutnak. A kistérség forgalmi helyzete igen kedvező - ami valószínűleg az M5-ös autópálya építését követően tovább javul -, s ez elősegíti a kistérség agrártermékeinek értékesítését. Gondot jelent viszont a mezőgazdasági termelés koordinálásának hiánya.

Fejlesztési irányok

A kistérség sűrű tanyahálózattal, homokos talajú területein a foglalkoztatás egyik üzemformája lehet a családi gazdaság zöldség-, szőlő- és gyümölcstermelő, illetve kisállattartó gazdasági profillal.

A kisgazdaságokban változatos, kiváló, egyedi minőségű termékskála kialakítását, a biogazdálkodást kell szorgalmazni.

A kistérség kedvezőbb adottságú területeinek gazdaságai az intenzív gazdálkodás, (szántóföldi növénytermesztés gabona- és takarmánytermelő specializációval), és a nagyobb méretben való termelés előnyeit használhatják ki.

A kistérség gyengébb termőképességű területeinek mezőgazdaságát a gyepegzálkodás és az extenzív állattartás irányába célszerű fejleszteni.

A környezetvédelmi-tájvédelmi funkciót ellátó, korlátozott, értékmegőrző mezőgazdaságot külön kidolgozott kompenzációs rendszerrel kell támogatni a természetvédelmi területeken.

Erdőtelepítéseket a jövőben elsősorban a felhagyott szántók, parlagterületek és nem a gyepterületek rovására célszerű végrehajtani, s törekedni kell a nagy párologtató képességű fajok (pl. nemesnyár) visszaszorítására, illetve az őshonos fajok terjesztésére (pl. lőszőlgyesek).

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Kiskunfélegyháza és térsége viszonylag kevés veszteséggel vészelte át a gazdaság-társadalmi átalakulást. A térségben korábban működött szövetkezetek, gyárak, üzemek jó része – más formában ugyan, de – folytatja tevékenységét. 1996. végén 2877 vállalkozást tartottak nyilván, 335 jogi személyiségű és 2542 jogi személyiség nélküli vállalkozás működött, utóbbiak döntő hányada egyéni formában.

A községekben továbbra is a mezőgazdasági szövetkezetek biztosítanak jelentősebb számban munkahelyeket. Ehhez kapcsolódóan a szövetkezetekben és számos más vállalkozásban (nemcsak a községekben) folyik a termények és az állatok feldolgozása. Több településen üzemel takarmánykeverő, szárító, készítenek mustárt, tormát, ételízesítőket, savanyúságot, befőtteket, rostos gyümölcsleveket, növényolajat. Említésre méltó a vágóhíd, a tejtermelés, a liba-, a toll-, a bélfeldolgozás. A mezőgazdasági termelés – felvásárlás – feldolgozás – értékesítés láncolata eléggé kiépült, több vállalkozásnak jelentős exportkapcsolata is van.

A térségben – döntően Kiskunfélegyházán – jelentős számban és termeléssel képviseltetik magukat más iparágak is. Több nagy létszámú vállalkozás foglalkozik cipőgyártással, konfekcióiparral, műanyag-, gumicikkek, gépek, berendezések, villamosipari termékek, fémtömegcikkek, alkatrészek előállításával, lakatosmunkákkal, vegyi árukkal, bútorgyártással. Az építőipar minden ága megtalálható a tervezéstől a magas- és mélyépítésen át a szakipari tevékenységekig. A kiskereskedelmi üzleteken kívül vannak nagykereskedelemre és külkereskedelemre szakosodott vállalkozások is.

A térség jelentős szerepet tölt be a tranzitforgalomban, az 50-es út és az M5-ös autópálya – a térséget érintő szakasz kiépítése – révén a nemzetközi forgalomba is bekapcsolódik. Ezt a vállalkozások is igyekeznek hasznosítani, többen fuvarozásból, szállítmányozásból szerzik bevételeiket. A közúti és a vasúti kapcsolatok kedvező helyzetet teremtenek a térségnek, a könnyű elérhetőség vonzó hatást gyakorol újabb vállalkozások megtelepedésének is.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

A térségben tehát érzékelhetőek a dinamikus fejlődés jelei, a körülmények a jövőben is lehetővé tehetik új vállalkozások alakulását és a meglévők megerősödését. Gondot jelent viszont, hogy ez a dinamizmus döntően Kiskunfélegyházára jellemző, néhány kisebb településen alig indult meg a gazdaság élénkülése, a munkahelyek megtartása és bővítése. Ezen községek lakói részben ingázással, részben kiegészítő tevékenységekkel, szolgáltatásokkal kapcsolódhatnak a többi település vállalkozásaihoz. Az eltérő gazdasági adottságok kiegyenlítése, a községek felzárkózásának segítése érdekében az új autópálya megépülésével új tartalommal megjelenő észak-déli tengelyre szerveződő vállalkozási övezet létrehozása a Kecskeméti – Kiskunfélegyházi kistérségek, valamint Nagykőrös részvételével. Az elmúlt években bekövetkezett gazdasági fejlődés lehetővé és szükségessé teszi, hogy az Országos Területfejlesztési Koncepció alapján, a Kecskemét – Kiskunfélegyháza térsége tervezett innovációs és vállalkozói centrum fejlesztése megkezdődjön. Az épülő autópálya mentén pedig fel kell készülni a forgalom fogadására, kiszolgálására, az átutazók

megállítására. Kvalifikált munkaerőt igénylő, érettségizett fiatalok foglalkoztatását és továbbképzését biztosító iparágak telepítésének feltételeit kell megteremteni, illetve fel kell készülni azok fogadására.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérség településein a turizmus jelentősége – Bugac, Kiskunfélegyháza és Tiszaalpár kivételével – a lehetőségekhez képest szerény, a helyi lakosság megélhetésében ma még meglehetősen kicsiny szerepe van. A turisztikai lehetőségek, adottságok összehangolásával, szervezésével, fejlesztésével egy sajátos, egyedi arculat kialakításával azonban a turizmus – a fenti településeken kívül is – a térség egyik számottevő gazdasági ágazatává fejleszthető. A 30 mutatót felölelő turisztikai adottság közül 14 található Kiskunfélegyházán, 12-12 Bugacon és Bugacpusztaházán, 11-11 Jászszentlászlón és Pálmonostorán. A kistérség átlaga 27%, szinte megegyezik a megyei átlaggal, ez utóbbit elsősorban a természeti adottságok és a lovassportok területén haladja meg.

A terület adottságai közül fontossági sorrendben a természeti értékeket (a Kiskunsági Nemzeti Park bugac-bócsai ősbórkás – pusztai - területeit, és a Péteri-tó és környezetének madárrezervátumát, a tiszalpári Holt-Tisza-szakaszt, kiskunfélegyházi termálvíz adottságát) kell kiemelni. A bugaci attrakció országos, sőt nemzetközi elismertséget jelent, s a tipikus pusztai turizmus egyik magyarországi központjává emelte a területet. Ezt jól kiegészítik a térség vadászati lehetőségei. Mindezek a vízi, a horgász (Tiszaalpár), a kerékpáros (Kiskunfélegyháza centrum szerepe), a lovas, a gyalogos és termálturizmus (Kiskunfélegyháza), valamint a vadászat (Pálmonostora, Bugac, stb.) továbbfejlesztése előtt nyitnak perspektívát. A kistérség kulturális értékei közül a kiskunfélegyházi és a jászszentlászlói kézműves tábor-kezdemenyezéseket, a szentkúti búcsút kell kiemelni.

A területen a falusi-tanyai turizmusnak jelentős bázisa alakult ki, falusi fizetővendéglátással több településen foglalkoznak (Bugac, Jászszentlászló, Tiszaalpár, Kunszállás, Kiskunfélegyháza, Pálmonostora). Igazi vonzerőt e támogatott üdülési formára elsősorban a tanyás területek, valamint a lovasbázisok jelenthetnek. A kertészeti kultúrák visszaállítása a falusi turizmussal párhuzamosan haladhat.

Alaphelyzet: A kistérség településein a turizmus eltérő formái alakultak ki: Bugacon a rövid tartózkodású pusztaátogató, kirándulóturizmus, Kiskunfélegyházán a tranzitturizmus, Jászszentlászlón a tanyai turizmus, míg Tiszaalpáron az üdülőtelephez kapcsolódó - május közepéről október közepéig tartó -, szezonális hétvégi turizmus.

A kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma 326, a megye szálláshelyeinek 3%-a. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 6, a vendégéjszakáké 277, mindkettő jelentősen elmarad a megyei átlagtól, mellyel a megye kistérségei között a 7. helyet foglalja el. Ezt egészíti ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált magán- és vállalati üdülők (Tiszaalpáron), az üdülési, hétvégi ház hasznosítású volt zártkertek (elsősorban Kiskunfélegyházától D-re és NY-ra).

Jellegzetes folyamat a néhány órás, esetleg napos, csak a nemzeti parki, lovas, és gasztronómiai attrakcióra kíváncsi külföldi turisták autóbuszos célturizmusa, illetve a már említett hétvégi üdülés, amelyet néhány településen az egyre jobban terjedő lovaglás egészít ki. A kistérségben Bugacon időnként a tömegetturizmus jelei (hátrányai) mutatkoznak.

Problémák: A területen alapvető gond a megfelelő alpinfrastruktúra közepes színvonala. A közlekedési infrastruktúra viszont fejlett: Kiskunfélegyháza a kistérség, sőt a megye egyik jelentős vasúti és közúti csomópontja. Az épülő M5-ös autópálya kettészeli a kistérséget. A speciális turisztikai infrastruktúra azonban nem mindenben felel meg az elvárásoknak. A meglévő kereskedelmi szálláshelyek száma kevés, kihasználtsága nem megfelelő, csak egy-egy időszakra koncentrálódik, ugyanakkor a jövőben elkerülhetetlen a meglévő szálláshelyek felújítása és bővítése. A nemzeti parki területeken és környékükön a vendégforgalom növelése a természeti környezet védelme miatt csak komoly megfontolások és a megfelelő védelmi előírások betartatása esetén javasolható. A bugaci turizmusban érdekelték összefogásával be kellene vonni a turizmusba a tágabb környék településeit, jelenleg ugyanis a haszon döntő része a területen kívülieké. Hiányzik a kistérségeket átfogó komplex idegenforgalmi fejlesztési terv.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A kistérségben a Jászszentlászlón megnyílt (és a Bugacon, valamint Kiskunfélegyházán is megalakítandó) TOURINFORM Iroda próbálja szervezni a térség turizmusát. Ennek célja a szervezett vendégforgalom feltételeinek biztosítása, az idelátogatók megállítása, többnapos programok kialakítása, valamint a területről szóló információs anyagok összeállítása, azaz összességében a turisztikai szervezés, szolgáltatások színvonalának javítása, valamint a kistérségközi idegenforgalmi koncepció és terv kidolgozása. A kistérségbe látogatók számára jelenleg is tudnak – igaz a térségen kívüli programok csatolásával – komplex programot kínálni. Erre a jövőben is szükség lesz, de a korábbi egyoldalú Budapest-Kecskemét-Bugac csomag önmagában nem lendíti fel a térség turizmusát. Olyan programok kialakítására van szükség, amellyel a vendégeket több napig, esetleg egy-két hétig a területen lehet tartani. A kistérségen kívüli Kecskemét, Kiskunmajsza, valamint a Szentcsongrádi Turizmusfejlesztési Társulás tagjainak bekapcsolása új perspektívát nyithat a turizmus számára: a fejlesztés kulcsa tehát az összefogás. A meglévő értékek (nemzeti park, lovaglás, kézművesség, gyógyfürdő, Tisza-part, történeti emlékek) együttesen alkalmasak lehetnek arra, hogy 1-2 hétig itt tartsák a turistákat.

A természetes, nyugodt és a természetre nyitott élet- és szemléletmód kialakítása keretében a kistérség turizmusának fejlesztési prioritásai a terület adottságainak megfelelően a következők:

Az 1994-ben gyógyvízzé nyilvánított kiskunfélegyházi termálvízre alapozva egy minimum 100 fős szálloda építése a kórház és a strand épületek és infrastruktúra rekonstrukciójával létrehozható reprezentatív rekreációs központ keretében. A termálvíz hasznosítása, a gyógyturizmus fejlesztése hosszabb távon - időjárástól függetlenül - a szezon meghosszabbítását idézhetné elő, amellyel az egészséges életmód kialakításához is hozzájárulhatna. A gyógyítás mellett a regenerálódást és a rekreálódást egyaránt elősegítő programok (terápiás úszás, gyógylovaglás, regeneráló mozgástorna és konyhatechnika) növelik a kistérség vendégmegtartó erejét.

Bugacon és az arra alkalmas településeken a jelenleg is meglévő pusztai turizmus mellett az ökoturizmus kialakulásának a lehetősége és az esélye a legjelentősebb (természet-megfigyelő, gyalogos, kerékpáros turizmus, és a lovaglóközpontok bekapcsolásával a lovas turizmus, stb.). Ennek keretében a lovastúrákra, a fogathajtásra, s vízi- és gyalogtúrákra alkalmas túraútvonalakat kellene kijelölni. Ehhez kapcsolódhat a régi paraszti életmód bemutatása és oktatása (a puszta, a lovak, a kézműves szakmák és hagyományok, a gasztronómia, azaz a

paraszti konyha) sőt a népművészeti diplomácia is. A térség – kiszámíthatósága, szelídsége révén – alkalmas lenne mozgássérültek, a senior (idősebb) réteg, valamint a kisgyermekes családok fogadására. Ez utóbbiak keretében a testvértelepülési kapcsolatok ápolása is fontos (gyerekcseré, nyelvi táborok). A Tisza és a Holt-Tisza mentén a vízi turizmus fejlesztésének esélye mutatkozik.

Az idegenforgalmi nevezetességek (kistérségen belüli és más kistérségek) közötti összekötő, felfűző utak, kerékpárutak kiépítése kiemelten fontos – bár az országos kerékpárút-fejlesztési koncepció a kistérséget nem érinti. A mellékutak Bugac, Tiszaalpár-Tőserdő, Csongrád és Ópusztaszer irányába ágazhatnak Kiskunfélegyházáról, ahol helyi kerékpárút-hálózat van.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: 1996-ban a megye lakónépességének csaknem 10%-a élt a 11 település együtteséből álló kistérségben. Az 1990-es adatokhoz képest igen jelentősen, a megye kistérségeinek átlagát meghaladó mértékben csökkent a lakónépesség (2,9%). Kiskunfélegyháza térségében igen jelentős a cigányok száma.

A népesség átlagos iskolázottsági szintje (az átlagos iskolai végzettség 8,03 osztály volt 1990-ben) valamivel elmarad a megyében lévő kistérségek átlagától (8,27). Felsőfokú oktatási intézmény nem található a térségben, a középfokú intézményi struktúra viszont (pusztán a mennyiségi adatok alapján) megfelelőnek látszik: öt középiskola is működik Kiskunfélegyházán.

A munkanélküliségi ráta (1997. január) igen kedvező volt (9,5%), jobb a megyei értéknél (10,6%). A megyében nyilvántartott munkanélküliek kb. 8%-a (2038 fő) élt a térségben. Az ellátásban részesülők megoszlása viszonylag kedvező volt, mivel közöttük a járadékosok többen voltak (35%), mint a jövedelemptólosok (24%).

Főbb folyamatok: A térség egyike a megye kiterjedt tanyavilággal rendelkező területeinek. A számottevő csökkenés ellenére a kistérségben még mindig a megyei értéket jóval meghaladó a külterületi népesség aránya. Az 1990-es népszámlálás idején a térség minden ötödik lakója külterületen élt.

A három szféra arányát tekintve már az 1980-as évektől kezdve igen kiegyenlítetten alakult a térség foglalkozási szerkezete. Az 1970-es években még a mezőgazdaság dominált, majd a foglalkozási átrétegződés hatására az ipar vált a legfőbb foglalkoztatóvá. 1990-ben már az ipar mellett a tercier ágazatok felfutása figyelhető meg.

Fő problémák: Az elöregedés folyamata a megyeihez hasonlóan alakul a térségben. Problémát jelent azonban, hogy az idős emberek nagy része a kiterjedt tanyavilágban él.

A térségben élő, jelentékeny létszámú cigányság legfontosabb problémája, hogy ez a réteg alacsony képzettségi szintű, és az elhelyezkedésüket gátolja a nagyon sok esetben tapasztalható negatív diszkrimináció is. Megélhetésüket szinte kizárólagosan a különböző szociálpolitikai juttatások jelentik, ami közöttük és a nem cigány, de szintén leszakadó csoportok között feszültségek forrásává válhat.

Az oktatás számára a gazdaság fogalmazza meg az igényeit. A jelenlegi gazdasági elvárások és a lakossági elképzelések között széles szakadék húzódik. Az évszázados „kun” tanyás

életmód és gondolkozás figyelembe vételével kell a fejlesztési célokat kitűzni. A speciális ipari szakmákra az oktatás, az átképzés, a továbbképzés új formáit kell bevezetni.

A hivatalosan ugyan nem magas, de a valóságban jelentősebb mértékű munkanélküliség csökkentése, a lakosság munkaképes korú csoportjainak a megfelelő szinten való foglalkoztatása a nem cigány népesség körében is gondot jelent. Különösen a térségben lévő, alapvetően a mezőgazdaságra épülő falvak esetében jelent ez csaknem megoldhatatlan problémát. Ahhoz, hogy a térség központjában működő vállalkozások valóban hatékonyan segíthessék nemcsak a város, hanem a térség foglalkoztatási gondjainak is az enyhítését, az is szükséges, hogy megfelelő számban álljon rendelkezésre kvalifikált munkaerő.

Lehetőségek, prioritások

A viszonylag kedvező arányú munkanélküliség visszavezethető a térségben zajló, különböző munkahelyteremtő beruházásokra. További vállalkozások megtelepedéséhez, a munkahelyek számának bővítéséhez azonban jelentősen emelni, illetve korszerűsíteni kell a népesség általános és szakmai képzettségének színvonalát.

A külterületen élő lakosság - és ezen belül különösen az időskorúak - magas arányát az egészségügyi és a szociális ellátások, ellátórendszerek kialakításánál, fejlesztésénél kell figyelembe venni. Indokoltnak tűnik olyan falugondnoki hálózat létesítése, amelynek segítségével minden rászoruló megfelelő ellátásban részesülhet.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

Kiskunfélegyháza és a vonzáskörzetébe tartozó tíz település Bács-Kiskun megye egyik legideálisabb kistérségének számít: nem túl nagy területű, kiegyensúlyozott településszerkezetű és valódi vonzáskapcsolatokra épül. Magját az egykori városkörnyékhez tartozó négy község (Gátér, Kunszállás, Petőfiszállás és Pálmonostora) alkotja, ehhez csatlakozik a kecskeméti, ill. a halasi járáshoz sorolt Bugac, Tiszaalpár és Jászszentlászló, valamint a nemrég önállóságot nyert fiatal községek: Móricgát, Fülöpjakab és Bugacpusztaháza.

Forgalmi helyzet: A kistérség közlekedésföldrajzi adottságai rendkívül kedvezőek: fő forgalmi tengelye a néhai Pest-szegedi "Postaút" nyomvonalán haladó 50. sz. főút. Igaz, hogy ez csak Kiskunfélegyháza központján és Kunszállás külterületén halad át, ám azért a többi település is könnyen elérhető: országos jelentőségű út vezet Gátér-Csongrád-Szentes felé és jó az összeköttetés Kiskunmajsával is. Egyedül Bugac fekszik afféle "zsákvonal" végén. Az 1854-ben átadott Pest-Szeged vasút ugyancsak fővonal, sőt, Félegyháza fontos szárnyvonalak csomópontja Gátér-Csongrád-Szentes, Tiszakécske-Szolnok, valamint Kiskunmajsa-Kiskunhalas-Baja irányába. Ha a helyi jelentőségű bugaci kisvasutat is figyelembe vesszük, amely a megyeszékhellyel teremt kapcsolatot, csupán Pálmonostora, Móricgát és Fülöpjakab marad állomás nélkül.

Az M5-ös autópálya, amelynek Kiskunfélegyházáig terjedő szakaszát már átadták a forgalomnak, várhatóan a térség fő fejlődési tengelye lesz. Település-elkerülő szakaszok kialakítását az autópályán Kiskunfélegyháza és Gátér, közúton pedig Tiszaalpár területén tervezik. A Kecskemétet Bokrossal, a Nagykőröst Kiskunfélegyházával és a Fülöpjakabot Bugaccal összekötő mellékútvonalak kiépítése a tanyán élők életfeltételeit is javítaná. A Budapest-Cegléd-Szeged vasúti fővonal kétvágányúsítása, a kiskunfélegyházi füves repülőtér

polgári légiforgalomba történő bekapcsolása és a Duna-Tisza Csatorna megépítése olyan beruházások, amelyek jelentősége messze túlmutat a kistérségen.

Településszerkezet: A kistérség településhálózata több szakaszban alakult ki. Hagyományos központja az egykori szabadalmas Kiskun mezőváros, Félegyháza, amely 1743-ban települt újjá. Szentlászló ebben az időben még pusztá volt. Alpár és Pálmonostora ugyancsak régi zárt települések; az 1923-ban elsőként önállósult Gátér ez utóbbi határából szakadt ki. A II. világháború után újabb három tanyaközség született: Petőfiszállás Félegyháza, Kunszállás Majsa és Bugac Kecskemét közigazgatási területéből. Kunszállás, Bugac és Jászszenlászló maga is anyatelepüléssé vált, amikor Fülöpkab és Bugacpusztaháza 1989-ben, Mórícát pedig 1993-ban községi önállóságot kapott.

A tanyaközségek nagy száma már sejteti, hogy a külterületi lakosság magas aránya a kistérség egyik fő jellegzetessége. A legutóbbi népszámlálás adataiból az derül ki, hogy ez az arány Kiskunfélegyházán és Gátéren is meghaladja a 10%-ot, nem beszélve Fülöpkabról és Petőfiszállásról, ahol még 1990-ben is a tanyaiak alkották a helyi társadalom legnépesebb csoportját.

Térkapcsolatok: Kiskunfélegyháza - gazdasági szerepkörét és intézményi vonzását tekintve egyaránt - a megye egyik fejlett középvárosi központja. Az autópálya továbbépítése és a tervbe vett iparterület megvalósítása várhatóan tovább növeli majd vonzerejét. Ahhoz azonban, hogy a város megfelelő színvonalú egészségügyi ellátást és középszintű oktatást biztosíthasson vonzáskörzetének, az érintett kistelepülések hozzájárulására is szükség van, ami azok gazdasági fejlesztése nélkül elképzelhetetlen.

Az olyan népes, kedvező forgalmi adottságú falvak, mint Tiszaalpár, Jászszenlászló vagy Bugac a községi alapellátás szinte valamennyi intézményével rendelkeznek. Annál nehezebb viszont az újonnan önállósult kistelepülések helyzete: Bugacpusztaházán pl. még postahivatal sincs, így lakói az alapvető szolgáltatásokat is csak az anyatelepülésen vehetik igénybe. A tanyán élők ellátásában nagy előrelépést jelentene a falugondnoki hálózat külterületre történő kiterjesztése.

A területrendezési terv főbb elemei

A kistérség a megye fő közlekedési (és így fejlődési) tengelye mentén helyezkedik el. Fejlődési potenciálja és így rendezési feladatai is nagyrészt ezzel állnak összefüggésben. Meghatározó az M5 autópálya és a nagyjából párhuzamosan futó vasút, az erre (is) épülő (részben logisztikai jellegű) létesítmények, vállalkozások. Mind a fejlesztési, mind a rendezési feladatok, valamint e tervek által biztosítandó rend szempontjából igen lényeges, hogy a térség megtalálja a fenti tengelyhez való beilleszkedés kereteit, speciális - magára szabott - feladatait, hogy ezáltal területi kooperáció és ne fölösleges konkurencia alakuljon ki.

A települések térségi szerepkörét illetően, a gazdasági és intézményi vonzás tekintetében Kiskunfélegyháza a megye fejlett középvárosi központjai közé tartozik, melynek funkciói esetenként meghaladják a nagyságrendjét. Relatív jelentős települései még Jászszenlászló és Tiszaalpár.

A kistérség *településrendezési tervellátottsága* kiegészítendő. Csak Gátér településrendezési terve idősebb 10 évnél. Pozitívan értékelhető, hogy a települések nagy része rendelkezik külterületi szabályozási tervvel is, vagy ez kidolgozás alatt áll.

A terület-felhasználás szempontjából a fent említett közlekedési tengely mentén várhatók jelentős mozgások. Elsősorban az autópálya-csomópontok térségében szükséges és ajánlatos előzetes önkormányzati területgazdálkodási intézkedések meghozása (főleg a várható telekspekulációs törekvések kordában tartása céljából).

A kistérség K-i része az intenzív agrárterülethez tartozik, az árutermelő nagygazdaságok kialakítása céljára alkalmas területnek tekinthető. Ny-i felén a jellemzően idegenforgalommal kombinált és részben természetvédelmi célú agrár-kistermelés térsége található. Ez utóbbi térségben mind a mezőgazdaságot, mind ennek következtében a terület-felhasználást befolyásoló EU támogatási rendszernek megfelelő területpolitika kialakítása javasolható, mely szerint a környezet-, természet-, és tájvédelmi célokat a mezőgazdasági tevékenységbe integráló célok és programok kialakítása célszerű. Ennek keretében élőmunka-igényes és piacképes kistermelés, falusi turizmus, stb. kombinálása javasolható. A kistérség területén a program mintegy 9500 ha új erdőtelepítést irányoz elő, mely zömmel a kistérség Ny-i felén lenne. Kisebb mértékű - szintén homoki erdőtelepítéssel - Tiszaalpár térségében, míg közvetlenül a Tisza mellett zöldfolyosó funkciót ellátó erdősítés javasolható.

A kistérség településein jelentős részben a laza szerkezetű beépítés a jellemző. Jelentős mértékű - lakó, vagy ipari célú - belterület-bővítés csupán néhány településnél (Kiskunfélegyháza, Jászszenzlászló) szükséges, illetve tervezett. Vállalkozástelepítésre alkalmas önkormányzati területtel elsősorban Kiskunfélegyháza, majd kisebb mértékben Jászszenzlászló, Móricgát, Bugac és Fülöpjakab rendelkezik.

Kiskunfélegyháza, Tiszaalpár, Jászszenzlászló, Petőfiszállás és Pálmonostora rendelkezik idegenforgalmi adottságokkal, Bugac kirándulótelepülési funkciói pedig országos jelentőségűek. A kistérségben több - elsősorban Kiskunfélegyházától D-re és Ny-ra lévő - volt zártkert a kistermelést, illetve helyi rekreációs célokat szolgálja.

A természetvédelem vonatkozásában a kistérségben a legjelentősebb a Kiskunsági Nemzeti Park Bócsa-Bugac részterülete, továbbá Kiskunfélegyháza Kossuth u-i platánsor és a Péteri-tó madárrezervátuma.

A térségi kapcsolatok javítását elsősorban a közlekedési infrastruktúra fejlesztései szolgálják. Közülük legjelentősebb az M5 autópálya, mely Kiskunfélegyházáig átadásra került. Az ezt követő szakaszán is kijelölték a nyomvonalat. Kiskunfélegyháza térségében - a távlati kiépítést figyelembe véve - az 5302. és az 5402. sz. utak kereszteződéseinél lesz csomópont. (Az előbbieken említett megelőző területgazdálkodási - területpolitikai intézkedések itt szükségesek.) Kunszállás térségében egyelőre felüljáró épült. A csomópont kialakítása - a fizetőkapus megoldás miatt - csak nagytávlati célkitűzés lehet. Az 5402. sz. út és autópálya csomópont térsége még további fejlesztést igényel, az 5403. sz. útra való csatlakozás kiépítése szükséges.

A közúti főhálózaton előirányzott fejlesztések közül az M5 autópálya összekötése az 50. sz. útig megtörtént és ez folytatandó a 451. sz. út eléréséig (Kiskunfélegyháza D-i elkerülése). Szükséges a 451. sz. út Gátér É-i elkerülése (a vasúttól É-ra vezetve).

Térségi jelentőségű mellékút-fejlesztést (ill. rendezést) jelent a 4625. sz. út Tiszaalpárt nyugaton elkerülő szakasza. Az egyéb mellékutak teljesebbé tételét szolgálja a térségben a 45101. sz. út kiépítése Kecskemét és Bokros között (11,7 km); a 4614. sz. út kiépítése Nagykörös-Kiskunfélegyháza között (17 km), illetve összekötése az 50. sz. főúttal;

Fülöpjakab-Bugac összekötése; a Pálmonostora és Kiskunfélegyháza (Feketefalu) közötti út még hiányzó szakaszának megépítése (Csanyi út). Önkormányzati törekvés van a Bugac-Fülöpjakab közt épülő útból leágazva Alsómonostor – 5402. sz. út - Petőfiszállás összekötésével egy transzverzális kapcsolat kialakítására. A Jászszentlászló - Csengele közti mintegy 5 km út megvalósítása térségi szempontból indokolt és megyék közötti együttműködést igényel. A mellékút-hálózat további fejlesztését jelenti a Kiskunfélegyháza – Petőfiszállás összekötő út (Csólyosi út) építése, rekonstrukciója, a 4625. sz. út és az 50. sz. út összekötése Kiskunfélegyháza területén. Pálmonostora – Petőfiszállás – Kiskunfélegyháza – Kunszállás közlekedési útvonal kialakítása, rekonstrukciója. A kistérség tanyás jellege miatt szükséges fejlesztés a települések és a külső településrészek közötti földutak javítása, szilárd burkolattal való ellátása.

Kerékpárút épült eddig Kiskunfélegyháza belterületén. Az országos kerékpárút-fejlesztési koncepció a térséget nem érinti, de részben a Tisza menti kerékpárút, valamint Bugac és Ópusztaszer irányába a mellékutak kerékpáros igénybevételével számolni lehet. A fejlesztés iránya a kistérség településeit összekötő kerékpárút-hálózat kialakítása, illeszkedve a megyei és országos rendszerhez. Megvalósítandó az 50. sz. főút melletti kerékpárút Kecskemét, Városhőd, Kiskunfélegyháza, Ópusztaszer között. Bugac – Kiskunfélegyháza, Tiszaalpár – Kiskunfélegyháza, Csongrád – Gátér – Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa – Jászszentlászló – Kiskunfélegyháza között a közutakkal párhuzamos kerékpárutak kialakítása a cél. Tervezni kell a települések külterületén meglévő, létesítendő kerékpárút-hálózatok kialakítását és kapcsolódását a kistérségi, települések közötti hálózattal.

Vasúti közlekedés vonatkozásában a (Budapest)-Cegléd-Kecskemét-Kiskunfélegyháza-Szeged vonal kétvágányúsítását a MÁV nagyobb távlatra előirányozta. Részben ezzel is összefüggésben vizsgálják azt, hogy a Budapest - Kelebia-i vonal kapacitásbővítése érdekében Kiskunfélegyháza-Kiskunhalason keresztül ezt a vonalat is igénybe vennék. Térségi jelentőségű a Kunszállás – Kiskunfélegyháza – Petőfiszállás vasúti kapcsolat, mely az előbbi két országos hálózat egy-egy eleme. Szükséges a térség mellékvonalainak rekonstrukciója is.

Kiskunfélegyházán mezőgazdasági és sportcélú füves repülőtér van, melynek polgári célú felhasználásához bővítésre, fejlesztésre van szükség.

Vízközlekedési szempontból a Tisza most kihasználatlan. Az Országos Közlekedésfejlesztési Koncepció szerint a Tiszán ENSZ EGB III (E) osztálynak megfelelő (2.0 m hajómerülés) norma kialakítása szükséges. A Duna-Tisza csatorna tervezett nyomvonal-változatai közül az egyik (két alternatív nyomvonallal) Kiskunfélegyházától északra érinti a térséget. A csatorna tervezett kapacitása ENSZ EGB V. a. osztálynak megfelelő hajóutat irányoz elő. A csatorna koncessziós megvalósulása esetén elképzelhető, hogy az érintett települések fejlesztési területek apportjával vesznek részt a létesítésben. Ennek lehetőségeit és a térségre gyakorolt hatásait célszerű előzetesen végiggondolni.

Vízrendezési szempontból a térség részben a Dongér - Kecskeméti, részben a Dongér - Halasi belvízrendszer területén helyezkedik el. Itt legjelentősebb feladat a hátsági vízviasszatartó rendszerhez tartozó tározók kialakítása, illetve a mederrendezések. A térségben több korábbi vízfelület rehabilitációja, illetve újabb tározók kialakítása szükséges. Ezeket a térszerkezeti lap feltünteti. Szükséges a befogadók keresztmetszetének szükség szerinti, a települési csapadékvíz-hálózatok bővítése, rekonstrukciója.

A települések *ivóvízellátása* egyedi vízművekkel történik. Regionális rendszerhez egyedül Tiszaalpár csatlakozik. Néhány településen külterületi ellátási, korszerűsítési feladat jelentkezik. A vízellátás javításának kistérségi feladata a minőségi fejlesztés, a biztonság növelése, a vízbázisok védelme.

Szennyvízcsatornázás és -tisztítás Kiskunfélegyházán és Jászszenzlászlón van, az ellátottság viszont csak 30-45 %. Kiskunfélegyházán további fejlesztések folyamatban vannak. A megyei szennyvízkoncepció (Vízügyi Igazgatóság) szerint: Kiskunfélegyháza szennyvízrendszeréhez csatlakoztatható távlatban Bugac, Bugacpusztaháza, Gátér, Pálmonostora és Petőfiszállás; a jászszenzlászlói rendszerhez kapcsolódhat Móricgát és a kistérségen kívüli Szank. A Bácsvíz Rt. Alföld Regionális Központja által készülő tanulmánytervében Kunszállás és Fülöpjakab vonatkozásában a kiskunfélegyházi rendszerre való csatlakozást javasolja. Tiszaalpár szennyvíztisztító rendszerének kialakításakor a Lakiteleken megépített szennyvíztisztító-telep tudná fogadni a település szennyvizét is. Térségi feladat szippantott szennyvíz-fogadók építése is. A szennyvíziszap környezetbarát elhelyezéséről, hasznosításáról gondoskodni kell.

Energia szempontjából a terület jól ellátottnak tekinthető, az országos vezetékhálózatból a térséget több vezetékek is érinti. Új nyomvonalak kialakítását jelenleg nem tervezik. A külterületi villanyhálózatok szabványosítási feladatait megoldották. A villamos hálózatok fejlesztésén a meglévő rendszerek korszerűsítési, illetve az új tanyai ingatlanok bekapcsolási feladatait kell megoldani.

A térségi gázhálózatok fejlesztésének fő feladata az ellátás javítása a minőség növelésével, a külterületi hálózatok folyamatos bővítése.

A *telefonhálózaton* belül a kistérség - Jászszenzlászló kivételével - a kecskeméti MATÁV primer körzethez tartozik. A mobil telefon bázisállomások jelentenek helyi jelentőségű rendezési (szabályozási) feladatot (Kiskunfélegyháza, Pálmonostora).

A *hulladék*-elhelyezés térségi szinten oldható meg, a kistérség önkormányzatai a Felgyőn kialakításra kerülő regionális lerakó rendszerét kívánják megvalósítani három kistérséggel együttműködve, társulási formában.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

kedvező és fejlődő közlekedési-forgalmi helyzet, közút- és vasút-korszerűsítési igények

irány: a közút- és vasúthálózat összehangolt fejlesztése, további település-összekötő és elkerülő útszakaszok, kerékpárutak megépítése

környezeti érzékenység, értékek: a Kiskunsági Nemzeti Park értékes védett területei, a különleges tanyás településrendszer, s annak építészeti és tájértékei

irány: a szigorú védelem követelményeinek és a mezőgazdaság igényeinek összehangolása, a falusi-tanyai turizmus, annak zöld, természetkímélő változatainak fejlesztése

a gazdaság eltartóképesége, viszonylag magas színvonalú agrárium

irány: vállalkozási övezet létrehozása Kecskemét és kistérsége, Kiskunfélegyháza és kistérsége, valamint Nagykőrös részvételével; az eltartóképesség növelésére irányuló többoldalú, a közlekedési lehetőségekkel is számoló beszállítói ipar-, szolgáltatás- és kereskedelem-fejlesztési programok az élelmiszergazdaság komplex fejlesztésének támogatásával; kvalifikált munkaerőt igénylő, érettségizett fiatalok foglalkoztatását és továbbképzését biztosító iparágak telepítésének feltételeit kell megteremteni, illetve fel kell készülni azok fogadására

átlagos műszaki infrastruktúra

irány: az elmaradott települések felzárkóztatása, a térségen belüli összeköttetések javítása, közös feladatellátás

viszonylag kedvező belső kohéziójú településszerkezet

irány: az ellátási, szervezési és tervezési együttműködés fokozása a város, a markáns nagyközségek, s a tanyaközségek szintjén

a tanyás települések és falvaik ellentmondásos helyzete

irány: a tanyás gazdálkodás hagyományainak megújítása, a tanyai társadalom gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális helyzetének számottevő javítása

kulturális tradíciók, oktatás és közművelődés

irány: az identitás, a helyi kötődések erősítése, a képzettségi szint javítása, szervezettebb kapcsolódás a térségen belül, s közösen az európai vidékfejlesztési térségekhez

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A nemzetközi jelentőségű főközlekedési út- és vasútvonal regionális jelentőségű hatásainak kihasználása, a Budapest – Kecskemét – Kiskunfélegyháza – Szeged tengely valódi fejlesztési folyosóvá formálása, s elágazásainak kiépítése Csongrád – Hódmezővásárhely és Kiskunhalas – Kelebia felé.

A térség természeti értékeinek szigorú védelme, a tájgazdálkodás szorgalmazása, részleges erdősítések, a fokozódó vízhiány nagytérégi szintű feloldása. E tekintetben a kistérség kulcsterület lehet.

A térség – bizonyos programok tekintetében sajátos - összehangolt fejlesztése a kecskeméti kistérséggel és megyehatár-menti helyzetéből adódóan a Csongrád megyei kistérségekkel.

A kistérség néhány szempontból elmaradott országos besorolása valamennyi lehetőségének kiaknázása (környezet- és természetvédelem, turizmus, humán programok, stb.).

A kistérség stratégiai fejlesztési céljai

A településközi – térségi szemléletű tervezési-fejlesztési irányultságú együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség kedvező alapadottságaira, s viszonylag kiegyensúlyozott helyzetére.

A sokoldalú adottságokkal rendelkező mezőgazdaság minőségi fejlesztése, a bedolgozó jellegű kis- és középvüzei méretű vállalkozói gazdaság diverzifikálása (piacra való felkészítése).

A térség egészére kiható idegenforgalmi, oktatási, kulturális, egészségügyi szervezet-fejlesztések, speciális képzési és átképzési programok beindítása. Érettségizett fiatalok foglalkoztatását és továbbképzését biztosító iparágak telepítése.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A természet- és környezetvédelem terén sokszereplős együttműködés a természetvédők, a víz- és hulladékgyűjtők, a mezőgazdasági termelők, a vállalkozók és az önkormányzatok között tájvédelmi alapú fejlesztési programok kidolgozására

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra, a fejlesztendő élelmiszer-gazdaságra és a közlekedési pozícióból következő szolgáltatásokra

Harmadik prioritás:

A távlatban tovább javuló tranzitszerepkör még erőteljesebb kihasználása

Kommunikációs és informatikai fejlesztések

Közös települési és kistérségi marketing megteremtése

Negyedik prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő-tervező-menedzser iroda létrehozása

Ötödik prioritás:

A szakoktatási, átképzési, tanácsadási lehetőségek továbbfejlesztése

A sokszínű helyi társadalom identitásának fejlesztése, összekapcsolva az idegenforgalommal

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A kiskunfélegyházi kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: a Kiskunsági Nemzeti Park kiemelten védett területei és pufferzónái, a tranzitút fejlesztési zóna, sajátos településhálózatú, fenntartható, tanyás vidékfejlesztési övezet.

A kiskunfélegyházi kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

Kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET-bázison.

Második prioritás:

A gazdaságnak a több lábon állást és jövedelmet biztosító fejlesztése, az ipar, a szállítás, a szolgáltatások és az idegenforgalom terén, a kedvező forgalmi – közlekedési helyzet maximális kihasználásával, a vonalas infrastruktúra egyes elemeinek szükségeszerű fejlesztésével, vállalkozási övezet létrehozásával.

Harmadik prioritás:

Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési és térségi programjainak adaptálása, különös tekintettel az idegenforgalomra.

Negyedik prioritás:

Az intenzív és magas színvonalú mezőgazdasági kultúrák színvonalának, termelési kultúrájának fenntartása, az egyedi feldolgozottság szintjének és minőségének növelése.

A kiskunmajsai kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Duna-Tisza közti síkvidék keleti peremének középső területén helyezkedik el, meghatározó tájtípusa a csernozjomos homoksíkság, amelyet réti talajú buckaközi medencék, illetve keleti határán mély talajvízű löszös síkság vált fel.

A kistérségben két természetvédelem alatt álló terület van: a Kiskunmajsai Bodoglári buckák (TT) és a Csólyospálosi földtani feltárás (TT).

Az 1980-as évek kezdete óta tartó közel két évtizedes tartós csapadékhiány hatására erőteljes talajvízszint-süllyedés, súlyos élőhely pusztulás, illetve átalakulás következett be. A

természeti értékek pusztulását a következő okok idézték elő: a mezőgazdaság élőhely szegényítő hatása, a nagyüzemi szőlő- és gyümölcsstelepítések tereprendezései, a szántóterület kibővítése és a homoki monokultúrás erdősítések. A védett területeken számolni kell a gazdálkodók és a természetvédők konfliktusaival.

A kistérség településein a vízvezeték hálózat ugyan kiépült, de ezt nem követte megfelelő csatornázás, szennyvízcsatorna és tisztítómű csak Kiskunmajsán épült. Nem megoldott a települések kommunális hulladékának elhelyezése sem, a jelenlegi környezetszennyező lerakóhelyek megszüntetése időszerű feladat.

Fejlesztési irányok

A természet- és környezetvédelem fejlesztési irányainak meghatározása során e tevékenységi területek érdekeit célszerű összhangba hozni a területen folyó gazdálkodási formák és az idegenforgalom érdekeivel.

A kistérséget is érintő fontos feladat a Duna-Tisza köze vízháztartásának javítása, rövid- illetve középtávon vízvisszatartással.

A hátsági területeken alapos mérlegelést kíván az erdőtelepítés, a védett buckás területeken csak az őshonos fajok telepíthetők.

A természetvédelem és az idegenforgalom érdekeit össze kell hangolni a korlátozottan látogatható védett területeken tanösvények és kiállítóhelyek kiépítésével, valamint a szakmai és az ökoturizmus fejlesztésével.

A természet- és környezetvédelem, valamint a települési infrastruktúra fejlesztésének közös érdekeit hivatottak szolgálni a szennyvíz-elvezetési programok, illetve a csatlakozás a felgyői regionális kommunális hulladék-lerakóhoz.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség a Homokhátság termelési tájkörzetének dél-keleti övezetében található. Területének meghatározó talajtípusai a homokos talajok változatai, amelyek a kistérség keleti felén inkább humuszos, míg a nyugati oldalon inkább csernozjomos homoktalajok a jellemzőek, amelyeket helyenként réti talajok váltanak fel. A Dorozsma-Majsai homokháthoz tartozó nyugati területek homoktalajai csekély termőképességűek. A kistérség területén kedvezőek a klimatikus adottságok, magas a napsütéses órák száma és ugyancsak magas a hőösszeg.

A kistérség meghatározó ágazata a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás. Nehézséget okoz viszont, hogy sok a tőkeszegény kényszervállalkozás, a mezőgazdasági üzemek birtokszerkezete át-, illetve kialakulóban van.

Fejlesztési irányok

A kistérség agrár fejlesztési irányainak meghatározása során azokat a szempontokat és gazdálkodási formákat kell feltárni, amelyek a kistérség ökológiai és gazdasági adottságainak leginkább megfelelnek. Fontos azonban felhívni arra a figyelmet, hogy a mezőgazdaság fejlesztését be kell illeszteni a terület- és a vidékfejlesztés szélesebb összefüggésrendszerébe.

A kistérség sűrű tanyahálózatú, homokos talajú területein a rendelkezésre álló szabad munkaerő foglalkoztatásának egyik megoldása lehet a családi gazdaság zöldség-, szőlő- és gyümölcstermelő, illetve kisállattartó gazdasági profillal.

A környezetvédelmi-tájvédelmi funkciót ellátó, korlátozott, értékmegőrző mezőgazdaságot érdemes támogatni a természetvédelmi és a helyi védettségű területeken.

A kistérségre készített erdőtelepítési program ötezer hektár erdő telepítését irányozza elő, elsősorban a kistérség észak-nyugati és déli határterületein. A telepítéseket elsősorban a felhagyott szántók, és nem a gyepterületek rovására célszerű végrehajtani, s törekedni kell a nagy párologtató képességű fajok (pl. nemesnyár) visszaszorítására, illetve az őshonos fajok ültetésére (pl. löszölgyesek).

Törekedni kell a mezőgazdasági termékek feldolgozottsági fokának növelésére, illetve a (közösségi) agrármarketing kiépítésére és fejlesztésére.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Kiskunmajsa és térsége korábban sem tartozott a dinamikusan fejlődő körzetek közé, a rendszerváltás után is nehezen indultak a vállalkozások. 1996-ban 884 vállalkozást tartottak nyilván, ebből 106 jogi személyiségű és 778 jogi személyiség nélküli formában működött. Utóbbiak döntő hányada egyéni vállalkozás volt.

Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek tevékenységét több élelmiszeripari üzem egészíti ki, takarmányokat, ételízesítőket, szárítmányokat, aszalt gyümölcsöt állítanak elő, baromfifeldolgozást végeznek. Többen foglalkoznak felvásárlással, a termények és termékek exportjával is.

A régi iparvállalatok, üzemek közül néhány a privatizációs eljárás után is folytatta tevékenységét, ezeken kívül nem sok új vállalkozás lépett be. A szanki földgáztermelés, a mezőgazdasági gépgyártás, a cipőgyártás most is számos munkahelyet biztosít. Működnek konfekcionálással, műanyagtermékek, szerszámok, gépalkatrészek, faipari és nyomdaipari termékek előállításával, lakatosmunkákkal foglalkozó vállalkozások. Emellett különböző szolgáltatásokat nyújtok is megtalálhatók, fuvarozást, szállítmányozást, építési tevékenységet, idegenforgalmi szolgáltatásokat végeznek.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

A térség a kicsinysége, a megyében elfoglalt periférikus helyzete, Kiskunfélegyháza és főleg Kiskunhalas közelsége miatt nem mutat jelentős fejlődési jeleket, élénkebb vállalkozói szféra lényegében csak Kiskunmajsán érzékelhető. Itt a megszűnt laktanya területén ipari bővítésre is mód nyílhat. A gazdaság fejlesztése érdekében szorosabb kapcsolatokat kell kialakítani a szomszédos térségekkel, érdemes bedolgozóit, beszállítóit lehetőségeket keresni. A távlati tervek szerint a közelben megvalósuló kelet-nyugati autópálya segítségével kihasználható lesz az elérhetőség javulása, ami vállalkozások megtelepedését szolgálhatja, a tranzitforgalom kiszolgálására, megállítására már most fel lehet készülni.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérség települései közül Kiskunmajsa a turizmus jelentősége nagy, a gazdaságban és a lakosság megélhetésében betöltött szerepe jelentős, míg a másik három településen elhanyagolható. A megye többi kistérségéhez viszonyítva kicsiny – mindössze négy települést magába foglaló – terület természeti adottságai és az azokból fakadó turisztikai lehetőségek - Kiskunmajsa kivételével - szerények. A 30 mutatót felölelő turisztikai adottságból mindössze 14 található Kiskunmajsán, míg Szankon 5, Csólyospáloson 3, Kömpöcön pedig 1. A kistérség átlaga 19%, amely a megyei átlagtól (26%) jelentősen elmarad.

A terület adottságai közül fontossági sorrendben a megyeszerte, sőt az országhatáron túl is ismert kiskunmajsai gyógyvizet és az erre kiépült JONATHERMÁL komplexumot (strand, motel, stb.) és az üdülőtelepet kell kiemelni. A fürdő vize reumatikus és ízületi betegségek gyógyítására, valamint műtétek utáni rehabilitációra alkalmas. Jelenleg ez a legéletképesebb adottsága a területnek. Jelentős propagandával, megfelelő hozzáállással a lovasturizmus előtt megyei szinten jelentős perspektíva áll, s a kistérség települései ebbe bekapcsolódhatnak (Lópofa Kft, lovasversenyek). A kistérség természeti értékei közül kiemelésre érdemes a bodoglári ősgalagonyás és a csólyospálosi réti mészkő. Az apróvadas területen a vadászat és a horgászat (Kiskunmajsa: Halásztanya, Szank: Dong-éri főcsatorna) említhető még meg. A Majsa Napok, a Majsa Kupa Távlovagló verseny rendezvényei viszonylag sok vendéget vonzanak. A területen – csakúgy mint a megye egyéb részein – a falusi turizmus csak most indul be, mellyel Szankon 2-3 tanyán, Kiskunmajsán 12 tanyán foglalkoznak. Sajnos az infrastruktúra, az épületek felszereltsége a jelentős arányú fejlesztést nem teszi lehetővé, pedig a terület adottságaihoz igazodó turisztikai forma lehetne. Kapcsolódási pontok kereshetők ugyanakkor Jászszentlászló-Móricgát-Bugac, Zsana-Balotaszállás-Pusztamérges, valamint Harkakötöny-Kiskunhalas irányába.

Alaphelyzet, jellegzetes folyamat: a termálfürdőben az 1-3 hetes, elsősorban a nyári szezonra koncentrálódó tartós üdülés. A kistérségben a tömegetturizmus jelei nem mutatkoznak. A kiskunmajsai kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma 518, a megye szálláshelyeinek 4,6%-a. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 31, a vendégéjszakáké 2830, mindkettő nagyon jelentősen meghaladja a megyei átlagot, melyekkel a megye kistérségei között a 2., illetve az 1. helyet foglalja el. Ezt egészítik ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált magánüdülők, amelyeknek a száma Kiskunmajsán meghaladja a 200-at, valamint az üdülési célra használt, sokszor külföldi tulajdonban lévő tanyák.

Problémák: A területen alapvető gond az alpinfrastruktúra gyenge-közepes színvonala. Az M5-ös autópálya megépítése esetén – amennyiben Kömpöc környékén nem alakítanak ki megfelelő lejárót – a területet szinte elvágják a Csongrád megyei településektől, így a turizmus szempontjából egyre inkább céltelepüléssé váló Ópusztaszertől is. A kisvasút fenntartása nemcsak turisztikai, hanem szociális, közlekedési szempontból is fontos. A turisztikai infrastruktúra sem felel meg az elvárásoknak (nincs turisztikai iroda, csak Kiskunmajsáról készült prospektus, stb.). A jövőben várható vendégszám-növekedés miatt elkerülhetetlen a meglévő szálláshelyek felújítása és bővítése. Nagy gondot jelent, hogy a szomszédos bugaci területen érdekelt Kft-k ellenérdekelt felek a Bugac határán, illetve az illetékes vállalkozások határán túlnyúló fejlesztésekben, sőt még az együttműködésben is. Márpedig a terület csak egy, a kistérségnél nagyobb, sőt a megyehatárt is átlépő komplex programcsomag részeként számíthat jelentősebb vendégforgalomra.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A fejlesztés célja a szervezett vendégforgalom feltételeinek biztosítása, az idelátogatók megállítása, a termálvíz-bázisra alapozva többnapos csillagtúra-jellegű programok kialakítása, az útvonalak összekapcsolásával kiszolgáló pontok létrehozása, valamint a területről szóló információs anyagok összeállítása, azaz összességében a turisztikai szervezés, a szolgáltatások színvonalának javítása, valamint az idegenforgalmi koncepció és terv kidolgozása. Az idegenforgalmi fejlesztéseket a Jonathermal Rt. koordinálja. A kistérség jelenleg önmagában nem tud komplex programot kínálni. Így a továbblépés a kistérség határain kívüli, elsősorban kiskunfélegyházi (Bugac, Kiskunfélegyháza), a kiskunhalasi kistérségi és a Csongrád megyei (Ópusztaszer, Szeged, stb.) attrakciók, programok bekapcsolásával képzelhető el. Javasolható az intenzív nemzetközi kapcsolatok kiépítése is (rendezvényturizmus, hagyományőrzés, vadászturizmus) a fizetőképesebb német nyelvterületű országokkal és Olaszországgal, mivel az ebben résztvevő vendégek idővel törzsvendégekké válhatnak.

A fejlesztési prioritások a terület adottságainak megfelelően a következők:

A kiskunmajsai fürdő és szolgáltatásainak fejlesztése.

A sportcélú lótenyésztéssel foglalkozók összefogásával a kistérségen belüli és azon kívüli területek felé a lovasprogramok kijárlása.

A Kecskemét - Kiskunmajsa közötti 52 km-es kisvasút karbantartása, fenntartása.

A megyei (Hajós, Kalocsa, Nemesnádudvar, stb.) és az ópusztaszeri-szegedi programokhoz való kapcsolódás a kerékpárutakon, az idegenforgalmi útvonalakon (Kistelek-Ópusztaszer-Kiskunmajsa), illetve Jászszentlászló-Móricgát-Bugac irányában. Kiskunmajsa-Kiskunhalas és Kiskunmajsa-Kistelek viszonylatokban közúti sávkialakítás a kerékpáros forgalom számára.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A megye egyik legkisebb, mindössze 4 településből álló kistérsége, ahol a megye népességének 3,1%-a él (1996). Ebben a kistérségben is az alapvető demográfiai folyamatnak a népesség fogyása tekinthető: az 1996-ban regisztrált népesség 1,2%-kal csökkent a hat évvel korábbihoz képest. A térség - akárcsak a szomszédos kiskunfélegyházi - a magas külterületi lakosságszámmal rendelkező térségek közé tartozik.

A népesség átlagos képzettségi szintje igen alacsony, a megyében a legrosszabbak egyike volt (1990-ben 7,72 osztály volt a átlagos iskolai végzettség, miközben a kistérségek átlaga 8,27). A középfokú oktatási szintet csupán egyetlen intézmény képviseli.

1997 januárjában a regisztrált munkanélküliek aránya valamivel rosszabb volt a megyeinél (11,1%, míg a megyében 10,6%). A kistérségben a munkanélküliek a megyei létszámnak 4 %-át tették ki, amely az itt élő népesség arányát is meghaladja. Az ellátottak két fő csoportjában - járadékosok és a jövedelem pótló támogatásban részesülők - lévők aránya nagyon hasonló (32,7% ill. 31,6%).

Főbb folyamatok: 1990-ben még mindig csaknem a megyei érték duplája volt a térségben élő külterületi lakosok aránya, annak ellenére, hogy 1970 és 1990 között a külterületi lakónépesség száma igen erősen csökkent. Míg a lakónépesség a vizsgált időszakban kb. a

80%-ára csökkent, addig a külterületen élők száma a 40%-ára. 1970-ben még a térség minden második lakója külterületen élt, 1990-ben pedig már csak minden negyedik.

Hagyományosan mezőgazdasági jellegű területről van szó, ahol az ágazat az 1990-es évek elejére is megőrizte vezető szerepét. A kistérségben az ipar - az egyébként a vidék erőteljes iparosítását jelentő, 1970-es, 1980-as években is - alárendelt szerepet játszott. Ugyanakkor az adatok a - korábban alacsony szinten álló - szolgáltatások fokozatos fejlődését jelzik, ennek ellenére a szolgáltató ágazatok részesedése még mindig elmaradt a megyei átlagtól.

Fő problémák: A térségben a fejlődésnek egyik komoly akadálya lehet (a külterületen lakó időskorúak magas arányával is összefüggésben) a népesség általánosan alacsony képzettségi szintje.

A magas külterületi népességű, tanyás településszerkezet az idősök egészségügyi és szociális ellátásának megszervezésében is okoz gondokat. Ugyanakkor az egészségügy területén történt átszervezések (pl. a kislaborok megszüntetése) - életkortól függetlenül - a lakosság minden csoportját nagyon erősen sújtják.

A munkanélküliség tényleges mértéke lényegesen meghaladja a hivatalosan regisztráltat. A helyzetet tovább rontja, hogy az ellátásokból már kiesett, vagy éppen be sem került munka nélkül lévők jelentős arányban alulképzettek. Ezen a halmozottan hátrányos helyzetű körön belül is külön ki kell emelni a cigány népességet.

Lehetőségek, prioritások

A külterületi népesség magas aránya és a hagyományosan a mezőgazdaságra épülő foglalkozási struktúra továbbra is bizonyos mezőgazdasági tevékenységek, illetve a mezőgazdaságra épülő feldolgozóipari szakmák fejlődését valószínűsíti.

Az időskorúak tartós elhelyezését biztosító szociális intézmények létesítése települési szinten nem, kistérségi szinten viszont megoldható lenne.

A térség foglalkozási szerkezetével összhangban javítani kell az itt élők képzettségi színvonalát.

Az egészségügyi rendszer reformjának részeként javítani kell az alap- és a szakellátás feltételeit, beleértve a megszüntetett, ugyanakkor a lakosság számára nagyon fontos szűréseket elvégző kislaborok visszaállítását is.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

Ez a kistérség - akárcsak a közeli Jánoshalmáé - mindössze négy településből áll, amelyek mind a halasi járáshoz tartoztak valamikor. Bár Csólyospálost és Kömpöcöt hagyományos kapcsolatok fűzik egykori anyavárosukhoz, maga a kistérség nem tartozik Bács-Kiskun megye önfejlődésre képes területi egységei közé. Ebben a kedvezőtlen közlekedésföldrajzi adottságok is szerepet játszanak.

Forgalmi helyzet: A településeggyüttes az 53-as, az 54-es, az 55-ös, valamint az 5-ös számú főközlekedési út által határolt négyszögben helyezkedik el, mégis forgalmi árnyékban van. Ráadásul a belső úthálózat is ritka, sőt a négy település közül három közvetlenül érintkezik

Csongrád megye határával. Magát Kiskunmajsa is csupán alsóbbrendű utak szelik át, igaz ugyan, hogy ezeken Kiskunhalasra, Soltvadkertre, Félegyházára, Kistelekre, valamint - Bócsán ill. Forráskúton keresztül - a megyeszékhelyre és Szegedre is el lehet jutni. A vasutat ugyancsak mellékvonalak képviselik: a Kiskunfélegyháza-Kiskunhalas-Baja szárnyvonal és a Kecskemét-Kiskunmajsa keskeny nyomközű vasút.

A helyi jelentőségű közlekedési fejlesztések fő célja az úthálózat sűrítése mindenekelőtt Bócsa és Szank, Kiskunmajsa és Csengele, valamint Csólyospálos és az 5401. sz. út összeköttetésének megteremtésével.

Településszerkezet: Majsának, amely egyike volt a nyolc kiváltságolt Kiskun településnek, az 1745-ös Redemptio után született meg a tanyarendszere. Történeti határának ma már csak egy része tartozik a város közigazgatási területéhez; a többin tanyaközségek osztoznak: Kömpöc és Csólyospálos (ez utóbbinak Kiskunfélegyháza is anyatelepülése), valamint a szomszédos kistérségbe sorolt Kunszállás és a század elején önállósult Csongrád megyei település, Pusztamérges. Szank ugyancsak pusztá volt egykor, ám tulajdonjogilag nem Majsához, hanem a Felső-Kiskunság egy másik szabadalmas mezővárosához, Kunszentmiklóshoz tartozott.

A tágas határ és a külterületi népesség magas - 15%-ot meghaladó - aránya a mai kistérség valamennyi településére jellemző.

Térkapcsolatok: Az alig 12 ezer lakosú, részleges szerepkörű kisváros nem tudja maradéktalanul ellátni a központi funkciókat. Még mezővárosi vonzáskörzete sem teljes, hiszen a határából kiszakadt tanyaközségek fele más kistérség, sőt más megye része. Vidékének lakói így Kiskunhalas és Kiskunfélegyháza felé is tájékozódnak.

Az alapvető községi intézményhálózat Szankon épült ki legteljesebben. Nem véletlenül: a földgáz-kitermelésnek köszönhetően 2.560-as lélekszámával ez a kistérség legnépesebb faluja, Kiskunmajsa után itt a legalacsonyabb a tanyán élők aránya és van vasútállomás is. Kömpöcre és Csólyospálosra ugyanakkor mindennek az ellenkezője igaz.

A kistérség jövője szempontjából különös jelentősége van a szomszédos kistérségekkel való területi együttműködésnek. A tanyai életkörülmények javítása és az ott élők szociális ellátása ugyancsak a négy település mindegyikét érintő, központi feladat, hiszen a térbeli és társadalmi átrendeződés jelei (tanyapusztulás és -megújulás, idegenek beköltözése) ezen a vidéken is érzékelhetők.

A területrendezési terv fobb elemei

A kistérség a megye DK-i részén, megyehatár mentén helyezkedik el és - elsősorban lakosságszám és településszám alapján (Jánoshalmával együtt) - a megye legkisebb ilyen jellegű területi egysége. Jelentős a külterületi lakosság aránya. A kistérség nagyságrendje és társadalmi-gazdasági erőforrásai alapján önálló fejlődésre csak korlátozottan képes, ezért itt a területi együttműködés különös fontossággal bír. Ennek kezdeti lépései megtörténtek. További erősítése, kiszélesítése ajánlatos. A kistérség jelentősebb települései Kiskunmajsa és Szank. A társadalmi-gazdasági, valamint az ellátási kapcsolatokban a kistérség Kiskunhalas és Kiskunfélegyháza és Szeged felé is vonzódik.

A kistérség településeinek *rendezési tervellátottsága* viszonylag kedvező. Csólyospálos és Szank rendezési terve 10 éves. Előbbi rendezési tervének készítése folyamatban van, utóbbi felülvizsgálatára a közeljövőben sor kerül. A többi település korszerű, külterületi szabályozást is tartalmazó rendezési tervvel rendelkezik.

A *terület-felhasználást* tekintve a mezőgazdasági (és erdőgazdasági) területhasználatok dominálnak. Kivételt képez Szank, ahol az ipari (földgáztermelés és szállítási) terület-felhasználás is jelentős és e térség, mint földalatti gáztározó, illetve reménybeli szénhidrogénmező is szerepel. Kiskunmajsán elsősorban a volt katonai létesítmények ipari célú felhasználása lehetséges. A térség - a talajvízszint-süllyedés és a Kiskunsági Nemzeti Park Bócsa - Bugac-i részterületének közelsége miatt - a jellemzően természetvédelmi célú agrár-kistermelés ajánlott területe, ahol az EU követelményeknek és támogatási rendszernek megfelelően a környezet-, természet-, és tájvédelmi célok mezőgazdasági tevékenységbe való integrálását, a piacképes kistermelés, a falusi turizmus és a foglalkoztatási funkciók előtérbe helyezését kell megcélózni.

A kistérségben mintegy ötezer ha erdő telepítését irányozza elő a program, mely zömében a kistérség ÉNy-i és D-i peremvidékein, mint homoki erdőtelepítés valósulna meg. Az erdőtelepítésnél a fenyő helyett elsősorban az akác és a vegyes elegyű erdők telepítése célszerű.

Részben a külterületi lakosság magas aránya miatt is a kistérség településeire a laza beépítés a jellemző. Bár a településrendezési tervek általában tartalmaznak lakó- és intézményi területbővítést, ezek tartalékterületnek tekinthetők. A térségben jelentős tanyás területek vannak, melyek speciális kezelést igényelnek.

A kistérségben jelentős üdülő-, *idegenforgalmi funkció* Kiskunmajsán található (termálfürdő és üdülőtelep). További fejlődésére a területi tartalékok rendelkezésre állnak. A volt zártkertek területe elsősorban Kiskunmajsán jelentős, melyek zömében elaprózottak és elsősorban termelési célokat szolgálnak.

Természetvédelem vonatkozásában a Csólyospálos földtani feltárás és a Kiskunmajsa - Bodoglári buckák természetvédelmi területek adnak feladatot.

A térségi kapcsolatok javítását elsősorban a *közlekedésfejlesztési feladatok* szolgálják. A kistérség déli részét érintené a Déli autópálya tervezett nyomvonala. Megvalósulása esetén a nagyobb térségi kapcsolatok jelentős javulása következne be.

A mellékúthálózaton az 5404 sz. út Bócsa-Szank közötti hiányzó szakasz (9,3 km) megépítése, a meglévő rekonstrukciója; az 54121 sz. út Kiskunmajsa-Csengele közötti szakaszának (4 km) kiépítése, valamint a térségen kívüli Jászszentlászló - Csengele (5 km) út kiépítése is sokat segíthet. Mindkettő megyék közötti összefogást igényel.

A közelmúltban kiépített Móricgát - Bugac és a Szank - Bodoglár kapcsolatok egyelőre az igényeket kielégítik, távlati fejlesztésük lehetséges. Az 5405 sz. útból kiágazó Kígyós féle vezető üzemi út kiszélesítése és közforgalomba állítása javasolható. A várhatóan megnövekedő átmenő teherforgalom Kiskunmajsa központjában előreláthatóan nehézségeket okoz. Ennek megoldása településrendezési feladatot képez.

Vasúti vonatkozásban a MÁV a jelenlegi helyzet szintentartásával számol. Fentiekén túlmenően felmerült egy olyan koncepció vizsgálatának igénye is, hogy a Budapest - Kelebia vonal kétvágányúsítása előtt e kapacitásbővítést a Cegléd-Kecskemét-Kiskunfélegyháza-Kiskunhalas vonal kétvágányúsításával oldanák meg. Ez Kiskunmajsa-nak többletadottságokat jelentene. A Kecskemét-Kiskunmajsa keskenynyomtávú vasút idegenforgalmi hasznosításának növelése a vasút rentabilitását javítaná.

Kerékpáros út épült Kiskunmajsán és Szankon. A program Kiskunmajsa-(Kiskunhalas)Tájó, Kiskunmajsa-Kistelek-(Ópusztaszer) viszonylatokban közutak, kerékpárforgalom céljára történő igénybe vételével (sávkialakítással) számol. Kiskunmajsa-Jászszentlászló-Móricgát-Bugac irányú kerékpárút is idegenforgalmi célokat szolgálhatna.

Vízrendezés szempontjából a térség részben a Dongér-Halasi, részben az Algyői vízrendszerhez tartozik. A vízviasszatartó rendszerek kiépítése szempontjából elsősorban a Dongéren jelentkező feladatok.

A települési ivóvízellátás egyedi vízművekkel történik. A vízkezelés többségében távlati feladatként jelentkezik.

Szennyvízcsatornázás és tisztítás csak Kiskunmajsán van. A megye szennyvíztisztítási koncepciója (VIZIG), valamint az önkormányzati törekvések jelenleg még nincsenek teljes összhangban. A megyei szennyvíztisztítási koncepció Kiskunmajsa-Csólyospálos és Kömpöc közös tisztító rendszerét irányozta elő (Jászszentlászló, Móricgát és Szank külön rendszert képez), míg az önkormányzatok Kiskunmajsa, Csólyospálos, Kömpöc, Szank és Jászszentlászló távlati közös rendszerével számolnak. E rendszer fokozatosan épülne ki.

Energia vonatkozásában a térség jól ellátottnak tekinthető. Szank jelentős gócpont (országos nagynyomású hálózat). Villamoshálózat-fejlesztési, szabványosítási feladatok több településben jelentkezők, de megoldásuk folyamatban van és ez évben befejeződik.

A vezetékes gázhálózat kiegészítése várható Kömpöc bekötésével Csólyospálos felől.

Hírközlési szempontból a térség Móricgát kivételével a kiskunhalasi primerkörzethez tartozik. Mobil telefon bázisállomás Kiskunmajsán található.

A térségi *hulladéklerakás* megoldandó feladatot képez. A térség önkormányzatai a Felgyőn kialakításra kerülő regionális lerakó rendszeréhez kívánnak csatlakozni.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

kis méret, ellentmondásos gazdasági-társadalmi helyzet:

irány: a térség települései közösen értelmezhető működési képességnek biztosítása, erős területfejlesztési koordinációs kapcsolatokkal Kiskunfélegyháza és Kiskunhalas felé

környezeti érzékenység, természeti értékek (hévíz, energia), vízszintsüllyedés:

irány: a helyi védettség alá tartozó területek növelése, vízvisszatartó és -pótló rendszerek kiépítése, a termálvizes üdülőközpont és a tanyai turizmusra alkalmas területek összehangolt fejlesztése

a gazdaság eltartókéességének problémái:

irány: az eltartókéesség növelésére irányuló közös gazdaságfejlesztés, mind az agrárium, mind az ipari-bedolgozó, mind a kézműipari jellegű kisvállalkozások terén

közepes műszaki infrastruktúra

irány: a felzárkózás lehet a fő cél, elsősorban Csólyospálos és Kömpöc esetében

viszonylag kedvező kohéziójú településszerkezet

irány: az ellátási, szervezési és tervezési együttműködés fokozása, a kisváros, Szank és a tanyaközségek szintjén, a közös fellépés biztosításával

a tanyás települések ellentmondásos helyzete

irány: a tanyás gazdálkodás hagyományainak megújítása, a tanyai társadalom gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális helyzetének számottevő javítása

az idegenforgalom és a sport hagyományai

irány: az adottságok további kihasználás

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A megépülő nagy jelentőségű utakra és a korszerűsítendő vasútra való rácsatlakozás lényegesen javíthatja a térség helyzetét. Az erre való távlatos felkészülés fontos cél lehet.

A térség természeti értékei alapján a Duna–Tisza köze távlati zöldfolyosó-rendszeréhez kötődhet.

A közlekedési, ellátási és szolgáltatási kapcsolatok összehangolt fejlesztése a kiskunhalasi és a kiskunfélegyházi kistérségekkel.

A kistérség egyértelmű elmaradott országos besorolása valamennyi lehetőségnek együttes kiaknázása (környezetvédelem, gazdaságfejlesztés, szociális és humán programok, stb.).

A kistérség stratégiai fejlesztési céljai

A településközi együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség mindössze négy településére, megvizsgálva a nagyobb térségi integráció lehetőségeit is (Kiskunhalas, Kiskunfélegyháza).

A mezőgazdaság minőségi, illetve a bedolgozó jellegű kis- és közepüzemi méretű vállalkozói gazdaság fejlesztése, kapcsolatba hozva a turizmus sajátos lehetőségeivel.

A térség egészére kiható szakoktatási és az előregedő népesség miatt szükséges szociális ellátást biztosító szervezet-fejlesztések.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A térség a fenntartható vidékfejlesztés tanyás mintaterülete lehet.

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása különös tekintettel a kisvállalkozásokra.

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése, különös tekintettel a közlekedésre.

Az egyedi termékeket előállító agrártermelés hagyományainak feltámasztása.

Harmadik prioritás:

Kommunikációs és informatikai fejlesztések.

Negyedik prioritás:

A szakoktatási, átképzési, tanácsadási lehetőségek továbbfejlesztése, különös tekintettel az idegenforgalomra.

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A kiskunmajsai kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, agrár-rurális térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: távlatban sajátos településhálózatú, fenntartható agrár-tanyás vidékfejlesztési övezet.

A kiskunmajsai kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

A kistérség szervezeti-intézményi jövőjének meghatározása (az önállóság megtartásával, esetleg szorosabb integráció a szomszédos kistérségekkel).

Második prioritás:

A mezőgazdaság komplex fejlesztése (termelés, feldolgozás, értékesítés, szállítás, marketing, képzés, stb.).

Harmadik prioritás:

Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési integráción alapuló kistérségi programjainak adaptálása, különös tekintettel a turizmusra.

Negyedik prioritás:

A térség szociális problémáit megoldó közös programok kidolgozása

A kiskőrösi kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

Kiskőrösi kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Kiskunsági-homokhát középső területén helyezkedik el. Arculatát négy tájtípus határozza meg: a félig kötött buckás homokvidék telepített erdőkkel és homokpusztaréti maradványokkal; kötött homokos síkság akác és nyárerdővel, szőlő- és gyümölcskultúrákkal; csernozjomos homoksíkság; valamint buckaközi medencék lápos réti, illetve szikes talajokkal.

A térségben jelentős nagyságú természetvédelmi terület található. A Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozik: a Kolon-tó teljes területe; a Felső-Kiskunsági tavak, Mikla-pusztá, Bócsa-Bugac homokbuckái és –pusztáinak egy-egy részterülete. Országos és helyi jelentőségű természetvédelmi terület pedig: a Kiskőrösi turjános, a Keceli Örjeg, a Keceli Berek erdő, valamint Császártöltés határában a Vörös mocsár. A védett területek tulajdonjogi helyzete az utóbbi években tulajdonvásárlások révén a Kiskunsági Nemzeti Park számára kedvező módon változott.

A védett területek egy részén a turisztikai igénybevétel miatt jelentős a tájterhelés, így. a Kolon-tó Izsák felőli rétyén, a Felső-Kiskunsági tavak Kígyós-csatorna felőli oldalán és a Bócsa-Bugaci terület nyugati részén.

A korábbi belvízrendezések, a nagyüzemi szőlő és gyümölcsstelepítések, a szántóterületek bővítése és a homoki monokultúras erdősítések jelentős élőhely pusztulásokat idéztek elő, amelyet tovább súlyosbított az utóbbi évek tartós vízhiánya, a talajvízszint süllyedése.

A kistérség valamennyi településén kiépült a közüzemi vízhálózat, ugyanakkor jelentős problémák vannak a szennyvízelvezetés és -tisztítás vonatkozásában. Kiskőrös és Soltvadkert rendelkezik ugyan szennyvízcsatorna-hálózattal és -tisztítóval, de ez a rendszer is a hálózat teljes kiépítését, a tisztítókapacitás bővítését igényli.

Fejlesztési irányok

A kistérségben a legfontosabb ökológiai célkitűzés a természet- és a környezetvédelem, valamint a gazdaság és az idegenforgalom érdekeinek összehangolása.

A kistérséget is érintő fontos feladat a Duna-Tisza köze vízháztartásának javítása, mely rövid-, illetve középtávon vízviszataratással oldható meg. Az ennek mintaterületeként kijelölt Turjánvidéken (amely jelentős részben ebben a kistérségben van) rövidtávon is jelentős eredmények érhetők el.

A védett területek ökoszisztémáit kapcsolja össze a "Zöldfolyosó Hálózatok" rendszere, amelyből a kistérséget a Turjánvidéki folyosó érinti.

A korlátozottan látogatható védett területeken tanösvények és kiállítóhelyek létesítése szükséges. Külön figyelmet kell fordítani a Vörös mocsár természetvédelmi területének többfunkciós védett együttesére és ennek a löszpartos pincesorok, valamint a hagyományos szőlőművelésű területek felé irányuló, várható bővítésére.

A természetvédelem és a mezőgazdaság érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken.

A védett területekkel, a vizes élőhelyekkel, a sérülékeny vízbázisokkal közvetlenül határos települések kommunális hulladék-elhelyezését, szennyvíz-elvezetését meg kell oldani.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A megye középső területén, a Homokhátság táji-termelési körzetében elhelyezkedő kistérség uralkodó talajtípusai a gyenge termőképességű homok- és rétitalajok.

A kedvező klimatikus adottságokkal, magas napfénytartammal jellemezhető terület meghatározó gazdasági ágazata a mezőgazdaság, a nagy hagyományokkal rendelkező szőlő- és gyümölcstermesztés, valamint a szántóföldi növénytermesztés.

Izsák, Csengőd, Kiskörös, Soltvadkert, Kecel, Császártöltés térségében van az Alföldi Borvidék jelentős nagyságú, összefüggő területe, s az ország legnagyobb hegyközsége is.

A hatékony mezőgazdasági termelést erőteljesen nehezíti a hosszú ideje tartó csapadékhiány, a talajvízszint süllyedése.

Fejlesztési irányok

Alapvető szempont a mezőgazdaság beillesztése a területgazdálkodás és a vidékfejlesztés szélesebb összefüggésrendszerébe.

A különleges termőhelyi, a kedvező talaj- és klimatikus adottságok biztosítják a szőlő-gyümölcstermesztés, a bortermelés környezeti hátteret, ám a fejlődés feltételeinek megteremtéséhez szigorú eredet- és minőség védelem, valamint közösségi agrármarketing szükséges.

A természetvédelmi területeken a környezetkímélő, biogazdálkodási formák bevezetését célszerű támogatni.

A gyenge minőségű, elhanyagolt területek hasznosításához – pl. spárgatermesztés – központi támogatás szükséges.

Az erdőtelepítéseket elsősorban a felhagyott szántók és nem a gyepterületek rovására célszerű végrehajtani, s törekedni kell a nagy párologtató képességű fajok visszaszorítására, illetve az őshonos fajok telepítésére.

Törekedni kell a mezőgazdasági termékek feldolgozottsági fokának növelésére.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: A térség a társadalmi – gazdasági átalakulásokat viszonylag kevés veszteséggel élte át. A korábbi gazdasági szervezetek többsége átalakult, de fennmaradt, számos új vállalkozás is megtelepedett. 1996. végén 3588 vállalkozást tartottak nyilván, ebből 504 jogi személyiségű, több mint háromezer jogi személyiség nélküli formában működött. Utóbbiak döntő többsége egyéni vállalkozás volt.

A térségben meghatározó tevékenység a mezőgazdaság, a szőlőművelés, a kertészet. Ezt a régi-új mezőgazdasági szervezetek is tükrözik. Ehhez kapcsolódóan több vállalkozás foglalkozik szőlő- és borfeldolgozással, palackozással. Készítenek üdítőitalokat, de takarmányokat is. A feldolgozóipar más ágai közül említésre méltó a műanyaggyártás és –feldolgozás, a cipőgyártás, a konfekció- és vegyipari termékek előállítása, a fafeldolgozás, valamint a kárpitos bútorok és járműalkatrészek gyártása. Az építőipar különböző szakágazatai mellett több vállalkozás végez szállításokat, fuvarozásokat a bel- és külföldre egyaránt. A térségben jelentős számban találhatók kis- és nagykereskedelmi vállalkozások, amelyek a mezőgazdasági felvásárlástól kezdve a külkereskedelemig szolgálják a termelőket és a fogyasztókat.

Jövőbeni lehetőségek

A mezőgazdaság – bár jelentősége valószínűleg mérséklődni fog – továbbra is feladatot ad a feldolgozóipar és az értékesítési hálózatok számára. Több kisebb, korszerű üzemmel, térségi marketing kialakításával lehetne fokozni a termékek, termények piacra jutását. Más termelő, szolgáltató ágazatok megtelepedését, a meglévőket megerősödését különböző módon – pl. kedvezményes, közművesített telek, helyi adókedvezmény vagy támogatás, a munkavállalók képzettségi szintjének emelése, stb. – lehet és kell elősegíteni.

A térségben több megyét átszelő tranzitút keresztezi egymást, ez további lehetőségeket teremthet a fejlesztésekhez. A forgalom kiszolgálása, a távolabbi partnerekhez kapcsolódás eddig is gyakorlata volt a településeknek, ezt tovább lehet szélesíteni (pl. szervizekkel, raktárakkal, átrakókkal). A vállalkozási kedvre és tudásra, az eddigi piacokra, a családi szálakhoz kötődő külkapcsolatokra, a tranzithelyzetre alapozva a térség további fejlődése, felemelkedése prognosztizálható.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérségben a turizmus jelentősége az adottságokhoz képest ma még szerény (kivéve Soltvadkert és Kiskőrös), a lakosság megélhetésében ugyancsak elhanyagolható. A terület adottságai közül fontossági sorrendben első helyen a kulturális értékeket (a Petőfi-kultuszt; a terület nemzeti hagyományának ápolását és az egyedi országos nagyrendezvényeket) kell kiemelni. A kistérség agroturisztikai értékeit (bor és borutcák, szüreti bál) megyei szinten is az elsők között tartják számon. A természeti környezet (folyó- és állóvizek, nemzeti parki területek) alkalmassá teszi a kistérséget a vízi (Vadkerti-tó) és a

természet-megfigyelő (a bócsai homokbucka, a kiskőrösi turjános), gyalogos és kerékpáros turizmusra (Kiskőrös-Soltvadkert Páhi-Izsák irányába), valamint a kapcsolódó horgászatra (Akasztó), lovaglásra (Akasztó, Bócsa, Kaskantyú) és vadászatra (Fülöpszállás, Tázlár). Nagy esélyt jelentene a kiskőrösi reumás és nőgyógyászati betegségeket gyógyító, magas sókoncentrációjú bevizsgált gyógyvíz hasznosítása, de csak megfelelő szabadidő-központ kialakítása esetén. A területen a falusi turizmus kialakulóban van. A lovastanyákra, és/vagy a vadászatra építve nagyobb sikerrel folytatható a falusi fizetővendéglátás több településen (Bócsa, Császártöltés, Kaskantyú, Kiskőrös).

Alaphelyzet: A térségre a rövid tartózkodású rendezvényturizmus (Kecel), a kiránduló, a kulturális és a zöldturizmus (Kiskőrös), a tanyai turizmus (Bócsa), valamint a vízparti (Vadkert-tó, DVCS, Kiskunsági-csatorna) második otthonokhoz kapcsolódó tartós és hétfélig üdülés jellemző, mely szezonális, elsősorban a nyári 2-4 hónapra korlátozódik. Reálisan felmérve a jelenlegi helyzetet megállapítható, hogy a kistérség egy hétre tud programot, turisztikai látványosságot nyújtani a vendégeknek.

A kiskőrösi kistérségben (1996) található kereskedelmi szálláshelyek száma 840, a megye szálláshelyeinek 7,9%-a, mellyel a megye kistérségei között az 5. helyen áll. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 17, a vendégéjszakáké 413, mindkettő elmarad a megyei átlagtól, s a kistérségi sorrendben a 6. helyet foglalja el. Ezt egészítik ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált magánüdülők (több mint félezer, elsősorban Soltvadkerten, valamint Izsákon, Fülöpszálláson), vállalati üdülők (Soltvadkerten 45), üdülési, hétfélig ház hasznosítású volt zártkertek (pl. Kiskőrös) és falusi-tanyai vendégfogadók (Bócsa, Császártöltés, Kaskantyú, Kiskőrös).

Jellegzetes folyamat: A természeti adottságokat és a hagyományokat figyelembe véve a kistérség a megyében előkelő szerepet játszhat a borturizmus és a kulturális turizmus (Petőfi-kultusz) területén, kapcsolódni tud a megyei kerékpáros és vízitúra programokhoz.

Problémák: A térség kedvező adottságai nincsenek kihasználva. A területen alapvető gond a megfelelő alpinfrastruktúra és a speciális turisztikai infrastruktúra hiánya (a településeket összekötő utak állapota, a Budapest-Szabadka gyorsvasút hiánya, a szilárd burkolat hiánya, a csatornázottság mutatói, utazási irodák, eligazító táblák, nyilvános WC hiánya). Ellátási, köz- és vagyonbiztonsági problémák is jelentkeznek a települések üdülőterületein, sőt a külterületeken is, amely a tanyai turizmustól elriaszthatja a látogatókat. A tanyák fokozatos „leépülése” szintén negatív hatással van ez utóbbira. Gondot jelent a már említett szezonális is, bár ez országos probléma. A jelenlegi kereslethez a meglévő, különféle kategóriájú szálláshely kevés, így a fejlesztéshez további bővítésre van szükség.

Nagy probléma a reklám, a propaganda, a jó kihasználás hiánya, „nincs mit adni a turistának”. A személyi, a szervezési, az információs anyagok hiányán és a pályázati lehetőségek (IKIM, FM, kamarák) kihasználatlanságán változtatni kell. A projektek kidolgozásához (nemcsak a beruházásokhoz, hanem már a tervek elkészítéséhez is) megyei szinten több támogatást kellene adni. Az idegenforgalom területén működő vállalkozások száma kevés, ám a meglévő nagyobb vállalkozások - különösen a vendéglátás terén - jól együttműködnek a kisebbekkel.

Fejlesztések, prioritások

A Szivárvány Kistérségi Idegenforgalmi Egyesület a települések és a vállalkozók összefogásával próbálja felmérni, megfogalmazni, kiaknázni a kistérség turisztikai értékeit. A

jelenleginél hosszabb tartózkodási időben és a kistérségnél nagyobb területi egységben kell gondolkodni, s e programokkal kapcsolódni kell a kalocsai, bajai és a halasi térség turisztikai lehetőségeihez. Cél a minőségi turizmus, amely azonban az érdekeltek összefogása nélkül nem lesz eredményes.

A turisztikai fejlesztési prioritások (programok) a terület adottságainak megfelelően a következők:

A Petőfi-kultusz ápolása a Kiskőrös Város tulajdonába került Petőfi Szülőház, Petőfi Emlékmúzeum bemutatásával. Utazási irodák bevonásával a látogatói létszám jelentős méretű, 45-60 ezer fő/év szintre történő emelése érhető el, melynek célcsoportja elsősorban az iskoláskorú népesség.

A területen található az ország legnagyobb hegyközsége, a kistérség szőlőtermesztéséről és borászatáról híres („Kiskőrös a szőlő és a bor városa”). Ebből adódik, hogy be kellene kapcsolódni a magyarországi borutak hálózatába, illetve a megyei agroturisztikai programcsomag keretében – együttműködve a kistérségen kívüli Hajóssal és Solttal – kiemelten kellene fejleszteni, együttesen lehetne kialakítani (borházak, prэшázak, borutcák, szüreti napok, stb.). 1999 a gasztronómia és a borturizmus éve lesz, amelynek szervezését már most meg kell kezdeni.

A fejlesztések során kiemelten kell kezelni azokat az egyedi témájú attrakciókat, amelyek országos rendezvényekhez kötődnek (virágkiállítás, aratófesztivál, fogathajtás, motocross). Sajátos karaktert ad a területnek a szlovákok (Kiskőrös) és a németek (Császártöltés, Kecel) élő nemzetiségi hagyományainak, néprajzi értékeinek ápolása.

A természeti (a KNP védett területei) és a települési adottságok kihasználásával kialakítható az ökoturizmus („zöld” természet-közel, természet-megfigyelő, lágy turizmus, gyalogos turizmus). A térség tanyáinak egy része a falusi-tanyai turizmusba (Bócsa, Császártöltés, Kaskantyú), valamint a vadászatba kapcsolódhat be (Kaskantyú, Tázlár, Pirtó). Térségi összefogással, a szomszédos kistérségekhez is kapcsolódva alakíthatók a kistérség kerékpárútjai az 53. és az 54. sz. utak mentén. Területrendezési szinten a Kiskőrös-Soltvadkert-Kiskunhalas, a Soltvadkert-Kecskemét, az Imrehegy-Kecel-Öregcsertő (Csorna) vonalakon az útszakasz melletti kerékpáros nyomvonal, míg Szabadszállás-Kiskőrös között mellékút építésével.

Végezetül a természetes vizek mentén a vízi turizmus (csónakázás) és a horgászat lehetőségei, illetve – komoly megfontolás után – a szezon meghosszabbításával kecsegtető termálturizmus fejleszthető.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A 15 településből álló kistérségben a megye lakosságának 10,8 %-a él. A népesség képzettségi szintje közepesnek mondható (1990-ben az átlagos iskolai végzettség 8,11 osztály volt), elmarad a kistérségek átlagától (8,27 osztály) is. Ebben szerepet játszhat az, hogy a középfokú oktatást mindössze két középiskola képviseli.

A regisztrált munkanélküliség szempontjából - kb. az 1990-es évek közepétől – a megye egyik legjobb helyzetű kistérsége, 1997. januárjában mindössze 8,2% volt a munkanélküliségi ráta. A létszámadatok alapján a megyében regisztrált munkanélkülieknek a 7,4%-a él ebben a

térségben. Az ellátottak megoszlása is nagyon kedvezően alakult: 35% volt a járadékosok, és mindössze 17% a jövedelempótló támogatásban részesültek aránya.

Főbb folyamatok: A térség lakónépessége jelenleg kevesebb, mint a 90-es évek elején, amiben szerepet játszott az élveszületések számának mérsékelt csökkenése, valamint a kismértékű elvándorlás. Kedvezőnek tekinthető viszont, hogy a halálozások számának ezer főre jutó mutatója jelentősen – a megyei átlagot meghaladó mértékben - javult.

A hagyományosan mezőgazdasági jellegű kistérségben ez az ágazat (legalábbis az aktív keresők aránya alapján) veszített ugyan a foglalkoztatási struktúrában betöltött meghatározó helyzetéből, de mindvégig megőrizte a gazdasági életben a vezető szerepét. A szolgáltató szektor viszont egyre fontosabbá válik.

Fő problémák: A térség további gazdasági fejlődését akadályozhatja a népesség viszonylag alacsony képzettségi szintje. Ez nem feltétlenül egy felsőfokú intézmény térségbe való letelepítésének szükségességét jelenti, sokkal inkább azt, hogy az oktatási struktúrán belül a kisebb településeken is a meglévő alapszintű intézmények számára biztosítani kell a továbbműködésükhöz szükséges személyi és tárgyi feltételeket. A tanyákon, a távolabbi falvakban élő tanulók számára biztosítani kell a megfelelő szintű képzést nyújtó intézmények elérését.

A térség tanyás területein élők száma jelentősen csökken, és itt az elöregedés is nagymérvű. Az üresen maradt tanyákat gyakran gazdálkodási ismeretekkel nem rendelkező, városi munkanélküliek vagy megélhetési gondok elől menekülők vásárolják fel. Mivel a település- és életformaváltás nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, ezért a róluk való gondoskodás nemegyszer az önkormányzatok amúgy is – az igényekhez képest - szűkös segélyezési keretét terheli.

A munkanélküliség regisztrált adatai látszólag kedvezőek, de a valóságos helyzet ennél általában is - és egyes településeken különösen - rosszabb. A térség alacsony munkanélküliségi rátája nagyrészt annak köszönhető, hogy a munkanélküliek egy része eleve jogot sem szerzett a munkanélküliként való regisztrációra. A nyilvántartott munkanélküliek jelentős csoportját azok alkotják, akik a rendszerváltás során felszámolt, átalakított üzemekből kerültek az utcára.

A gazdasági élet fejlődésének jelentős akadálya, hogy a térség nemegyszer különböző gazdasági bűncselekmények kapcsán szerzett országos "hírnevet", és ezek a komoly befektetők számára erősen rontják a térség hitelét.

Prioritások

Az oktatási intézményrendszer fejlesztése, a lakosság általános és szakmai képzettségi szintjének az emelése, a képzés és a foglalkoztatási lehetőségek nagyobb koordinációja.

A térségben élő idősokkal, tanyasiakkal kapcsolatban a szociális ellátórendszer fejlesztése.

A térség forgalmas közlekedési helyzetéhez is kapcsolódóan az egészségügyi ellátórendszer, és ezen belül különösen a sürgősségi ellátás fejlesztése.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

A kistérség jórészt az egykori kiskörösi járás településeit foglalja magában. A kivételek: Fülöpszállás, amely eredetileg a kunszentmiklósi járás része volt, valamint Izsák, amely mindvégig a kecskeméti járáshoz tartozott. A halasi határból önállósult Imrehegy és Tázlár ma is erősen kötődik a szomszédos kistérség központját alkotó anyatelepüléséhez.

Forgalmi helyzet: A térség nemcsak a Homokhátságnak, hanem Bács-Kiskun megyének is a középső részén helyezkedik el. Forgalmi helyzete rendkívül kedvező, hiszen központi fekvésénél fogva É-D-i és K-NY-i irányban egyaránt fontos útvonalak haladnak át rajta. Az 53. és az 54. sz. főközlekedési út - a kistérség településeinek felét fölfűzve - Kiskörös közelében metszi egymást és Fülöpszállás határában csatlakozik a Kecskemétet a Dunántúllal összekötő 52. sz. főúthoz. A településeggyüttes forgalmi tengelye a Budapest-Kelebia-Belgrád vasúti fővonal, amelyhez egy szárnyvonal (Kiskörös-Kalocsa) és egy helyi jelentőségű, keskeny nyomközű vasútvonal (Kecskemét-Kiskörös) kapcsolódik. Az öt falu közül - amelynek nincs állomása - Akasztót, Bócsát és Császártöltést kárpótolják a főútvonalak, ám Imrehegyet és Tázlárt csak alsóbbrendű utakon lehet megközelíteni.

A közúthálózat fejlesztése itt kettős feladatot jelent: a városok inkább elkerülő, a községek pedig összekötő útszakaszok építésében érdekeltek. Ez utóbbi útvonalak a mezőgazdasági területek jobb megközelítését is szolgálnák; közülük Kiskörös és Kecskemét Kaskantyún, Orgoványon és Helvéciaán keresztül tervezett összekapcsolása, a Kaskantyút Bócsával, ill. Soltvadkerttel összekötő utak kiépítése, valamint a Bócsa-Szank és a Fischerbócsa-Tázlár kapcsolat megteremtése a legfontosabb. A Budapest-Kelebia vasúti fővonal kétvágányúsítása már régóta időszerű, a Kecskemét és Kiskörös között közlekedő kisvasút azonban nem eléggé gazdaságos; ezen a helyzeten sokat javíthatna az idegenforgalom.

Településszerkezet: Akasztó és Császártöltés kivételével a vidék meghatározó jellegzetessége a tanyás településszerkezet, noha a külterületi népesség aránya tág határok között változik. Az 1990-es népszámlálás tükrében a két véglet Imrehegy és Bócsa (közel 50%), ill. Kecel és Kiskörös (10% alatt) képviselik. A mai kistérség települései történeti szempontból az alábbi három típusba sorolhatók:

Fülöpszállás mellett, amely egyike volt a Kiskun Kerület nyolc szabadalmas településének, mezővárosi múltta tekinthet vissza Kiskörös és Izsák is.

A török hódoltság után telepített falvak, mint pl. Akasztó, Császártöltés vagy Kecel, általában zárt települések maradtak. Ha mégis kifejlesztették tanyarendszerüket, az csak a jobbágyfölszabadítás után történt meg.

A tanyaközségek az egykori kun pusztákon jöttek létre a zárt településektől távol eső szórványok természetes besűrűsödésével századunk első felében (Bócsa, Soltszentimre), vagy a tanyás határrészek mesterséges községgé alakításával 1949-1952 között (Kaskantyú, Tabdi, Imrehegy).

Mai szemmel nézve nemcsak a külterületen élők arányát tekintve lehet különbséget tenni a kistérség falusi települései között, hanem aszerint is, hogy kislefák vagy óriásfalvak-e. Ez utóbbi csoportból emelkedett a kisvárosok sorába 1993-ban Kecel és Soltvadkert, majd 1997-ben Izsák.

Térkapcsolatok: A térségben Kiskőrös tölti be a kisvárosi szerepkörnek megfelelő központi funkciókat. Intézmény-ellátottság tekintetében lassan fölzárkózik hozzá Izsák, Kecel, Soltvadkert és Fülöpszállás is.

E centrális elhelyezkedésű, jómódú települések együttesétől határozottan elkülönül a periférikus fekvésű, kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkező tanyaközségek csoportja. E településtípus sorsa e vidéken is a tanya jövőjétől függ, ami nem csupán a helybeliek ügye. A külterületi lakó- és munkahelyek térbeli átrendeződésével párhuzamosan ugyanis új társadalmi csoportok képviselői jelennek meg a tanyai lakosok között: a természet közelségét kereső külföldiek, akik jó befektetésnek tartják a külterületi ingatlant és olyan elszegényedő városiak, akik a tanyai gazdálkodástól remélik sorsuk jobbra fordulását. Beilleszkedésük távolról sem problémamentes.

A területrendezési terv főbb elemei

A kistérség a megye közepén, főközlekedési tengelyek metszéspontjában helyezkedik el. ugyanakkor részben a múltban történt gyakori közigazgatási változások, részben egyéb okokból nem tekinthető kompakt területi egységnek. Elkülönül a középső, bortermelő és viszonylag gazdag térség a szélső, szegényebb településektől.

A középső részen nagyobb a vállalkozási készség (ez esetenként kétes eredményekhez is vezet), valamint jelentősebb a nemzetiségi lakosság aránya. A településközi együttműködési készség nem nevezhető tökéletesnek, pedig - az adottságokra való tekintettel - így könnyebben érhetnének el eredményeket. Az együttműködéshez a térségi infrastruktúra - a tervezett fejlesztéseket is tekintetbe véve - kedvező területi-műszaki kereteket biztosítana. Ezt támasztja alá a rendezési tervekkel való kedvező ellátottság is. A kistérség településeinek többsége korszerű *általános rendezési tervekkel rendelkezik.*

A térség központja Kiskőrös, de vezető szerepe és településközi kapcsolatai nem egyértelműek. Kecel és Soltvadkert 1993-ban, Izsák 1997-ben vált várossá, így ezek funkcionális együttműködése szükséges lenne.

A kistérség gazdasági bázisa a mezőgazdaság és az erre ráépülő kiegészítő tevékenységek, valamint az idegenforgalom. A térség középső - gazdagabb - részén az idegenforgalommal kombinált agrár kistermelés, az északi és déli széleken a természetvédelmi célú agrár kistermelés a jellemző és kívánatos. Ezekhez bizonyos EU támogatások megszerzése is lehetségesnek látszik, így a különböző projekteket ennek figyelembevételével célszerű kidolgozni.

A térségben - a kedvezőtlen talajadottságok és az EU támogatások várható irányára való tekintettel - viszonylag magas (mintegy 9.200 ha) a megyei terv szerint erdősítésre szánt terület, mely nagyjából a térség keleti részein jelentkezne. A rendezési terv előirányzatainak megvalósítása során az erdősítés és az ültetvénykultúrák telepítésének összehangolása az egyik legfontosabb menedzselési feladatnak tekinthető.

A lakó- és intézményterületek, valamint ezek esetleges növekedései igénye elsősorban a laza szerkezetű, kevésbé intenzív beépítési jelleg felé jelentkeznek. Az 53. és 54. sz. főutak kereszteződésének tágabb térségében jellemző a különböző kereskedelmi létesítmények települése. A belterületi iparterület Kiskőrösön, a külterületi iparterület Kecelen a legjelentősebb. A kistérség mind a négy városa rendelkezik üdülési funkcióval. Üdülőtérület

Soltvadkerten és Kecelen van (utóbbi rendezési feladatokkal). Kiskőrös termáladottságai befektetőre várnak.

A legjelentősebb infrastruktúra fejlesztési feladatok a *közlekedés* területén jelentkeznek. A közúti főhálózaton a település elkerülő szakaszok kiépítése a legfontosabb. Így: az 53. sz. főúton Kiskőrös elkerülése Ny-on, Soltvadkert elkerülése Ny-on, az 54. sz. főúton Soltvadkert elkerülése É-on, Kecel elkerülése É-on.

A térségi jelentőségű mellékutaknál Izsák elkerülése keleten, míg az egyéb mellékutakon a Kecskemét-Kiskőrös kapcsolat kiépítése az 5303-as út hiányzó szakaszainak kiépítésével (25,8 km) a legjelentősebb. További fejlesztés szükséges Bócsa-Kaskantyú (9,8 km), Soltvadkert-Kaskantyú (9,4 km) és térségközi kapcsolatban Bócsa-Szank (9,3 km) és Fischerbócsa-Tázlár (6,0 km) között.

Helyi jelentőségű hálózat-kiegészítést jelent a Vadkerti tó - Alsócebe, illetve Páhi 5302 sz. út közti összeköttetés megteremtése is. Alternatív lehetőségként (helybiztosítási céllal) számol a terv a Déli Autópálya nyomvonalával is, mely Keceltől D-re érinti a térséget.

Az 53. sz. út Soltvadkert Ny-i elkerülése, valamint ennek az 54. sz. út Soltvadkert É-i elkerülésével való illesztése még további részletesebb tervezést igényel. A Soltvadkert Ny-i elkerülés megépítése az 53. sz. út jelenlegi szakaszára települt kereskedelmi létesítmények forgalmára hatással lehet. Az elkerülés elodázása, területbiztosításának esetleges feloldása az elkerülés megvalósíthatóságát hosszú távra megakadályozhatja, illetve költségesebbé teheti.

Az 54. sz. út forgalomnövekedése miatt Császártöltés önkormányzata településselkerülő szakasz kiépítését igényli. Ennek rendezési tervi kialakítása még nem történt meg.

A Kaskantyú-Bócsa út nyomvonallevezetésének meghatározását a Nemzeti Park érintett területének figyelembevételével kell kialakítani. Az önkormányzatok által kezdeményezett Izsák-Soltszentimre közvetlen útkapcsolat kialakítását ugyanakkor a két település közötti védett terület (Kolon-tó) lehetetlenné teszi.

A program a Budapest-Kelebia *vasútvonal* kétvágányúsításával számol. A Kiskőrös-Kecskemét keskeny-nyomközű vonal gazdaságosságának javítása érdekében az idegenforgalmi kihasználás növelése célszerű.

Soltvadkert, Kecel, Kiskőrös és Akasztó térségeiben már megindult a *kerékpárutak* kiépítése. A program ezek hálózattá fejlesztésével számol. Így: a Kiskőrös-Soltvadkert-Kiskunhalas, a Soltvadkert-Kecskemét, az Imrehegy-Kecel-Öregcsertő (Csorna) relációkban útszakasz mellett tervezett (korlátozott) kerékpáros nyomvonal kialakítását, valamint Szabadszállás-Kiskőrös közötti mellékút kerékpárút céljára való igénybevitelét irányozza elő. Hasonló módon igénybe vehető kerékpárút céljára az 5301. sz. út Izsák-Ágasegyháza közötti szakasza is. Esetenként - pl. Turjános térsége - a vasútvonallal párhuzamosan is célszerű kerékpárutat kialakítani.

A *vízrendezés* terén a kistérségben a vízviSSzatartás-vízpótlás és a szennyvízkezelés és -elhelyezés létesítményei a legfontosabbak. Gondot okoz, hogy a tervezett víztározók területe általában nem került kisajátításra, így a megvalósítás során kártérítési igényekkel kell majd számolni. (Ezzel a közeljövőben külön munka foglalkozik.) Legjelentősebb tározók Izsák,

Kiskőrös, Bócsa, Soltvadkert és Tázlár területén, míg az e célból végzendő mederrekonstrukció elsősorban a VII. sz. csatorna és a II. sz. övcsatorna mentén várható.

A kistérség valamennyi települése rendelkezik *vízművel*. (Izsák vízműve a kecskeméti kistérséghez tartozó Ágasegyházát is ellátja). A vízműkapacitás általában megfelelő, csak Kecelen közelíti meg a maximális termelés a mértékadó kapacitást. A távolabbi jövőben a vízművek mintegy 2/3-ánál vízkezelés szükséges. Fülöpszállás, Szabadszállás és Izsák térségi vízműveknek a Kecskemét térségi rendszerrel való összekötése is szóba került. Ezzel a Dunától Kecskemétig összefüggő rendszer alakulna ki. Ez - megfelelő kapacitásnövelés mellett - hozzájárulhat a Homokhátság vízpótlási problémáinak részleges megoldásához is.

Jelentős elmaradás mutatkozik a *szennyvízkezelés* és -elhelyezés tekintetében. A meglévő szennyvízcsatorna-hálózat teljes kiépítését, szennyvíztelep tisztítókapacitásának bővítését tervezi Kiskőrös, ehhez engedélyezési tervvel is rendelkezik. Hasonló a helyzet Soltvadkerten, ahol azonban a csatornaépítés az önkormányzat anyagi lehetőségének függvénye. Kecel és Izsák csatorna- és tisztítótelepei tervezési stádiumban vannak. A megyei szennyvíztisztítási koncepció (ADUVIZIG) előirányzatai szerint: Kiskőrös és Tázlár önálló marad; Soltvadkerthez Bócsa, Izsákhöz Ágasegyháza és Orgovány (kistérségen kívül), Kecelhez Imrehegy csatlakozna. Fülöpháza és Soltszentimre, Páhi és Kaskantyú, Akasztó, Csengőd és Tabdi, Császártöltés és Hajós (kistérségen kívül) közös megoldást alakítana ki. A szennyvíziszap környezetbarát elhelyezéséről is gondoskodni kell.

A kistérségben a *hulladék-elhelyezés* - előbbieket követve - különös figyelmet igényel. Ez különösen regionális lerakó esetén fontos. A Kaskantyú - Tabdi - Csengőd vonaltól É-ra lévő települések az Izsákon, az ettől D-re lévők a Kecel térségében tervezett lerakóhoz csatlakoznának. (Akasztó - a munka jelen fázisáig - még nem döntött). A térségi lerakók kialakítását célszerű úgy irányítani, hogy azok egy nagyobb térségi rendszer kialakítása esetén mint átrakó-tömörítő és szelektáló állomások továbbra is működni tudjanak.

Energia szempontból a térség közepesen ellátott. Ennek esetleges javítása megyei kiemelt fejlesztéseket igényelne. Országos alaphálózati fejlesztés vonatkozásában a rendezési terv a Kiskőrös-Sándorfalva 120 KV-os összekötés megvalósításával számol. A vezetékes gázellátásba valamennyi település bekapcsolódott, csupán helyi fejlesztések szükségesek.

A *távközlési* létesítmények vonatkozásában a kiskőrösi TV adó jelentkezik jelentősebb területrendezési, illetve szabályozási feladattal.

A kistérség területének nagy részét lefedik a Kiskunsági Nemzeti Park mozaik területei, vagy egyéb *természetvédelmi területek*. Ezek jelentős része az UNESCO Ember és Bioszféra Program (MAB) alapján bioszféra rezervátumok. A Nemzeti Park védelmi szabályozási előírásai jelen munkánkkal párhuzamosan készülnek, és ezt követően kerülnek beépítésre.

A különleges szabályozást igénylő *katonai objektumok* területe csökkent, ám Fülöpszállás és Kiskőrös térségében továbbra is kell ilyen területekkel számolni.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

erősödő, túrterhelt közlekedési-forgalmi helyzet, elégtelen kapacitású vasutak

irány: a közúthálózat fejlesztése, további elkerülő szakaszok megépítése, a fő vasútvonal kiemelt korszerűsítése

környezeti érzékenység, értékek: a Nemzeti Park értékes területei (Kolon-tó, szikes tavak, túrján vidék, tőzeglápok), a Vadkerti-tó, a különleges tanyás településrendszer, s annak építészeti és tájértékei

irány: jelentős összehangolást igénylő falusi-tanyai turizmus, annak zöld, természetkímélő változataival

a gazdaság eltartóképeségének problémái, viszonylag magas színvonalú, de egyoldalú agrárium

irány: az eltartóképeség növelésére irányuló többoldalú, beszállítói ipar-, szolgáltatás- és kereskedelemfejlesztési programok

átlagos műszaki infrastruktúra

irány: az elmaradott települések felzárkóztatása

nagyságrendileg tagolt, viszonylag gyenge belső kohéziójú településszerkezet

irány: az ellátási, szervezési és tervezési együttműködés fokozása, a kisvárosok, a markáns nagyközségek, s a tanyaközségek szintjén

strukturális, idényjellegű munkanélküliség

irány: az új, kiegészítő profilú gazdaságfejlesztéssel a szabad munkaerő lekötése, a fiatalok térségben való tartása

a tanyás települések és falvaik ellentmondásos helyzete

irány: a tanyás gazdálkodás hagyományainak megújítása, a tanyai társadalom gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális helyzetének számottevő javítása

nemzetiségi és vallási sokszínűség, jelentős kulturális tradíciók

irány: az identitás, a helyi kötődések erősítése, szervezettebb kapcsolódás a térségben belül, s közösen az európai vidékfejlesztési térségekhez

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A nemzetközi jelentőségű főközlekedési vasútvonal és a regionális jelentőségű közutak összehangolt fejlesztése lehetőségeinek jobb kihasználása, a Budapest – Fülöpszállás - Kiskőrös – Soltvadkert – Kelebia vasúti tengely, a Solt – Kiskőrös – Soltvadkert – Tompa valamint a Kecskemét - Soltvadkert – Kecel –Baja – Mohács –Pécs közötti tengelyek fejlesztést vonzó hatásának kihasználása a beszállítói ipar- és a kereskedelem fejlesztésében, figyelemmel a Déli Autópálya lehetőségére is.

A térség természeti értékeinek szigorú védelme, a tájgazdálkodás szorgalmazása, részleges erdősítések, a Vadkerti-tó rehabilitációja, a fokozódó vízhiány nagytérségi szintű feloldása.

A közlekedési és ellátási kapcsolatok összehangolt fejlesztése a kecskeméti, a halasi, a kalocsai és a bajai kistérségekkel, a térség „megyeközponti” helyzetének jobb kihasználásával.

A kistérség néhány szempontból elmaradott országos besorolása valamennyi lehetőségnek kiaknázása (környezet- és természetvédelem, turizmus, humán programok, stb.).

Stratégiai fejlesztési célok

A településközi – térségi szemléletű együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség négy kisvárosára, nagyközségeire, s azoknak a kisebb települések felé való területi gazdasági, ellátási hatásainak fokozására.

Az ültetvényes mezőgazdaság minőségi fejlesztése, a bedolgozó jellegű kis- és középüzemi méretű vállalkozói gazdaság diverzifikálása.

A térség egészére kiható szakoktatási és kulturális szervezet-fejlesztések, amelyek az idegenforgalmat is szolgálják.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A természet- és környezetvédelem terén sokszereplős együttműködés a természetvédők, a víz- és hulladékgazdálkodók, a mezőgazdasági termelők, a vállalkozók és az önkormányzatok között tájvédelmi alapú fejlesztési programok kidolgozására.

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra.

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése, különös tekintettel a közlekedésre.

Harmadik prioritás:

A távlatban javuló tranzitszerepkör kihasználása.

Kommunikációs és informatikai fejlesztések.

Közös települési és kistérségi marketing megteremtése.

Negyedik prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő-tervező-menedzser iroda létrehozása.

Ötödik prioritás:

A szakoktatási, átképzési, tanácsadási lehetőségek továbbfejlesztése.

A sokszínű és soknemzetiségű helyi társadalom identitásának fejlesztése, összekapcsolva az idegenforgalommal.

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A kiskörösi kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: a Kiskunsági Nemzeti Park kiemelten védett területei és pufferzónái, a tranzitút fejlesztési zóna, megyetengely, sajátos településhálózatú, fenntartható, tanyás vidékfejlesztési övezet.

A kiskörösi kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

A mezőgazdaság komplex, minőségi fejlesztése, diverzifikálása, a termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikumának kialakítása, a jövedelmezőség növelése.

Második prioritás:

A gazdaság több lábon állását és jövedelmét biztosító fejlesztések az ipar, a szállítás, a kereskedelem, a szolgáltatások terén.

Harmadik prioritás:

A kulturális adottságok, néprajzi értékek, nemzetiségi hagyományok összehangolt kihasználása, a turizmus sokoldalú fejlesztése.

Negyedik prioritás:

Az infrastruktúra széleskörű fejlesztése, különös tekintettel a természet- és környezetvédelemre, a közúti és vasúti hálózat bővítésére és korszerűsítésére.

Ötödik prioritás:

Összehangolt humán képzési, átképzési, szociális jellegű programok kidolgozása és megvalósítása, a térségi összefogás erősítése.

A kunszmetmíklósi kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Solti-síkság északi részén helyezkedik el, valamint a Duna-völgy és a Kiskunsági-homokvidék egy-egy részét fedi le. A Duna menti területek folyó menti öntésföldek liget- és láperdő maradványokkal, ezt kelet felé haladva holtmedrekkel tagolt magasártér, majd folyóhátak közé zárt réti szikes területek zárják le, amelyeket keletről homokbucka-sor határol.

A térségben jelentős nagyságú természetvédelmi területek találhatók. Ezek részben a Kiskunsági Nemzeti Park területei: Felső-Kiskunsági Puszta, Felső-Kiskunsági Tavak és Peszéradaci rétek; részben egyéb országos és helyi védettségű természetvédelmi területek: kunpeszéri Nyíres-nyáras, kunpeszéri Nagy-tölgyfai erdő, kunpeszéri gyöngyvirágos tölgyes, kunpeszéri Szalag-erdő, kunadaci Büdöskúti tölgyes, kunadaci Hodályi-fenyves és a szabadszállási Strázsa-hegy. A védett területek tulajdonjogi helyzete a közelmúltban részben kedvező módon változott a kezelői jog átengedések és a területvásárlások révén.

A Duna-völgyben és a hátsági területeken erősen érezhető a korábban több fázisban végrehajtott belvízrendezések élőhely-szegényítő hatása. A jó termőhelyi adottságú Duna-menti övezetben az intenzív mezőgazdaság miatt a természeti értékek sokasága semmisült meg. Természetvédelmi szempontból értékes területek elsősorban a csekély mezőgazdasági értékű vidékeken maradhettek fenn a kistérség középső és keleti területein. Az 1980-as évek eleje óta tartó csapadékhiány és a döntően erre visszavezethető talajvízszint csökkenés nagytérségi léptékű élőhely-átalakulást idézett elő. Komoly gondot jelent a természetvédelem számára az alacsony mezőgazdasági értékű területek alulhasználtasága, a legeltetés teljes hiánya is egyes gyéptípusokon.

A kistérség települései rendelkeznek közüzemi vízhálózattal, ugyanakkor csak két legnagyobb települése, Kunszentmiklós és Szabadszállás rendelkezik szennyvízcsatornával, illetve – tisztítóval (ezek ellátottsága közel sem teljes). A többi településen a csatornázás, a szennyvíztisztítás teljesen hiányzik, megoldásuk kiemelt problémaként kezelendő.

A kistérségben a Duna-völgy sérülékeny vízgyűjtője, valamint a természetvédelmi területek megóvandó értékei miatt új kommunális hulladék-lerakóhely nem létesíthető. A jelenlegi legális és illegális lerakóhelyek környezetkárosító hatása jelentős, e probléma kezelésére térségi összefogásra van szükség.

Fejlesztési irányok

A kistérség természet- és környezetvédelmi fejlesztési tervének elkészítése során két szempontot célszerű kiemelten figyelembe venni: a kistérség környezeti szempontból igen érzékeny terület, jelentős része védelem alatt áll; ugyancsak meghatározó jelentőségű a gazdasági és a természet-, illetve környezetvédelmi érdekek összehangolása.

A kistérséget is érintő fontos feladat a Duna-Tisza közti hátság vízháztartásának javítása, a talajvízszint csökkenés megállítása, amely a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás, valamint a természetvédelem számára egyaránt kulcskérdés. A víz visszatartás érdekében jelentős meder-rekonstrukciók és tározófejlesztések szükségesek Kunadacs, Szabadszállás és Kunszentmiklós térségében.

A természetvédelem és az idegenforgalom érdekeit célszerű összehangolni a korlátozottan látogatható védett területeken tanösvények és kiállítóhelyek kiépítésével, valamint a szakmai és ökoturizmus fejlesztésével.

A természetvédelem és a mezőgazdaság érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken. Ez fontos eleme lesz/lehet az ország Európa Uniós agrár felkészülési programjának.

A természetvédelem és a települési infrastruktúra fejlesztésének közös érdekeit hivatottak szolgálni a szennyvíz-elvezetési programok, amelyek végrehajtása különösen fontos a természetvédelmi területekkel, vizes élőhelyekkel, illetve sérülékeny vízbázisokkal közvetlenül határos településeken és üdülőtelepeken.

A védett területek ökoszisztémáinak összekapcsolását szolgálja a "Zöldfolyosó Hálózatok" kijelölése és kezelése (a Duna-völgy mélyártéri területe, a szikes puszták, tavak térsége és a Turján vidék folyosója).

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség nyugati és középső területei a Duna-völgyi termelési tájkörzetben helyezkednek el, míg a kistérség keleti szegélye a Homokhátság termelési tájkörzetéhez tartozik.

A kistérség természetföldrajzi szempontból változatos terület, nyugatról kelet felé haladva a Duna-völgyének öntéstalajait réti csernozjomok váltják fel, majd szoloncsák-szolonyecek, illetve réti talajok, végül pedig homokos talajok következnek. A kistérségben a területhasználat és a gazdaság hagyományosan meghatározó módja, illetve ágazata a mezőgazdaság.

A kistérség Duna-menti része kedvező termőhelyi adottságú mezőgazdasági terület, ugyanakkor itt potenciális ár- és belvízveszéllyel kell számolni. A Dunára alapozva az öntözővíz szükséglet felszíni vízkivétellel tartósan biztosítható, a térség nagy része öntözőrendszerekkel is ellátott. A Duna más szempontból is kedvező lehetőségeket nyújt: a mezőgazdasági termények, termékek egyik legfontosabb és gazdaságos szállítási útvonalává válhat.

A kistérség keleti felének talajai a Duna-menti területeknél lényegesen gyengébb termőképességűek. A kistérség egészét érinti - ám a homokterületeket különösen erősen sújtja - a több mint másfél évtizedes, tartós csapadékhiány, ami a jelentős talajvízszint csökkenés egyik fő okaként említhető.

Fejlesztési irányok

A kistérség mezőgazdasági fejlesztési irányainak meghatározása során célszerű figyelembe venni a Duna-menti területek igen kedvező termőhelyi adottságait, a családi gazdaságok remélhető tartós fennmaradását, s azt, hogy a kistérség területén jelentős kiterjedésű védett területek találhatók. A mezőgazdaság fejlesztési programjait ugyanakkor be kell illeszteni a terület-, illetve vidékfejlesztés tágabb összefüggésrendszerébe. A kunszentmiklósi kistérségben a következő fejlődési irányok prognosztizálhatók:

Piacképes, profitorientált mezőgazdaság, amely a kistérség nyugati, az átlagosnál kedvezőbb adottságú területein a nagyüzemi szántóföldi növénytermelés - gabona- és takarmánytermelő specializációval - előnyeit használja ki.

A kistérség középső, mélyebb fekvésű és gyengébb termőképességű területeinek mezőgazdaságát a gyepgazdálkodás és az extenzív állattartás irányába célszerű fejleszteni.

A kistérség keleti, homokos talajú, tanyás területein a családi gazdaság lehet a szabad munkaerő foglalkoztatásának üzemformája szőlő-, zöldség- és gyümölcstermelő gazdasági profillal.

A védett területeken a környezetvédelmi-tájvédelmi funkciót ellátó, korlátozott, értékmegőrző mezőgazdaságot kell támogatni.

Erdőtelepítéseket a jövőben elsősorban a felhagyott szántók helyén, és nem a gyepterületek rovására célszerű végrehajtani, s törekedni kell a nagy párologtató képességű fajok visszaszorítására. A tervek elsősorban a kistérség északi területein számolnak erdő telepítésével (2400 hektár).

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Előzmények: Kunszentmiklós térségét jelentősen sújtotta a rendszerváltás: a térségből eljárókat elbocsátották, a más településen – elsősorban Budapesten – működő gyárak, vállalatok megszüntették üzemegységeiket. A mezőgazdaság tulajdonviszonyainak átrendeződése is komoly nehézségeket okozott.

Jelenlegi helyzet: A térség nehezen állt talpra, lassan alakultak át, illetve jöttek létre az új vállalkozások. 1996-ban 117 jogi személyiségű és 1247 jogi személyiség nélküli vállalkozás működött a térségben, utóbbiak döntő többsége egyéni vállalkozás volt. A vállalkozások számát tekintve a kereskedelemben tevékenykedtek a legtöbben, számos vállalkozás alakult a feldolgozóiparban és az építőiparban is. A térség legnagyobb foglalkoztatói azonban továbbra is a mezőgazdasági szervezetek, az átalakult szövetkezetek és az újonnan szerveződött gazdasági társaságok.

A térség mezőgazdasági adottságaira és hagyományaira alapozva több vállalkozás foglalkozik élelmiszer-feldolgozással: takarmány-előállítás, szőlő-, napraforgó-feldolgozással, konzerválással, szárítással, húsipari termékek gyártásával. Ez a kapacitás azonban még nem elegendő a térségben előállított termények és az élőállatok feldolgozására. Ahhoz, hogy piacképesebb, a jövedelmet a térségben megtartó termékeket bocsásson ki, további élelmiszeripari üzemek létrehozására lenne szükség. A korábbi termelés-feldolgozás-értékesítés vertikumának újjáépítése igényként már felmerült, ezt a települések a vállalkozások telephely-létesítési feltételeinek támogatásával segíthetik elő.

A korábbi vállalatok, szövetkezetek átalakulása után néhány hagyományos feldolgozóipari termelés – bár kisebb létszámmal – folytatódott. A textil- és ruhaiparban megmaradtak üzemegységek, új vállalkozások is beléptek e körbe. A térségben pl. sportruhát, ágyneműt, konfekció-termékeket, textilszövetet, cipőfelsőrészt állítanak elő. Készülnek itt fűrógépek, fűrészgépek, acélszerkezetek, szűrők, villamos kapcsoló-berendezések, akkumulátorok, vegyipari anyagok, virágdekorációk. Kisebb-nagyobb vállalkozások (helybeliek és más

székhelyűek) foglalkoznak építőipari tervezéssel, magas- és mélyépítéssel, építőanyag-előállítással.

A termelők mellett egyre többen nyújtanak különböző szolgáltatásokat, járulnak hozzá a lakosság és a vállalkozások ellátásához. A kereskedelemben számos társas és egyéni vállalkozás található, a kiskereskedelmi boltok mellett nagykereskedelemmel, felvásárlással foglalkozó nagyobb egységek is ténykednek. Utóbbiak további szerveződésére is szükség lenne, hogy a helybeliek tartsák kezükben a teljes vertikumot. A belföldi és külföldi vendégek ellátását szálláshelyek és vendéglátó üzletek szolgálják, melyek kapacitása és színvonala még tovább javítandó. Több vállalkozás vette át a régi szállítmányozó vállalatok, szövetkezetek feladatkörét, ugyanakkor ezek tőkeszegénysége, a gépjármű-állomány elöregedése a továbbfejlődés gátjává válhat. Egyéb gazdasági és személyi igényeket kiszolgáló, többnyire kislétszámú vállalkozások is létesültek és működnek.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

Vannak tehát reménykeltő jelek, több vállalkozás az utóbbi években már stabilizálódott, fejlődött. Gondot jelent viszont, hogy ezen vállalkozások többnyire kevés embert tudnak foglalkoztatni, a térség munkanélküliségi gondjainak megszüntetéséhez még nem elegendőek. További megerősödésük és új vállalkozások létrejötte alapvető a térség jövője szempontjából. Ehhez további összefogásra, a vállalkozási készség felkeltésére és fejlesztésére, a megtelepedés, a létesítés és a bővülés támogatására, kedvezmények biztosítására van szükség.

További probléma az, hogy a térség települései sem egyformák, a nagyobb települések, a városok jobb helyzetben vannak, mint a kisebb, a múltban is rosszabb sorsú települések, amelyek talpra-állítása még nehezebb feladat. Jelentős lépésnek tekinthető Kunszentmiklóson az Ipari Park megvalósítása, amely helyben is több vállalkozásnak nyújt terepet, a környező települések vállalkozásai pedig akár beszállítóként vehetnek részt a programban. A térséget átszelő közlekedési hálózatok fejlesztése, a Duna átjárhatóságának biztosítása pedig további vállalkozásokat vonzhatnak, illetve lehetővé tennék az itt élők munkavállalását más, jobb helyzetben lévő településeken. A térségen áthaladó forgalom kiszolgálása – pl. raktározási lehetőségek megteremtésével, az átutazók ellátásával – további munkahelyeket teremthet. Fontos feladat az agrárgazdaság fejlesztése a termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikumának kiépítésével, annak érdekében, hogy az itt termelt javakból származó jövedelem a térségben maradjon. Megoldás lehetne – bár nem sok ember számára – azoknak a hagyományos kisipari foglalkozásoknak a felélesztése is, amelyek a helyi adottságokon alapulva a térség idegenforgalmi vonzerejéhez járulhatnak hozzá.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérségben a turizmus jelentősége a lehetőségekhez képest elhanyagolható, fontossága a gazdaságon belül a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem után a negyedik, ám a jövőbeni fejlesztés egyik célterülete lehet. A terület adottságai közül fontossági sorrendben a természeti értékeket kell kiemelni. A Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozó kiskunsági szikes puszták gazdag, génmegőrzési szempontokat is szolgáló állatvilágát (rezervátumát), az azokhoz kapcsolódó bemutatóhelyeket, attrakciókat (Böszörmény, Nagyállás, Nyakvágó csárda). A Duna és a területen lévő csatornák (pl. a Kiskunsági főcsatorna, a Kígyós-csatorna) hálózata, a vízi turizmus és a horgászat (Tass, Szalkszentmárton, Apostag), valamint a vadászat és a kerékpáros turizmus bázisai, illetve azokká fejleszthetők. A kistérségben a terep adottságainak megfelelően több lovaglóközpont

található, a kéthetes, hét pihenőhelyes lovastúra egyes állomásait is itt alakították ki. A kulturális adottságok közül a Petőfi kultusz, a néprajzi gyűjtemények, a tradíciók, az avar-kori sírkert, és az Európa Nostra díjas apostagi faluház emelhető ki. Egyes településeken a termálvíz-adottságok jelentősek (Kunszentmiklós, Kunpeszér, stb.). A kistérség néhány településén a falusi turizmus csak most indul be, falusi magánszállás-adásra Kunadacson, Kunszentmiklóson, Szabadszálláson van példa. Igazi vonzerőt e támogatott üdülési formára elsősorban a vizek mente, a tranzitutak, valamint a nagyhatárú – igaz, nem megfelelő infrastruktúrával rendelkező – települések külterületi tanyái jelentenek/jelenthetnek.

Alaphelyzet: A térséget a rövid, fél-egynapos tartózkodású kirándulóturizmus, valamint a vízparti második otthonokhoz kapcsolódó (Tass, Szalkszentmárton) hétvégi turizmus jellemzi, mely szezonális, elsősorban a nyári 2-4 hónapra korlátozódik.

A kunszentmiklósi kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek száma mindössze 44, a megye szálláshelyeinek 0,4%-a, az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 2, a vendégéjszakáké 87, mindkettő nagyságrenddel elmarad a megyei átlagtól, mellyel a megye kistérségei között a 8. helyet foglalja el. Ezt egészítik ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált magánüdülők, horgásztanyák, üdülési, hétvégi ház hasznosítású volt zártkertek (több mint ezer darab, elsősorban Tasson, Szalkszentmártonban) és falusi-tanyai vendégfogadók.

Jellegzetes folyamat a félnapos, csak az attrakcióra kíváncsi turisták autóbuszos turizmusa, amely bár jól jövedelmez, de a jövő útját mégsem jelentheti, hiszen ez így a területen csak nagyon keveseknek jelent valódi bevételt. A területi adottságokat, a fővároshoz való – a megyebeli kistérséghez viszonyítva – relatív közelséget figyelembe véve a térség a természetközeli turizmus területe lehet, ennek keretében tud kapcsolódni a megyei programokhoz.

Problémák: A területen alapvető gond a megfelelő alpinfrastruktúra és a speciális turisztikai infrastruktúra hiánya (az utak állapota, a csatornázottság mutatói, utazási irodák, eligazító táblák, nyilvános WC hiánya), de ellátási és vagyonbiztonsági problémák jelentkeznek a települések üdülőterületein (pl. Tass.). A vizek menti üdülőtelepek szennyvizének környezetszennyezése olyan méretű, hogy az országos jelentőségű horgászparadicsom létét veszélyezteti. Gondot jelent a már említett szezonális és a turizmus tranzit jellege is, de ez országos probléma. A jelenlegi kereslethez a meglévő kereskedelmi szálláshely nem elegendő, a fejlesztéshez további bővítésre van szükség. A tervezett kerékpárutak, valamint a strandok kiépítése, a meglévők korszerűsítése ugyancsak sürgető feladat. A problémák másik része emberi eredetű: az emberek többsége még nem látja a turizmusban rejlő lehetőségeket, illetve nem szívesen fogadják be az „idegeneket”. A falusi turizmus bevezetéséhez az oktatás, a nyelvtudás, más népek kultúrájának ismerete is elengedhetetlen. A kistérség turizmusával rengeteg szervezet foglalkozik, ám nagy probléma a helyi és a megyei koordináció és információ hiánya, az itteni „idegenforgalmi termékek” budapesti, vagy kecskeméti kiejánlása, a szervezetlenség, sőt a települések szempontjából még a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságának a fokozottan védett területek megőrzésére törekvő magatartása is.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A Felső-Kiskunsági és a Duna melléki Kistérségi Társulás megjelentette a terület „Idegenforgalmi kalauz”-át, amely részletesen bemutatja a térség településeinek adottságait. Az egész térség idegenforgalmi fejlesztését, munkáját össze kell hangolni települési, kistérségi, megyei és országos szinten. Tasstól Soltig önálló idegenforgalmi programot kell

készíteni a Duna menti és a felső-kiskunsági terület turisztikai adottságainak hasznosítására. A fejlesztési prioritások a terület adottságainak megfelelően a következők:

A természeti adottságokból eredő turisztikai ágak fejlesztése. A nemzeti parki területek látogatható részén, a szikes pusztákon a természetfigyelő, szelíd, lágy, ökoturizmus, gyalogos turizmus iránti igények kielégítése. A már bevezetett hagyományos puszta turizmust rentabilitása miatt fenn kell tartani, lehetőleg a vendégek több napos helyben tartásával, a programok bővítésével. A Duna és a csatornák mentén a vízi turizmust (az OTK szerint Tasson jachtkikötő építése indokolt) érdemes fejleszteni amelyet a hobby turizmus (horgászat, lovaglás, vadászat) egészíthet ki. A falusi turizmus a fenti területeken – kellő emberi hozzáállás után fejleszthető.

A Tass-Kunpeszér-Szabadszállás-Solt-Dunaegyháza-Tass útvonalon, tehát a Duna mentén és a kiskunsági részen is fejlesztendő a kerékpáros turizmus a kistérség által korábban elkészített útvonalon. A területrendezési tervben a Tass-Kunszentmiklós-Kunpeszér-Apaj, a Dunaegyháza-Szabadszállás-Kerekegyháza, az 5203. sz. út mentén, valamint a Duna nyári gátján javasolható a kerékpározásra alkalmas utak kialakítása.

A Kunszentmiklóson feltárt 36 oC-os termálvíz bevizsgálása és a megvalósíthatósági tanulmányterv elkészülte után - komoly megfontolás után - uszoda és sportszálló építése is felmerülhet, addig a jelenlegi 33x20 m-es uszoda befedése az elsődleges.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: 1996-ban még csak 6, az újabb (1997. augusztus 1-jétől érvényes) területi besorolás szerint viszont már összesen 10 település együtteséből áll a kistérség. Bár az újonnan hozzácsatolt települések révén igen jelentősen, több mint 30 %-kal (1996-os adatok szerint 7680 fővel) nőtt a térségben élők létszáma, ez nem változtat azon a tényen, hogy továbbra is egyike a megye viszonylag alacsony lélekszámmal rendelkező kistérségeinek. 1996-ban az eredeti kistérségi besorolás szerint a megye népességének a 4,3%-át, az újabb hozzácsatolások következtében pedig az 5,7 %-át alkotják az itt élők.

A térségben jelentős számban élnek a cigány etnikumhoz tartozók. Az 1990. évi népszámlálás szerint pl. Kunszentmiklós lakosságának 16 %-a tartozik a cigánysághoz.

A középfokú oktatás 3 középiskolában folyik, ennél magasabb szintű képzést nyújtó intézmény nem található a térségben. A népesség átlagos képzettségi szintje meglehetősen alacsony, mivel az átlagos iskolai végzettség még a 8 osztályt sem érte el (7,84 1990-ben).

A gazdasági aktivitás (1990) szerint, a mezőgazdaság, valamint az egyéb, szolgáltató ágazatok jelentik a foglalkozási szerkezet legfontosabb elemeit.

A munkanélküliség szempontjából tartósan a megye egyik legrosszabb helyzetű térsége. 1997. januárjában a munkanélküliségi ráta jóval felülmúlta a megyei átlagot (15,8 %, a megyei 10,6 %). A létszámadatokat tekintve, a megyében élő munkanélkülieknek a 7,6 %-a (1901 fő) élt a térségben. Az ellátottak összetétele is rendkívül kedvezőtlen, mivel csaknem megegyezik a járadékosok és a munkanélküliség tartóssá válását jelző - az önkormányzat által a kérelmező szociális helyzete alapján megítélt -, jövedelempótló támogatáson lévők aránya (36,2%, ill. 33,0%).

Főbb folyamatok: Az alapvetően mezőgazdasági jellegű kistérségben a mezőgazdaság mindvégig a legfontosabb foglalkoztatónak számított, bár a 90-es évtizedre igen jelentősen csökkent az itt dolgozók aránya. Az innen kiszorulóknak nem az ipar, hanem a szolgáltatások területén tudtak elhelyezkedni. Az ipar mindvégig meglehetősen alárendelt ágazatként szerepelt. Az 1980-as években, amikor a megyében még nőtt az iparban foglalkoztatottak száma, a kistérségben már akkor csökkenni kezdett.

Fő problémák: A humán erőforrások szempontjából ez a kistérség - Jánoshalma és Bácsalmás térsége mellett - a megye egyik leghátrányosabb helyzetű térsége. Csak önerőből képtelen lesz az évtizedek óta halmozódó gondokon változtatni.

Mint megyehatármenti, periférikus elhelyezkedésű, többszörösen hátrányos helyzetű kistérségben, évtizedek óta gondot jelent a munkaerő foglalkoztatása. Az 1970-es években (elsősorban a térség központjába, Kunszentmiklóstra) települt, idegen székhelyű, különböző ipari jellegű munkáltatók a térségben élő munkavállalók csak meglehetősen csekély hányada számára jelentettek megélhetési lehetőséget. Megfelelő számú helyi munkahely híján, a munkaerő nagyobb része ingázásra kényszerült, tipikusan Budapest és Dunaújváros felé. A rendszerváltás, a gazdaság átszerveződése után a munkanélküliség súlyos társadalmi problémává vált Kunszentmiklóson és a kistérség falvaiban is, hiszen ezekben is nagyrészt megoldatlan maradt a munkaerő helyben foglalkoztatása (kivételt csak a termelőszövetkezetek jelentettek) és amíg lehetett, sokan jártak be ezekről a településekről Kunszentmiklóstra is. Az 1990-es évek előtti munkavállalók tekintélyes része kvalifikátlan segéd- és betanított munkát végzett. A munkaerő kedvezőtlen összetétele nagymértékben oka a jelenlegi - a megyében tartósan az egyik legrosszabb - munkanélküliségi helyzet kialakulásának és konzerválódásának.

A fentebb vázolt foglalkoztatási gondokkal szorosan összefügg, hogy a munkanélküliek népes táborában jelentős csoportot alkotnak azok, akik képzetlenek, és ehhez kapcsolódóan, számos egyéb hátránnyal jellemezhetők (rossz anyagi helyzet, cigánysághoz tartozás). E kör számára minden valószínűség szerint csak a közmunka-programok folytatása jelent reális foglalkoztatási alternatívát, de hangsúlyozni kell, hogy ezek a programok a munkanélküliségnek csak egyfajta, átmeneti kezelési módját jelentik.

Beköltözések révén gyarapszik a kistérségben jelenleg is jelentős arányt képviselő cigánynépesség száma. Képzetlenségük, munkanélküliségük miatt különböző, nagyrészt önkormányzati juttatásokból élnek. Ez az önkormányzatok számára jelentős pénzügyi terhet jelent, ugyanakkor a segélyekből nem, vagy csak korlátozottabban részesülő lakossági csoportok körében alkalmas arra, hogy a társadalmi konfliktus etnikai színezetet kapjon.

Lehetőségek, prioritások

A munkanélküliség kezelésében hosszabb távon csak a népesség általános és szakmai ismereteinek bővítésével, színvonalának javításával lehet eredményeket elérni. Ez elsősorban az iskola-rendszerű képzés kereteinek, személyi és tárgyi feltételeinek javítását jelenti. A térség természeti adottságaival összhangban, és a munkaerő foglalkoztatásának elősegítése érdekében, indokolt lehet mezőgazdasági képzést nyújtó középiskola létesítése.

A foglalkoztatási lehetőségeket tekintve a mezőgazdasági termelés, valamint ehhez kapcsolódóan, a feldolgozóipar fejlesztése tűnik reális alternatívának. A Kunszentmiklóstra tervezett ipari park a térség egészében nagyon jelentősen javítaná a foglalkozási

lehetőségeket, de a potenciális munkaerőigények megtervezéskor figyelemmel kell arra lenni, hogy a munkavállalók egy része ingázó lenne, és biztosítani kellene számukra a megfelelő közlekedési, illetve a kedvezményes utazási lehetőségeket.

Mint kórházihiányos térségben, az egészségügyi intézményrendszer fejlesztése kiemelt fontosságú feladat. Közismert a rossz anyagi (jövedelmi-foglalkozási-lakás) helyzet és az egészségi állapot romlása, a várható élettartam csökkenése közötti erős összefüggés. Önmagában az egészségügyi intézményrendszer fejlesztése nem javítja látványosan az itt élő lakosság sokféle egészségi problémáját, de az ellátás színvonalának javítása, a mindenki számára elérhetőbbé tétele elengedhetetlen feltétel a kistérség népességmegtartó képessége szempontjából. Az egészségügy modernizációs programjának megfelelően ez elsősorban az alapellátás által nyújtott szolgáltatások, a műszerezettség színvonalának emelését jelenti. Az egyéb ellátási formák elterjesztése (otthoni ápolás) a rossz munkaerőpiaci-jövedelmi helyzet és a rossz lakáskörülményekkel rendelkező csoportok számottevő aránya miatt nem tűnik reálisnak.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

A Bács-Kiskun megye ÉNY-i részén elhelyezkedő kistérséget sajátos kétarcúság jellemzi: a Duna-menti síkság és a Homokhátság területe természeti adottságait, mezőgazdasági kultúráját és településszerkezetét tekintve egyaránt elkülönül egymástól. Ezt az elkülönülést az 1949 után végrehajtott közigazgatási átszervezések is erősítették: a dunavecsei és a kunszentmiklósi járás megszűnése után a Dunamente falvai a kalocsai, az egykori kun települések pedig a kecskeméti járás részei lettek. A D-i határok bizonytalanságát jelzi, hogy négy település - Dunaegyháza, Apostag, Dunavecse és Újsolt - eredetileg Kalocsa kistérségéhez tartozott.

Forgalmi helyzet: A megyehatár - méghozzá hármasszoros határ - menti fekvés ugyancsak hátrányok forrása. A Duna, amely két táj határa is egyben, a szó szoros értelmében "választóvíz": bár nincs messze a dunaföldvári közúti híd, a kistérség területén csak a Szalkszentmárton-Dunaújváros kompjárattal lehet átkelni a folyón. Vidékünk közlekedésében az É-D-i irány a meghatározó. Míg az 51. sz. főút Dunaegyháza és Újsolt kivételével valamennyi Duna-menti falut érinti, a Homokhátság településeibe - így a kistérség központjába is - csak alsóbbrendű utakon lehet eljutni. A vasút vonalvezetését tekintve viszont éppen fordított a helyzet: míg a dunai községek csak egy szárnyvonallal rendelkeznek, Kunszentmiklós és Szabadszállás területén a Budapest-Kelebia-Belgrád fővonal halad keresztül. Közlekedési szempontból a forgalmi árnyékban fekvő Kunpeszér és Kunadacs helyzete a legkedvezőtlenebb.

A kistérséget közvetlenül érintő közlekedésfejlesztési tervek - a leendő dunaújvárosi Duna-híd és a hozzá kapcsolódó gyorsforgalmú út, a Duna-Tisza csatorna, valamint a Szolnok-Kecskemét-Dunaújváros-Székesfehérvár tehermentesítő vasútvonal - elsősorban a K-NY-i térszerkezeti irány megerősítését szolgálják. A polgári légiforgalomban a Pest megyei Kiskunlacháza repülőtérének kialakítása hozhat fellendülést.

Településszerkezet: A táji tagolódásnak megfelelően a településhálózat is kétarcú: nagy múltú mezővárosok és fiatal tanyaközségek a kiskunsági homokvidéken - zárt falvak sora a Duna mentén.

Kunszentmiklós és a szomszédos Szabadszállás az 1876-ig fennálló Kiskun Kerület kiváltságolt települései közé tartoztak. Kiterjedt homokpusztáikon, amelyeket a kedvezőtlen talajadottságok miatt sokáig csak legeltetésre használtak, a tanyás településrendszer vált általánossá. A mezővárosi központoktól távol eső határrészek 1950-ben községi önállóságot nyertek; ekkor született meg Kunpeszér és Peszéradacs. Bár az Alföld egészét tekintve azóta töredékére csökkent a külterületen élők száma és aránya, a Homokhátság települései mind a mai napig viszonylag sűrű tanyahálózattal rendelkeznek.

A Duna menti falvakat a folyó kapcsolja össze. Az itt élőknek mindig a víz adott megélhetést: a folyamszabályozás előtt az ártéri gazdálkodás és a halászat, később a hajózás, a kereskedelem s az ehhez kapcsolódó szolgáltatások. Még mezőgazdasági termelésük is az öntözésre épül. A településhálózat meghatározó elemei a zárt falvak számottevő külterületi lakosság nélkül. Az egyetlen kivétel a kicsiny Újsolt, amely 1950-ben önállósult Solt közigazgatási területéből.

Térkapcsolatok: Kunszentmiklós részleges szerepkörű kisváros. A központ funkcióját a terület másik városi jogállású településével, Szabadszállással megosztva tölti be; ez utóbbi helyen működik pl. a kórház. A városi szolgáltatások szempontjából előnyt jelent, hogy e két település - központi fekvésénél fogva - a kistérség valamennyi lakója számára viszonylag könnyen elérhető. Egyedül Újsoltról nem vezet tovább az út.

A Duna menti falvakat - köztük a két városiasodó nagyközséget, Dunavecset és Szalkszentmártont - jó ellátottsági mutatók jellemzik: ha idősök klubja nincs is mindenütt, a háziorvos és a gyógyszertár megtalálható. A tanyaközségekről már nem mondható el ugyanez; az ő gondjaikat ráadásul a külterületi lakosok ellátása is szaporítja. A legszükségesebb példa Újsolt, amely minden intézménynek híjával van, sőt, még anyatelepülése, Solt is a szomszédos kalocsai kistérségben fekszik. Ez az áldatlan állapot mielőbbi megoldást sürget.

A tíz település közül hétben az agrárkeresők vannak többségben, ami azt föltételezi, hogy a napi munkavégzéshez kapcsolódó térpályák általában nem lépik át a falu- ill. városhatárokat. (A kivételek: Kunszentmiklós és Szabadszállás, ahol - a központi szerepkörnek megfelelően - a terciér szektor a meghatározó, valamint Dunavecse, ahol az aktív keresők legnagyobb hányada ipari foglalkoztatott.) A korábban oly jelentős budapesti és dunai ingavándorforgalom visszaszorulása is a helyi munkalehetőségek bővítését teszi szükségessé. Ebből a szempontból a leendő kunszentmiklósi ipari park jelent perspektívát.

A területrendezési terv főbb elemei

A kunszentmiklósi kistérség a megye ÉNy-i részén a Duna mentén helyezkedik el. A megye egyik legproblematisabb kistérsége (lásd területfejlesztési koncepció). A többszörösen hátrányos helyzet, a fejlettségi problémák zöme sok évtizedes folyamatok eredménye, a területi széttagoltság következménye. A rendezési problémák, illetve feladatok egy része is ezzel áll összefüggésben.

A kistérség Duna menti része a kedvező adottságú, intenzív agrárterülethez tartozik, ahol magas az öntözött területek aránya és ahol az árutermelő nagygazdaságok fejlesztése javasolható. A Dunától távolabbi területeken már a jelentős talajvízszint-süllyedés, a kedvezőtlen talaj- és klimatikus adottságok a jellemzők, itt a természetvédelmi célú agrárkistermelés előtérbe helyezése javasolható.

A területről korábban jelentős volt az elingázás (Budapest és Dunaújváros felé). Az ingázás visszaszorulásával a foglalkoztatási problémák megoldása prioritást élvez a kistérség egészén, és ennek vannak rendezési kihatásai is. Területfelhasználási szempontból ennek legfontosabb eleme a kunszentmiklósi ipari park.

A térségben az egyértelmű, tradicionális vonzásokapcsolatok még nem alakultak ki. A kistérség központja Kunszentmiklós, de Szabadszállás is behatárolt funkciójú, sajátos kisvárosi központ, míg Szalkszentmárton és Dunavecse felfejlődőben lévő, városiasodó nagyközség. Mindkettő rendelkezik műemléki, illetve településképi értékekkel is. Szalkszentmárton településközpontja különös védeltséget igényel. A kistérség déli részén 4 település az elmúlt évben csatlakozott a térséghez.

A kistérség településeinek *rendezési tervellátottsága* közepes színvonalú. Újsolt nem rendelkezik hatályos rendezési tervvel, míg Dunaegyháza, Kunpeszér és Szalkszentmárton terve elavult.

A *térség területfelhasználásában* a mezőgazdaság és a természetvédelem a meghatározó. Az erdősítésre javasolt terület mintegy 2400 ha. A térség É-i részén homoki erdők telepítése javasolható, a Duna mentén jelentősek a mezőgazdasági művelésben hasznosítható talajok, ahol az erdőtelepítés csak az ökológiai folyosók továbbfejlesztése és a természetvédelem "puffer" területeinek kialakítása céljából ajánlható, míg a Dunától távolabbi területeken jelentős arányt képviselnek a telepítésre nem alkalmas szikes talajok és védett területek.

A lakó- és intézményterületek, valamint ezek esetleges növelési igénye elsősorban a laza szerkezetű, kevésbé intenzív beépítési jelleg irányában jelentkeznek. A belterületi iparterület-növekedés legjelentősebb eleme a kunszentmiklósi ipari park.

Az üdülés-idegenforgalom területén a Duna-menti "idegenforgalmi folyosó", valamint a szomszédos (Pest megyei) idegenforgalmi attrakciókhoz való kapcsolódás a meghatározó. Egyes külterületi horgásztelepek (Tass, Szalkszentmárton, Apostag) adnak rendezési feladatot.

A térségben a legjelentősebb infrastruktúra-fejlesztési feladatok a közlekedés területén jelentkeznek. Ezek egy része a térségen belüli kapcsolatfejlesztést szolgálja, más részük nagytérségi jellegű.

A térség szempontjából legjelentősebb *közlekedés-hálózat* fejlesztési elem a tervezett M8 gyorsforgalmi út, mely a Dunavecse-Apostag térségében tervezett Duna-hídon jön keresztül és Ny-K irányban szeli át a térséget. Az új híd közelében kikötő létesítése is javaslatba hozható. Az M8 nyomvonala és az ADUVIZIG által tervezett vízvisszatartó létesítmény (tározó) területfelhasználási szempontból való rendezése tovább tervezési feladatot képez.

A főhálózaton legjelentősebb feladat az 51. sz. főút dunavecsei elkerülő szakasza K-en. A térségi jelentőségi mellékutakon Szabadszállás elkerülése É-on, míg az egyéb mellékutakon az Újsolt-Szabadszállás kapcsolat kialakítása.

A *vasútfejlesztésnél* a Budapest-Kelebia vonal kétvágányúsítását előirányozták. A térségre kihatással lenne a megyehatártól É-ra tervezett (Budapest elkerülését célzó) belső vasúti gyűrű megvalósítása is.

Az előbbihez hasonló hatás feltételezhető a kiskunlacházai *repülőtér* polgári hasznosítása esetén is.

A kistérségben - részben idegenforgalmi jelleggel - jelentős *kerékpárút*-fejlesztések várhatók. A Duna parti (gáton vezetett) kerékpárút mellett, az ehhez csatlakozó Tass-Kunszentmiklós-Kunpeszér-Apaj és a Dunaegyháza-Szabadszállás-Kerekegyháza, valamint az 5203 sz. úti kerékpárút emelhető ki.

Magyarország legjelentősebb *vízi útja* a Duna. ENSZ EGB VI. c. osztálynak megfelelő vízi út (2,5 m hajómerülés) kiépítése várható. A Duna-Tisza csatorna kiépítése esetén a jelenleg legreálisabbnak vélt változat (Tass-Szalkszentmárton térségében való Duna-torkolattal) úgyszintén a kistérség markáns térszerkezeti eleme lenne.

Vízrendezési vonatkozásban elsősorban belvízrendezési és vízviSSzatartás-vízpótlás szempontjából adódnak feladatok, zömében az V. a XXIII., a XXX. és XXXI. sz. csatornák térségében. A vízviSSzatartás szempontjából jelentős mederrekonstruációk és tározófejlesztések is Szabadszállás-Kunadacs-Kunszentmiklós térségében találhatók.

A települési *vízellátás* szempontjából a térség Ny-i felét a Dunai Kistérségi Vízmű látja el. A többi település egyedi vízművel rendelkezik. Legjelentősebb fejlesztések Szabadszállás rákötése a kistérségi vízműre, valamint a többi egyedi vízműnél a vízkezelés és a biztonságot fokozó beruházások megvalósítása.

Szennyvízcsatornával, illetve tisztítóval Kunszentmiklós és Szabadszállás rendelkezik (utóbbin ez a HM tulajdona). A kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások aránya még alacsony, itt jelentős feladatok adódnak. A többi településre vonatkozó előirányzatok (megoldási javaslatok) a kidolgozás alatt álló megyei koncepció (ADUVIZIG) szerint: Tass-Szalkszentmárton kistérségi rendszer, Apostag-Dunavecse kistérségi rendszer. Utóbbihoz egyenrangú alternatív kapcsolódást képez Dunaegyháza szennyvízelvezetési megoldása is (Solthoz vagy Apostaghoz kapcsolódva). Külön feladatot képez a víztelenített szennyvíziszap elhelyezése, hasznosítása, illetve ártalmatlanítása. E térségben erre Tass-Kunszentmiklós közötti területen célszerű deponiát kialakítani.

Energia vonatkozásában a térség most közepesen, a tervezett fejlesztésekkel átlagon felül ellátott lesz. A nagytérségi hálózati rendszerek kiépültek, esetleges kiegészítésük szóba jöhet. Kistérségen belül településközi nagy-középnymású gázvezeték-építések vannak folyamatban Kunpeszér és Újsolt térségeiben.

A *természetvédelmi területek* vonatkozásában a Kiskunsági Nemzeti Park Felső-Kiskunsági Pusztá, Felső-Kiskunsági tavak és a Peszéradacsi rétek, valamint a kunpeszéri Nyíres-nyáras, a kunpeszéri Nagy-tölgyfa erdő, a kunpeszéri gyöngyvirágos-tölgyes, a kunadacsi Búdöskúti tölgyes, a kunadacsi Hodályi-fenyves és a szabadszállási Strázsa-hegy helyi jelentőségű védett természeti értékek jelentenek területrendezési, illetve szabályozási feladatot.

A kistérség egésze részben a Duna völgy, részben a természetvédelmi területek miatt a környezetérzékeny területekhez tartozik, így a *hulladékellátás* térségi megoldása különös figyelmet érdemel. A kistérség regionális hulladék elhelyezése társulási alapon kialakulóban van. Az önkormányzatok két kistérségi megoldás felé orientálódnak. Kunadacs és Szabadszállás az izsáki, a többi település a dunavecsei lerakóhoz kapcsolódna. E lerakók kialakítását célszerű úgy irányítani, hogy ezek nagyobb távlatban egy nagyobb térségi lerakó-

átrakó-tömörítő (és esetleg szelektív hasznosító) állomásaként is működni tudjanak. A hulladékelhelyezés térségi szállítási feladatai is igénylik és alátámasztják az előbbieken megjelölt településközi közlekedési kapcsolatok kialakítását, megvalósítását.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

kedvezőtlen, periférikus forgalmi helyzet

irány: új Duna híd, új közúti és vasúti összeköttetések lehetősége

környezeti érzékenység, értékek

irány: Duna-part, KNP, idegenforgalom és speciális turizmus

egyoldalú és viszonylag alacsony eltartóképeségű gazdaság

irány: jelentős állami segítséggel az elmaradottság felszámolására és az eltartóképeség növelésére irányuló sokoldalú gazdaságfejlesztési programok

közepes színvonalú infrastruktúra

irány: kiegyenlítés, szintrehozás

erősen (szét-)tagolt és alacsony belső kohéziójú településszerkezet

irány: az együttműködés fokozása, az összeköttetések javítása

magas munkanélküliség, képzettségi és szociális jellegű humán problémák

irány: önkormányzati, társadalmi és civil összefogás erősítése, képzési és átképzési célprogramok

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A nemzetközi jelentőségű Duna vonal, a tervezett M8-as főközlekedési út, a budapesti elkerülő vasút, s az esetleg megépülő Duna –Tisza csatorna várhatóan kedvező hatásainak kiaknázása, a közlekedési és munkamegosztási kapcsolatok jelentős javulása (távlatban).

A szomszédos Pest megyei kistérségekkel való kapcsolatok erősítése, különös tekintettel a kiskunlacházi repülőtér polgári célú fejlesztésre, externált hatásainak kiaknázására.

A Kiskunsági Nemzeti Park rendezési és fejlesztési programjaihoz való kapcsolódás.

A közlekedési és ellátási kapcsolatok fejlesztése a kecskeméti, a kalocsai és a kiskőrösi kistérségekkel.

A kistérség „több szempontból elmaradott” országos besorolása valamennyi lehetőségnek kiaknázása, ezekre komplex programok kidolgozása a különféle források (agrár, környezet- és

természetvédelem, turizmus, humán programok, stb.) területre koncentrált megszerzését megcélózva.

A kistérség stratégiai fejlesztési céljai

Az elmaradottság fokozatos felszámolása – a mai helyzet legalább szintentartása, konszolidálása.

A gazdaság diverzifikálása, sokoldalúbbá tétele, eltartóképességének növelése.

Humán programok preferálása, a társadalmi megújulóképesség biztosítása.

Fejlesztési prioritások:

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A Duna menti és a nemzeti parki területek szigorú védelme, a pufferzónák idegenforgalmi hasznosítása, a vízi és az ökoturizmus, a tanyai – pusztai, “lágys” turizmus fejlesztése.

Tájtermesztés és a biogazdálkodás területeinek bővítése.

A korszerű szennyvíz- és hulladékkezelés megoldása.

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása.

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése.

Harmadik prioritás:

A települések közötti közlekedési összeköttetés javítása, a távlatban javuló tranzitszerepkör kihasználása.

Kommunikációs és informatikai fejlesztések.

A kistérségi marketing javítása.

Negyedik prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő, tervező, menedzser iroda létrehozása.

A területi szolidaritás és kohézió erősítése.

Ötödik prioritás:

Új oktatási, képzési, tanácsadási lehetőségek fejlesztése.

A társadalom identitásának sokoldalú fejlesztése, összekapcsolva az idegenforgalommal.

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A kunszentmiklósi kistérségre a következő kiemelt területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, tartós munkanélküliséggel sújtott térség, mezőgazdasági (rurális) térség, a Duna kiemelt fejlesztési zónája, a Kiskunsági Nemzeti Park kiemelten védett és pufferzónái, a tranzitút- és vasút fejlesztési zónája, sajátos településhálózatú fenntartható vidékfejlesztési övezet.

A kunszentmiklósi kistérség fejlesztési prioritásai

Első kistérségi prioritás:

Jól működő, professzionális kistérségi fejlesztő, tervező, tanácsadó szervezet létrehozása.

Második kistérségi prioritás:

Szintrehozó infrastruktúrafejlesztés a mezőgazdaság szelektív és az ipar, valamint a szolgáltatások sokoldalú munkahelyteremtő, vállalkozói alapú fejlesztésével.

Harmadik kistérségi prioritás:

Összehangolt humán képzési, átképzési, szociális jellegű és közmunka programok kidolgozása és elindítása.

Negyedik kistérségi prioritás:

Az idegenforgalom, a falusi-, a zöld- és vízparti turizmus fejlesztése.

A kiskunhalasi kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Kiskunsági-homokvidék déli részén helyezkedik el, amelyet nyugatról a Bácskai-löszhát szegélyez. A terület arculatát három tájtípus határozza meg: félig kötött buckás homokvidék telepített erdőkkel és homokpusztarét maradványokkal; csernozjomos homoksíkság kertészeti és szántóföldi hasznosítással; buckaközi medencék lápos réti, illetve szikes réti talajokkal.

A korábban végrehajtott belvízrendezések, a nagyüzemi szőlő- és gyümölcs telepítések tereprendezései, a szántóterület bővülése és a homoki monokultúras erdősítések súlyos élőhely-pusztulásokat idéztek elő. Ezt tetézte az 1980-as évek eleje óta tartó vízhiány is, amely – más tényezőkkel együtt - erőteljes talajvízszint süllyedéssel járt.

A kistérségben csekély és elszórtan elhelyezkedő, kis felületű természetvédelmi terület található: Fejeték-mocsár, Pirtói homokbuckák, Kiskunhalasi-mocsárciprusok, Kelebiai Egyhajú virág és tarka sáfrány termőhelye. Most van folyamatban a Kelebia határában lévő Körös-éri főcsatorna menti összefüggő nagy felület védetté nyilvánítása.

A kiskunhalasi kistérség településein kiépült a vízhálózat (bár vannak minőségi problémák, így pl. a magas arzéntartalom), ám ezt nem követte a csatornahálózat és a tisztítóművek kiépülése. Hasonlóképpen megoldandó feladat a kommunális hulladék regionális léptékű elhelyezésének megszervezése.

Fejlesztési irányok

A kistérség fejlesztési irányainak meghatározása során a természet- és környezetvédelem, valamint a gazdaság és az idegenforgalom érdekeit össze kell hangolni.

A kiskunhalasi kistérséget is érintő fontos feladat a Duna-Tisza köze vízháztartásának javítása, rövid, illetve középtávon vízvisszatartással (tározási lehetőségek: Harkakötöny, Kunfehértó, Kiskunhalas és Kelebia körzetében). A hátsági területeken alapos mérlegelést kíván az erdőtelepítés a nagy beszivárgási zónákon, s vissza kell szorítani a nagy párologtató képességű fajokat (pl. nemesnyárok), helyettük az akáctelepítést célszerű támogatni. A védett területeken csak az őshonos fajok telepíthetők.

A természetvédelem és az idegenforgalom érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken.

A természeti terület védelmét és a települési infrastruktúra fejlesztését egyszerre hivatottak szolgálni a kommunális hulladék-elhelyezési, valamint a szennyvíz-elvezetési és -tisztítási programok. A Körös-éri tájvédelmi körzetben komplex tájgazdálkodás és őshonos állatfajok betelepítése és tenyésztése lehetséges.

Indokolt a felhagyott katonai területek védetté nyilvánítása (Pirtó).

A Duna-Tisza ökoszisztémáinak összekapcsolását szolgálja a "Zöldfolyosó Hálózatok" rendszere, a kiskunhalasi kistérséget a „hátsággerinci erdők” folyosója érinti.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség a Homokhátság táji-termelési övezetben helyezkedik el, meghatározó talajtípusai: a gyenge termőképességű homoktalajok; a kiterjedt területeket borító réti talajok a kistérség középső és déli részén; valamint a terület DNY-i felületét borító, jobb termőképességű csernozjom talajok.

Ezen a kedvező klimatikus adottságú, magas napfénytartamú és hőösszegű területen a gazdaság meghatározó ágazata a mezőgazdaság. A tulajdonviszonyok átrendeződése után sok tőkeszegény kényszervállalkozás alakult, a birtokszerkezet a gazdálkodás hatékonysága

szempontjából kedvezőtlen. Problémát jelent a megfelelő kapacitású és minőséget előállító feldolgozóipar részbeni hiánya, az értékesítési láncolatok fejletlensége és a (közösségi) marketing kapcsolatok kiépítetlensége.

Fejlesztési irányok

A kistérség fejlesztési irányainak meghatározása során fontos figyelembe venni azt, hogy a mezőgazdaságot be kell illeszteni a területgazdálkodás tágabb összefüggérendszerébe.

A kistérség sűrű tanyahálózattal, homokos talajú területein a rendelkezésre álló szabad munkaerő foglalkoztatásának megfelelő üzemformája lehet a családi gazdaság zöldség-, szőlő- és gyümölcstermelő gazdasági profillal.

Törekedni kell a növénytermesztés, az állattenyésztés, a feldolgozás, az értékesítés közötti helyi integrációk létrehozására, illetve azok fejlesztésére, különös tekintettel a spárgára és a cseresznyére.

Figyelemmel kell lenni a tájjellegű termékekre, s azokra elfogadott védjegyzést kellene biztosítani.

A leggyengébb minőségű termőföldeken (10 AK alatti) - ahol a mezőgazdasági termelés csak nagyarányú állami támogatással folytatható - célszerű felhagyni a termeléssel, és érdemes áttérni a gyepgazdálkodásra, illetve az állattenyésztésre (juhászat).

Erdőtelepítéseket a jövőben elsősorban a felhagyott szántók, és nem a gyepterületek rovására célszerű végrehajtani, s törekedni kell a nagy párologtató képességű fajok visszaszorítására, illetve az őshonos fajok telepítésére.

A környezetvédelmi-tájvédelmi funkciót ellátó területeken a termelést korlátozottan, értékmegőrző módon célszerű folytatni. Ezt a környezetkímélő, biotermesztésen alapuló gazdálkodási formát támogatni kell.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Kiskunhalas térségében három jellegzetesség vázolható fel: a széleskörű mezőgazdasági tevékenység; a főleg Kiskunhalasra telepített-telepedett különböző feldolgozóipari üzemek és a térség tranzit szerepéből, határmentiségéből, a határátkelőkből fakadó helyzet. A térségben 1996-ban több mint háromezer vállalkozás működött: 362 jogi személyiségű és 2685 jogi személyiség nélküli – utóbbiak döntő hányada egyéni – vállalkozást tartottak nyilván. A kiskereskedelem magánkézbe kerülésével ezen vállalkozások száma a legnagyobb, ugyanakkor nagyon jelentős a térségben a feldolgozóipar is. Feltűnően sokan foglalkoznak ingatlanügyekkel és gazdasági szolgáltatásokkal, valamint szállítmányozással, ami szintén a tranzitszereppel és a határ közelségével függ össze. Jelentős számban vannak építőipari vállalkozások, emellett az idegenforgalom is többeknek nyújt munkalehetőséget. A határmentiség arra is alkalmat teremt, hogy a vállalkozások egy része a határon túli megrendeléseket teljesítse, bővítse piacát a külkapcsolatokkal. (Ebből komoly feszültség is adódik, ugyanis a kapcsolatok egy – nem is jelentéktelen – része a feketegazdaságon keresztül valósul meg.)

A kilencvenes évek folyamatai során számos mezőgazdasági szervezet maradt fenn, illetve az egyes tevékenységek külön vállalkozásokban folytatódtak. A térség adottságaihoz igazodóan az élelmiszeripar igen jelentősnek számít, foglalkoznak bor-, vetőmag-, hibridkukorica feldolgozással, gyógyszer-előállítással, a baromfikészítmények külföldre is eljutnak.

A régi ipartelepítések hagyományaira alapozva a térségben a gépipar és a könnyűipar továbbra is megmaradt, a régi és az új vállalkozások keretében számos terméket továbbra is gyártanak. A konfekcionált ruházati termékek közül a munkaruházat és a farmerruha készítés emelhető ki, folytatódik a hagyományos halasi csipkevarrás, több kisüzem pedig bér munkát vállal. Gyártanak itt autóvillamossági cikket, kompresszorokat, áramfejlesztőket. Vannak műanyag-feldolgozó, konténereket előállító, faipari árukat, papír csomagolóanyagokat gyártó vállalkozások. Kisebb-nagyobb vállalkozások foglalkoznak – helybeliek és más székhelyűek - építőipari tervezéssel, magas- és mélyépítéssel, építőanyag-előállítással.

A termelők mellett egyre többen nyújtanak különböző szolgáltatásokat, járulnak hozzá a lakosság és a vállalkozások ellátásához. Különösen a mezőgazdasági tevékenységet támogató szolgáltatások találhatók meg nagyobb számban, emellett az idegenforgalmat kiszolgálók is jelentős kört tesznek ki. A szálláshelyek biztosításán kívül főleg a vendéglátóhelyek szaporodása figyelhető meg, ezek jelentős része az átutazókat szolgálja ki (bár minőségük nem mindig felel meg az elvárásoknak). A gazdasági tevékenységet számos vállalkozás javítással, szervizeléssel, karbantartással, tanácsadással, könyveléssel támogatja.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

Vannak tehát reményt keltő jelek, több vállalkozás az utóbbi években már stabilizálódott, fejlődött. Gondot jelent viszont, hogy ezen vállalkozások többnyire kevés embert tudnak foglalkoztatni. A jövőben a térségnek jobban ki kellene használnia a tranzit helyzetből fakadó előnyöket, az áthaladó fő közlekedési vonalak – a közúti és a vasúti egyaránt -, a határátkelők ugyanis vonzó tényezők lehetnek a telephelyet kereső vállalkozások számára. Az áthaladókat pedig jó színvonalú ellátással – szálláshelyek, vendéglátóhelyek, kiskereskedelmi boltok, szolgáltatók – lehet megállítani és marasztalni. Kiskunhalas körzete tehát a megye fejlődő térsége lehet, erre adottságai vannak, lehetőségeit pedig ki kell használnia.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérség településein a turizmus jelentősége a lehetőségekhez képest szerény. A területen jelentős tranzit utak (53., 55.) vezetnek keresztül, amelyek idegenforgalmi folyosóként is szolgálnak. A terület vendégforgalmát is csalogató adottságai közül legtöbb Kiskunhalason található: a világhírű halasi csipke, a jódtartalmú gyógyvíz, a jelentős lovasbázis (a határőrség 80-100 kiképzett lova) és a horgászatra és fürdésre igénybevett halasi Sóstó. A harkakötönyi Harkai-tó (zöldturizmus), a szikes-és homokpuszta növény- és állatvilága, a fürdésre alkalmas kunfehértói tó és strand, a tompai határátkelő, valamint a terület vadállománya emelhető ki, amelyek a vadászat és a lovasturizmus bázisai, illetve azokká fejleszthetők. A kistérségben a terep adottságainak megfelelően több lovaglóközpont található. Több település rendelkezik magas hőfokú termálvízzel (Balotaszállás, Kiskunhalas, Tompa, Kelebia, Zsana). A kulturális adottságok közül az országszerte híres halasi csipke, a májusi Halasi Lovasnapok, a Halasi Napok, és az őszi Szüreti fesztivál, valamint a Kunfehértói Nyár sok látogatót vonz. A kistérség néhány településén a falusi turizmus csak most indul be.

Alaphelyzet: A térséget az egész éves rövid, fél-egynapos tartózkodású kirándulóturizmus (Kiskunhalas), a tranzit- és bevásárlóturizmus (Tomba), valamint vízparti második otthonokhoz kapcsolódó (Kunfehértó), május közepéről október közepéig tartó, szezonális hétfélig turizmus jellemzi.

A kiskunhalasi kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek száma 1599, a megye szálláshelyeinek 15%-a. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 32, a vendégéjszakáké 814, mindkettő jelentősen meghaladja a megyei átlagot, mellyel a megye kistérségei között az 1., valamint a 4. helyet foglalja el. Ezt egészítik ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált magánüdülők (Kunfehértón több mint 800), a vállalati üdülők férőhelyei (250), az üdülési, hétfélig ház hasznosítású volt zártkertek (pl. Kiskunhalas) és falusi-tanyai vendégfogadók (Balotaszállás, Kiskunhalas, Kisszállás, Pirtó).

Jellegzetes folyamat az egynapos, csak a helyi építészeti, népművészeti attrakcióra kíváncsi bel- és külföldi turisták célturizmusa, illetve a már említett hétfélig üdülés, amelyet az utóbbi időben szinte mindegyik településen az egyre jobban terjedő lovaglás egészít ki. A kistérség turisztikai vállalatai között még nincs kiszorítósdí, sokszor ők maguk is csak a lehetőségeket keresik. A kistérségben a tömegturizmus jelei nem mutatkoznak.

Problémák: A területen alapvető gond a megfelelő alpinfrastruktúra és a speciális turisztikai infrastruktúra hiánya (az úthálózat kiépítése, járhatóvá tétele, a csatornázottság mutatói, TOURINFORM iroda, utazási irodák, eligazító táblák, nyilvános WC hiánya), de ellátási és az etnikai összetétel miatt vagyonbiztonsági problémák is jelentkeznek a települések üdülőterületein, vagy a külterületeken, s ez a turistákra inkább elriasztó hatással van. A jelenlegi kereslethez a meglévő kereskedelmi szálláshely nem elegendő, a fejlesztéshez további bővítésre van szükség. A kunfehértói üdülőterület eltartóképesége határára van, a természeti körülmények nem teszik lehetővé a fejlesztést. A tranzitút jelenléte is problematikus, az ún. bevásárlóturizmus jelentősebb turisztikai fejlesztéseket nem indukál.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A kistérségben tevékenykedő IRISZ Kistérségi Idegenforgalmi Egyesület és a Kötöny Területfejlesztési Társaság foglalkozik a térség turizmusával is. Bár még kész fejlesztési tervet nem dolgoztak ki, pályázati anyagaikban, prospektusukban bemutatják a térség turisztikai adottságait. A kistérség jelenleg önmagában nem tud komplex programot kínálni, ezért kapcsolatba kell lépni a környékkel (Bugac, Hajós, Kalocsa, Kiskőrös, Kiskunmajsa, Ópusztaszer, Szeged), valamint fontos az intenzív nemzetközi kapcsolatok kiépítése (termál- és vadászturizmus) elsősorban a német nyelvterületű országokkal és Olaszországgal.

A fejlesztési prioritások a terület adottságainak megfelelően a következők:

A Kiskunhalason lévő termálvíz hasznosítása - komoly megfontolás után - nagy beruházás lesz, melynek keretében fedett fürdőt, újabb gyógymedencét, balneoterápiás, ellátó és kiszolgáló egységeket szeretnének.

Magyarország egyik legnagyobb lovasbázisán a lovaglás kiterjesztése a jövőben komoly lehetőséget rejt magában, amely magában foglalja a lovasoktatást, a lovastúrát, kocsikázást, sőt a megyei, országos és nemzetközi versenyek szervezését, megrendezését is.

A megye egyéb kistérségeihez kapcsolná a területet a borutak (Kiskunhalas-Soltvadkert-Kecel) és a kerékpárutak kiépítése, amely a turisztikai adottságokat összekötve fontos eleme lehetne a fejlesztésnek.

Fontos a hiányzó TOURINFORM Irodahálózat kiépítése is.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A megye lakónépességének kb. egytizede él ebben - a lakosság száma és aránya alapján közepes méretű - kistérségben. 1990 és 1996 között a megyei kistérségek átlagánál (1%) valamelyest kedvezőbb volt a népesség fogyása (0,9%). A térség egyik sajátossága (ez főleg Kiskunhalasra jellemző) a cigány népesség magas száma.

A lakosság általános iskolázottsági szintjét jelző mutató (1990-ben 8,18 osztály) a legjobbak közé tartozott a megyében. Az oktatási intézményrendszert alap-és középfokú intézmények képviselik, középiskolából négy található a térségben. A felsőfokú intézmények hiányoznak, de korlátozott hallgatói létszámmal néhány éve működik kihelyezett főiskolai képzés.

A térségben a munkanélküliségi ráta 1997. januárjában (9,3%) lényegesen kedvezőbb volt a megyeinél (10,6%), a megyében hivatalosan nyilvántartott munkanélkülieknek kb. 8%-a élt a térségben (1947 fő). Az ellátási formákat tekintve a munkanélküli járadékban részesülők aránya 28% volt. Lényegesen népesebb volt azok csoportja (38%), akik szociális rászorultságuk miatt az önkormányzattól jövedelempótló támogatást kaptak. A kistérségben képviselt arányuk meghaladta a megye területén regisztrált jövedelempótlósok arányát.

Főbb folyamatok: A külterületi lakónépesség aránya - bár a 10 évvel korábbi értékhez képest 8%-kal csökkent - még az 1990-es évek elején is meghaladta a megyei átlagot, ami a tanyának, mint településformának erőteljes, meghatározó szerepét jelzi.

Az elmúlt 20 év leforgása alatt a megyében zajló folyamatok átlagát meghaladó erősségű váltás történt a foglalkoztatási szerkezetben. A mezőgazdaság dominanciáját már az 1980-as években a szolgáltatás váltotta fel. Az aktív keresők ágazati átrétegződése mellett a másik lényeges változás az volt, hogy az aktív keresők aránya (a megyeivel összehangban) a 10 évvel korábbinak kb. a 80%-ára esett vissza.

Fő problémák: A térségben a hivatalosan regisztrált munkanélküliség mutatói igen kedvezőek. A jövedelempótló támogatásban részesülők magas aránya viszont arra figyelmeztet, hogy sokan már csak egy alacsonyabb szintű ellátást kapnak. A támogatás megszűntével pedig úgy kerülnek ki az ellátó rendszerből, hogy a munkaerőpiacra való belépésük (képzetlenségük, fizikai-mentális állapotuk miatt) szinte teljesen reménytelen. Különösen nehéz helyzetben vannak a cigányok, akiket a sok esetben tapasztalható negatív diszkrimináció is sújt. Az e probléma kezelése érdekében létrejött közhasznú társaság működésére továbbra is szükség van, annak ellenére, hogy csak igen korlátozott számú cigány munkaerő foglalkoztatására képes. Megélhetésüket túlnyomó részben a különböző szociálpolitikai juttatások jelentik (ezek jelentős hányada önkormányzati segély), amelyek ugyanakkor alkalmasak arra, hogy feszültséget gerjesszenek a cigányság és a nem cigány, de szintén leszakadó csoportok között.

A térség komoly problémája a cigányság nagy száma. Megszűntek a megyében az önálló cigányiskolák (így Kiskunhalason is), és a gyerekek képzése integrált intézményrendszerben

történik, aminek következtében a gyakorlatban a cigány gyerekeket nagy létszámban oktató iskolák erősen szegregálódnak. Emellett a cigánytanulók (elsősorban társadalmi hátrányaik miatt) jelentős számban szorulnak a különböző szintű értelmi zavarokkal küszködő gyermekek számára szervezett korrekciós általános iskolákba. Speciális felzárkóztató programok, a cigányság eltérő értékrendszerét ismerő, és azt elfogadni képes oktatók, valamint megfelelő költségvetési támogatások nélkül nem csökkenthetők ezek a hátrányok. Igen sokan morzsolódnak le közülük az általános iskolában, pedig a cél az lenne, hogy minél több cigány gyerek jusson be a közép-, illetve a felsőfokú oktatási intézményekbe. Csak a képzettségi szintjük javításán keresztül van esélyük arra, hogy a rendkívül rossz munkaerőpiaci pozíciójukon változtatni tudjanak.

Jelentős társadalmi problémákat vet fel a külterületi népesség magas aránya. Többnyire idős emberek laknak ott, akik számára a szociális gondozás, illetve az egészségügyi ellátás megoldatlan. Mindkét ellátási forma fejlesztésekor erre kiemelt figyelmet kell fordítani.

Lehetőségek, prioritások

Komoly fejlesztési lehetőséget jelent, hogy a térségben (megyei viszonylatban is) igen magas a lakosság átlagos képzettségi színvonala. Különböző felmérések egyértelműen igazolják, hogy a legalább középfokú végzettséggel rendelkezők általában könnyebben képezhetők át különböző piacképesebb szakmákra, könnyebben alkalmazkodnak a megváltozott körülményekhez.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

A mai kistérség kilenc települése volt a magja az egykori kiskunhalasi járásnak, amely a szomszédos Jánoshalma és Bácsalmás körzetébe sorolt falvak egy részét is magában foglalta. Ez a településcsoport - Jugoszlávia és Csongrád megye határai mentén - Bács-Kiskun DK-i "végvidékét" alkotja. A félperiférikus helyzet azonban nem föltétlenül hátrányos, hiszen az euroregionális kapcsolatok fejlődésével minden bizonnyal fölértékelődnek majd a határátkelőhelyek s előnyt jelent a dél-alföldi nagyváros, Szeged közelsége is.

Forgalmi helyzet: Kiskunhalas - a Homokhátság D-i harmadában - fontos forgalmi csomópont. Térségének fő közlekedési tengelye az 53. sz. főút, ahonnan a Dunántúl (52. sz. főút), a megyeszékhely (54. sz. főút), valamint Baja és Szeged (55. sz. főút) egyaránt elérhető. A főútvonalak a központi városon kívül Pirtó, Balotaszállás, Kisszállás és Tompa közigazgatási területét is érintik, a többi faluba viszont csak alsóbbrendű utak vezetnek. A vasúti közlekedésben szintén az É-D-i szerkezeti irány a meghatározó; ezt követi a Budapest-Kelebia-Belgrád nemzetközi fővonal. Maga Kiskunhalas egy ÉK-DNY-i futású szárnyvonal révén Félegyházával és Bajával is összeköttetésben áll (vonattal pl. egyedül ezen a vonalon lehet eljutni Szegedről Pécsre). Tompa mint közúti és Kelebia mint vasúti határátkelőhely jelentősége túlmutat a kistérségen.

A tervezett közlekedési beruházások - a vasúti fővonal kétvágányúsítása, a Tompa és az országhatár közötti főútvonalszakasz korszerűsítése, valamint az M9-es gyorsforgalmi út megépítése - É-D-i és Ny-K-i irányban egyaránt az átmenő forgalom növelését célozzák. Kiskunhalas és Tompa elkerülése, illetve a Jánoshalma - Kisszállás közötti összeköttetés megteremtése ugyancsak szerepel a fejlesztési elképzelések között.

Településszerkezet: Nagy múltú zárt településmaggal egyedül Halas, a néhai kiváltságolt Kiskun mezővárosok egyike és Kisszállás rendelkezik; a többi falu kivétel nélkül tanyaközség. Ezek két szakaszban jöttek létre: a 20-as évek első felében a trianoni határrendezés következtében, valamint 1949-1952 között a Tanyai Tanács határozata nyomán. Az első csoportot Tompa és Kelebia képviseli, amelyek Szabadka magyar földön maradt határrészeiből önállósultak. Harkakötönynek Tázlár; Balotaszállásnak, Kunfehértónak, Pirtónak és Zsanának pedig Kiskunhalas az anyatelepülése; ez utóbbi községeket tehát nem egyszerű város-vidék kapcsolat fűzi a kistérség központjához.

A legnépesebb falusi település a közel ötezres lélekszámú Tompa. Kelebián, Kisszálláson és Kunfehértón már csak kb. feleennyien élnek. Balotaszállás és Pirtó az ezer-kétezer fős kategóriába tartozik, Harkakötöny és Zsana lakóinak száma viszont az ezret sem éri el. A nagyságrendi különbségek ellenére közös jellegzetesség a tanyás településszerkezet. Az 1990-es népszámlálás adatai szerint Zsana volt a térség "legtanyásabb" települése, de Halas kivételével mindenütt meghaladta a 20%-ot a külterületi lakosok aránya.

Térkapcsolatok: Kiskunhalas - mint mezővárosi jogállású település, piaci központ, majd járási székhely - valódi kapcsolatokra épülő vonzáskörzetet tudott kialakítani. A ma közel 30 ezer lakosú, színvonalas középfokú intézményhálózattal rendelkező kisváros teljes értékű centruma kistérségének is.

A községi alapellátás szintje a két határőr-településen és a régi falunak számító Kisszálláson a legmagasabb. Aligha véletlen, hogy a vállalkozások élénkülése a központi városon kívül éppen itt, a határátkelőhelyek közelében tapasztalható. A II. világháború után önállósult tanyaközségek hasonló mutatói már nem ilyen kedvezőek, bár kétségtelen, hogy a külterületen élők nem csupán saját faluközpontjuk szolgáltatásait vehetik igénybe. A Csongrád megyével szomszédos Balotaszállás belterülettől távol eső határrészének lakói pl. - közelebb lévén - mindenért inkább Pusztamérgesre vagy Öttömösre járnak.

A területrendezési terv főbb elemei

A kistérség a megye DK-i részén, túlnyomóan a Homokhátság területén helyezkedik el. Meghatározó, regionális jelentőségű közlekedési tengelye az 53. sz. főút, valamint a Baja - Szeged közötti 55. sz. főút, amelyek idegenforgalmi folyosóként is funkcionálnak. A keresztrányú tengelyt erősítheti az országos előirányzat szerinti, 2x2 sávra tervezett M9 autópályát, illetve a Déli autópálya esetleges nyomvonala. Ezek egymás alternatíváit képezik, megvalósulási valószínűsége csak az egyiknek van. Bár Kiskunhalas szempontjából a DAP nyomvonálvezetése a kedvezőbb, országos szempontból az M9 realitása a nagyobb. A *területrendezési terv* - területfelhasználási szempontból - mindkét nyomvonalat jelöli. A térségi jelentőségű közlekedési infrastruktúra fejlesztési feladata az 53. sz. főút Kiskunhalast elkerülő (K-i) tervezett nyomvonala, valamint a Tompa - Országhatár közötti nyomvonal-korszerűsítés.

Térszerkezeti és területfejlesztési jelentőséggel bír a nemzetközi jelentőségű Budapest - Kelebia vasúti fővonal, melynek kétvágányúsítása tervezett. Előbbi alternatívájaként, illetve megelőző ütemeként szerepel a Kecskemét felől Kiskunhalasra vezető vasútvonal kétvágányúsítása, mely további vizsgálatokat igényel. A határon átnyúló kapcsolatok közül a megyében a legjelentősebb a Kelebia - Tompa - Szabadka irány, melynek fontos részét képezi a vasúti és a közúti határátkelők környéke.

A kistérség településeinek rendezési tervellátottsága jó, kivételt képez Zsana, melynek 1974-ben készült, elavultnak tekinthető rendezési terve van még érvényben, azonban itt is jelentkezik a felülvizsgálat, illetve továbbtervezés igénye.

A terület-felhasználást illetően mezőgazdasági szempontból a várható EU követelményeknek és támogatásoknak megfelelően, (mely szerint elő kell segíteni a környezet-, természet- és tájvédelmi célok integrálását a mezőgazdasági tevékenységbe) a kistérség az extenzív, környezetvédelmi célból is fenntartandó agrárterület zónájába sorolható (pl. biotermesztés, élőmunka-igényes, tájjellegű, piacképes kistermelés, szőlő-, gyümölcsstermesztés, erdő, ezen kívül falusi turizmus, szociális és foglalkoztatási funkciók). Az előbbieken említettek a gyengébb minőségű, rossz víz- és tápanyag-gazdálkodású talajok hasznosítását célozzák meg. A jobb talajviszonyokkal rendelkező, intenzívebb mezőgazdasági termelés lehetőségét Tompa Ny-i része adhatja. A térség terület-felhasználásában jelentős szerepet tölt be ÉNy - DK-i irányban a javasolt erdőtelepítések területe, ahol a nagy kiterjedésű, gyengébb minőségű homoktalajok - talajvédelmi, rekreációs (pihenési), üdülési, zöldfolyosó, stb. célokra - hasznosíthatók. Kisszálás ipari és vállalkozói terület kijelölésével számol.

A kistérségben számottevő a külterületi lakosság aránya. A települések jelentős részére a laza szerkezetű beépítés jellemző. Egyes településeknél a tanyás térségek speciális kezelése kiemelt jelentőséggel bír. Lakó- és intézményterületek bővítési igénye jelentkezik Kiskunhalas, Kelebia és Pirtó, ipar- és vállalkozási területbővítés Kiskunhalas és Kunfehértó, külterületi iparfejlesztés Tompa, végül üdülőterület bővítés, illetve fejlesztés Kiskunhalas és Kunfehértó esetében.

Üdülés - idegenforgalom tekintetében termálvízadottságokhoz kapcsolódó üdülési zóna található Kiskunhalas, Kunfehértó és Harkakötöny területén. Kunfehértó az üdülőtő melletti helyzetéből adódóan is üdülőterületként funkcionál. Kiskunhalas esetében a volt zártkerti területek városkörnyéki hobbikertes övezetként a lakosság hétvégi pihenését szolgálják.

A természetvédelem vonatkozásában helyi védelemre és rehabilitációra javasolható a Kelebiai halastavak környéke és a Köröséri csatorna teljes hosszának védetté nyilvánítása.

A közlekedési (közúti) infrastruktúra legmarkánsabb eleme a tervezett gyorsforgalmi hálózat (M9) térséget érintő szakasza. A nyomvonalterv a Duna és az 53. sz. főút közötti szakaszon előrehaladottabb állapotban van, mint ettől K-re. Az M9 tervezett nyomvonala belesimul a Jánoshalma-Kisszállás közötti helyi kapcsolat tervezett nyomvonalaiba. A helyi forgalom és a lassú járművek, illetve szerviz céljára ez utóbbi megvalósításáról is gondoskodni szükséges. Ennek nyomvonalát a rendezési terv megjelöli. Felújítás szükséges a 5501. sz. úton és a Kelebia – Ásotthalom úton.

A térségi kapcsolatok javítását szolgáló további közlekedési infrastruktúra-fejlesztési feladatok: főforgalmi utak esetében: az 53. sz. főút Kiskunhalas K-i elkerülő szakasza, és az 53. sz. főút Tompát nyugaton elkerülő szakasza, mellékúthálózatot illetően tervezett útépités: az 5416. sz. út Jánoshalma és Kisszállás között. Felmerült a 5408. sz. útnak kerékpársávval való szélesítése is a Csongrád megyei határig.

A Kiskunhalas Ny-i elkerülése és így részben az 5309. sz. út bevezető szakaszának kiváltása nagyobb távlati és valószínűleg helyi erőforrásokra alapozott feladat lehet. Nyomvonalát a rendezési terv jelöli. A térségi forgalom számára az ún. "olajos utak" (Kiskunhalastól keletre) közforgalmi célú nagyobb igénybevétele javasolható.

A *kerékpáros* forgalom szempontjából Kiskunhalas térsége központi szerepkört tölt be. A tekintetbe vehető tervezett nyomvonalak Soltvadkert - Kiskunhalas - Tompa (Kelebia) között, valamint Kiskunhalas - Kiskunmajsa (Tajó) között. Kerékpárforgalom céljára igénybe vehető mellékút a Bácsszőlős - Kelebia - Ásotthalom, a Kiskunhalas - Imrehegy (Kecel), illetve a Kiskunhalas - Üllés (Szeged) nyomvonal. Ezek lovasutakkal is kombinálhatók.

A bevezetőben már említett *vasútfejlesztéssel* összefüggésben a tompai teherforgalom nagymértékű felfutása esetén Kelebia térségében egy vasúti kamionfelrakó (RO-La) állomás kialakításának igénye is felmerülhet. Ennek területbiztosítási igényeit további részletesebb tervezés során lehet meghatározni.

Vízrendezés szempontjából a Dongéri-főcsatorna nyújt belvíztározási lehetőséget, Kiskunhalas északi részén tervezett zsilip segítheti a vízvisszatartást. A kistérség másik vízfolyása a Körös-éri-főcsatorna, amely Kunfehértó - Kelebia irányában húzódik, befogadója jugoszláv területen van. Esetleges tározási lehetőséggel Harkakötöny, Kunfehértó, Kiskunhalas, Kiszállás (Kápolnai tó) és Kelebia közelében lehet számolni.

A települési *vízellátás* szempontjából a települések egyedi vízművel rendelkeznek, ahol a vízkezelés és a biztonságot fokozó beruházások megvalósítása ad feladatot. Tervezett hálózatrekonstrukcióval lehet számolni Pirtón, Kisszálláson, Kelebián, vastalanító építése szükséges Kunfehértón és Zsanán.

A *szennyvíztisztítás* a kiskunhalasi szennyvíztisztító telepnél okoz gondot a Levis farmergyár indigós szennyvize, illetve a telepen elhelyezett folyékony hulladék miatt. A többi településre vonatkozóan az ADUVIZIG megyei szennyvíz-elhelyezési koncepciója szerint: Kunfehértó, Harkakötöny és Zsana Kiskunhalashoz csatlakozna, míg Tompa és Kelebia, valamint Kisszállás és Balotaszállás közös tisztítót létesítene. Pírtó pedig önálló, szennyvízközmű-pótló berendezéssel és helyi elhelyezéssel oldaná meg problémáját. A szennyvízprogram megvalósulása 2010-ig irányozható elő.

Energia vonatkozásában a térség most közepesen, a tervezett fejlesztésekkel jól ellátott lesz. 120/20 kV-os alállomás üzemel Zsana területén.

A térségi *telefonkapcsolatot* a megyében négy primer körzet biztosítja. A kiskunhalasi körzet az EMITEL kezelésében van, ahol a folyamatban lévő fejlesztésekkel kínálati piac kialakulása várható. Mobil telefon bázisállomás Tompán található.

Kiskunhalas térségi *hulladék*-elhelyezési koncepciója még véglegesen nem alakult ki. A város rendelkezik viszonylag korszerű lerakóval, de az - bővítés nélkül - a térségi funkciókra nem rendelkezik elég kapacitástartalékkal. A lerakó távlati hasznosítását az átrakó-tömörítő, szelektív hasznosító irányba célszerű fejleszteni. A kistérség északi részén lévő települések Kecel felé, míg a déli részén lévő települések (Tompá, Kelebia, Kisszállás) Csongrád megye felé keresik a kapcsolatot. Bizonytalan Kunfehértó távlati hulladék-elhelyezési megoldása is. A térségben felmerült egy zsanai lerakó lehetősége is, melyről a kistérségi társulás további egyeztetéseket folytat.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A fejlesztés alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

kedvező közlekedési-forgalmi helyzet, elégtelen kapacitású vasutak

irány: a közúthálózat fejlesztése, a fő vasútvonal kiemelt korszerűsítése

környezeti érzékenység, értékek: ariditási érzékenység, vízpótlásra váró homok-talajok, szennyvízkezelés, Kun–Fehér–tó, Harkai –tó, termál-adottságok, a tanyás településrendszer, s annak építészeti és tájértékei

irány: térségi szennyvízkezelés, vízviasszatartás és -pótlás, további erdősítések, üdülőterületek fejlesztése, lovas (tanyai) és gyalogos turizmus,

a gazdaság eltartóképességének problémái, egyoldalú agrárium

irány: az eltartóképesség növelésére irányuló többoldalú, beszállítói ipar-, szolgáltatás- és kereskedelemfejlesztési (munkahelyteremtő) programok, extenzív –fenntartható agrárprogramok

nagyságrendileg erősen tagolt, három-osztatú településszerkezet

irány: az ellátási, szervezési és tervezési együttműködés fokozása Kiskunhalas, a jelentős nagyközségek, illetve a tanyaközségek szintjén, különös tekintettel a tanyavillamosítás korszerűsítésére, befejezésére

határmenti fekvés, illetve a Szeged – Baja tengely szerepe

irány: a határmenti gazdasági – társadalmi – környezetvédelmi együttműködés tudatos fokozása, kiépítése, a megyehatáron átnyúló kapcsolatok tervezett fejlesztése

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A nemzetközi jelentőségű főközlekedési vasútvonal és a regionális jelentőségű közutak összehangolt fejlesztése, a Budapest – Kiskunhalas – Kelebia vasúti tengely, a Solt – Kiskőrös – Kiskunhalas – Tompa, valamint a Szeged – Kiszállás - Baja – Pécs közúti tengelyek lehetőségeinek jobb kihasználása a beszállítói ipar- és a kereskedelem fejlesztésében.

A térség természeti értékeinek gyarapítása, erdősítés, a fenntartható tájgazdálkodás szorgalmazása, a Kun-Fehér-tó rehabilitációja, a fokozódó vízhiány nagyterségi szintű feloldása.

A közlekedési és ellátási kapcsolatok összehangolt fejlesztése a bajai, a kalocsai és a szegedi kistérségekkel, a térség határmenti helyzetének jobb kihasználásával, tekintettel az M9-es, illetve a DAP tervezett nyomvonalaira is.

A kistérség néhány szempontból elmaradott országos besorolása valamennyi lehetőségnek kiaknázása (környezet- és természetvédelem, agrár-kutatás-fejlesztés, turizmus, humán programok, stb.)

Stratégiai fejlesztési célok

A településközi – térségi szemléletű kohéziós együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség városára, nagyközségeire, s azoknak a kisebb települések felé ható területi gazdasági ellátásának fokozására az alapintézmény-hálózat fenntartásával.

Az elsősorban külterjes, extenzív, EU konform mezőgazdaság fenntartható fejlesztése, a bedolgozó jellegű kis- és középzemmi méretű vállalkozói gazdaság diverzifikálása.

A térség egészére kiható határmenti fejlesztések, amelyek a gazdaságot és az idegenforgalmat is szolgálják.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A víz-, szennyvíz és hulladékgazdálkodás problémáinak összehangolt megoldása a mezőgazdasági termelők, a vállalkozók, a környezetvédelmi hatóságok és az önkormányzatok között

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése, különös tekintettel a közlekedésre

Harmadik prioritás:

A távlatban javuló tranzitszerepkör kihasználása

Kommunikációs és informatikai fejlesztések

Közös települési és kistérségi marketing megteremtése

Negyedik prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő-tervező-menedzser iroda létrehozása

Ötödik prioritás:

A szakoktatási, átképzési, tanácsadási lehetőségek továbbfejlesztése

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók az önerő közös biztosításával. A megyei övezeti besorolás szerint: tranzitút fejlesztési zóna, sajátos településhálózatú, fenntartható, tanyás vidékfejlesztési övezet, határmenti övezet.

A kistérség megvalósuló fejlesztési terveit, programjait célszerű összekapcsolni bizonyos Csongrád megyei lehetőségekkel.

A kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

Kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET-bázison

Második prioritás:

A határmenti különleges gazdasági övezet kialakítása a nemzetközi együttműködés lehetőségeinek kihasználásával

Harmadik prioritás:

A gazdaságnak a több lábon állást és jövedelmet biztosító fejlesztése, a könnyűipar, a szállítás, a szolgáltatások és az idegenforgalom terén

Negyedik prioritás:

A mezőgazdaság szintentartása, fenntartható vidékfejlesztési megközelítésű fejlesztései

Ötödik prioritás:

Több település összefogására építő társadalom-fejlesztési programok a közbiztonság, a képzés-átképzés, a hagyományőrzés terén

A kalocsai kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kalocsai kistérség a megye középső sávjában, a Duna és a Duna-völgyi főcsatorna közötti területen helyezkedik el. A kistérség Duna menti területeinek meghatározó tájtípusa a folyó menti hullámtér öntésföldekkel, liget- és láperdő maradványokkal, amelyet kelet felé haladva holtmedrekkel tagolt magasártér, „folyóhátak” közé zárt réti szikes területek, illetve mozaikszerűen löszös hordalékkúp-síkságfoltok váltanak fel. A kistérség természeti-környezeti arculatát a Duna közelsége, valamint az agrártájba ágyazott, viszonylag nagyfelületű természetvédelmi területek határozzák meg. A kistérség természeti értékeinek mozaikszerű elhelyezkedését a korábbi (bel)vízrendezések, illetve a mezőgazdaság által használt területek bővülése eredményezte.

A természetvédelem alatt álló Mikla-pusztá (KNP részterülete), Hartai Duna-ág (TT), Dunapataji-szigetek (TT), Ordasi Rákóczi-tölgy (TT), Kalocsa Meszesi nyárfasor (TT), Szelidi-tó (TT), Vörös-mocsár (TT), Hajósi kaszáló-lőszpartok (TT), Hajósi Homokpuszta

(TT), Hajós Pulykási nyáras (TT). Ezeken a területeken tartósan számolni kell a gazdálkodók és a természetvédők eltérő érdekein alapuló konfliktusaival.

Növekvő gond a holtágak feliszapolódása, ami a holtágak rehabilitációját teszi szükségessé. A Duna-völgyi főcsatorna és az egyéb belvízlevezető csatornák műtárgyainak és hídjainak állapota rossz, felújítást igényelnek. Ezek a vízvisszatartás szabályozásán túl a közlekedési viszonyok javítását is szolgálják. Külön figyelmet érdemel, hogy a kistérség jelentős területei a Duna mértékadó vízszintje alatt helyezkednek el, s az utóbbi negyedszázad során számos településen beépítették a mély fekvésű területeket anélkül, hogy megoldották volna a vízelvezetést.

A kistérség néhány meghatározó jelentőségű településének csatornázottsága jóval a megyei átlag felett van (Kalocsa, Harta és Hajós területén 70-90 %-os), ám a települések többségén problémát okoz a vízhálózat bővítésétől teljesen lemaradó csatornázottság.

A környezetvédelmi feladatok ellátása során nem hagyható figyelmen kívül a térség speciális helyzete, a paksi atomerőmű közelsége.

Fejlesztési irányok

A kistérség fejlesztése szempontjából a legfontosabb ökológiai célkitűzés a természetvédelmi és a (mező)gazdasági érdekek összehangolása.

A természetvédelem és az idegenforgalom érdekeit célszerű összehangolni a korlátozottan látogatható védett területeken tanösvények és kiállítóhelyek kiépítésével, valamint a szakmai és ökoturizmus fejlesztésével.

A természetvédelem és a mezőgazdaság érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken, amely fontos eleme az ország Európa Unió agrár felkészülési programjának.

A természetvédelem és a települési infrastruktúra fejlesztésének közös céljait hivatottak szolgálni a szennyvíz-elvezetési, illetve a kommunális hulladék-elhelyezési programok, amelyek végrehajtása különösen fontos a természetvédelmi területekkel, vizes élőhelyekkel, illetve sérülékeny vízbázisokkal közvetlenül határos településeken és üdülőtelepeken.

A védett területek ökoszisztémáinak összekapcsolását szolgálja a "Zöldfolyosó Hálózatok" megjelölése, amelyek közül a Duna-völgy mélyártéri folyosója, a szikes tavak, a pusztai területek és a Duna-völgyi főcsatorna környéki őrjeges mocsarak folyosója érinti a kistérséget.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség a Duna-völgye termelési tájkörzetének középső övezetében helyezkedik el. Itt találhatók a megye legmagasabb aranykorona értékű területei. A Duna menti területek meghatározó talajtípusai a réti öntéstalajok, illetve annak változatai, amit kelet felé haladva a kistérség középső övezetében réti csernozjom vált fel, a kistérség keleti szegélyének meghatározó talajtípusai pedig a szoloncsák-szolonycses talajok. Az agrárgazdaság a kistérség településeinek egyik legfontosabb, a kisebb településeken egyetlen gazdasági bázisa.

A kistérség területén igen kedvezőek és sokoldalúak a termőhelyi adottságok: megfelelő a termőföld minősége, illetve jelentős a művelhető földterület nagysága, magas a napsütéses órák száma és kedvező a tenyészidőszak hőösszegének értéke is. Ugyanakkor erős az aszályhajlam - különösen a kistérség délkeleti övezetében -, a közel két évtizedes csapadékhiány következtében lesüllyedt a talajvízszint, s felerősödött a talajdegradáció. A kistérség kiépített öntözőrendszerekkel jól lefedett terület, bár azok kihasználtsága a magasnak ítélt vízdíj miatt az utóbbi években csökkent.

A kistérség mezőgazdasági terményei között meghatározó szerepet játszanak a jól exportálható hungarikumok, elsősorban a fűszerpaprika. Itt húzódik az Alföldi Borvidék nyugati határa, különös jelentőségű a hajósi borvidék területe. Találhatók a településeken korszerű élelmiszer feldolgozó üzemek is, a Duna pedig fontos – akár nemzetközi – szállítási lehetőséget nyújtó víziút.

Fejlesztési irányok

A kistérségen belül a mezőgazdaság funkciói a régió adottságai és társadalmi igényei szerint változnak. Arra kell törekedni, hogy kis-, közepes és nagyméretű gazdaságok egészséges kombinációja jöjjön létre a termőhelyi adottságok és egyéb termelőerők figyelembe vételével. Ugyanakkor a kistérség mezőgazdaságát be kell illeszteni a területgazdálkodás és a vidékfejlesztés tágabb összefüggésrendszerébe is. A következő fejlődési irányok prognosztizálhatók:

Piacképes, profitorientált mezőgazdaság, amely az átlagosnál kedvezőbb adottságú területeken az intenzív gazdálkodás és a nagyüzemi termelés előnyeit használhatja ki.

A kedvező talaj- és klimatikus adottságú területeken, a hajósi borvidéken, és a hagyományos kalocsai fűszerpaprika termelő területeken szigorú eredetvédelemre van szükség, ahol közösségi agrármarketing segítségével is gondoskodni kell a termékek értékesítéséről.

A családi gazdaságok kiépülése a rendelkezésre álló szabad munkaerő foglalkoztatásának eszköze lehet a hagyományokkal rendelkező zöldség- és gyümölcstermelő területeken.

A természetvédelmi területeken korlátozott értékmegőrző, környezetvédelmi-tájvédelmi funkciót ellátó mezőgazdasággal kell számolni.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Kalocsát és térségét is sújtotta a rendszerváltás folyamata: megszűntek, átalakultak a mezőgazdasági szervezetek, több gyáregységet bezártak, a korábbi üzemek jelentősen karcsúsodtak. A változások után egyes, nagy hagyományokkal rendelkező tevékenységek fennmaradtak, számos régi-új vállalkozás alakult. 1996 végén több mint háromezer vállalkozás működött, közel négyszáz jogi személyiségű, 2728 jogi személyiség nélküli vállalkozásként. Utóbbiak döntő hányada egyéni formában tevékenykedik.

A térségben továbbra is a mezőgazdasági szervezetek tekinthetők a legnagyobb foglalkoztatóknak, a korábbi szövetkezetek átalakultak, de fennmaradtak. Ehhez kapcsolódóan számos vállalkozás foglalkozik élelmiszer-feldolgozással: vetőmag, takarmány, fűszerpaprika, szárított zöldség, tejtermékek, száraztészta, pékáruk előállításával. A feldolgozóipar további ágai közül a műanyag- és gumiiiparnak, a konfekcióiparnak,

népművészetnek, a gépek, műszerek, lámpák gyártásának vannak nagy hagyományai. Acélszerkezetek, bútorok, cipők, kerámiatermékek, szerszámok, alkatrészek is készülnek e térségben. A magas- és mélyépítés, az építési szakipar megrendeléseire is akadnak vállalkozók. Többen végeznek szállítást, fuvarozást belföldi és külföldi címekre. Kisebb-nagyobb vállalkozások keretében felvásárlást, nagykereskedelmi tevékenységet folytatnak, a kiskereskedelmi üzlethálózat is szépen gyarapodott.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

Összességében a térség gazdasági helyzetéről kedvező képet lehetne felrajzolni, vannak azonban gondok a térségen belül. Több kisközségben ugyanis alig van vállalkozás, munkahely, erőteljesen rá vannak utalva Kalocsára. Nagy reményeket fűznek a több település határában kialakítandó ipari park vállalkozásokat vonzó hatásához.

A térség további fejlődésében az eddigieken kívül számítani kell a Duna forgalmának erősödésével, amely újabb tevékenységek megtelepedését teszi lehetővé. Kikötők építésével, a meglévők felújításával, korszerűsítésével be lehet kapcsolódni a nemzetközi forgalomba is. A kelet-nyugati autópálya közelsége a tranzitforgalom bővülését eredményezi, melynek kiszolgálása – pl. raktározási, átrakási, csomagolási lehetőségek megteremtésével - szintén alkalmat ad újabb vállalkozások indítására.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérségben a turizmus jelentősége a lehetőségekhez képest csekély, ám a jövőbeni fejlesztés egyik célterülete lehet. A terület adottságai közül fontossági sorrendben a természeti (folyó- és állóvizek, nemzeti parki területek), a kulturális (Kalocsa egyháztörténeti értékei, a speciális kalocsai népművészet és a terület nemzetiségeinek színes, egymás mellett élő népművészete, tradíciói), valamint a gazdasági, agroturisztikai értékeket (kalocsai fűszerpaprika, hajósi bor és pincefalu) lehetne kiemelni. E két utóbbira épülnek a terület attrakciói, a folklórfesztiválok. A területen a falusi turizmus még nem terjedt el, bár falusi fizetővendéglátásra több településen (Hajós, Dunapataj, Dunatetőtlen, Apostag) van példa. Igazi vonzerőt e támogatott üdülési formára elsősorban a vizek mente, a tranzitutak, az üresen álló házak, valamint az ún. pincefalvak jelenthetnek.

Alaphelyzet: A térséget a rövid tartózkodású, kirándulóturizmus, valamint a második otthonos üdülés (Dunapataj) jellemzi, mely szezonális, elsősorban a nyári 2-4 hónapra korlátozódik a vizek, vízpartok mentén, de még Kalocsán is. A térség üdülőközpontja Kalocsa, jelentősebb üdülőtelepülés Dunapataj (Szelidi-tó), Hajós, Harta, Solt, míg a Kalocsa környéki települések (Bátya, Homokmégy, Ordas, Szakmár) a városkörnyéki üdülés színterei.

A kalocsai kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek száma 1141, a megye szálláshelyeinek 10,7 %-a, mellyel a megye kistérségei között a 4. helyen áll. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 18, a vendégéjszakáké 445, mindkettő elmarad a megyei átlagtól, s a kistérségi sorrendben az 5. helyet foglalja el. Ezt egészítik ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált magánüdülők (Dunapatajon mintegy ezer darab) és falusi-tanyai vendégfogadók. A zártkerti területek üdülőterületbe történő átsorolása, belterületbe vonása a Szelidi-tó természetvédelmi területe miatt nem célszerű.

Jellegzetes folyamat az ún. plasztikturizmus, amely bár jól jövedelmez(ett), de a jövő útját mégsem jelentheti. A területi adottságokat figyelembe véve a kistérség a megyében első a

népművészeti ajánlatok tekintetében, kapcsolódni tud a megyei kerékpáros, vízitúra és ifjúsági programokhoz.

Problémák: A területen alapvető gond a megfelelő alpinfrastruktúra és a speciális turisztikai infrastruktúra hiánya (az utak állapota, a csatornázottság mutatói, utazási irodák, eligazító táblák, nyilvános WC hiánya). Az ártéren belül fekvő üdülők szennyvízkezelése megoldatlan (pl. Kalocsa-Meszes). Gondot jelent a már említett szezonális is, de ez országos probléma. A jelenlegi kereslethez a meglévő szálláshely elegendő, ám a fejlesztéshez további bővítésre van szükség. A Duna vonalát követő kerékpárutak, a volt katonai repülőtér többfunkciós, részben idegenforgalmi célú hasznosítása, valamint a strandok kiépítése ugyancsak sürgető feladat. A problémák másik része emberi eredetű: az emberek többsége még nem látja a turizmusban rejlő lehetőségeket, illetve nem szívesen fogadják be a vendégeket. Nagy probléma a szervezetlenség, a turisztikai civilszervezetek elenyésző száma. Az idegenforgalom területén működő nagyobb vállalkozások ugyanakkor – gazdasági helyzetükkel visszaélve – sokszor nem engedik a lehetőséghez a kisebbek piacon maradását.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

Kistérségi, megyei, regionális összefogás kell a turizmus fejlesztéséhez, amelyben a közlekedésnek (utak, hidak) alapvető szerepük lesz. Törekedni kell a vendégek hosszabb ideig történő „helyben tartására”. A Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány és a Kalocsai Sárköz Vendégváró Egyesület elkészítette a kistérség igen részletes vonzerőleltárát, amely a jövőbeni fejlesztés információs bázisa lehet.

A fejlesztési prioritások/programok a terület adottságainak megfelelően a következők:

A természeti adottságokra épülő turisztikai ágak fejlesztése. A vízi turizmus fejlesztését (a Duna, a Vajas, a Szelídi-tó területén) a horgászat és a vadászat egészítheti ki. Ennek keretében Hartán a Holt-Duna-ág rekonstrukciója befejeződött. A hartai kikötőt célszerű lenne sportkikötővé fejleszteni. Elkerülhetetlen a Szelídi-tó revitalizációja. A Vajas-csatorna rehabilitációja után csónakázási útvonal alakulna ki Foktótól Érsekcsanádig. Felmerült egy esetleges jacht-kitőtő építésének igénye Solton.

A kulturális turizmus területén – a múzeumok, kiállítótermek, műemlékek bemutatásán túl - ajánlható a megyei egyházi programcsomag elkészítése az összes gyakorló egyház részvételével. Az élő népművészeti hagyományok (nemcsak a kalocsai) ápolása, bevonása a kistérség többi településén is fontos (Kalocsa, Bátya, Drágszél, Homokmégy, Ordas, Öregcsertő, Szakmár, Uszód).

A megyei agroturisztikai programcsomag keretében a paprikához (Kalocsa és környéke) és a borhoz (Hajós, Solt) kapcsolódó turisztikai programokat, rendezvényeket, kiállításokat, bemutatókat, szaktanácsadást, stb. lehetne, kellene kiemelten fejleszteni. Ez magába foglalja a paprikafeldolgozási vertikum bemutatását (Kalocsa), a Kalocsa és Szeged közötti „paprika út” turisztikai piaci bevezetését, valamint a szőlőhegyi pincék védelmét (Solt) és a pincefalu rendezési tervének korszerűsítését is (Hajós).

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A kalocsai kistérség a népességszám alapján a harmadik legnépesebb térség a megyében. Az 1996. év végén 64.617 ember élt itt, a megye lakónépességének 12 %-a. Az

1990-es népszámláláshoz képest (akárcsak a kecskeméti kivételével a megye többi térségében) 1,5 %-kal csökkent a lakónépesség, ami megyei viszonylatban igen mérsékelt csökkenésnek számít.

A lakosság iskolázottsági mutatója alapján (1990-ben az átlagos iskolai végzettség 8,33 osztály volt) a kistérség a megyében (a kecskeméti és a bajai kistérség után) a harmadik legjobb helyen áll. Felsőoktatási intézmény ugyan itt nincs, középiskolából viszont 4 található a térségben.

Gazdasági aktivitás szerint (1990) az aktív keresők kb. egyenlő arányban (kb. 36-37 %) tevékenykedtek a terciér szféra, illetve a mezőgazdaság területén. Az iparban-építőiparban dolgozók aránya lényegesen alacsonyabb volt (28 %).

1997. januárjában a munkanélküliségi ráta valamivel elmaradt (11,2 %) a megyeitől (10,5 %). A létszámadatokat tekintve a megyében regisztrált munkanélkülieknek a 12 %-át alkották a körzetben élők (2988 fő). A munkanélküliek ellátásával kapcsolatos adatok a megyei folyamatokkal összhangban alakultak, azaz a regisztráltaknak csak kb. az 1/3-a részesült munkanélküli ellátásban. A másik számottevő csoport tagjai - szociális rászorultságuk miatt - a települési önkormányzatoktól jövedelempótló támogatásban részesültek.

A népesség egészségi állapotának egyik lényeges mutatója az 1000 főre jutó halálozás. Ez az érték az 1995-ös országos adatok szerint Bács-Kiskun megyében volt a legmagasabb (15,7 ezrelék). Egy év alatt megyei szinten jelentős javulást regisztráltak (14,6 ezrelék), Kalocsa térségében pedig még a megyei értéknél is valamivel kedvezőbbet (14,4 ezrelék).

Főbb folyamatok: A térségben az időskorú népesség száma és aránya magas, ez a megyeit meghaladó arány már évtizedek óta jellemző erre a területre. A mezőgazdaság mindvégig megőrizte fontosságát, relatív súlyát az iparhoz képest, miközben a terciér szektor fokozatosan a legjelentősebb foglalkoztatóvá vált. *Fő problémák:* Kalocsa térségében is megfigyelhetők a megye egészére jellemző demográfiai sajátosságok, úgymint a lakónépesség számának folyamatos (és előre láthatóan a jövőben is folytatódó) csökkenése mellett, a megmaradó népesség fokozatos elöregedése.

Az elöregedést a térség alapvetően aprófalvas településszerkezete tovább erősíti. (A térségben lévő települések 1/3-a 1000 fő alatti, másik 1/3-a pedig 1000-2000 fő közötti népességszámmal rendelkezik.) Országos tendencia az időskorú népesség arányának évtizedek óta tartó növekedése. Bács-Kiskun megyében az időskorú népesség aránya tartósan meghaladja az országos szintet, és még ebben a környezetben is kiemelkedik a kalocsai térségben zajló elöregedés mértéke.

A mezőgazdaságban dolgozók magas aránya ellenére, az OTK minősítési rendszere nem sorolta a térséget a rurális kistérségek közé. Pedig a térség természeti adottságai, az itt élők képzettsége, ismeretei, munkakultúrája a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységek, különböző feldolgozóipari tevékenységek folytatását valószínűsíti a jövőben is.

Lehetőségek, prioritások

A prioritások között említendő, hogy a humán erőforrások fejlesztését elősegítő programokat kell indítani, különös tekintettel a szociális és az egészségügyi ellátások javítása érdekében.

Mivel a térségben élő időskorú népesség létszáma, és a más népességcsoportokhoz viszonyított aránya egyre nagyobb, ezért bővíteni kell a szociális gondozói hálózat különböző formáit. A hagyományos intézményes megoldások mellett - a megfelelő tárgyi és személyi feltételek biztosításával - nagyobb arányban kell élni a házi gondozás adta lehetőségekkel.

Az egészségügyi intézményrendszer átalakításának keretében 1992/1996 között egyrészt igen jelentősen (22 %-kal) csökkent a térségben a fekvőbeteg-ellátásban lévő ágyak száma, másrészt beindult a kórház rekonstrukciója. Ugyanakkor az alapellátást, és a prevenciót ellátó intézmények által nyújtott szolgáltatások színvonalát javítani kell. Ennek megvalósításához segítséget nyújthat a néhány éve a térségben (elsősorban Kalocsán és Homokmégyen) zajló, a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet világbanki finanszírozású, "Együtt Egészségesen" projektje.

A térségben élők képzettségi szintjének emelése érdekében az oktatási rendszer korszerűsítésére (pl. kétnyelvű középiskolai oktatás bevezetése), a főiskolai képzés megvalósítására és fejlesztésére van szükség.

Bár a térség nem tartozik a megyében a hivatalosan a legrosszabb munkanélküliségi rátákkal jellemezhető területek közé, de - tekintettel a képzetlen, és tartósan munka nélkül lévőkre -, a jövőben is szükség lesz közmunka-programok indítására, mindamellett, hogy a képzettebbek számára biztosítani kell az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökhöz (képzésekhez, átképzésekhez) való hozzájutást.

A foglalkoztatás területén a kistelepülések egyedül képtelenek megoldani a gondjaikat. A kistelepülések zömében az ott élők demográfiai-társadalmi összetétele (idősek, képzetlenek, cigányok) miatt, megélhetésük az esetlegesen bővülő munkahelyteremtések mellett is, elsősorban a szociális ellátórendszer valamelyik szintjétől remélhető. A helyi munkalehetőségek között elsősorban a helyenként megmaradt mezőgazdasági termelőszövetkezetek említendők, amelyek azonban csak nagyon korlátozott számban képesek a munkaerő felvételére. A jelenlegi - és a jövőben feltehetően továbbra is erősen limitált - helyi munkalehetőségek miatt az aktív korú népesség jelentős része számára a térség központjában, Kalocsán létesített beruházások (pl. ipari park) jelenthetik a foglalkoztatási problémák megoldását.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

Kalocsa kistérségét a Duna és a Duna-völgyi főcsatorna fogja közre. Az északi és a déli határok megvonása már nem ilyen egyszerű, hiszen a folyót kísérő kis falvak sora csak a Homokhátság településeitől különül el határozottan; azt már nehezebb eldönteni, hol kezdődik s meddig érvényesül Baja és Kunszentmiklós vonzása.

Forgalmi helyzet: A Duna, amely megyehatár is, egyelőre inkább elválaszt, mint összeköt: Budapest és Baja között egyedül itt, Solt-Dunaföldvár térségében lehet közúti hídon átjutni a Dunántúlra. (Igaz, komp több helyen - Paksnál, Gerjénél, Fajsznál - is rendelkezésre áll.) A bajai kikötő korszerűsítése nagyban hozzájárul majd a belvízi hajózásban rejlő lehetőségek jobb kihasználásához.

A kistérség közúti forgalmának az 51. sz. főközlekedési út a tengelye, amely Hajós kivételével valamennyi nagyobb települést érint. Solton az 52. és az 53. sz. főút is áthalad. Bácsalmásra, Kiskunhalasra és Kiskőrösre csak alsóbbrendű utakon lehet eljutni Kalocsáról, s

a megyeszékhellyel sincs közvetlen közúti összeköttetés. A környék kis falvait egy önmagába visszatérő körgyűrű kapcsolja a városhoz. Ezeket a településeket nem is lehet másként megközelíteni, vidékük ugyanis a vasútépítések idején forgalmi árnyékba került. A Budapest-Kelebia-Belgrád vasúti fővonal futása Kiskőrösnek és Kiskunhalasnak kedvezett; Kalocsa és Dunapataj csak egy-egy szárnyvonalat kapott, a többi 15 település pedig vasút nélkül maradt.

A leendő szekszárdi Duna-híd és az ahhoz kapcsolódó M9-es gyorsforgalmú út - egy újabb, Kalocsához immár közelebb eső kelet-nyugati irányú közlekedési tengely kialakításával - sokat javíthatna ezen a kedvezőtlen helyzeten. A meglévő főútvonalak is korszerűsítésre szorulnak: Solt elkerülése és a Solt-Harta-Dunapataj főútvonalszakasz új nyomvonalra helyezése ugyancsak szerepel a tervekben. A mellékutak hálózatát az elképzelések szerint a Dusnok-Nemesnádudvar-Rém és a Dusnok-Miske szakaszok kiépítése, valamint Kalocsa, Gombolyag és a Szelidi-tó, illetve Homokmégy, Hillye és Császártöltés összekapcsolása tenné teljesebbé.

Településszerkezet: A térség településszerkezetének meghatározó elemei a Duna-melléki kisfalvak (Ordas, Géderlak, Dunaszentbenedek, stb.) és a hajdanvolt kalocsai szállások (Drágszél, Homokmégy, Öregcsertő, Szakmár), de olyan sajátos arculatú nagyközségeket is találunk itt, mint pl. Harta, Dunapataj, Hajós vagy a nemrég várossá lett Solt. A pozícióját őrző középváros, Kalocsa kivételével valamennyi település közös gondja a csökkenő lélekszám.

Az alföldi viszonyokhoz képest sűrű településhálózat történelmi örökség, amin a századunkban végrehajtott községgé alakítások nem változtattak lényegesen. A kalocsai szállásokon kívül egyedül Harta önállósult ily módon 1947-ben. Számottevő - 10%-ot meghaladó - külterületi népességgel csupán Szakmár rendelkezik, bár ún. külterületi lakotthelyek Solt közigazgatási határán belül is vannak: Félix-házán 44, Járáspusztán 46 család él.

Térkapcsolatok: Kalocsa - az érseki székhely s az iskolaváros - a Duna menti falvaknak s a határbéli szállásokból lett községeknek természetes piaci központja, bár a svábok és a bunyevácok lakta falvak egymással is hagyományos kapcsolatban állnak. A kistérség települései - Foktő, Ordas és Öregcsertő kivételével - mind a mai napig megőrizték agrárjellegüket, az aktív keresők többsége helyben dolgozik. Ez a helyzet minden bizonnyal változik majd, ha elkészül a kalocsai ipari park.

A nehezen megközelíthető, csökkenő lélekszámú kisfalvak lakói számára talán a munkahelyteremtő beruházásoknál is fontosabb az alapellátás intézményeinek biztosítása. Egyes helyeken még házi orvos vagy állandó gyógyszertár sem működik, sőt felsőtagozatos iskola sincs. A helyzetet súlyosbítja, hogy a gépkocsival nem rendelkező idős emberek a buszközlekedéshez kell igazítaniuk életvitelüket.

A kedvező forgalmi helyzetű, önálló arculatú nagyközségek sokkal jobb ellátottsági mutatókkal rendelkeznek. Amint azt Solt példája is mutatja, ez a településcsoport biztosítja a leendő kisvárosok utánpótlását. A települések rangsorában közbülső helyet foglalnak el: a szomszédos kisfalvak számára központi szerepkört töltenek be, a középiskolai oktatás és a kórházi ellátás terén ugyanakkor maguk is Kalocsához kötődnek.

A csoportos tanyáknak tekinthető szállásokon és a külterületi lakotthelyeken élők életkörülményeinek javítása komoly terheket ró az érintett önkormányzatokra. A tősgyökeres

családok mellett újabban olyan városi kitelepülők is megjelentek itt, akik a gazdálkodáshoz ugyan nem értenek, ám a szolgáltatások iránti igényük megvan.

A területrendezési terv főbb elemei

A kalocsai kistérség a megye nyugati részének közepén, a kedvező adottságú agrárvidék részeként helyezkedik el. Meghatározó térszerkezeti eleme a Duna, illetve a vele párhuzamosan futó 51. sz. főút. A megyeszékhely felé a közlekedési kapcsolatai másodrendűek. Ezen a Kiskörös-Kaskantyú-Kecskemét út kiépítése javítani fog. A kistérség északi peremén futó 52. sz. út képez nagytérségi fejlesztési tengelyt a Dunántúl és Kecskemét, illetve az Alföld között.

Kalocsa mint fejlett kisvárosi központ a térség szervezőközpontja. Ez különösen vonatkozik a Duna menti kisebb településekre és a város "háttérében" lévő falvakra. A térségben Solt, Harta, Dunapataj és Hajós - mint felfejlődőben lévő újváros, illetve nagyközség tölt be kisebb térszerkezet-szervezői szerepkört. A vonzáskörzet északi határán korábban néhány település vonzódása nem volt egyértelmű és ennek következtében 4 település át is került a Kunszentmiklósi kistérségbe.

A kistérség településeinek *rendezési terv* ellátottsága megyei összehasonlításban nem kedvező. Viszonylag magas az elavult tervekkel rendelkező települések aránya, sőt Újteleknek egyáltalán nincs rendezési terve, Harta pedig az 1975-ben készült településrendezési tervét nem tekinti hatályosnak.

A kistérség területének meghatározó hányadát a mezőgazdaság hasznosítja. Az Uniós támogatottságot élvező hungaricumok (pl. fűszerpaprika) területi arányai jelentősek. A kedvező talaj, éghajlati stb. adottságokra való tekintettel a térség nagy részén a belterjes (intenzív) agrárgazdálkodás feltételeinek biztosítása a feladat. Kivételt képez Hajós DK-i része, mely aszályérzékeny, mély talajvízszintű, kímélendő terület. Itt szőlő- és erdőtelepítés, illetve idegenforgalommal kombinált extenzív termelés ajánlatos. Előbbiekkel összefüggésben az erdőtelepítésre szánt terület is alacsony (a kistérség egészén kb. 1600 ha). Kis terjedelmű homoki erdőfoltokat lehet telepíteni Solt térségében, továbbá Hajós határában, ahol a borvidék területfelhasználása ezt megengedi. A Duna menti térségben elsősorban védelmi célú erdősítés célszerű.

A lakó- és intézményterületek, valamint ezek esetleges növelési igényei elsősorban a laza szerkezetű, kevésbé intenzív beépítési jelleg felé jelentkeznek. Belterületi iparterületek legnagyobb részét Kalocsán találhatók. Külterületi iparterületek jelentősek Solt és Dusnok településeknél. A kistérség legjelentősebb ilyen irányú adottsága a Kalocsa-Foktő és Uszód területét érintő volt katonai repülőtér ipari parkká fejlesztése. Első ütemében a mintegy 200 ha-os területből 30-50 ha előkészítése történik meg. A kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztésből a vasútfelújítás emelhető ki. A terület nagysága, elhelyezkedése és kiépítettsége következtében célszerű az ipari park kialakulását úgy terveztetni, hogy az ipari tevékenységek telepítése mellett a repülési adottságok is megőrzésre kerüljenek. Ez részben az ipari park saját (üzleti) repüléseit, részben térségi (idegenforgalmi, gazdasági) célokat szolgálhat. Ez jelenleg még nem valósítható meg, mert a repülőtér jogi státusza és ennek következtében jövőbeni felhasználása tisztázatlan, a probléma megoldásán a Légügyi Igazgatóság dolgozik.

Az *üdülés-idegenforgalom* területén az 51. sz. főút menti sáv, idegenforgalmi folyosó a tranzit turizmus fejlesztési zónája. Kalocsa a kistérség üdülőközpontja is. Viszonylag jelentősebb

üdülőtelepülés Solt, Harta, Dunapataj és Hajós, míg Ordas, Szakmár, Homokmégy, Bátya városkörnyéki üdülőtelepülési funkciót tölt be. Jelentősebb üdülőterületi jellegű rendezési feladat a Dunapataj-Szelidi tó térségében jelentkezik (volt zártkerti területek). Harta és Kalocsa-Meszes horgásztelepei jelentenek még rendezési feladatot.

Hartán jelentős *holtágrekonstruksiós* munkák indultak, melyek mind módszertani, mind területfelhasználási szempontból térségi hasznosításra javasolhatók. Speciális település-rendezési feladatot képeznek a Solt területén lévő védendő szőlőhegyi pincék. (A védelem szempontjából pontos kategorizálás, szabályozás szükséges.)

A legjelentősebb infrastruktúra fejlesztési feladatok a *közlekedés területén* jelentkezik. A közúti főhálózat fejlesztése terén rövid távon: az 51. és 52. sz. út kereszteződésében Solton közforgalmi csomópont kiépítése, a Solt É-i elkerülő, az 51. sz. főút Solt-Harta és Harta-Dunapataj szakaszának új (mentett oldali) nyomvonalra helyezése, valamint területbiztosítási szempontból a Déli Autópálya (DAP) és az M9 gyorsforgalmi út alternatív nyomvonalai, a hozzájuk tartozó Duna-híddal (közülük az M9 bír nagyobb realitással és támogatottsággal).

A mellékúthálózat teljesebbé tétele érdekében a Dusnok-Nemesnádudvar-Rém, a Dusnok-Miske, a Kalocsa-Gombolyag-Szelidi tó, a Homokmégy-Hillye-Császártöltés szakaszok kiépítése érinti a kistérséget.

Az 51., de főleg az 52. sz. főút solti jelenlegi szakaszára több vállalkozás települt. Az elkerülő út megépítése itt területszervezési feladatokat támaszt. Az említetteken kívül kisebb, helyi érdekű összeköttetések kiépítése is várható (pl. Solt déli tehermentesítő út a belső és a lassú forgalom számára, vagy Uszód iparterület kikötése az 51. sz. főútra). A nagytérségi kapcsolatok javítását fogja szolgálni a Kiskőrös-Ország-Kecskemét út hiányzó szakaszainak kiépítése is.

A terv a kistérségben a *vasúthálózat* szintentartásával számol. Fejlesztés az ipari park kiszolgálásával kapcsolatban merült fel. A Solt-Dunapataj vasút továbbépítését a korábbi tervek tartalmazzák, most viszont már nem foglalkoznak vele.

A Dunán ENSZ EGB VI.c. *vízi út* osztálynak megfelelő kiépítés várható (2,5 m hajómerülés). Az M9 (vagy a DAP) hídjának térségében egy kikötő építése számításba vehető. A kalocsai kikötő és Hartán, illetve Solton a Duna-parti rakodók az igényeket egyenlőre ki tudják elégíteni. Solt és Harta területén a holtág-rekonstrukcióhoz kapcsolódva lehetne sport (yacht) kikötőket létesíteni. Jelenleg a Géderlak-Paks, a Kalocsa (Meszes)-Gerjen és a Fajszt-Fadd (Dombori) kompok hídpótló szerepet töltenek be.

A térségi *kerékpár-úthálózat* kialakítása a Duna mentén (a gáton), valamint az 5301 út mentén irányozható elő.

Ár- és belvízvédelem terén a fejlesztések zömében a szivattyúkapacitás bővítésére, a nem megfelelő szakaszok védelmi hibáinak kiküszöbölésére és a csatornahálózat rekonstrukciójára terjednek ki. Területfelhasználási igénnyel jelentkezik a vízviisszatartás - vízpótlás rendszerrel kapcsolatban Harta és Szakmár térségében előirányzott tározók.

Újszerű feladatot képez a vízbázis-védelem. A Kalocsa-foktői (Barákai) meglévő vízbázis mellett a Fajszt-Bátya, a Bátya-Észak, az Ordas-Dunapataj, a Solt-Harta és a Solt-Észak vízbázisok védelme szükséges. E területeket a rendezési terv megjelöli.

A települési *vízellátás* tekintetében a térség nagy részét a Kalocsa környéki kistérségi rendszer látja el. A rendszer Géderlak-Ordas térségében megvalósítandó összekötése a településeken a jelenleginél jobb, biztonságosabb vízellátást jelentene. Hajós, Harta, Dunatétlen és Solt egyedi vízművekkel rendelkezik. A fejlesztések általában a minőségi ellátás és a biztonság növelését célozzák.

Szennyvízcsatornával a kistérség települései közül Kalocsa, Harta és Hajós rendelkezik. Legkedvezőbb a helyzet Kalocsán. A *szennyvíztisztítás* megyei koncepciója (ADUVIZIG) szerint:

2010-ig Bátya és Foktő községek Kalocsára, a térségen kívüli Dunaegyháza esetleg Soltra, Császártöltés Hajósra való bekötése jöhet számításba, míg Uszód-Dunaszentbenedek-Géderlak, Fajsz-Dusnok, Ordas-Dunapataj-Szelidi-tó közös kistérségi rendszere jelentené a megoldást.

2010 után Homokmégy-Szakmár-Öregcsertő-Drágszél-Miske közös rendszerének kiépítése történne.

Dunatétlen és Újtelek távlatban közműpótló berendezéssel oldanák meg szennyvízproblémáikat.

A települések önkormányzatainak törekvései nem minden esetben egyeznek az ADUVIZIG koncepcióval (pl. Szakmár, Homokmégy, Bátya, Fajsz Kalocsához kapcsolódna). A megvalósulás nagymértékben függ a finanszírozási lehetőségektől.

A víztelenített szennyvíziszap környezetbarát elhelyezéséről gondoskodni kell. Ez a térségben valószínűleg 2 szennyvíziszap lerakó (hasznosító) létesítését teszi szükségessé.

Energia szempontból a térség jól ellátott, illetve az ellátás kiépítése folyamatban van. A nagytérségi hálózati rendszerek többségében megvalósultak, esetleges kiegészítésük merülhet fel igényként. Ilyen a Kalocsa-Szekszárd nagynyomású földgázvezeték, valamint a korábban tervezett (de napjainkban a Csepeli Erőművel kapcsolatos fejlesztések miatt későbbre tolódott) Paks-Városföld 400 KV-os vezeték. Az EU csatlakozással kapcsolatban felmerült stratégiai szénhidrogén tárolóbázis létesítés helyszínéül szóba került a kalocsai ipari park térsége is, ugyanakkor e koncepció megvalósítását az ipari park kialakítása megghiúsítja.

Távközlési létesítmények szempontjából területrendezési kihatása a térségben csak a solti rádióadónak van.

A *természetvédelmi területekkel* kapcsolatban a kistérségben egyrészt a Vörös Mocsár (TT), bővítése, a Duna völgyi ártéri területeken a zöldfolyosó hálózatok kialakítása, a Miklapusztai, a Szelidi-tó, a Hajósi Kaszáló és löszpartok, a Hartai Dunaág, a Dunapataji szigetek, az Ordasi Rákóczi tölgy és a Kalocsa-Meszesi nyárfasor védelme képez területrendezési, illetve szabályozási feladatot.

A kistérség egészében a környezetérzékeny ártéri területekhez tartozik, így a hulladék-elhelyezés különös figyelmet érdemel. A kistérség önkormányzatai a részben Hajós, részben Kecel, részben Dunavecse térségében létesülő kistérségi lerakó érdekében kívánnak összefogni. Ugyanakkor a térség behatárolt nagysága, a talaj érzékenysége miatt itt nagytérségi lerakó létesítése nem lenne célszerű. Ilyen lerakó a jelenlegi ismeretek szerint

részben Izsák, részben Kecel térségébe tervezhető. A fent említett lerakók kialakítását úgy célszerű irányítani, hogy azok távlatban mint nagytérségi lerakókhöz kapcsolódó átrakótömörítő, szelektív hasznosító állomásokként működhessenek tovább.

A speciális szabályozást igénylő *katasztrófa-veszélyeztetettségű területek* csökkenése várható a katonai területek átadásával és más célú felhasználásával. A paksi atomerőmű védőövezetei továbbra is speciális korlátozó hatást jelentenek. Hasonló módon speciális kezelést igényelnek a rabgazdaság területei is.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

átmeneti forgalmi helyzet, korszerűtlen közutak, lassú, kis kapacitású vasutak, a hajózás kihasználatlansága

irány: új Duna-híd, a Duna túlsó parti térségeivel való szorosabb együttműködés, elkerülő utak

környezeti érzékenység, értékek, Duna-part, Szelidi-tó, löszfalak, különleges településrendszer, műemléki és építészeti értékei

irány: jelentős idegenforgalom és speciális turizmus

viszonylag alacsony eltartóképeségű gazdaság, magas színvonalú agrárium

irány: az eltartóképeség növelésére irányuló sokoldalú gazdaság- és szolgáltatás-fejlesztési programok,

kedvező termőhelyi adottságú agrárium

irány: fűszer- és gyógynövény termelési rendszerek, programok, hajósi borvidék

átlagosan közepes színvonalú műszaki infrastruktúra

irány: teljes kiegyenlítés szükséges

nagyságrendileg tagolt, viszonylag erős belső kohéziójú településszerkezet

irány: az együttműködés fokozása, az összeköttetések javítása három szinten: a városok, a markáns nagyközségek, a szállások és a kistelepülések szintjén

közepes arányú munkanélküliség, szociális jellegű humán problémák

irány: az önkormányzati, társadalmi és civil összefogás erősítése, képzési és átképzési célprogramok

nemzetiségi és vallási sokszínűség, jelentős oktatási, kulturális és néprajzi tradíciók

irány: az identitás erősítése, a népességmegtartó képesség fokozása, kapcsolódás az európai vidékfejlesztési térségekhez

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A nemzetközi jelentőségű Duna vonal, a tervezett új híd, a 6-os főút regionális társulása kedvező hatásainak kiaknázása, a közlekedési és munkamegosztási kapcsolatok jelentős javulása (távlatban)

A térség természeti értékeinek védelme, területük esetleges bővítése, a Duna-part és a holtágak rekonstrukciója, a Szelidi tó rehabilitációs fejlesztése

A közlekedési és ellátási kapcsolatok fejlesztése a bajai és a kiskörösi kistérséggel

A kistérség néhány szempontból elmaradott országos besorolása valamennyi lehetőségnek kiaknázása, ezekre komplex programok kidolgozása a különféle források (az atomerőmű hatások kompenzálása, agrártámogatás, környezet- és természetvédelem, turizmus, humán programok, stb.) területre koncentrált megszerzését megelőzve

Stratégiai fejlesztési célok

A településközi – térségi szemléletű együttműködés fokozása, a települések közötti életkörülmény – különbségek fokozatos felszámolása

A mezőgazdaság intenzív fejlesztése, a bedolgozó jellegű kis- és középüzemi méretű gazdaság diverzifikálása, eltartóképességének - az ingázást is feltételező - közös növelése

A térség egészére kiható oktatási, kulturális és térségi civil szervezet-fejlesztések, amelyek az idegenforgalmat is szolgálják

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A Duna menti magas természeti értékű területek (a holtágak, Miklapusztá, a Szelidi-tó) szigorú védelme, a vízi és az ökoturizmus, a falusi, a "lágys" és a kulturális illetve a néprajzi turizmus fejlesztése

A tájtermesztés fejlesztése, a hungaricumok (paprika, fűszer, bor) megerősítése

A korszerű szennyvíz- és hulladékkezelés megoldása

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése

Harmadik prioritás:

A települések közötti közlekedési összeköttetés minőségének javítása, a távlatban javuló tranzitszerep kör kihasználása

Kommunikációs és informatikai fejlesztések

A kistérségi marketing javítása

Negyedik prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő-tervező-menedzser iroda létrehozása

A területi kohézió erősítése

Ötödik prioritás:

Az oktatási, képzési, tanácsadási lehetőségek továbbfejlesztése

A sokszínű és soknemzetiségű helyi társadalom identitásának sokoldalú fejlesztése, összekapcsolva az idegenforgalommal

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A kalocsai kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: a Duna kiemelt fejlesztési zónája, a Kiskunsági Nemzeti Park kiemelten védett területei és pufferzónái, a tranzitút fejlesztési zóna, sajátos településhálózatú, fenntartható vidékfejlesztési övezet.

A kalocsai kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET- bázison, turisztikai marketing feladatokkal

Második prioritás:

Az intenzív, öntözéses kultúrájú agrártermelés magas színvonalának, termelési kultúrájának fenntartása, feldolgozottsági szintjének növelése, hozzá kiegészítő vidékfejlesztési típusú termelési programok csatolása (népművészet, gasztronómia, kézműipar, stb.)

Harmadik prioritás:

Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési és térségi programjainak adaptálása (a soknemzetiségűségre is tekintettel)

Negyedik prioritás:

A viszonylag előregedő kistérség települései számára közös, szociális ellátó-programok kidolgozása és megvalósítása

Ötödik prioritás:

Kalocsa szellemi, oktatási, kulturális, egyházi és idegenforgalmi központ szerepkörének továbbfejlesztése, a térségre ható vonzó- és kisugárzó hatásokra is építve

A bajai kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Duna-menti síkság déli és a Bácskai-síkvidék északnyugati területeit foglalja magába. A Duna menti részek meghatározó tájtípusa a mentesített ártér holtmedrekkel, karbonátos és humuszos réti öntéstalajjal. A kistérség középső és keleti területein csernozjomos homoksíkság, míg a déli vidékeken csernozjomos löszös síkság található.

A Duna-völgye, illetve a kistérség egyéb vizes élőhelyei rendkívül értékes természeti tájak, amelyekből kiterjedt területek állnak védelem alatt: a Duna-Dráva Nemzeti Park (DDNP) Gemenc-Béda-Karapancsa részterülete, illetve az Érsekcsanádi tölgyes (TT), az Érsekhalmi Hét-völgy (TT).

A kistérség természeti értékeinek pusztulását eredményezték a korábban végrehajtott (bel)vízrendezések és a nagy felületen folytatott intenzív mezőgazdaság. A Duna mentén növekvő gondot jelent a holtágak feliszapolódása. A védett területeken számolni kell a gazdálkodók és a természetvédők eltérő érdekein alapuló konfliktusokkal. Külön figyelmet érdemel, hogy a kistérség jelentős területei a Duna mértékadó vízszintje alatt helyezkednek el, s az utóbbi negyedszázad során számos településen beépítették a mély fekvésű területeket anélkül, hogy megoldották volna a vízrendezést.

A kistérség valamennyi települése ivóvízzel ellátott, de szennyvízcsatorna és -tisztítás csak Baján és Garán van, a kistérség többi településén tehát minél hamarabb meg kell oldani a szennyvíz elvezetését és tisztítását. A térség Dunához közeli területei - a Duna sérülékeny vízgyűjtője, valamint a természetvédelmi területek megóvandó értékei miatt - nem alkalmasak regionális léptékű hulladék-elhelyezésre.

Fejlesztési irányok

A kistérség természeti-környezeti értékeinek védelmét össze kell hangolni a (mező)gazdasági és idegenforgalmi célokkal.

A természet- és környezetvédelem, valamint a mezőgazdaság érdekei összeegyeztethetők pl. a hagyományos gazdálkodási formák fenntartásával, illetve visszahonosításával a sérülékeny területeken.

A természetvédelem és az idegenforgalom érdekeit egyaránt szolgálhatják a korlátozottan látogatható védett területeken a tanösvények és a kiállítóhelyek, valamint a szakmai és az ökoturizmus programjai. Folyamatos egyeztetést igénylő, megoldandó probléma a horgász- és a vadászturizmus.

A természetvédelem és a települési infrastruktúra fejlesztésének közös érdekeit hivatottak szolgálni a kommunális hulladék-elhelyezési és szennyvíz elvezetési programok, amelyek végrehajtása különösen fontos a természetvédelmi területekkel, vizes élőhelyekkel, illetve sérülékeny vízbázisokkal közvetlenül határos településeken és üdülőtelepeken.

A kistérség természetvédelmének sajátos feladata a Duna és a holtágak rekonstrukciója, a Ferenc-csatorna és a Szeremlei-Holt-Duna vízrendszer revitalizációja.

A védett területek ökoszisztémáinak összekapcsolását szolgálja a "Zöldfolyosó Hálózatok" kiépítése. A Bajai kistérséget a Duna-völgy mélyártéri folyosója érinti.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség nyugati területe a Duna-völgyi, a középső és északi területek a Homokhátsági, míg a keleti és déli övezet a Felső-Bácskai termelési tájkörzethez tartozik. A Duna mentén a réti öntéstalajok, a középső és északi területeken a homoktalajok, a keleti és déli részen a csernozjomos lösztalajok a meghatározóak. Itt található az Alföldi Borvidék délnyugati határrésze (/Hajós/-Nemesnádudvar-Érsekcsanád-Baja).

A kistérség területének termőhelyi adottságai a megyében a legjobbak közé tartoznak: kedvezőek a klimatikus viszonyok (magas napfénytartam és hőösszeg) és jó a kistérség talajainak termőképessége is. Ugyanakkor a keleti részen elhelyezkedő területeket a közel két évtizede tartó talajvízszint süllyedés sújtja. A Duna menti területeken pedig jelentős az ár- és belvízveszély.

A Duna mentén, a kistérség nyugati felében kiterjedt öntözésre berendezkedett területek találhatók. Az öntözési lehetőségek hasznosítását, illetve bővítését korlátozza a magas üzemelési költség.

Fejlesztési irányok

A kistérség területén a következő mezőgazdasági fejlesztési irányok prognosztizálhatók:

A piacképes, profitorientált mezőgazdaság, amely a kistérség kedvező adottságú nyugati és középső területein az intenzív gazdálkodás (szántóföldi növénytermesztés gabona- és takarmánytermelő specializációval, állattenyésztés sertés- és szarvasmarha-tartással) és a nagyobb méretben való termelés előnyeit használja ki.

A különleges termőhelyeken, a borvidéki területeken a további fejlesztés érdekében szigorú eredetvédelem és a közösségi agrármarketing fejlesztése szükséges.

A környezetvédelmi-tájvédelmi funkciót ellátó, korlátozott, értékmegőrző mezőgazdaságot a Duna-Dráva Nemzeti Park övezetében támogatni kell.

Az erdősítés a települések környékén rekreációs és védelmi okokból, míg a borvidéken a terület-felhasználás igényeivel koordináltan javasolható.

A természetes és mesterséges vízfelületekre alapozva a térség specializációja lehet a sokoldalú halgazdálkodás.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Baja és térsége a megye egyik fejlődési pólusa, adottságait és lehetőségeit hasznosítva lehet reménye a fellendülésre. A térséget is sújtotta a rendszerváltás folyamata: megszűntek, átalakultak a mezőgazdasági szervezetek, több gyáregységet bezártak, a korábbi üzemek jelentősen karcsúsodtak. A változások után egyes, nagy hagyományokkal rendelkező tevékenységek fennmaradtak, számos régi-új vállalkozás alakult. 1996 végén közel öt és félezer vállalkozás működött, több mint egytizedük jogi személyiségű, 4,8 ezer jogi személyiség nélküli vállalkozásként. Utóbbiak döntő hányada egyéni formában tevékenykedik.

A vállalkozások között továbbra is nagy munkáltatónak számítanak a mezőgazdasági szövetkezetek. A térségben a szántóföldi és kertészeti termények közül a napraforgó, a paprika emelhető ki, számottevő az erdőgazdaság, az állattenyésztésből a nyúl, a baromfi, a hal említhető. A dél-nyugati térségben (Gemenc, Béda, Karapancsa) neves vadgazdálkodás folyik. A mezőgazdasági tevékenységekhez kapcsolódóan számos feldolgozó üzem található itt, takarmányokat, tejet, gyümölcsöt, szeszesitalokat, pezsgőt, zöldség-szárítmányokat, konzerveket, húskészítményeket, sütőipari termékeket, stb. állítanak elő. Jelentős, térségi hatású a hűtőház. Többen foglalkoznak - szintén a mezőgazdasághoz kötődő - szolgáltatásokkal, raktározással, felvásárlással, gépkölcsönzéssel, gépjavítással, alkatrész-ellátással. Az élelmiszeripari vállalkozások egy része csak a helyi igényeket elégíti ki, vannak azonban már külkapcsolatokkal rendelkezők is. E téren további minőségjavításra és marketing munkára lenne szükség.

A térségben hagyományos iparág volt a könnyűipar. Az utóbbi évek ezt az ágazatot is megrázták, néhányan azonban talpon maradtak, új vállalkozások is alakultak. Folytatódik a fonalgyártás, a konfekciótermékek, a bőrdíszművek, a cipőfelsőrész előállítás. A faipar különböző területei is megtalálhatók: fűrészárúk, raklapok, épületasztalos-termékek, korpusz és kárpitozott bútorok, kiegészítők termelése folyik. A korábbi nagy fémfeldolgozó és gépgyártó üzemek helyett több kisebb vállalkozás foglalkozik alumínium gyártmányok, öntvények, acélszerkezetek, gépalkatrészek gyártásával, hajómotor-készítéssel. A magas- és mélyépítést, az építési szakipart számos kisebb-nagyobb vállalkozás képviseli.

Baja és térsége jelentős szerepet tölt be a tranzitforgalomban, a vasúti, közúti és a vízi szállítás lehetőségeit alapvetően kihasználhatja. Megvan az adottsága arra, hogy a tágabb térség logisztikai központjává váljon, itt összekapcsolhatók a különböző áruszállítás előnyei. A bajai kikötő továbbfejlesztésével, a bajai híd rekonstrukciójával, esetleg a mohácsi híd megépítésével, a tervekben szereplő Baja-Szabadka-Szeged vasútvonal helyreállításával, a határátkelők korszerűsítésével, újak nyitásával számottevő nemzetközi forgalom bonyolódhat le, amely nemcsak Baja, de a többi település felemelkedéséhez is hozzájárulhat. Már most több vállalkozás működik a térségben, amely szállítmányozással, raktározással foglalkozik.

A térségben a szolgáltató szektor is szép számban képviselteti magát. A különböző berendezések, gépek, műszerek, hajók, gépjárművek javításával, a belföldi és külföldi nagy-

és kiskereskedelemmel, a személyi szolgáltatásokkal foglalkozók mellett megjelent a quaterner szektor is, a bajai főiskola, kutatóhelyek, szoftverkészítők már a jövőt készítik elő.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

A térség tehát számos olyan adottsággal, lehetőséggel rendelkezik, amely a fellendülést, a fejlődést indíthatja el és szolgálhatja a későbbiekben is. Gondot jelent viszont, hogy a kibontakozás elsősorban Baján követhető nyomon, néhány nagyobb községben is tapasztalható a vállalkozások számának bővülése, több településen viszont még nem érzékelhető a munkahelyeket, a megélhetést biztosító vállalkozások meglepedése. A nagyobb települések ugyan felszívhatják a környékbeli szabad munkaerő egy részét, szükség van azonban a helybeli lehetőségek megkeresésére és megteremtésére is. Ennek útja lehet a minőségi mezőgazdasági termelés, a biogazdálkodás, a termények és állatok magas szintű feldolgozása és értékesítése, a környezetbarát technológiák alkalmazása, az említett nagyobb ipari vállalkozásokhoz kapcsolódás beszállítóként, alkatrész-ellátóként, a logisztikai központhoz kapcsolódó szolgáltatások biztosítása, az idegenforgalom egyes ágainak fejlesztése.

További gondot jelent a határmentiség, amely előnyökkel és hátrányokkal egyaránt jár(hat). A határon túli kapcsolatok felvétele és kiépítése már elkezdődött, Magyarország Európai Unió csatlakozása azonban ezt a folyamatot megakaszthatja. Jelenleg a határmentiség egy igen hátrányos oldala érzékelhető, a feketekereskedelem, amely a térségben igen komoly hátrányokat okozott a legális kereskedelemnek és a legális iparnak is. Ennek felszámolása többoldalú megoldást igényel, amely túlnyúlik a térség lehetőségein is.

Összességében a térség előtt szép jövő áll, ha megragadja a lehetőségeket és megtalálja az együttműködés megfelelő és mindenki számára előnyös, megvalósítható módját.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérség településein a turizmus jelentősége a lehetőségekhez képest szerény, a helyi lakosság megélhetésében - Baja, Dávod és néhány Duna menti település kivételével - ma még meglehetősen kicsiny szerepe van. A turisztikai lehetőségek, adottságok összehangolásával, szervezésével, fejlesztésével egy sajátos, egyedi arculat kialakításával azonban a turizmus a térség egyik számottevő gazdasági ágazatává fejleszthető. A 30 mutatót felölelő turisztikai adottságok 83%-a Baján, fele Dávodon megtalálható. A kistérség átlaga 28%, amely elsősorban a természeti és a vízi turizmus, valamint a műemlékek területén haladja meg a megyei átlagot.

A terület adottságai közül fontossági sorrendben a természeti értékeket, a vízhez, a természetes vízi és ártéri élettérhez kapcsolódó adottságokat (a Duna-Dráva Nemzeti Park gemenci és béda-karapancsai területei és a Duna-mente folyó- és állóvizei) kell kiemelni. Ezt jól kiegészítik a térség termálvíz adottságai, egyedülálló vadászati lehetőségei. Mindezek a vízi, a horgász (Duna, Ferenc-csatorna, szeremlei Duna-ág), a kerékpáros (a Duna vonala mentén és a főútvonal mentén a települések belterületén), a lovas, a gyalogos és a termálturizmus (Dávod, Nagybaracska), valamint a vadászat (Hercegszántó, Érsekcsanád) továbbfejlesztése előtt nyitnak perspektívát.

A bajai kistérség kulturális értékeinél (Baja épített környezeti értékei), a terület egymás mellett élő nemzetiségeinek (szerbek, horvátok, németek, cigányok, felvidéki és székely

betelepülők, „öslakos” bácskai magyarok, ill. vajdasági menekültek) színes, népművészeténél, tradícióinál (bátmonostori népviselet, néptánc, szokások, a szeremlei szövés, fazekasság, stb.) megyei szinten talán csak a kalocsai kistérség színesebb, sajátosabb. A térség gazdasági, kereskedelmi, agroturisztikai (Baja-hajósi borvidék) és egyedi gasztronómiai (halászléfőzés Baján és Nagybaracskán, vadételek) értékei tovább gazdagítják a terület adottságait. Ezekre épülnek a kistérség attrakciói, a folklórfesztiválok. A meglévő adottságok alapján történő fejlesztést jól szolgálhatja a vendéglátás szinte teljes körét érintő középfokú képzés, valamint a térségben lévő szakmai intézmények és Baja város intézményrendszere által indukált konferenciaturizmus, a térségi turisztikai és kulturális nagyrendezvényeinek közös szervezésére szövetkező társulás. A területen a falusi turizmus csak most indul be, de még nem terjedt el, bár falusi fizetővendéglátással több településen foglakoznak (Érsekcsanád, Nemesnádudvar, Sükösd, stb.). Igazi vonzerőt e támogatott üdülési formára elsősorban a vizek mente, a tranzitutak, a pincefalvak és a lovasbázisok jelenthetnek.

Alaphelyzet: A kistérséget érintő szinte egész Duna-szakasz, valamint a Ferenc-csatorna és a Füzes Duna szigetén jelentős üdülőtelepek alakultak ki. Az ezekhez és a korábbi zártkertekhez május közepéről október közepéig tartó, szezonális hétfégi turizmus kapcsolódik. Ezt egészíti ki a tranzit- és bevásárlóturizmus (Baja, Hercegszántó), valamint a termálfürdők miatti tartós üdülés (Dávod). Baja, Dávod, Érsekcsanád és Sükösd területén jelentősebb üdülőtelep található, míg Hercegszántón, Nagybaracskán és Szeremlén üdülőterület kialakítását tervezik.

A bajai kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek száma 1796, a megye szálláshelyeinek 16,8%-a. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 23, a vendégéjszakáké 1024, mindkettő meghaladja a megyei átlagot, mellyel a megye kistérségei között a 4., illetve a 2. helyet foglalja el. Ezt egészíti ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált közel ezer magánüdülő (Baján több mint 500, Dávodon és Érsekcsanádon több mint 100, Sükösdön, Hercegszántón és Nagybaracskán 20-70), a vállalati üdülők (200 férőhellyel), az üdülési, hétfégi ház hasznosítású volt zártkertek (pl. Baján és több Duna menti településen).

Jellegzetes folyamat a néhány napos, csak a helyi építészeti, népművészeti, gasztronómiai attrakcióra kíváncsi bel- és külföldi turisták célturizmusa, illetve a már említett hétfégi üdülés, amelyet néhány településen az egyre jobban terjedő lovaglás egészít ki. A kistérségben a tömegturizmus jelei nem mutatkoznak.

Problémák: A területen alapvető gond a megfelelő alpinfrastruktúra gyenge-közepes színvonala (a lassú megközelíthetőség az agyonterhelt 51-es és 6-os közutakon, a rossz vasúti összeköttetés, a nem kellőképpen kihasznált víziút, a légi közlekedés elvi volta, a közműháló nyílása, stb.). A speciális turisztikai infrastruktúra sem mindenben felel meg az elvárásoknak. A meglévő kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága nem megfelelő, csak egy-egy időszakra koncentrálódik, ugyanakkor a jövőben elkerülhetetlen a meglévő szálláshelyek felújítása és bővítése. A települések üdülőterületein ellátási és vagyonbiztonsági problémák is jelentkeznek. Ezen üdülőterületek (Ferenc-csatorna mellett) fejlesztése, új területek nyitása a természeti környezet védelme miatt csak komoly megfontolások és a megfelelő infrastrukturális fejlesztések után javasolható. A határmenti helyzet a jövőben előnyöket kínál: a háború befejezése óta növekedőben van a turisták száma, egyre többen térnek vissza a kempingekbe és a panziókba. Többségében azonban még a negatív hatások dominálnak: a tranzitút jelenléte problematikus, az ún. bevásárlóturizmus jelentősebb turisztikai fejlesztéseket nem indukál, komoly gondot jelent viszont a kis-jugoszláviai állampolgárokat sújtó határátlépési illeték.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A kistérségben tevékenykedő Vendégváró Bácska Egyesület, valamint a Baján megnyílt TOURINFORM Iroda próbálja szervezni a térség turizmusát, melynek célja a szervezett vendégforgalom feltételeinek biztosítása, az ide látogatók megállítása, többnapos programok kialakítása, az útvonalak összekapcsolásával kiszolgáló pontok létrehozása, valamint a területről szóló információk anyagok összeállítása, azaz összességében a turisztikai szervezés, szolgáltatások színvonalának javítása, valamint az idegenforgalmi koncepció és terv kidolgozása. A kistérség jelenleg önmagában is tud komplex programot kínálni, ám a továbblépést a kistérség határain kívüli attrakciók, programok bekapcsolásával képzelik el, s ezt jól mutatja a Duna jobb partján lévő megyékkel való kapcsolatkeresés. A terület nemzetiségi összetétele alapján fontos az intenzív nemzetközi kapcsolatok kiépítése (hagyományörzés, termál- és vadászturizmus) elsősorban a szomszédos szerb, horvát területekkel, valamint a fizetőképesebb német nyelvterületű országokkal és Olaszországgal.

A fejlesztési prioritások a terület adottságainak megfelelően a következők:

A természeti értékek alapján a Duna és a csatornák mentén, a gátakon és az árvízvédelmi töltéseken belüli területeken az ökoturizmus kialakulásának a lehetősége és az esélye a legjelentősebb (vízi turizmus, természet-megfigyelő turizmus, gyalogos turizmus, kerékpáros turizmus, és a lovaglóközpontok bekapcsolásával a lovas turizmus, stb.). Fontos a kialakítandó útvonalak csatlakozásának elősegítése a Duna mentén a megye más térségeihez és a szomszédos megyékhez, illetve a szomszéd országhoz. Ehhez kapcsolódik a Duna-holtágak rekonstrukciója (a Petőfi-sziget-Sugovica átvágása, a Szeremlei-ág - Nagy-Pandúr sziget között az ún. szeremlei kör kialakítása, a Ferenc-csatorna rendbetétele), melynek során alkalmassá válnak a csónakos-evezős turizmusra. Ezt egészíti ki a területen a vadászati turizmus fejlesztése (Gemenc, Béda-Karapancsa). A jövőben a települések és a Duna-Dráva Nemzeti Park közötti „játékszabályokat” meg kell alkotni, a gazdálkodás, a megélhetés és a természetvédelem érdekeit össze kell egyeztetni. A hozzá kapcsolódó turisztikai szálláslehetőségeket – amelyeket vadászati szezonon kívül a természeti turizmus iránt érdeklődők is használhatnának – fenn kell tartani.

A soknemzetiségű együttélésből eredő hatások kihasználása a hagyományörzés terén (népviselet, néptánc, kézművesség, szövés, fazekasság, stb.), valamint a gasztronómiai (a nagybaracscai, de főképp a bajai nemzetközi halászléfőzés népi ünnepély jellegének megőrzése) és borturisztikai adottságok (borünnepi rendezvények) fejlesztése, a hagyományos bácskai vendégszeretettel, mezőgazdasági rendezvényturizmussal (napraforgó bemutató).

A Dávodon és Nagybaracsán lévő termálvíz hasznosítása, a gyógyturizmus fejlesztése, amely hosszabb távon - időjárástól függetlenül - a szezon meghosszabbítását idézhetné elő.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A megye egyik legnagyobb kistérségében 20 település található, itt él a megye népességének 14,5%-a. Az egész országra jellemző népességfogyás ebben a térségben mérsékelt volt, 1990 és 1996 között közel kétezer fővel csökkent a lakosság száma. A térségben sokféle nemzetiség – magyar, német, délszláv, stb. – él együtt.

A népesség iskolázottságát jelző mutató - a kecskeméti kistérség után - a második legjobb a megyében (az átlagos iskolai végzettség 8,40 osztály volt 1990-ben). Jelentős iskolahálózattal

rendelkezik a térség, hiszen a 8 középiskola mellett felsőfokú képzés is található itt. A két, korábban önálló, műszaki (vízügyi, környezetvédelmi) és pedagógiai képzettséget adó felsőfokú intézményt az Eötvös József Főiskola integrálja. A térségben nagyon jelentős a német nyelv és kultúra ápolása, amelyet a Német Nemzetiségi Oktatási Központ fogja össze.

1997. első hónapjában a térségben regisztrált munkanélküliségi ráta (11,9%) meghaladta ugyan a megyei átlagot (10,6%), de nem tartozott a legrosszabb helyzetűek közé, a "középmezőnyben" foglalt helyet. A megyében hivatalosan munkanélküliként nyilvántartottak 16,3%-a (4078 fő) élt a kistérségben. Nagyon hasonló volt az ellátottak két fő csoportjának aránya, mivel a regisztráltak 34,3%-a járadékot, a 32,3%-a pedig jövedelempótló támogatást kapott.

Főbb folyamatok: A térségben az időskorú népesség száma és aránya magas, ez a megyeit meghaladó arány már évtizedek óta jellemző erre a területre. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányának fokozatos csökkenése mellett az ipari és a terciér szféra vált a térség legfőbb foglalkoztatójává. A térség általános fejlettségét jelzi, hogy a szolgáltatási ágazatban dolgozók aránya a vizsgált időszakban mindvégig meghaladta a megyei átlagot.

Fő problémák: A népesség kedvezőtlen korösszetétele komoly terheket ró az egészségügyi és a szociális ellátórendszerre. Az általuk nyújtott szolgáltatások nem tudnak kellően lépést tartani az időskorú népesség növekvő aránya miatt keletkező speciális igényekkel.

A mezőgazdasági termelés szerkezete átalakulóban van és ez több fontos problémát vet fel. A családi vállalkozások biztosította keretek kedveznek a munkaigényes kultúrák (pl. spárga, zöldség, gyümölcs, szőlő) termelésének, de fel kell készülni arra, hogy egy-két évtizeden belül a mezőgazdaságból főhivatásszerűen megélők száma csökkenni fog. Valószínűleg csak a legfelkészültebbek, az értékesítési, marketing tevékenységben is járatosak, a rugalmas piaci kapcsolatokkal rendelkezők tudnak talpon maradni. Általános feladat a mezőgazdasággal foglalkozók szakmai jártasságának javítása, a korszerű ismeretek bővítése.

A kistérség számára - a déli határszakasz, a nagy átmenő forgalom miatt - a feketekereskedelem, a csempészség, különösen a kábítószer-csempészség komoly és kiemelt veszélyt jelent.

Lehetőségek, prioritások

A kistérség továbbfejlődésében jelentős előnynek számít a népesség átlagosan magas képzettségi szintje, ami a quaterner szektor bővüléséhez elengedhetetlen feltétel. A térség történelmi múltjával, az itt élő nemzetiségekkel összefüggő hagyomány a német nyelv ápolása, és magas színvonalú oktatása. A kistérségnek ez a kulturális tradíciója a külföldi befektetések, munkahelyteremtések szempontjából is előnyt jelenthet.

A főiskolai oktatásban rejlő innovatív erőnek jelentős kisugárzása lehet a vállalkozói, befektetői hajlandóság növekedésére.

A munkahely-teremtések szempontjából kiemelt szerepe van a Baján történő fejlesztéseknek. A munkaadók utazási kedvezmények, támogatások révén segítséget nyújthatnak a térség falvaiban élőknek, hogy - ingázóként ugyan, de - munkalehetőséghez juthassanak. A munkahelyek száma bővíthető az egészségügyi-szociális szférában foglalkoztatottak számának növelésével is.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

A kistérség Bács-Kiskun megye Alsó-Duna-völgyi falvait és felső-bácskai településeinek egy részét foglalja magában. Az itt élők szerencsésnek mondhatják magukat, mert Baja a sajátosan "kétpólusú" megye második legnagyobb városa, amelynek kisugárzása a 19 település határán túl is érezhető. Ez különösen a bácsalmási és jánoshalmi kistérség lakói számára fontos, hiszen egyelőre a két fiatal város egyike sem tudja ellátni maradéktalanul a központi funkciókat.

A kistérségi határok nagy vonalakban az egykori járáshatárokat követik. A kivételek: Dunafalva, amely Baranya megyéből csatlakozott és Rém, amely a kiskunhalasi járás része volt. Az említett szomszédos kistérségek falvai ugyancsak a bajai és halasi járáshoz tartoztak.

Forgalmi helyzet: Baja fontos közlekedési csomópont, hiszen itt található a Dél-Alföld egyetlen Duna-hídja, amely utat nyit Dunántúl felé. Az 55. sz. főút Szegeddel, az 51. és 54. sz. főút pedig a fővárossal és a megyeszékhellyel teremt összeköttetést. A kistérség falvainak közel fele azonban csak alsóbbrendű utakon - nemegyszer kerülővel - közelíthető meg. Ez annál is inkább probléma, mert a transzverzális vasútvonalak hiánya éppen ezt a vidéket sújtja leginkább: Baján kívül csak Bácsbokodnak van vasútállomása, s ezek is csupán egy szárnyvonal részei. A hercegszántói határátkelőhely forgalma nem éri el a tompaiét és a dunai hajózás lehetőségei sincsenek kellőképpen kihasználva.

A tervezett beruházások elsősorban a közúti közlekedés feltételeit kívánják javítani. Az M9-es gyorsforgalmi út és a Déli Autópálya a K-NY-i, a Duna menti közlekedési tengely fejlesztése pedig az É-D-i kapcsolatokat erősítené. Míg település-elkerülő szakaszok építésében mindenekelőtt Baja, Csávolly és Felsőszentiván érdekelt, a helyi jelentőségű elképzelések közül a Szeremle-Bátmonostor-Vaskút és a Szeremle-Dunafalva mellékút, valamint Rém és az 54. sz. főút összekapcsolása a legfontosabb. A bajai kikötő bővítése a nemzetközi hajózás, az érsekcsanádi füves repülőtér polgári célú felhasználása pedig a belföldi légiközlekedés szempontjából érdemel figyelmet.

Településszerkezet: Baját kedvező forgalmi adottságai emelték az agrártelepülések közül a szabadalmas városok sorába, s tették a környező falvak piaci központjává. Vidékét ma is kistestek alkotják: a 3.500-as lélekszámot csupán Sükösd és Vaskút haladja meg, Bácsszentgyörgy és Érsekhalma népessége ugyanakkor az ezer főt sem éri el.

A mai kistérség területén hajdanvolt uradalmi falvakat (Bátmonostor, Gara, Felsőszentiván, Vaskút) és pusztákat (Rém) egyaránt találunk. Többségük zárt település; jelentősebb arányú - 5%-ot meghaladó - külterületi népességgel csupán Érsekhalma, Hercegszántó és Bácsborsód rendelkezik. A községgé alakítások nem befolyásolták lényegesen a településszerkezetet: egyedül a kicsiny Bácsszentgyörgy, valamint Dunafalva önállósult ily módon.

Térkapcsolatok: Baja - mint pozícióját javító középváros - a legfejlettebb kistérségi centrumok egyike, s ez vidékére is kedvező hatással van. Ma már nemcsak kereskedelmi, hanem felsőoktatási és ipari központ is. Térszerkezeti helyzete ugyancsak kedvező, hiszen középponti fekvésének köszönhetően - Dunafalvát kivéve - a kistérség valamennyi településéről viszonylag könnyen megközelíthető.

Ami a községi alapellátás mutatóit illeti: az alapfokú oktatás és a háziorvosi szolgálat mindenütt biztosított. A helyi intézményeket tekintve a forgalmi árnyékban lévő, ill.

periférikus helyzetű falvak (Bátmonostor, Bácsborsód, Dunafalva, Szeremle), valamint a kistelepülések (Bácsszentgyörgy, Érsekhalma) vannak a legnehezebb helyzetben. A tervezett közúti fejlesztések vélhetően ezeket a községeket is közelebb hozzák majd egymáshoz.

Mivel a kistérség szinte valamennyi települése agrárjellegű, az aktív keresők döntő többsége helyben dolgozik. Munkahelyük biztosítása az öntözés fejlesztését és mezőgazdasági vállalkozások élénkítését kívánja meg.

A területrendezési terv főbb elemei

A bajai kistérség a megye déli részén a Duna bal parti közúti tengely és a Dél-Dunántúl-Szeged közlekedési tengely metszéspontja körül terül el. Határmenti települései egyelőre inkább a periférikus helyzet hátrányait, mint a határon átnyúló együttműködés előnyeit, lehetőségeit érzékelik.

A kistérség nagy része a Duna menti kedvező adottságú agrárvidékhez tartozik. Csupán keleti szélén érintkezik a kedvezőtlen talajvízviszonyokkal jellemezhető problémás területekkel. A térség települési viszonyai, területi tartalékai a fejlesztésekhez megfelelő telepítési tényezőket tudnak biztosítani. A települések *rendezési terv*-ellátottsága heterogén. Elsősorban a térség déli, határmenti településeinek elavultak a rendezési tervei.

A kistérség központja Baja. Területi kapcsolatai, vonzása a kistérség határain messze túlnyúlik és a megye teljes bácskai részére kiterjed. Területi kapcsolatainak fejlesztése a Felső-Bácskai településszövetség és a Vajdaság felé kívánatos.

A kistérség gazdasági bázisa a mezőgazdaság és az erre épült feldolgozóipar, de jelentősek a szállítási-forgalmi és a tercier-quaterner funkciók is. Térségi jelentőségű területrendezési feladatot elsősorban a logisztikai jellegű fejlesztések jelentenek (kikötő, vasút, közút kapcsolata, raktárbázis, stb.). Fontos térségi kihatása lenne a már évtizedek óta napirenden lévő Szabadka-szegedi közlekedési kapcsolatok visszaállításának is. E vasútvonal egyúttal része lehet egy korábbi nagytérségi (Adria-Kárpátok) összeköttetés visszaállításának is. Hercegszántó, Nagybaracska, Dávod, Dunafalva mellett Baja is csatlakozott a mohácsi vállalkozási övezethez, mely az euro-régiós fejlesztésekbe való bekapcsolódás lehetőségét nyújtja. A továbblépéshez - az EU tartalmi-módszertani követelményeknek megfelelő - programok kidolgozása szükséges.

A kistérség nagy részén - a talajvízhiányos területeket leszámítva - az intenzív agrárterület, az árutermelő nagygazdaságok területfoglalása és fejlesztése a jellemző. Ezek az EU csatlakozás következtében a versenyszférába kerülnek, támogatásuk lehetősége erősen behatárolt lesz. A talajvízszint-süllyedéses, aszályos területeken a környezetkímélő gazdálkodás fejlesztése ajánlatos, ahol a természetvédelmi és egyéb strukturális támogatások (pl. falusi turizmus) lehetősége valószínűsíthető.

Az erdősítési program a térséget - nagyságrendjéhez mérten - mérsékelten érinti. A Duna mentén és a települések környezetében védelmi célú és rekreációs erdősítés ajánlatos, míg nagyobb erdőtelepítések a térség középvonalában elhelyezkedő futóhomokos területeken (a borvidék terület-felhasználási igényeivel koordináltan) irányozhatók elő.

A lakó- és intézményi területek, valamint ezek növekedési igénye elsősorban a laza szerkezetű, kevésbé intenzív beépítési jelleg felé jelentkeznek. Kivétel ez alól Baja

városközpontja. A térségben legjelentősebb iparterülettel Baja rendelkezik. Ez a várható igényeket is ki tudja elégíteni. Számottevő külterületi (mezőgazdasági feldolgozó) üzemi területek elsősorban Érsekhalma, majd Vaskút, Nagybaracska, Bácsbokod, Csátalja és a hercegszántói határátkelő térségében találhatók.

Jelentősebb *üdülőterület* Baja, Érsekcsanád, Sükösd, Dávod és Dunafalva területén található, míg Szeremle, Nagybaracska és Hercegszántó tervez üdülőterületi kialakításokat. A legkomplexebb üdülő-idegenforgalmi kínálattal Baja rendelkezik. Dávod és részben Nagybaracska elsősorban termál adottságait kívánja hasznosítani. A többi település általában vízparti üdülőterületekkel rendelkezik. Ezek környezeti rendezése esetenként kívánatos (pl. Nagybaracska üdülőterületi fásítás). Speciális településvédelmi feladatot képez Nemesnádudvaron a pincék omlásbiztosítása.

A legjelentősebb infrastruktúra-fejlesztési feladatok a *közlekedés* területén jelentkeznek. A kistérség É-i peremét érinti az M9 gyorsforgalmi út 2x2 sávós távlati kiépítésre tervezett nyomvonala, mely a K-Ny-i kapcsolatok javításához járul hozzá. A közúti főhálózaton a településselkerülő szakaszok kiépítése a legfontosabb. Közülük az 51. sz. főúton Baja elkerülése K-en, az 55. sz. főúton Csávoly elkerülése É-on, és Felsőszentiván elkerülése D-en, valamint az 55. sz. út új nyomvonalra helyezése Baján belül.

A mellékutakon: 54117. sz. út kiépítése Dusnok - Nemesnádudvar - Rém között (14,3 km), 6,5 km földút kiépítése Szeremle és Bátmonostor között. A Szeremle és Dunafalva közötti kb. 4 km-es út az árvízvédelmi töltésen megnyílik, ennek a forgalomtól függő műszaki fejlesztése számításba vehető. A Szeremlétől az 55. sz. főútig tartó, Baját délről elkerülő gyűrű Vaskút és az 55. sz. főút közötti még hiányzó szakaszainak kiépítése, a nem megfelelő műszaki paraméterekkel rendelkező szakaszok átépítése szükséges. A főhálózati elkerülő szakaszok remélhetőleg kiváltják a balesetveszély szempontjából most legjobban exponált útszakaszokat. A hercegszántói határátkelő teherforgalmának alakulásától függően felülvizsgálat tárgyát képezheti az 51. sz. főút Sükösdtől-Csátaljáig tartó, településeken átvezető szakaszainak terhelése, balesetveszélyessége, környezeti zavaró hatása és így az esetleges elkerülő szakaszok létesítésének igénye. Ezen igények kielégítéséhez a településrendezési tervet kell megfelelően átdolgozni.

A megyei rendezési terv programja Gara-Bácsszentgyörgy térségében kishatárforgalmi célú átkelőhely kialakítását irányozta elő. Konkrétabb helykijelölése még további vizsgálatokat és egyeztetéseket kíván. Mindkét esetben a határhoz vezető út egy-egy szakaszának korszerűsítése válik szükségessé. Ez Gara esetében relatíve hosszabb. A határátkelő központi fogadó települése vitathatatlanul Gara, Bácsszentgyörgy - zsáktelepülés jellege miatt - viszont az átmenő forgalomhoz való közvetlenebb kapcsolódást jobban igényli. Ez tulajdonképpen településfejlesztési kérdés. A fogadó település ez esetben is Gara. A határátkelő állandó nyitvatartása reálisan csak a jugoszláviai helyzet konszolidálódását és a jelenlegi átkelő forgalmi telítődését követően várható.

Újabban felvetődött egy Mohács térségében épülő híd javaslata is. Bár ez Baranya megyében lenne, de Baja térségi kihatása mindenképpen feltételezhető. A leendő hídtól az 55. sz. útig a megfelelő összeköttetést ki kell alakítani, mely részben a meglévő szakaszok felhasználásával várható.

Területfelhasználási kihatásokkal bíró *vasútfejlesztés* a térséget közvetlenül nem érinti. (A szabadkai vasúti összeköttetés építési igényei a bácsalmási kistérségben jelentkeznek.)

Érsekcsanádon füves repülőtér van, melynek polgári célú felhasználásával a program számol. A Dunán ENSZ EGB VI. C. *vízi út* osztálynak megfelelően 2,5 m hajómerülési norma kialakítása szükséges. A legjelentősebb kikötőfejlesztés Baján folyamatban van, mely logisztikai központtá válik. A *kikötőfejlesztés* tartalékterülete a hídfőtől É-ra van, melynek szárazföldi közlekedési kapcsolatai is kiépítést igényelnek. Kisebb jelentőségű - elsősorban rekreációs célú – víziút-fejlesztésekre a Ferenc-csatorna térségében koncepció készül. Ezek megvalósulása önerős, vállalkozói fejlesztésekkel valószínűsíthető. A rendezési tervben elsősorban a helybiztosításra kell törekedni.

A kistérségben jelentős *kerékpárút*-fejlesztések, illetve előirányzatok találhatók. Közülük legjelentősebb a Duna menti (általában töltésen vezetett), melyhez a Baja-Csávoly-(Kiskunhalas), az Újmohács-Dávod-(Bácsbokod-Tompa) és a Hóduna-Hercegszántó-országhatár kerékpárutak kapcsolódnak és térségi hálózatot képeznek. Ez utóbbiak mellékutak kerékpáros igénybevételét, vagy kerékpáros sáv kialakítását jelentik.

A *vízrendezés* terén a kistérségben a Duna menti részen az ár- és belvízrendezés, a homokhátsági részen a vízviasszatartás a legjelentősebb feladat. A kistérséget a Sárközi, a Kígyósi, az Igali, a Mohácsi (Margittaszigeti) és a Dél-Dunavölgyi belvízrendszerek érintik kisebb-nagyobb arányban. Közülük legveszélyeztetettebb a Mohács (Margittaszigeti) öblözet. A legjelentősebb víztározó-fejlesztéseket az Igali vízrendszerben az Igali-főcsatornán irányoz elő a program.

Speciális feladatot képez a *vízbázisok* védelme. A meglévő felsőkandai és bajai vízbázisok mellett a jövőben a dunafalvai (bezerédi és leneskerti) és a sükösd É-i vízbázisok védelme is szükséges. E területeket a rendezési terv megjelöli.

A kistérség valamennyi települése *ivóvízzel* ellátott. Baja önálló vízművel rendelkezik, míg a Baja Környéki Kistérségi Vízmű látja el Szeremlétől Dávodig a településeket. Bácsbokod és Bácsborsód, Gara és Bácsszentgyörgy, valamint távlatban Sükösd és Érsekcsanád közös vízműről kap vizet. Előbbieken túlmenően a vízellátás fejlesztései általában minőségi fejlesztéseket, az ellátás biztonságának fokozását szolgálják.

Szennyvízcsatornázás és -tisztítás Baján és Garán van. Az igénybe vevő lakosság aránya még alacsony. A szennyvíztisztítás megyei programja (ADUVIZIG) szerint:

2010-ig Szeremle Bajához kapcsolódik, Érsekcsanád és Sükösd, Bácsbokod és Bácsborsód, Vaskút és Bátmonostor, valamint Csávoly és Felsőszentiván -(Rém) közös rendszert épít ki, míg Dunafalva önálló szennyvíztisztítót létesít.

2010 után Dávod, Csátalja, Nagybaracska és Hercegszántó közös rendszert épít ki, míg Nemesnádudvar önálló szennyvíztisztítót létesít. Érsekhalma szennyvíztisztítása további gazdasági számítást kíván. Ettől függően vagy önálló megoldás, vagy csatlakozás lehetséges.

Energia szempontjából a térség jól ellátottnak tekinthető. Az országos hálózat részét képező villamos-, vagy gázvezeték-fejlesztés a térséget nem érinti. Néhány periférikus elhelyezkedésű település vezetékes gázellátása még hátravan.

A *távközlési* létesítmények vonatkozásában a csávolyi TV adó jelentkezik jelentősebb területrendezési, illetve szabályozási feladattal.

A kistérség területének jelentős részét lefedik a Duna-Dráva Nemzeti Park Gemenc és a Karapancsa-Béda részterületei. Fentiekén kívül az érsekcsanádi tölgyes természetvédelmi terület képez még védendő értéket. A DDNP kezelési terve most készül. Elkészülte után területszabályozási elemei a rendezési tervbe beépítésre kerülnek. Elsősorban a *természetvédelmi* és a termelési, illetve szabadidő tevékenységek területi lehatárolása és szétválasztása, illetve összehangolása szükséges.

A kistérségben a *hulladék-elhelyezés* térségi megoldása különös odafigyelést igényel. A jelenlegi koncepció szerint a regionális lerakó Vaskút területén nyer elhelyezést. A telephelyet a rendezés összefoglaló tervlapja tartalmazza. A lerakó a környezetvédelmi beruházásokon túlmenően közlekedésfejlesztési igényeket is támaszt.

A különleges szabályozást igénylő katonai objektumok területe csökkent, de Baja térségében így is 2-3 ilyen területtel számolni kell. Szabályozási feladatot támaszt az érsekcsanádi repülőtér légtére is.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

változó és kedvezőbbé tehető forgalmi helyzet, kis kapacitások és korszerűtlenség (közút, vasút, hajózás), a kombinált szállítási formák kihasználatlansága

irány: a bajai kikötő és a Duna híd felújítása, Mohácsnál új híd, a Duna túlsó parti térségeivel való szorosabb együttműködés a vállalkozói övezetben, logisztikai és szolgáltatási fejlesztések, út- és vasút-korszerűsítés

környezeti érzékenység, értékek tekintetében kiemelkedő a Duna–Dráva Nemzeti Park, a Duna-part egésze, a Gemenci erdő, Karapancsa, a horgásziparadicsomok, a sajátos faluhálózat, s a város építészeti értékei

irány: vízügyi fejlesztések, különböző típusú holtág-rekonstrukciók, jelentős idegenforgalom és speciális (pl. vadász, horgász) turizmusfejlesztés, a csatornázottság szintjének emelése, a hulladék-elhelyezés közös megoldása

viszonylag kedvező eltartóképeségű gazdaság

irány: az eltartóképeség további növelésére irányuló sokoldalú gazdaság-, szolgáltatás- és kereskedelem-fejlesztési programok

kedvező termőhelyi adottságú, magas színvonalú agrárium

irány: a teljes agrárvertikum és élelmiszer-feldolgozás magas színvonalú, EU konform továbbfejlesztése

színvonalas műszaki és humán infrastruktúra

irány: a teljes kiegyenlítés mellett szükséges a további fejlődést biztosító tényezők összehangolt fejlesztése, a kórházi és humán szolgáltatások terén is

viszonylag erős belső kohéziójú településszerkezet

irány: az együttműködés fokozása, az összeköttetések javítása három szinten: a városok, a markáns nagyközségek, s a falvak szintjén

nemzetiségi sokszínűség, jelentős oktatási és kulturális tradíciók

irány: a főiskolai integráció és a nemzetiségi oktatás fejlesztése, az identitás erősítése, a népességmegtartó képesség fokozása, kapcsolódás az európai programokhoz

határmenti fekvés

irány: a Vajdasággal való gazdasági, társadalmi, közlekedési kapcsolatok erősítése, Duna és a Tisza–Maros–Duna Euro-régiókhöz való kapcsolódás, a határátkelők fejlesztése

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A nemzetközi jelentőségű Duna vonal és a hozzá kapcsolódó határátkelők, a tervezett új híd, a Baja–Szeged tengely, valamint a 6-os főút regionális társulása kedvező hatásainak kiaknázása, a közlekedési és munkamegosztási kapcsolatok jelentős javítása.

A térség természeti értékeinek szigorú védelme, területük bővítése helyi védelemmel, a Duna és a holtágak rekonstrukciója, a Ferenc-csatorna és a Szeremlei-ág rehabilitációs fejlesztése.

A közlekedési és ellátási kapcsolatok fejlesztése a bácsalmási, a jánoshalmi, a kalocsai és a kiskörösi kistérséggel, a Pécs–Baja–Szeged tengely erősítésével.

A kistérség és központja fejlesztő szerepének, pozíciójának kiteljesítése az egész megyében, a Felső–Bácskai Együttműködésben, különös tekintettel a bácsalmási és a jánoshalmi térségekre.

Stratégiai fejlesztési célok

A településközi – térségi szemléletű együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség nemzetközi és országos jelentőségű regionális és közlekedési pozíciójára is.

A mezőgazdaság minőségi, EU konform fejlesztése, a gazdaság diverzifikálása, eltartóképességének – a térségbeli ingázást is feltételező - közös növelése.

A térség egészére kiható felső- és középfokú oktatási, kulturális és térségi civil (nemzetiségi) szervezet-fejlesztések, kitüntetett figyelemmel az idegenforgalomra.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A Duna menti magas természeti értékű területek szigorú védelme, a nem védett részekben a vízi- és az ökoturizmus, a vadász és horgász, valamint a kulturális turizmus fejlesztése

A tájtermesztés fejlesztése, a hungaricumok megerősítése, a sokoldalú halgazdálkodás lehetőségeinek kiaknázása

A korszerű szennyvíz- és hulladékkezelés megoldása

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra, valamint a Baja–Mohács vállalkozói övezetre

A határmentiségből és a logisztikai típusú fejlesztésekből adódó kombinált szállítási lehetőségek kihasználása a kereskedelem hagyományaira is építve

Harmadik prioritás:

A települések közötti közlekedési hálózat sűrűségének és minőségének javítása a távlatban javuló tranzitszerepkör maximális kihasználásával

Kommunikációs és informatikai fejlesztések

Negyedik prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő-tervező-menedzser iroda létrehozása

A területi kohézió erősítése

Ötödik prioritás:

A tervezett Szakmai Szolgáltató Központ létrehozása és sokoldalú működtetése

A sokszínű és soknemzetiségű helyi társadalom identitásának fejlesztése, összekapcsolva az idegenforgalommal

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A bajai kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: a Duna kiemelt fejlesztési zónája, a Duna – Dráva Nemzeti Park kiemelten védett területei és pufferzónái, a tranzitút fejlesztési zóna, határmenti fejlesztési terület.

A bajai kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

Professzionális kistérségi fejlesztő, menedzser iroda létrehozása, információs központtal, INTERNET- bázison, jelentős turisztikai marketing feladatokkal.

Második prioritás:

A magas színvonalú mezőgazdaság termelési kultúrájának fenntartása, a feldolgozottság szintjének további növelése, hozzá kiegészítő vidékfejlesztési típusú termelési programok csatolása (gasztronómia, kézműipar, stb.).

Harmadik prioritás:

A sokoldalú európai területfejlesztési program-lehetőségekhez való csatlakozás (közlekedés, logisztika, a tradicionális könnyűipar megújítása, gazdaság- és kereskedelem-fejlesztés, úgymint Duna program, PHARE CBC program, a soknemzetiségűségekre is tekintettel).

Negyedik prioritás:

A turizmus kiemelt és komplex fejlesztése, célterületeinek pontos meghatározása és a programkínálatok összehangolt fejlesztése, marketingje (természetes és termál-vízi, horgász, vadász, konferencia-turizmus, vendéglátás /halászlé, bor/, nemzetiségi-folklór).

Ötödik prioritás:

Baja szellemi, oktatási-ifjúsági, kulturális, és idegenforgalmi központ szerepkörének továbbfejlesztése, a vele társuló községek térségére ható vonzó- és kisugárzó hatásaira is építve.

A jánoshalmi kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a megye déli táján, a Felső-Bácska északi peremén helyezkedik el. A kistérség meghatározó tájtypusa a mély talajvízű löszös síkság, amelyet északon csernozjomos homoksíkság határol.

A kistérség területének legnagyobb része értékes mezőgazdasági termőterület, amihez széleskörű belvízrendezésre volt szükség. Ez, valamint az intenzív mezőgazdaság, az erőteljes talajvízszint süllyedés súlyos élőhely-pusztulást idézett elő. Nagyon csekély területek állnak csak védelem alatt, ilyenek a Kéleshalmi homokbuckák és a borotai Csókási nyáras.

A térség települései ivóvízzel ellátottak, de a csatornázottság mértéke alacsony (5-10 %-os), Jánoshalmán és Mélykúton a szennyvízelvezetés és -tisztítás kiépítése folyamatban van. Jánoshalmán a kommunális hulladék-elhelyezés települési szinten megoldott, ennek bővítésével a környékbeli települések ellátása is lehetővé válhat.

Fejlesztési irányok

A kistérség fejlesztési irányainak körvonalazása során arra kell törekedni, hogy a természet- és a környezetvédelem, a gazdaság és a társadalom érdekei összhangba kerüljenek.

Fontos feladat a védelem alá tartozó területeken folyó gazdálkodás támogatása a természeti értékek megőrzése érdekében.

Alapos mérlegelést kíván az erdőtelepítés. Vissza kell szorítani a nagy párologtató képességű fajokat (pl. nemesnyárok), s törekedni kell az akácok bővítésére és az őshonos fajok visszatelepítésére.

A természetvédelem és az idegenforgalom érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken.

A kommunális hulladék-elhelyezés és a szennyvíz-elvezetés, -kezelés térségi együttműködést tesz szükségessé.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség a Felső-Bácskai táji-termelési körzetben helyezkedik el, amelyet északon a Homokhátság táji-termelési övezete határol. Területét a csernozjom talajok különböző változatai borítják, amelyeket a kistérség északi szegélyén homokos talajú területek váltanak fel. Ez a megye egyik legjobb termőhelyi adottságú területe, kedvezőek a klimatikus adottságok (magas napfénytartam és hőösszeg), és igen jó a kistérség talajainak termőképessége is.

A kistérség gazdasági életében meghatározó jelentőségű a mezőgazdaság, a szőlő- és gyümölcsstermesztés, az erdőgazdálkodás. E terület az Alföldi Borvidék déli övezetéhez tartozik. A gazdálkodást itt is nehezíti a több mint másfél évtizedes csapadékhiány. A talajvízszint süllyedés mértéke ráadásul Bács-Kiskun megyében itt volt legnagyobb. A termelők számára egyúttal komoly problémát jelent a megfelelő szállítási lehetőségek hiánya és a (közösségi) marketing kapcsolatok kiépítetlensége.

Fejlesztési irányok

A mezőgazdaság fejlesztési irányainak körvonalazása során a területgazdálkodás és a vidékfejlesztés tágabb összefüggésrendszerét is figyelembe kell.

Piacképes, profitorientált mezőgazdaságra van szükség, amely a kistérség kedvező termőhelyi adottságú területeken az intenzív gazdálkodás és a nagyobb méretben való termelés előnyeit használja ki.

Családi gazdaságok keretében munkaigényes zöldség-, szőlő- és gyümölcsstermelés folytatódhat.

A bortermelő területeken a további fejlesztés érdekében szigorú eredetvédelem és a közösségi agrármarketing fejlesztése szükséges.

Számolva az aszályproblémák tartós jelenlétével, a kevésbé aszályérzékeny, környezetkímélő mezőgazdasági kultúrák támogatása javasolt

A "minőségi" erdőtelepítések számára a kistérség talajadottságai ideálisak, a területrendezési program 2.600 hektár erdő telepítését irányozza elő a meglévő erdőterületekhez csatlakozva.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Jánoshalma és környezete – bár nem tekinthető igazán kistérségnek – Kiskunhalas és Baja közelségét hasznosítani tudta, az ottani vállalkozókészség e településekre is hatással volt. A települések korábban sem voltak különösen kedvezményezettek, ipari és egyéb gazdasági termeléssel, szolgáltatással foglalkozó vállalat kevés volt. A privatizáció viszonylag simán zajlott le, a régi szövetkezetek átalakultak és talpon maradtak. Több kisebb-nagyobb vállalkozás is létrejött. A négy településen 1996-ban 857 vállalkozás működött, 89 jogi személyiségű és 768 jogi személyiség nélküli formában. Utóbbiak döntő hányada egyéni vállalkozás volt. Ezzel a több települést magába foglaló bácsalmási térséget is megelőzték.

A településeken a mezőgazdaság jelentősége mellett ipari tevékenységek is folytak – folynak. Az élelmiszeripart szárítók, takarmánykeverők, vágóhidak, bortermelők képviselik. A mezőgazdasághoz szolgáltatások kapcsolódnak, a termelés – feldolgozás – értékesítés vertikuma megtalálható. A könnyűipari üzemekben konfekció-, táska-, kötöttáru-gyártás zajlik. Készülnek itt raklapok, épületasztalos-ipari termékek, fémtermékek, gumiáruk, gépalkatrészek, fémszerkezetek. Az építőipart és a szolgáltatásokat viszonylag kevés vállalkozás végzi.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

A térségben a vállalkozási hajlandóság fellendítheti a gazdaságot, a négy település azonban egymagában kevés lesz a fejlődéshez. A FEBÖSZ révén már kapcsolódtak a környező térségekhez, a közeli városok tevékenységéhez. A közelben húzódó - és várhatóan kiépülő új – tranzitfolyosókhoz azonban szorosabb kapcsolatot kell kiépíteni. Ezek segítségével további vállalkozások megtelepedésére van remény.

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérség településein a turizmus jelentősége minimális, a gazdaságban és a lakosság megélhetésében betöltött szerepe – egyes rendezvényeket kivéve – szinte teljesen elhanyagolható. A megye többi kistérségéhez viszonyítva kicsiny, mindössze négy települést magába foglaló terület természeti adottságai és az azokból fakadó turisztikai lehetőségek is szerények. A 30 mutatót felölelő turisztikai adottságból mindössze 11 található Jánoshalmán, míg Kéleshalmon 6, Mélykúton 4, Borotán pedig 1. A kistérség átlaga 18%, amely a megyei átlagtól (26%) jelentősen elmarad.

A terület adottságai közül fontossági sorrendben a rendezvényturizmust kell kiemelni (Jánoshalmi Napok, Mezőgazdasági Termény- és Gépkiallítás, Szüreti napok, lovasbemutatók, borverseny; Mélykúti Napok, Kirakodó Vásár, Lovasbemutató és Fogathajtó verseny, Mélykúti Nemzetközi Fafaragó és Hagyományőrző tábor). A kistérség központjában jelentős kultúrtörténeti hagyományok is fellelhetők: a Felső-bácskai Malom, a templom, a Könyvtár és a török világ ruházatát, valamint a brazil közetgyűjteményt bemutató Néprajzi

Múzeum. A természeti adottságok közül a kéleshalmi, 174 hektáros védett ősborkás, a mélykúti 1000 hektáros Öregmajori erdő és a szezonális strandfürdő, a vadspark, valamint a terület vadászata érdemel említést. A területen – csakúgy mint a megye egyéb részein – a falusi turizmus csak most indul be, erre a borotai tanyavilág alkalmas lehet, bár a helyi lakosság nem mutat érdeklődést. Kapcsolódási pontot keresnek ugyanakkor Kéleshalom-Császártöltés-Kecel-Kunfehértó irányába. A MOL Rt. a kutatófúrások után több településen is talált melegvizet, de ezek hasznosítása még nem megoldott (pl. Kéleshalmon 38 oC-os víz van).

Alaphelyzet: A kistérséget a rövid tartózkodás, a szezonális, a rendezvényekhez kapcsolódó látogatások jellemzik. A jánoshalmi kistérségben található kereskedelmi szálláshelyek száma 18, a megye szálláshelyeinek 0,16%-a. Az 1000 lakosra jutó férőhelyek száma 1, a vendégéjszakáké 34, mindkettő nagyságrenddel elmarad a megyei átlagtól, melyekkel a megye kistérségei között a 9. helyet foglalja el. Ezt egészíti ki a hivatalos statisztika által nem regisztrált jánoshalmi kollégium, amelyet a diákok távollétekor használhatnának a turisták.

Jellegzetes folyamat a rövid tartózkodású kiránduló, illetve a mezőgazdasági indíttatású rendezvényekhez (kiállítások, lovasnapok, szüreti bál) kapcsolódó rendezvényturizmus. A kistérségben a tömegturizmus jelei nem mutatkoznak. A kistérségben a települések kijelölt üdülőterülettel nem rendelkeznek.

Problémák: A területen alapvető gond az általános szegénység, az üzemek és a tsz-ek egy részének tönkremenetele miatt a regisztrált munkanélküliek aránya még mindig az országos és a megyei átlag fölött van (17,4%). Az alpinfrastruktúra színvonala gyenge-közepes. A turisztikai infrastruktúra sem felel meg az elvárásoknak (nincs turisztikai iroda, program, stb.). A meglévő kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága nem megfelelő, csak a rendezvények időszakára koncentrálódik, ugyanakkor a jövőben elkerülhetetlen a meglévő szálláshelyek felújítása és bővítése, illetve megfelelő reklám esetén a jánoshalmi diákotthon és a szakiskola kollégiuma is sokkal aktívabban kapcsolódhat be a turisták elszállásolásába.

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A fejlesztés célja a térség turizmusának szervezése, a szervezett vendégforgalom feltételeinek biztosítása, az ide látogatók megállítása, többnapos programok kialakítása, az útvonalak összekapcsolásával kiszolgáló pontok létrehozása, valamint a területről szóló információs anyagok összeállítása, azaz összességében a turisztikai szervezés, szolgáltatások színvonalának javítása, valamint az idegenforgalmi koncepció és terv kidolgozása. A kistérség jelenleg önmagában nem tud komplex programot kínálni. Így a továbblépést a kistérség határain kívüli, elsősorban felső-bácskai, de a kiskunhalasi, a kiskőrösi kistérségi attrakciók, programok bekapcsolásával képzelhető el, valamint kapcsolódni, csatlakozni kell a kerékpárutakhoz, a kiépülőben lévő borutakhoz. A testvér-települési kapcsolatok kiépülése most zajlik, elsősorban erdélyi és kárpátaljai településekkel. Az intenzív nemzetközi kapcsolatok kiépítése (rendezvényturizmus, hagyományörzés, vadászturizmus) figyelhető meg elsősorban a szomszédos szerb, horvát területekkel, valamint a fizetőképesebb német nyelvterületű országokkal és Olaszországgal.

A fejlesztési prioritások a terület adottságainak megfelelően a következők:

Továbbra is a meglévő, tradíciókkal rendelkező rendezvényturizmus folytatásának és fejlesztésének van a legnagyobb realitása és elsődleges prioritása.

Jánoshalma É-i részén 2,6 hektárnyi vízaljas területen halastó létrehozását tervezik a város pihenőparkja területén elsősorban víztározási, és vízviSSzatartása funkcióval, amely mellékfunkcióként a turisztikával kapcsolatos komplex programokat is elősegítené: így pl. a horgászatot, a halászlékészítést, a csónakázást. A fenti fejlesztéshez kapcsolódhat a helyi és a mélykúti lovasegyesületek összefogásával a kistérségen belüli és azon kívüli területek felé a lovasprogramok kiejánlása. A megyei kerékpárutakhoz (Kiskunhalas-Kunfehértó, illetve Baja felé) az 5412 sz. út melletti helyi kerékpárút-építéssel (a terv már készen van), a borutakhoz (Császártöltés-Hajós) való kapcsolódás pedig az ún. ásottpincés pincefalu kialakításával (Jánoshalma K-i részén), utcánként 60-80 préházval valósítható meg. Fontos a kialakítandó útvonalak kistérségközi csatlakozásának elősegítése.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A megye lakónépességének 3,3%-a él a mindössze 4 településből álló kistérségben. Akárcsak a Felső-Bácska másik két kistérségében, itt is az egyik legnagyobb problémát a népesség erőteljes fogyása jelenti. A térség központja, Jánoshalma csak 1989-ben kapta meg a városi címet.

A lakosság demográfiai, foglalkoztatottsági mutatói kedvezőtlenek. A népesség átlagos végzettségi szintje a megyében a legalacsonyabbak egyike (7,67 osztály) volt 1990-ben. Az oktatás intézményrendszere azonban valamivel fejlettebb, mint a szomszédos bácsalmási térségben, mivel itt két középiskola is van.

A munkanélküliség szempontjából ez az egyik leghátrányosabb térség. A foglalkoztatási gondok már évtizedek óta jellemzik a térséget. Ezt jelzi, hogy 1990-ben ebben a kistérségben volt a legalacsonyabb (40,31%) az aktív népesség aránya, holott a megye egyéb térségeiben ez az érték akkor még általánosan 43-44% körül mozgott. Az utóbbi években a megyeit lényegesen meghaladja a regisztrált munkanélküliek aránya. Az ellátottak között pedig a járadékosok számát jóval meghaladja az önkormányzat által jövedelempótló támogatásban részesítettek száma.

A térségben élő népesség egészségi állapotát hátrányosan befolyásolja, hogy magas az ivóvíz arzén- és vastartalma.

Főbb folyamatok: Jánoshalma körzetét jelentős mérvű előregedés jellemzi. Bár az utolsó évek adatai némi javulást mutatnak, ennek ellenére az előregedés mértéke, üteme továbbra is ebben a térségben a legszámottevőbb. Az élveszületések aránya megközelítően azonos a megyeivel, ugyanakkor a halálozási arány a legmagasabb az egész megyében.

Az aktív keresők nagyobb hányadát még jelenleg is a mezőgazdaság foglalkoztatja, bár csökkenő mértékben. Az ipar csak mérsékelten tud előretörni, ugyanakkor jelentősen bővül a különböző szolgáltató ágazatok súlya.

Fő problémák: A kistérség sok problémával küszködik, amelyek között igen nehéz fontossági sorrendet kialakítani.

Az egyik legfontosabb és a humán infrastruktúra egészét átható probléma demográfiai jellegű. Ez magában foglalja a népesség gyors ütemű fogyását, valamint a térségben maradók jelentős mértékű előregedését.

A másik, nem kevésbé súlyos probléma a nagyarányú munkanélküliség. Az átalakult és az új ipari vállalkozások, a mezőgazdaság nem képes teljesen foglalkoztatni a munkavállalókat.

A térség fejlődését akadályozza a népesség rendkívül alacsony szintű iskolai végzettsége. Ez még azt is nehezíti, hogy a munkanélküliek számára biztosított ún. aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökkel (képzésekkel, átképzésekkel) megfelelő eredményeket lehessen elérni.

Lehetőségek, prioritások

Az oktatás színvonalának emelése, szerkezetének módosítása, újabb képzési irányok, módszerek meghonosítása elsőrangú feladat. Ez a következőket foglalja magába:

A mezőgazdaság domináns szerepével összefüggésben a speciális mezőgazdasági, kertészeti ismeretek bővítése, színvonalának emelése szükséges. A jövőbeni mezőgazdasági termelőinek nemcsak a termelési módszerekben, hanem a piac megszervezésében, a marketingben is megfelelő jártassággal kell rendelkezniük.

Az alacsony végzettségű felnőttkorú lakosság továbbképzése céljából a nem iskolarendszerű oktatás különböző formáit is fejleszteni kell.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

Bácsalmás körzetéhez hasonlóan az 1989-ben várossá lett Jánoshalma kistérsége sem alkot önálló területi egységet. Települései, amelyek egykor a bajai és a kiskunhalasi járás részei voltak, ma is inkább e két szomszédos városhoz vonzódnak.

Forgalmi helyzet: A térségnek - az 54. és az 55. sz. főút között - rendkívül ritka az úthálózata. Igaz, Jánoshalmának Bácsalmással, Kiskunhalassal, Kalocsával és - Csávolyon keresztül - Bajával is közvetlen összeköttetése van, ám Borota és Kéleshalom forgalmi árnyékban fekszik. (Ez utóbbi települést a távolsági buszok is elkerülik.) Közlekedésföldrajzi szempontból Mélykút helyzete a legkedvezőbb, hiszen nemcsak az 55-ös út, hanem a Kiskunhalas-Jánoshalma-Bácsalmás-Baja vasúti szárnyvonal is érinti.

Az M9-es gyorsforgalmi út, amelynek nyomvonala az elképzelések szerint Jánoshalmától É-ra haladna, kétségtelenül nyitottabbá tenné a kistérséget. A településközi kapcsolatokat javítaná az úthálózat sűrítése is, mindenekelőtt Jánoshalma és Tataháza, Jánoshalma és Kisszállás, ill. Borota és Tataháza között. Mélykút elkerülése és az 5501. sz. úttal való összekapcsolása ugyancsak szerepel a tervekben.

Településszerkezet: Jánoshalma kistérsége Bács-Kiskun megye egyik legkisebb ilyen szintű területi egysége, hiszen mindössze négy települést foglal magába. Valamennyi nagyhatarú település, de mindnek más a történeti múltja: Mélykút önálló arculatú nagyközség, Borota a múlt században még pusztá volt, Kéleshalom pedig Jánoshalma közigazgatási területéből önállósult 1952-ben. E két utóbbi községben jelentős arányú a külterületen élők aránya; Kéleshalmon - ahogy az a népszámlálás adataiból kiderül - 1990-ben a tanyaiak voltak többségben.

Térkapcsolatok: A közel tízezer lakosú Jánoshalma nem teljes értékű városi centruma vidékének: igazi vonzáskörzete még nem alakult ki s központi funkciói is meglehetősen

hiányosak. A térségébe tartozó három falu lakói számára így ma is inkább Baja és Kiskunhalas jelenti "a várost". Ami a helyi adottságokat illeti, a legjobb ellátottsági mutatókkal a városiasodó nagyközség, Mélykút büszkélkedhet. A másik végletet a kis lélekszámú, ám jelentős arányú külterületi népességgel rendelkező tanyaközség, Kéleshalom képviseli, ahol jószerével csak postahivatal és óvoda működik.

A területrendezési terv főbb elemei

A kistérség - a települések száma alapján - a megye legkisebb, de jelentős problémákkal küzdő kistérsége. A talajvízszint-süllyedés a megyében itt a legnagyobb, következményeit csak a viszonylag külterjes művelési ág megoszlás mérsékli.

A kistérség a megye bácskai területrésze és a homokhátság közé ékelődik, mérete és fejlettségi színvonala alapján a magasabb szintű társadalmi - gazdasági kapcsolatokban a szomszédos nagyobb központok (elsősorban Baja és Kiskunhalas) felé is integrálódik (Felső-Bácska Önkormányzati Szövetség).

A demográfiai, foglalkoztatottsági mutatók kedvezőtlenek. A rossz társadalmi - gazdasági adottságok, a többszörösen hátrányos helyzet a térszerkezeti kapcsolatokban és a terület-felhasználásban is megmutatkozik.

A kistérség gazdaságában a mező- és erdőgazdálkodás a meghatározó. A területrendezési program a kistérségben mintegy 2600 ha további erdőtelepítést irányoz elő, mely zömében a meglévő erdőterületekhez csatlakozna. A mezőgazdaságban a kevésbé aszályérzékeny, a vízhiányos helyzethez alkalmazkodó, környezetkímélő ágazatok előtérbe helyezése javasolható.

A kistérség térszerkezetére, illetve ennek alakulására legnagyobb hatással az M9 tervezett autópályát megvalósítása lenne, mely Jánoshalmától É-ra keresztezné a kistérséget. Ez azonban csak nagyobb távlatban várható. Megépítése esetén a Jánoshalma É-i részén lévő területek felértékelődése, területrendezési és területgazdálkodási feladatok jelentkezése várható. Ebből a szempontból a település É-i részén igényes létesítmények telepítése nem ajánlatos. Területgazdálkodási szempontból célszerű az önkormányzati területi tartalékok képzése.

Bár a településekre a laza szerkezetű beépítés a jellemző, valamennyi *település rendezési terve* kisebb - nagyobb területi tartalékot, lakó-intézményi területbővítést irányoz elő. Viszonylag jelentős iparterület Jánoshalmán és Mélykúton található. Mindkét település kisebb ipari park céljára való továbbfejlesztéssel számol. Jánoshalmán vállalkozásfejlesztési célra rendelkezésre áll egy volt katonai objektum (laktanya) területe is. Ez utóbbi (szak)oktatási célra történő igénybevétele is javasolható. A települések kijelölt üdülőterülettel nem rendelkeznek, a falusi - tanyasi idegenforgalomba való bekapcsolódásukat a nagyobb központoktól való távolság megnehezíti. Jánoshalma K-i részén lévő leromlott gyümölcsültetvény felújításával, újratelepítésével idegenforgalmi fogadásra alkalmas bemutatótelepet kívánnak létesíteni. A térségben – szénhidrogén-kutatások "melléktermékeként" - több alacsony fokú termálkút is található, de ezek hasznosítása megoldatlan.

A természetvédelem szempontjából a Kéleshalmi homokbuckák és a borotai Csókási nyáras jelentenek területrendezési, illetve szabályozási feladatot.

A térségi kapcsolatok javítását elsősorban a *közlekedési* infrastruktúra-fejlesztési feladatok szolgálják. Közülük legfontosabb a már említett M9 tervezett autótút, továbbá a főúthálózaton Mélykút elkerülése északon (55. sz. főút), valamint a mellékúthálózat fejlesztése.

Az M9 autótút nagy valószínűséggel több ütemben épül ki. A Duna és az 53. sz. főút közti szakasza tervi szinten előkészítettebb, mint az ettől K-re lévő szakaszok. Előbbi is több ütemben épül, feltehetően az első ütem a Duna-híd és az 51., vagy 54. sz. főútig terjedő szakasz lesz. Innen részben az 54. sz. főút, részben az 5312. sz. út módosított nyomvonalán, Jánoshalma É-i elkerülő szakasszal éri el az 53. sz. főutat. Ennek utolsó része belesimul a Jánoshalma-Kisszállás tervezett mellékút nyomvonalába. A felvázolt nyomvonal megelőző ütemnek tekinthető. A terv műszaki paraméterei nem elégítik ki egy nagyterületi autótút követelményeit, így ennek teljeskörű kiépítése csak nagyobb távlatra valószínűsíthető. Az autótút megvalósítása esetén a Jánoshalma-Kisszállás mellékút kiépítése (helyi forgalmi, lassú járművek, szerviz célokra) továbbra is szükséges lesz.

A mellékút-hálózat kapcsolatfejlesztési igénye: az 5416. sz. út Jánoshalma - Kisszállás közötti 8,3 km-es szakasza, az 5502. sz. út Mélykút és az 5501. sz. út között (7,5 km), Borota és Tataháza között 9,5 km földút kiépítése. Ezen kívül a térséget segíti a kistérségen kívül lévő Rém - Nemesnádudvar - Dusnok út megvalósítása is. A mellékutak felvázolt kiegészítése esetén a korábban tervezett 5415. sz. út Jánoshalma-Tataháza közötti 11,6 km-es szakaszának kiépítése térségi szempontból szükségtelenné válik. Ennek létrehozására legfeljebb helyi mezőgazdasági érdekből kerülhet sor.

A *kerékpárút*-hálózat fejlesztését az 5412 sz. út mellett tervezett kerékpáros nyomvonal kialakítása jelenti (Baja - Csávoly - Jánoshalma - Kiskunhalas). Mélykúton településen belüli kerékpárút van, melynek bővítése várható.

A MÁV *a vasút* szintentartását tervezi. Ez újabb területrendezési feladatot nem támaszt. A Jánoshalma melletti füves repülőtér megszűnt. Legfeljebb heliport üzemeltetésével lehet számolni.

A térség *vízrendezési* szempontból a Kígyós vízrendszerhez tartozik, melynek jelentősebb feladatai a térségen kívül jelentkeznek. Ezeknek a vízviSSzatartó létesítményeknek kedvező hatása lehet a jánoshalmi térségre is.

A térség települései *ivóvízzel* ellátottak. Borota vízművénél a vízkezelés kialakítása, míg a többenél minőségi fejlesztés, biztonságnövelés szükséges.

Szennyvízelvezetés, -tisztítás kialakítása Jánoshalmán és Mélykúton folyamatban van. A csatornázottság mértéke még alacsony, 5-10 %-os, a tisztító bővítése is szükségessé válik. A megyei szennyvíz-program (ADUVIZIG) szerint távlatban (2010-ig): Jánoshalma Borotát is ellátja, Mélykúton új tisztító létesítése szükséges, Kéleshalom pedig közműpótló berendezéssel oldja meg szennyvíz problémáját.

A kistérség *energiaellátása* közepesnek mondható. A nagyterületi energiavezetékek fejlesztései a térséget nem érintik.

A *hírközlés* infrastruktúrája szempontjából a térséget a mobil telefonszolgáltatók bázisállomásai érintik, melyek szabályozási igényei kismértékűek. Korlátozási feladatot támaszt az országos optikai kábelhálózat Kiskunhalas - Baja közötti szakasza.

A kistérségben Jánoshalmán viszonylag korszerű *hulladéklerakó* létesült. Ez akár kistérségi célra továbbfejleszthető. A térség önkormányzatai egyébként a Vaskúti lerakó érdekközösségéhez csatlakoztak. A Vaskúti regionális lerakó megépítése esetén a jánoshalmait mint átrakó-tömörítő, szelektív hasznosító állomást célszerű tovább működtetni.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

kis méret, súlyos gazdasági-társadalmi gondok

irány: a térség települései közös működési életképességnek biztosítása, erős területfejlesztési koordinációs kapcsolatok Kiskunhalas és Baja felé

környezeti érzékenység, vízszintsüllyedés

irány: a vízvisszatartó és -pótló rendszerek kiépítése

a gazdaság eltartókéességének problémái

irány: az eltartókéesség növelésére irányuló közös gazdaságfejlesztés

közepes műszaki infrastruktúra

irány: a felzárkózás lehet a fő cél

viszonylag gyenge belső kohéziójú településszerkezet

irány: az ellátási, szervezési és tervezési együttműködés fokozása a kisváros, a markáns nagyközség, s a tanyaközségek szintjén

a tanyás települések ellentmondásos helyzete

irány: a tanyás gazdálkodás hagyományainak megújítása, a tanyai társadalom gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális helyzetének számottevő javítása

nemzetiségi és vallási sokszínűség, jelentős tradíciók

irány: az identitás, a helyi kötődések erősítése, szervesebb kapcsolódás a térségen belül, s a Felső-Bácskai Szövetséghez integrálva

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A megépülő nemzetközi jelentőségű M9-es főközlekedési útvonal lényegesen javíthatja a térség helyzetét. Az erre való távlatos felkészülés fontos lehet.

A térség mozaikszerűen elhelyezkedő, országosan védett természeti területei bővíthetők a helyi természeti értékekkel, amelyek a Duna – Tisza köze távlati zöldfolyósó-rendszeréhez kötődnének.

A közlekedési és ellátási kapcsolatok összehangolt fejlesztése a bajai, a halasi és a bácsalmási kistérségekkel.

A kistérség egyértelmű elmaradott országos besorolása valamennyi lehetőségnek együttes kiaknázása (környezetvédelem, gazdaságfejlesztés, szociális és humán programok, stb.).

A kistérség stratégiai fejlesztési céljai

A településközi együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség mindössze négy településére, megvizsgálva a nagyobb térségi integráció lehetőségeit is (FEBÖSZ).

A mezőgazdaság minőségi, illetve a bedolgozó jellegű kis- és középüzemi méretű vállalkozói gazdaság fejlesztése, kapcsolatba hozva a sajátos, bemutató jellegű agroturisztikai rendezvények lehetőségeivel.

A térség egészére kiható szakoktatási és az előregedő népesség miatt szükséges szociális ellátást biztosító szervezet-fejlesztések.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

A környezetvédelem terén sokszereplős együttműködés, a mezőgazdasági termelők, a vállalkozók és az önkormányzatok között, tájvédelmi alapú fejlesztési programok kidolgozása

Második prioritás:

Munkahelyteremtő gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kisvállalkozásokra

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése, különös tekintettel a közlekedésre

Az egyedi gyümölcsstermesztés hagyományinak feltámasztása

Harmadik prioritás:

A távlatban javuló tranzitszerepkör kihasználása

Kommunikációs és informatikai fejlesztések

Negyedik prioritás:

A szakoktatási, átképzési, tanácsadási lehetőségek továbbfejlesztése

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A jánosalmi kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, agrár-rurális térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: távlatban tranzitút fejlesztési zóna, sajátos településhálózatú, fenntartható agrár- tanyás vidékfejlesztési övezet.

A jánosalmi kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

A kistérség szervezeti-intézményi jövőjének meghatározása (az önállóság megtartásával esetleg szorosabb integráció a FEBÖSZ-szel)

Második prioritás:

A mezőgazdaság komplex fejlesztése (termelés, feldolgozás, értékesítés, szállítás, marketing, nagybani piac, képzés, stb.)

Harmadik prioritás:

Az európai típusú fenntartható vidékfejlesztés komplex települési integráción alapuló kistérségi programjainak adaptálása, a már kialakult agrárrendezvény-turizmus fejlesztésével

Negyedik prioritás:

A térség szociális problémáit megoldó közös programok kidolgozása és végrehajtása

A bácsalmási kistérség fejlesztési koncepciója

(az alátámasztó munkarészekkel együtt)

A kistérség természeti és környezeti állapota

Alaphelyzet: A kistérség a Bácskai síkvidék déli részén helyezkedik el. Meghatározó tájtípusa a mély talajvízű löszös síkság, amelyet a vízfolyások mentén réti talajú területek váltanak fel. A kistérség területének legnagyobb része értékes mezőgazdasági termőterület. Az 1980-as évek kezdete óta tartó vízhiány hatására talajvízszint süllyedés és nagytérségi élőhelypusztulás és átalakulás ment végbe. Természetvédelem alatt csak két terület áll: a Bácsalmási gyapjas gyűszűvirág területe, és a Bácsalmási Kossuth Park területe.

A térség települései ivóvízzel ellátottak, ám szennyvízcsatorna és –tisztítómű csak Bácsalmáson van, de a rendszer a kiépítettségi szinthez képest jelenleg még kihasználatlan. A kommunális hulladék elhelyezése problémákat okoz, ez csak több település összefogásával oldható meg.

Fejlesztési irányok

A kistérség természeti és környezeti fejlesztési irányainak körvonalazása során elsősorban a problémák kistérségi kezelésére kell törekedni, egyúttal a természet- és a környezetvédelem érdekeit összhangba kell hozni a kistérség gazdasági és társadalmi érdekeivel.

Fontos feladat a védelem alá tartozó területek kibővítése a Felső-Bácska löszös maradványterületeire (Katymár, Madaras).

Alapos mérlegelést kíván az erdőtelepítés. Ahol az célszerű, ott vissza kell szorítani a nagy párologtató képességű fajokat, s törekedni kell az őshonos fajok visszatelepítésére.

A környezetvédelem és az idegenforgalom érdekeit közösen szolgálhatja a hagyományos gazdálkodási formák fenntartása, illetve visszahonosítása a sérülékeny területeken.

A természeti környezet és a települési infrastruktúra fejlesztését egyszerre hivatottak szolgálni a kommunális hulladék-elhelyezési és szennyvíz-elvezetési programok, amely térségi együttműködést tesz szükségessé.

A mezőgazdaság helyzete és fejlesztési lehetőségei

Alaphelyzet: A kistérség a megye déli határvidékének középső részén, a Felső-Bácskai táji termelési övezetben helyezkedik el. Ennek a kiváló termőhelyi adottságú területnek kedvezőek a klimatikus körülményei (magas napfénytartam és hőösszeg), és igen jó a csernozjom típusú talajok termőképessége is.

A kistérség mezőgazdaságának birtokszerkezete még mindig át-, illetve kialakulóban van. Az Agráripari Rt. mellett sok a tőkeszegény kényszervállalkozás, nem alakult ki a termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikuma.

Fejlesztési irányok

A kistérség területén a következő fejlesztési irányok prognosztizálhatók:

A piacképes, profitorientált mezőgazdaság, amely a kedvező termőhelyi adottságokra támaszkodva integrált rendszert képez mind az állattenyésztés, mind a minőségi növénytermesztés (pl. vetőmag) területén. Ennek eléréséhez a szakképzettségi szint emelésére van szükség.

A rendelkezésre álló szabad munkaerő foglalkoztatásának megoldása lehet a családi gazdaság zöldség-, szőlő- és gyümölcstermelő gazdasági profillal, a hagyományos termesztési technológiák és fajták visszahonosításával, a termékek feldolgozásával (pl. aszalás, szárítás, lécészítés).

A biokultúrák meghonosítása mind a foglalkoztatásban, mind a környezetvédelemben segítséget jelenthet.

A "minőségi" erdőtelepítések számára a kistérség talajadottságai ugyan ideálisak, mégis a nagyobb haszonnal, gazdaságosabban termesztethető növényekkel lenne érdemes továbbra is foglalkozni.

A korábban viaszszorított állattartás „felélesztésére” lenne szükség, az állattartó telepek rekonstrukciójával, fejlesztésével, minőségi állomány tenyésztésével új munkalehetőségek teremthetők és kiváltható lenne az elterjedt import is.

A gazdaság jellegzetességei és lehetséges fejlesztése

Múltbeli és jelenlegi helyzet: Bácsalmást és térségét a megyei és országos határmentisége a múltban is és jelenleg is elég hátrányos helyzetbe hozta. A mezőgazdasági tevékenységen kívül korábban sem volt számottevő ipari és egyéb gazdasági termelés és szolgáltatás. A privatizáció eléggé elhúzódott, a térségben a vállalkozások megtelepedése, elindulása nehezen zajlott, így alig néhány vállalkozás található meg a településeken. 1996 végén 684 vállalkozást tartottak nyilván, ebből 44 jogi személyiségű, 640 jogi személyiség nélküli formában működött. Utóbbiak döntő hányada egyéni vállalkozás volt. A megye kistérségei közül itt van fajlagosan a legkevesebb vállalkozás.

A mezőgazdaság továbbra is vezető ágazatnak tekinthető, a szövetkezetek, az állami gazdaság átalakulása után e tevékenység foglalkoztatja a legtöbb embert. Ehhez kapcsolódóan néhány élelmiszeripari vállalkozás foglalkozik a termények feldolgozásával, ezek nem képesek a termelés – feldolgozás – értékesítés teljes láncolatát biztosítani.

A feldolgozóipar néhány könnyűipari és faipari vállalkozásban képviselteti magát. A pamutfonal-gyártás, a konfekció-készítés, az épületasztalos termékek előállításai zajlik néhány üzemben. Egyedi szerszámok és gépalkatrészek gyártása is folyik. Ezeken kívül jelentősebb ipari tevékenységet nem tudunk említeni. A kereskedelemmel főleg egyéni vállalkozók foglalkoznak, nem jelentős az építőipari és közlekedési, szállítmányozási vállalkozások száma. A szolgáltató szektor is szűk körűnek mondható.

Problémák és jövőbeni lehetőségek

A térség nem tudta felszámolni korábbi elmaradottságát, a jelek nem túl kedvezőek. A térség önerőből feltehetően nem is lesz képes felemelkedni, mindenképpen támaszkodniuk kell a környező térségekre. A FEBÖSZ keretében szorosabb kapcsolat van kialakulóban a bajai, a jánoshalmi és a kiskunhalasi térséggel, mely lehetőséget teremthet az összefogás révén a fejlődés indukálására.

A térség a határmentiségből fakadó hátrányt előnnyé változtathatja a határon túli kapcsolatok kiépítésével és bővítésével, a tranzitforgalom kiszolgálásával, megállítással. Ennek egyik eszköze az állandó Bácsalmás – Bajmok közötti határátkelő-hely. A nemzetiségi lakosság a külföldön élő családtagok révén tőkét hozhat a térségbe, vannak konkrét példák is a rokoni szálak hasznosulására. A mezőgazdasági tevékenységet pedig minőségi terményekkel, vetőmagokkal, munkaigényes növényekkel és főleg a teljes vertikum kiépítésével tudják továbbfejleszteni. A településeken teljes közművel ellátott területek kialakításával, ipari körzet, zóna létrehozásával vállalkozások megtelepedését lehetne elősegíteni (Bácsalmáson ki is jelöltek ilyen területet).

A turizmus helyzete és lehetőségei

Adottságok: A kistérség településein a turizmus jelentősége minimális, a lakosság megélhetésében szinte teljesen elhanyagolható. A megye többi kistérségéhez viszonyítva az adottságok és a lehetőségek is szerények. A 30 mutatót felölelő turisztikai adottságoknak csak

a fele található Bácsalmáson, Madarason 1 része, míg a többi településen 3-10%-a. A kistérség átlaga 15%, amely a megyei átlagtól (26%) jelentősen elmarad. Emellett a periférikus, rendszerhatárok és országhatár menti fekvés, az 1948-tól az 1980-as évekig tartó „zárt katonai övezet” besorolás, majd az ezt tetéző jugoszláv polgárháború alapvető szerepet játszott a terület életében, az élet szinte minden területén. „Lélek se be, se ki” nem mehetett ellenőrzés nélkül, ami nagyon kedvezőtlenül hatott nemcsak a turizmusra, de a gazdaság más ágaira is.

A terület szerény adottságai közül fontossági sorrendben a természeti értékeket kell kiemelni (a bacsalmási Sóstó, a Latana Digitalis – gyapjas gyűszűvirág -, a madarasi tavaszi héricstelepet). Ezt egészíti ki a vadászat (bár igazán értékes nagyvad nincs a területen, s a vaddisznót kertben tartják). A határmentieségből adódóan 1993. szeptember 1-jétől megnyitották a Bácsalmás-Bajmok közötti határátkelőt, amely csak nappal működik. A kistérség nemzetiségei (németek, szerbek, horvátok), a felvidékiek, erdélyiek őrzik tradícióikat. A kulturális értékeknél elsősorban Bácsalmás város műemlék jellegű épületeit, emlékműveit (Szülőföldjükről elűzött népek emlékműve, Siskovics kúria, Gyűjtemények háza, Csauscher-ház, Ulrich-palota), valamint a települések templomait kell említeni. A területen – a kevés látnivaló miatt - a falusi turizmus sem terjedt el.

Alaphelyzet, jellegzetes folyamat: A térséget a rövid tartózkodású tranzit- és bevásárlóturizmus (Bácsalmás), a vadászat (Bácsszőlős-Kunbaja), valamint a nemzetiségek hagyományainak ápolása, bemutatása, testvértelepülési kapcsolatok ápolása jellemzi. A bacsalmási kistérségben 1996-ban nem volt kereskedelmi szálláshely, azaz ezek számában, az 1000 lakosra jutó férőhelyek és a vendégéjszakák számában a legutolsó a megye kistérségei között. Ma már üzemel a 8x2 ágyas Sárgacsikó Motel, a Vadászkiút Bt. 40 fős szállása, valamint két család foglalkozik falusi fizetővendéglátással. A kistérségben a tömegturizmus jelei nem mutatkoznak, kijelölt üdülőterület nincs.

Problémák: A területen alapvető gond a határmentiség, s annak összes következménye, amely kimutatható az alpinfrastruktúra gyenge színvonalában, a turisztikai infrastruktúra szinte teljes hiányában. További kereskedelmi szálláshelyeket kell a jövőben kialakítani. A határmenti helyzet a jövőben előnyöket kínál: a határnyitás után, pl. négy hónap alatt megkétszereződött a boltok forgalma. Többségében azonban még a negatív hatások dominálnak: a tranzitút jelenléte problematikus, az ún. bevásárlóturizmus jelentősebb turisztikai fejlesztéseket nem indukál, komoly gondot jelent viszont a kis-jugoszláviai állampolgárokat sújtó határátlépési illeték (1994. január 1-jétől).

Fejlesztési lehetőségek, prioritások

A kistérségben ki kell alakítani azokat a szervezeteket, amelyek megpróbálják szervezni a térség turizmusát. A legfőbb cél az idelátogatók megállítása, többnapos programok kialakítása, valamint a területről szóló információs anyagok összeállítása, azaz összességében a turisztikai szervezés, szolgáltatások színvonalának javítása. A kistérség jelenleg önmagában nem tud komplex programot kínálni, ezért elengedhetetlen a térség határain kívüli kapcsolatépítés a bajai, a kiskunhalasi kistérségekkel, illetve a szabadkai járás területével. A terület nemzetiségi összetétele alapján fontos az intenzív nemzetközi kapcsolatok fenntartása (hagyományőrzés, vadászturizmus) elsősorban a szomszédos szerb, horvát területekkel, valamint a fizetőképesebb német nyelvterületű országokkal és Olaszországgal.

A fejlesztési prioritások a terület adottságainak megfelelően a következők:

A bevásárlóturizmus lehetőségeinek, körülményeinek javítása. A forgalom növekedésére egy állandó (nemcsak nappali) határátkelő megnyitása után számítani lehet.

A soknemzetiségű együttélésből eredő hatások kihasználása a hagyományörzés terén (népviselet, néptánc, kézművesség, szövés, fazekasság, stb.), a nemzetközi kapcsolatok ápolásával.

A Bácsalmáson működő ipari vállalkozás tulajdonosának szállodaépítési és utazási iroda nyitási terve mind a férőhely-kialakítás, mind a turizmus szervezése miatt támogatandó.

A már kialakult kisebb kerékpárutak mellett térségi jelentőséggel a Duna menti kerékpárúthoz csatlakozóan az Új-Mohács-Bácsbokod-Bácsalmás-Tompa mellékutak kerékpárforgalom céljára való igénybevételét irányozza elő a rendezési program.

A humán erőforrások

Alaphelyzet: A megye lakónépességének mindössze 3,4%-a él a 8 (és ezek közül három 1000 főnél kevesebb lélekszámú) települést magába foglaló kistérségben. A megye kistérségei közül a népesség fogyása ebben a térségben öltötte a legkatasztrofálisabb méreteket, mivel 1990/1996 között 4,4%-os volt a csökkenés. A térség központjának, Bácsalmásnak a viszonylag csekély lakónépességét az is magyarázza, hogy az 1986-os várossá nyilvánítását megelőzően - a megye városhiányos délkeleti részében - csak az 1971. évi településhálózat-fejlesztésről szóló koncepció ruházta fel központi szerepkörrel. A térségre jellemző elszigeteltséggel, periférikus elhelyezkedéssel együtt járó demográfiai sajátosság az időskorú népesség magas aránya.

A népesség átlagos képzettségi szintje az egyik legalacsonyabb a megyében (1990-ben 7,67 osztály volt az átlagos iskolai végzettség), ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy mindössze egyetlen gimnázium található a kistérségben.

A térség a megyében az egyik legnagyobb munkanélküliséggel jellemezhető. 1997. januárjában a megyeinél 2%-kal magasabb, 13,7% volt a munkanélküliségi ráta. A megyében hivatalosan regisztrált munkanélkülieknek a 8%-a (2017 fő) élt a megye lakónépességének csupán a 6,7%-át jelentő két – a munkaerőpiaci nyilvántartásokban a jánoshalmival közösen kezelt - kistérségben. Ellátásukat tekintve a többség (43,2%) már a szociális helyzet alapján megítélhető jövedelempótló támogatást kapta, és még a 30%-t sem érte el a járadékosok aránya.

A lakosság körében igen gyakoriak a társadalmi hátrányokkal, a szegregáltsággal gyakran együtt járó mentális-fizikai egészségi problémák, úgymint az alkoholizmus, és a (90-es években egyébként országosan növekvő arányú) tüdőbetegség. A mezőgazdaságra épülő foglalkozási szerkezettel összefüggésben magas a különböző mozgásszervi betegségekben szenvedők száma.

Főbb folyamatok: A térségben hagyományosan komoly gondot jelent a lakosság jelentős mértékű előrecedése, mely folyamat évtizedek óta alig változott. Az elveszületés mutatói nem sokkal maradtak el a megyei átlagtól, de az 1000 főre jutó halálozás mértéke meghaladja a megyében az e szempontból szintén a legrosszabbak közé tartozó jánoshalmi térséget is. Az adatok szerint a térség mindvégig megőrizte mezőgazdasági jellegét. Az ipar minimális

térhódítása mellett inkább a szolgáltatások területén dolgozók aránya növekedett, de mindez változatlanul hagyta a foglalkoztatási szerkezetben a mezőgazdaság domináns szerepét.

Fő problémák: A kistérség a megye egyik legtöbb (gazdasági, demográfiai, foglalkoztatási, stb.) problémával küzdő területe. A hátrányos helyzetért nagymértékben felelősek a század különböző politikai eseményei (az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződés, az ötvenes években a konfliktusok Jugoszláviával). Elsősorban az elszigetelt helyzet oldása, a kapcsolatok fejlesztése szükséges, amihez a délszláv helyzet rendeződése jelentős mértékben segítené hozzá a kistérséget. Az elszigetelődés, a periférikus fekvés komoly akadálya annak is, hogy az előnyös természeti adottságok - amelyek az intenzív mezőgazdasági fejlődéshez kedvezőek - teljesebb körben kibontakozzanak.

Demográfiai szempontból: gyors ütemű a népesség csökkenése, a megmaradó népesség körében pedig nagyarányú az elöregedés.

A népesség iskolázottsági szintje alacsony. Ez a tény - vagyis az, hogy magas a még 8 osztállyal sem rendelkezők, illetve alacsony a felsőfokú végzettségűek aránya - részben összefügg a térségben élő időskorú népesség arányával. Ugyanakkor az alulképzettség nagyon sok társadalmi hátrányt von maga után (munkanélküliség, minimális ellátást nyújtó társadalmi juttatások, települési szinten is szegregálódás, stb.). Az ezekből a családokból származó gyerekeknek nagyon nehéz ebből a körből kitörniük, mivel az iskolarendszer - mint a mobilitás egyik fontos csatornája - nagyon gyakran rögzíti, konzerválja az otthonról hozott hátrányokat.

A népesség alacsony iskolai végzettségével, a korábban is meglévő foglalkoztatási gondokkal, a zömében idegen székhelyű munkáltatók megszűnésével, valamint a térségben korlátozott számban megjelenő újabb munkáltatókkal függ össze, hogy a munkanélkülieknek a 90-es évek elejétől folyamatosan magas (a megyében az egyik legmagasabb) a létszáma. A munkaerőpiacról tartósan kiszorulókat segélyezésével nyilvánvalóan csak tüneti kezelést lehet elérni.

Lehetőségek, prioritások

Nagyon nehéz fejlődési lehetőségeket, kitörési pontokat találni, hiszen olyan sok és sokféle, évtizedek óta meglévő, illetve újonnan jelentkező gonddal küszködik a térség. Csak a térségben rejlő önerőre nem lehet hagyatkozni, hiszen az meglehetősen kevés. Központi, kormányzati támogatás nélkül nehezen képzelhető el fejlődés.

A népesség jelenlegi életkor-iskolázottsági mutatói kemény korlátot jelentenek mindenféle fejlesztés számára, és ezekben a mutatókban javulás - a feltételezett és remélt központi támogatások ellenére is - csak évtizedek múlva jelentkezik. Ami a térségi belső erőforrások, lehetőségek között említhető:

Az önkormányzatok erősen limitált eszközökkel rendelkeznek ahhoz, hogy a települések fejlesztésében nagy jelentőségű lépéseket tegyenek. A különböző pályázati felhívásoknál legtöbbször a hiányzó alaptőkék jelentik a kedvező elbírálás legfőbb akadályát. Ezért a kistérség humán erőforrásainak fejlesztése során nagyobb mértékben kell, és lehet is támaszkodni a térségben meghatározó erejű munkáltatókra, így pl. az Agráripari Rt.-re. A munkaerő képzésében, átképzésében eddig is sokat segítettek, ugyanakkor nem várható tőlük

a népesség átlagosan alacsony színvonalú képzettségéből eredő problémák teljeskörű megoldása.

Az EU csatlakozással bekövetkező, a határmenti térségek szerepét átértékelő helyzet az eddigiekhez képest új, adminisztratív (rendészeti, igazgatási, pénzügyőri) munkahelyek létesítését is jelentheti, amelyekhez elengedhetetlen a megfelelő számítógépes hálózat, és az azt kezelni tudó szakembergárda. A képzési struktúra fejlesztése során indokolt mindezeket a lehetséges fejlődési irányokat figyelembe venni.

Forgalmi helyzet, településszerkezet, térkapcsolatok

A mai kistérség területe a trianoni döntés következtében került hátrányos helyzetbe: az 1920-ban megvont országhatár elvágtá a Szabadkához fűződő településközi kapcsolatokat, s Jugoszlávia közelsége még a szocializmus évtizedei alatt is akadálya volt mindennemű fejlesztésnek. Az 1986-ban várossá lett Bácsalmás Baja komplementer kisvárosi központjának nevezhető, a térségébe sorolt falvak - amelyek egykor kivétel nélkül a bajai járás részei voltak - ma is a Duna-parti város tágabb vonzáskörzetébe tartoznak.

Forgalmi helyzet: A nyolc települést - köztük magát Bácsalmást is - alsóbbrendű utak kapcsolják az 55. sz. főúthoz, amely Tataháza közelében érinti a kistérséget. Az országhatár szinte átjárhatatlan mindkét oldalon: Hercegszántó és Tompa között egyetlen nemzetközi határátkelőhely sincs és Kunbajáról ugyanúgy nem vezet tovább az út, mint Ridicáról. Sajnos a vasúti összeköttetés sem sokat javít ezen a kedvezőtlen közlekedés-földrajzi helyzeten: egyedül Bácsalmásnak van állomása s ez is a Kiskunhalas-Jánoshalma-Baja szárnyvonal mentén.

A tervezett M9-es gyorsforgalmú út minden bizonnyal kiemelné a kistérséget a forgalmi árnyékból. A bajmoki határátkelőhely nemzetközivé tétele ugyancsak oldaná az elszigeteltséget. A távlati tervek között a Baja-Bácsalmás-Szabadka-Szeged vasúti kapcsolat helyreállítása is fölvetődött. A mellékúthálózat korszerűsítése elsősorban a Bácsalmás-Csikéria és a Tataháza-Jánoshalma közötti közúti összeköttetés megteremtését jelenti, de a bácsalmási elkerülő szakasz, a mélykúti bekötőút és a Borota-tataházi földút megépítése is szerepel a helyi elképzelések között.

Településszerkezet: E vidéken a zárt falvak vannak többségben. Csupán két, ma is jelentős külterületi népességgel rendelkező tanyaközséget találunk: Bácsszőlőst, amely Bácsalmás határából önállósult és Csikériát, amely egykor Szabadka közigazgatási területéhez tartozott. A hajdanvolt pusztával, Mátételkével együtt ezek a kistérség legkisebb lélekszámú települései: lakosságuk az ezer főt sem éri el. A másik végletet - 2.385, ill. 3.138 főnyi népességgel - Katymár és Madaras képviseli.

Térkapcsolatok: Bácsalmás egykor a kiváltságolt mezővárosok közé tartozott, ma azonban csupán részleges funkciójú, valódi vonzáskörzettel nem rendelkező kisváros. A kistérség lakói számára így sokkal inkább Baja jelenti az igazi városi központot. A helyi intézményellátottság mutatói a legnépesebb településeken, Madarason és Katymáron, valamint Kunbaján és Tataházán a legjobbak; Mátételkén ugyanakkor még állandó háziorvos sincs.

Munkahelyteremtő beruházásokat – a vidék agrárjellegének megfelelően - főként a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban lenne érdemes megvalósítani. Valószínűleg ebben

is segítséget jelent majd a szomszédos kistérségekhez fűződő és az országhatáron átnyúló településközi kapcsolatok bővítése (FEBÖSZ, Duna-Tisza-Maros-Körös Régió).

A területrendezési terv főbb elemei

A kistérség a megye déli, határmenti részén helyezkedik el. Periférikus elhelyezkedése számos fejlesztési és rendezési probléma kiváltó oka, így ezek rendezése is csak regionális együttműködéssel oldható meg. A kistérség demográfiai, foglalkoztatási, társadalmi, gazdasági mutatói kedvezőtlenek, a foglalkoztatás biztosítása rövid távon prioritást élvez, így a rendezési feladatok is zömében ezt elősegítően jelentkeznek. Elsősorban az elszigetelt helyzet oldása, a kapcsolatok fejlesztése szükséges.

A térség központja Bácsalmás, de központi szerepkörét csak a Felső-Bácskai Településszövetség keretein belül, Bajával kooperálva gyakorolhatja. Ez elsősorban a középfoknál magasabb ellátási kapcsolatokban jelentkezik.

A térség nagy része fejlődésben relatíve elmaradott, foglalkoztatási gondokkal küzdő agrárvidék, melynek déli, nagyobbik része természeti adottságai alapján intenzív árutermelő (nagy)gazdaságok területe lehetne, ha ebben a periférikus (piacoktól távoli) helyzete nem korlátozná. Ebben segíthet a Vajdasággal kialakítható kapcsolatok felélénkítése. A kistérség északi széle belenyúlik az Illancs környéki vízhiányos zónába, ahol a víztakarékos, környezetkímélő agrárgazdálkodás javasolható.

A kistérség kedvező adottságú mezőgazdasági területein a vetőmagtermesztésnek hagyományai vannak. A külföldi - tőkeerős - konkurencia ellensúlyozására részben integrátor szervezet fejlesztése, részben további infrastruktúrák biztosítása és a munkaerő képzettségi színvonalának emelése szükséges.

A mezőgazdaság szempontjából kedvező talajadottságok miatt a térségben viszonylag behatárolt az erdősítésre javasolt terület nagysága. A területrendezési program a térségben 1100 ha új erdő telepítését irányozta elő, de a kistérség önkormányzatai még ezt is sokallják. A javasolt erdősítés zömében vagy meglévő erdőterületekhez csatlakozó bővítések, vagy védelmi célú fásításokat jelenthetnek. Ez utóbbiak a mezőgazdasági földek defláció elleni védelme szempontjából is fontosak és szükségesek.

A térség településeire a laza szerkezetű beépítés jellemző. Belső területi tartalékokkal rendelkeznek, így belterületi bővítések kevésbé szükségesek. Több település (Bácsalmás, Csikéria) területén található speciális szabályozást igénylő tanyás területek is. Kisebb iparterület több településen található, bővítésük egyelőre nem szükséges. Kijelölt üdülőterület a térségben nincs. A volt zártkertek (Madaras, Katymár) termelési jellegűek.

Természeti értéként védett a gyapjas gyűszűvirág élőhelye Bácsalmáson (TT) és a bácsalmási Kossuth park.

A térségi kapcsolatok fejlesztésében a *közlekedés* kiemelt jelentőségű, amely a szomszédos kistérségek felé és az országhatáron (Szabadka irányába) átnyúló hálózatok fejlesztését egyaránt magában foglalja. A nagytérségi és eurorégiós közlekedési rendszerben a Baja - Bácsalmás - Szabadka - Szeged vasúti kapcsolat visszaállítása a legfontosabb. E vonal még a nagytérségi - Adria - Kárpátok - kapcsolódások szempontjából is számításba vehető. Ezt - bár

évtizedek óta távlati tervezési stádiumban van - a konkrét közlekedési (vasútfejlesztési) tervek nem tartalmazzák. A MÁV jelenleg a Baja - Kiskunhalasi vonal szinten tartásával számol.

A közlekedési hálózat fejlesztését elsősorban a mellékúthálózat korrekciói, új kapcsolatok kialakítása jelenti. Ezek: 5312 sz. úton Bácsalmás elkerülése keleten, 507 sz. út Bácsalmás - Csikéria között (2,9 km), 5502 sz. út (Mélykút) és 5501 sz. út között (7,5 km), Borota - Tataháza között 9,5 km földút kiépítése.

Helyi érdekeket szolgálna a Kunbaja és az országhatárhoz vezető út menti tervezett vállalkozási terület összekötése (üzemi út fejlesztése, kiépítése). A Tataháza - Jánoshalma közti, korábban tervezett 11,6 km út kiépítése aktualitását veszítette.

A kistérség több településén (Bácsalmás, Tataháza) kisebb *kerékpárutak* már létesültek. Térségi jelentőséggel a Duna menti kerékpárúthoz csatlakozóan Új - Mohács - Bácsbokod - Bácsalmás - Tompa mellékutak kerékpárforgalom céljára való igénybe vételét irányozza elő a program.

A kistérségben Bácsalmás - Bajmok között kishatárforgalmi *átkelőhely* üzemel. Az önkormányzatok szeretnék ezt nemzetközi szintre emelni és így egy Bácsalmás - Hajós - Kalocsa idegenforgalmi útvonalat nyitni. Ennek realizálása csak a jugoszláviai konszolidációt és a többi nemzetközi átkelő telítődését követően várható, illetve feltételezhető.

A térség a Kígyósi *vízrendszer* része. A vízvisszatartó létesítmények fejlesztése keretén belül Bácsalmás és Madaras területén irányozták elő tározó létesítését. A települések *ivóvízellátása* megoldott: Tataháza és Mátételke közös vízművel, a többi település egyedileg ellátott. A vízművek többsége kezelt vizet szolgáltat. A vízellátás fejlesztése általában minőségi fejlesztést, a biztonság növelését jelenti.

Szennyvíztisztítóval a térségben csak Bácsalmás rendelkezik, a tisztítás határfoka jó. A csatornázottság és az azt igénybe vevő lakosság aránya még alacsony. A megye szennyvíztisztítási koncepciója (ADUVIZIG) szerint: 2010-ig Bácsalmáson a rákötések számának növelése fontos, Madaras és Katymár pedig közös szennyvíztisztítót létesít, 2010 után Csikéria és Kunbaja; Tataháza és Mátételke közös rendszere épülhet ki. A megyei koncepció szerint Bácsszőlősen a szennyvizek tisztítását közműpótló házilagos megoldásokkal kell biztosítani. A kistérség véleményezésében Bácsalmás szennyvíztisztítójának olyan mértékű bővítése szerepel, amellyel a környék települései – nyomott rendszerű hálózattal - is elláthatók.

E térségben is kiemelt feladat a *hulladék*-elhelyezés, ártalmatlanítás, illetve hasznosítás térségi rendszerének kialakítása. A kistérség települései a vaskúti regionális lerakóhoz csatlakoztak. E rendszeren belül - a szállítási távolság miatt - célszerű lenne egy átrakó-tömörítő, szelektív hasznosító állomást létesíteni és innen csak a tömörített hulladékot elszállítani.

Az *energiaellátás* vonatkozásában a kistérség hátrányos helyzetűnek tekinthető. Több település gázellátása most van folyamatban. A villamosenergia-ellátás javítása szempontjából legjelentősebbnek a DÉMÁSZ Rt. által Bácsalmás térségébe tervezett új alállomás telepítése tekinthető.

A kistérség fejlesztési koncepciója (összefoglaló)

A kistérség fejlesztésének alaptényezői és lehetséges kitörési irányai

aprófalvas szerkezet, viszonylag kis méret, súlyos gazdasági-társadalmi gondok

irány: a térség települései közös működésének, életképességének biztosítása, erős területfejlesztési koordinációs kapcsolatok Baja felé

a gazdaság eltartóképeségének problémái

irány: az eltartóképeség növelésére, a munkanélküliség és az egyoldalú agrártermelés megváltoztatására irányuló közös, térségi szemléletű gazdaságfejlesztés

periférikus helyzet, közepes intézményi és műszaki infrastruktúra

irány: a határmenti helyzetből, együttműködésből adódó előnyök megteremtése (pl. határőrség, ügyészség, bíróság), kihasználása, s a felzárkózás lehet a fő cél

a viszonylag kedvező, arányos, aprófalvas-kisvárosi településszerkezet

irány: az ellátási, szervezési és tervezési együttműködés fokozása a kisváros és a községek között

kedvezőtlen szociális és demográfiai helyzet

irány: a népességmegtartás fokozása, szociális és (idős)gondozási programok

nemzetiségi és vallási sokszínűség, jelentős tradíciók

irány: az identitás, a helyi kötődések erősítése, szervesebb kapcsolódás a térségben belül, s a Felső-Bácskai Önkormányzatok Szövetségéhez integrálva

határmenti helyzet

irány: az együttműködés kistérségi, lakossági formáinak és a határátkelés minőségének fejlesztése, Szabadka vonzó hatásának kiaknázásával

A kistérség területfejlesztési koncepciója regionális és megyei kapcsolódásai

A reménybelien kedvezően alakuló határmenti gazdasági, társadalmi, közlekedési együttműködés lényegesen javíthatja a térség helyzetét. Az erre való távlatos felkészülés fontos lehet.

A közlekedési és ellátási kapcsolatok összehangolt fejlesztése a bajai, a halasi kistérségekkel.

A kistérség egyértelműen „elmaradott” országos besorolásából fakadó valamennyi lehetőség együttes kiaknázása (környezetvédelem, gazdaságfejlesztés, szociális és humán programok, stb.).

A kistérség stratégiai fejlesztési céljai

A településközi együttműködés fokozása, különös tekintettel a térség településeire, megvizsgálva a nagyobb térségi integráció lehetőségeit is (FEBÖSZ).

A mezőgazdaság minőségi, illetve a bedolgozó jellegű kis- és középüzemi méretű vállalkozói gazdaság fejlesztése, kapcsolatba hozva a határon túl is jelentkező igényekkel, kooperációs lehetőségekkel.

A térség egészére kiható, az előregedő népesség miatt szükséges szociális ellátást biztosító szervezet-fejlesztések, pl. falugondnoki szolgálat, házi betegápolás.

Fejlesztési prioritások

A megyei koncepció fejlesztési prioritásainak alkalmazása a területre

Első prioritás:

Munkahelyteremtő, szociális alapú gazdaságfejlesztő programok beindítása, különös tekintettel a kisvállalkozásokra.

A gazdaságfejlesztés infrastrukturális alapjainak megerősítése, különös tekintettel a közlekedésre, a tervezett vasútvonal fel- és megújításra, újjáépítésre

Második prioritás:

A környezetvédelem terén sokszereplős együttműködés a mezőgazdasági termelők, a vállalkozók és az önkormányzatok között, tájvédelmi alapú fejlesztési programok kidolgozása

Harmadik prioritás:

A távlatban javuló tranzitszerepkör kihasználása

Kommunikációs és informatikai fejlesztések

Negyedik prioritás:

A humán erőforrások (oktatás, átképzés, tanácsadás,) tudatos szintentartása, továbbfejlesztése

A megyei zóna- és térségbeosztásból következő feladatok

A bácsalmási kistérségre a következő kiemelt (települési) területi besorolások alkalmazhatók: elmaradott térség, agrár-rurális térség, egyes települései a települési besorolások szerint is támogatandók. A megyei övezeti besorolás szerint: távlatban fenntartható agrár- tanyás vidékfejlesztési övezet, regionális jelentőségű határmenti fejlesztési övezet lehet.

A bácsalmási kistérség fejlesztési prioritásai

Első prioritás:

Az európai típusú határmenti települési integráción alapuló kistérségi programok adaptálása, megvalósítása, a határátkelés lehetőségeinek fejlesztése

Második prioritás:

A mezőgazdaság komplex fejlesztése (termelés, feldolgozás, értékesítés, szállítás, marketing, stb.), ipari vállalkozások letelepedésének ösztönzése, kis- és középvállalkozások támogatása

Harmadik prioritás:

A térség szociális problémáit feloldó közös programok kidolgozása és végrehajtása, a fiatal korosztályok lehetőségeinek növelése, a meglévő iskolarendszerhez kapcsolódó tovább- és átképzési lehetőségek

Negyedik prioritás:

Kistérségfejlesztő-szervező iroda létrehozása (az önállóság megtartásával, esetleg integrációban a FEBÖSZ-szel)

XI. BÁCS–KISKUN MEGYE KOMPLEX TERVÉNEK

TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJAI

Bács–Kiskun Megyei Komplex Terve (a megyei területfejlesztési és rendezési koncepció) irányelveinek elfogadása (1998. február: a Megyei Területfejlesztési Tanács ülése, 1998. március és május: a Megyei Önkormányzat rendes és rendkívüli közgyűlései), majd a 9 kistérségben lefolytatott viták, egyeztetések nyomán elkészült térségi koncepciók után kerül sor - a komplex szemléletű tervkészítési folyamatban - a területfejlesztéssel és rendezéssel egyaránt összefüggésben lévő programok megalkotására, megvitatására és elfogadására.

A Területfejlesztésről és -rendezésről szóló törvénynek a koncepció-, rendezési terv- és programkészítést pontosító végrehajtási rendelete csak júniusban jelent meg. Ezért ezen kormányzati szintű tartalmi követelményeket csak részben tudtuk figyelembe venni.

A már elfogadott koncepciók és tervek programozási lehetőségeit illetően sok a bizonytalanság. Emiatt is, a jelen körülmények között elvégezhető programalkotás előtt tehát mindenképpen szükséges néhány pontosító értelmezést tenni.

Nagyon fontos rögzíteni, hogy **a programozás maga egy folyamat, stratégiai és operatív programok készítését és fokozatos végrehajtását jelenti.** Az európai regionális fejlesztési-programozási gyakorlatra is figyelemmel **több területi szintre, többféle ágazati**

megközelítésben készülhetnek programok. A leglényegesebb azonban az, hogy maga a **programozás folyamata egységbe fogja a tágabb értelemben vett tervezési-fejlesztési, döntési, finanszírozási, végrehajtási és ellenőrzési rendszereket** egyaránt. A hazai szakemberek egyöntetű véleménye szerint az ilyen európai típusú programozási gyakorlat bevezetésének ma még számos akadálya van, melyek között a legnagyobb talán a mai költségvetési tervezési gyakorlat.

Ahhoz, hogy a megyei programok a lényegüket tekintve megfelelhessenek a jövőben bevezetendő fentebb említett kritériumoknak is, először tisztázni kell, hogy magának a programozási folyamatnak milyen feltételeknek kell megfelelni.

Ilyenek a

- **stratégiai megközelítés** (a koncepciók prioritásai nyomán először tehát ún. stratégiai programokat kell készíteni, majd ezekhez illeszkedően operatív programcsomagokat, illetve konkrét projekt-vázlatokat. A jelenlegi helyzetben, megítélésünk szerint az első két lépés tehető meg.)
- **az ágazati elképzelések és a különböző típusú, eredetű források integrációja** (ezen követelmények maradéktalan teljesítéséhez ma még nem adottak a feltételek, az ágazati elképzelések megfogalmazásának területi integrációjára lehet pusztán törekedni)
- **a koherencia (célpiramis) követelménye** (az országos, a regionális, a megyei, a kistérségi és a helyi fejlesztési céloknak, szándékoknak egymást erősíteniük kell, hogy a programok végrehajtásával a legkedvezőbb területi – gazdasági - társadalmi hatás legyen elérhető). Tekintve, hogy a kistérségi és megyei programok egyszerre készülnek, s a PHARE Dél–Alföld mintarégió-programja csak jövőre készül el, több idő szükséges ahhoz, hogy ezt a területileg és tartalmilag is igen bonyolult, de nagyon fontos feladatot meg lehessen oldani, s teljes értékűen össze lehessen hangolni a három szint fejlesztési célpiramisait.
- **a vertikális és horizontális koordináció és a megvalósítás során szükséges partnerség követelménye** (az egyes programokban érdekelt feleknek rendelkeznie kell a szubszidiaritás elve szerint biztosított fejlesztési forrásokkal, melyeket saját érdekeltségük figyelembe vételével, partneri együttműködésben biztosítsanak a programok és projektek megvalósításához)
- **a területiség érvényesülésének általános elve** (a programokhoz meghatározott akcióterületek, illetve egyes sajátos igényű területekhez eltérő programok tartozhatnak. A területiség másik fontos elve, hogy a fentebb említett három kitüntetett szint programjai összekapcsolódjanak.)
- **az ellenőrizhetőség és az átvilágíthatóság elve** (a fejlesztési programok megvalósíthatóságának alapkövetelménye a folyamatos megfigyelés, a követés, az ellenőrzés, a monitoring és a kontrolling)

A megye komplex tervének megyei és kistérségi területfejlesztési **programjai** tehát csak akkor lehetnek **sikeresek és eredményesen végrehajthatók**, ha

- a területfejlesztés még mindig hiányzó jogszabályai, vagy a hozzá szorosan kapcsolódó területi információs és monitoring rendszerei elkészülnek és azok biztosítják a programok reális költségvetési háttérét, beágyazódását, követését, ellenőrzését,
- ha valós, érdemi és eredményes kapcsolat létesül a stratégiai tervezés és az operatív programozás (programok) között, valamint a területi és ágazati megközelítés között,
- ha a programok komplex területfejlesztési szemlélettel készülnek, és egymással szoros területi kapcsolatban állnak, harmonizálnak,
- ha az egyeztetési és megvalósítási folyamatban valós és kompetens partnerek (és csak azok) vesznek részt,
- ha minden fejlesztési szintre (település, kistérség, megye, régió) koordináltan érkeznek a különböző programok megvalósítását célzó források, s hozzájuk biztosított a lokális, vagy térségi saját forrás is.

A tervezett megyei programok a következők lehetnek

- az elfogadott területfejlesztési prioritásokból megfogalmazható **megyei** (ágazati és területi) **stratégiai programok**

(Ezeknek biztosítani kell az integrációját az országos és regionális stratégiai programokhoz, s lebonthatónak kell lenni belőlük a megyei programoknak, illetve a megyei és kistérségi operatív programoknak)

- **megyei területfejlesztési programok** (Ezek integratív módon, az ágazati és területi szemlélet együttes érvényesítésével készülnek, beépítve azokat a programkezdemenyezéseket is, amelyeket a kistérségek többsége igényel, tervez)
- **sajátos területfejlesztési övezeti és kistérségi programok** (Több kistérségre, de nem azok többségére kiterjedő programok)
- **megyei és kistérségi operatív program(javaslatok)**

(A jelenlegi lehetőségekből kiindulva csak javaslat-szinten megfogalmazva)

A program-leírások általános felépítése

1. A program **neve**
2. **Kapcsolódása az elfogadott fejlesztési koncepciókhoz** (ezek lehetnek ágazati, országos, regionális, kistérségi és egyéb koncepciók)
3. A program **kapcsolódásai más programokhoz** (országos, regionális, megyei, kistérségi)

1.4. A program **típusa**: MSTP – megyei stratégiai program

MTFP – megyei területfejlesztési program

SÖKP – sajátos övezeti vagy kistérségi program

OP – operatív program (javaslat) 1.5. A program **célja**

6. A program **indokoltsága**
7. A program **fő tartalmi elemei, rövid ismertetése**
8. A program **várható eredményei és feltételezhető hatásai**
9. A programhoz szükséges **területfejlesztési partneri szereplők** felsorolása
(megyei önkormányzat, TFT, önkormányzatok, esetleg hatósági szereplők, társulások, kamarák, vállalkozások, alapítványok, stb.)
10. A program vázlatos **költségterve** és lehetséges **forrásai**
11. A program lehetséges **időtávja, esetleg ütemezés**
12. A programhoz **csatolható mellékletek**

A program térképi vázlata (indokoltság esetén)

Táblázatok, grafikonok, ábrák

A program alátámasztását szolgáló dokumentumok

A programhoz fűzhető megjegyzések

Bács–Kiskun megye területfejlesztési programjavaslatai

I. A Duna – Tisza köze komplex környezet- és tájvédelmi fejlesztési programja (MSTP)

1. A megye komplex vízgazdálkodási programja, különös tekintettel a Homokhátságon a vízviSSzatartásra és vízpótlásra (MTFP)
2. A természeti védettség alatt álló és nagy tájértékű területek tájrekonstrukciós és tájvédelmi programja (SÖKP)
3. A Duna – Tisza köze erdosítési programja, különös tekintettel a természeti és a változó (agrár) gazdasági érdekekre valamint a környezetvédelmi és társadalmi szükségletekre (MTFP)
4. A természetes élőhelyeket összekapcsoló zöldfolyosó-rendszer létesítési programja, különös tekintettel a tájrehabilitációra (MTFP)
5. A megye szennyvízhálózat-fejlesztési és szennyvízkezelési programja (MTFP)
6. A megye térségi szervezésű hulladékgazdálkodási programja (MTFP)

II. Bács–Kiskun megye sokoldalú gazdaságfejlesztési modernizációs programja (MSTP)

7. Az agrárium átalakítási és korszerűsítési programja, különös tekintettel a versenyképesség és az eltartóképesség fokozására, a teljes vertikum kiépítésére és fejlesztésére (MTFP)

8. Sokszínű ágazati szemlélettel, kis- és középvállalkozások támogatási programja, különös tekintettel a munkahelyteremtésre, a kooperáció kiterjesztésére (MTFP)

9. Ipari parkok, vállalatasi övezetek kialakításának és fejlesztésének programja (SÖKP)

10. A modern terciér és a quaterner ágazatok fejlesztési programja (MTFP)

11. Az idegenforgalom komplex szemléletű, sokoldalú fejlesztésnek programja (MTFP)

12. A minőségbiztosítási rendszerek adaptációjának, bevezetésének és terjesztésnek programja (MTFP)

III. A megyét érintő transzeurópai jelentőségű közlekedési tengelyek, folyosók, csomópontok, határátkelők, hidak fejlesztésének, létesítésének programja (MSTP)

13. A megye közúthálózat-fejlesztési és -korszerűsítési programja, különös tekintettel a regionális jelentőségű összeköttetéseket biztosító hidakra, határátkelőhelyekre (MTFP)

14. A megye kerékpárút-hálózatának kiépítési programja, különös tekintettel a turizmusra (MTFP)

15. A megye vasútfejlesztési és hálózatkorszerűsítési programja (MTFP)

16. A megye folyami hajózásfejlesztési és kikötő-építési programja (SÖKP)

17. A megye logisztikai központjainak fejlesztési programja (SÖKP)

18. A közlekedéshálózat-fejlesztés externált hatásainak kihasználását és igényeinek kiszolgálását biztosító program (SÖKP)

19. A modern információs és kommunikációs rendszerek fejlesztési programja (MTFP)

IV. A megye társadalmának komplex megújítási programja (az alap-, közép- és felsőfokú oktatás, a szak- és átképzés, az egészségügyi- és a szociális ellátás, a civil társadalom és a sokoldalú partnerség területi-társadalmi kohéziója terén) (MSTP)

20. Az oktatás korszerűsítésének összehangolt fejlesztési programja (MTFP)

21. A munkaerő-piaci követelményekhez igazodó szak- és átképzési program, különös tekintettel a munkanélküliség fokozatos mérséklésére (MTFP)

22. A terület adottságaiból kiinduló, innovatív felsőoktatási- és kutatásfejlesztési integrációs program (MTFP)
23. A társadalmi egyenlőtlenségek mérséklésének programja (MTFP)
24. Az egészségügyi intézményrendszer ellátás-fejlesztési programja (MTFP)
25. A nemzetiségi hagyományok és kapcsolatok erősítésének, a kultúra, a művészetek ápolásának programja (MTFP)
26. A lokális társadalom közérzetét javító közbiztonsági program, különös tekintettel a feketegazdaság felszámolására és a nemzetközi tranzitforgalomra (MTFP)
- 27. *Professzionális és sokoldalú hálózati együttműködésre képes területfejlesztési tervező, fejlesztő, menedzser intézményrendszer kiépítése (MTFP)***
- (Ezt a programot, tekintve, hogy szükségessége mindenütt egyértelműen felmerült, mintaként kidolgoztuk és mellékeljük)
28. Az önszerveződésre képes civil társadalom helyi, térségi, megyei szervezetfejlesztési, együttműködési és támogatási programja (MTFP)

V. Bács–Kiskun megye átfogó településhálózat-fejlesztési programja (MSTP)

29. Tanyás települések és térségek sajátos vidékfejlesztési programja (SÖKP)
30. A térségi gazdasági, társadalmi kapcsolatokon és tradíciókon alapuló város-falu együttműködési program (MTFP)
31. Az elmaradott települések felzárkóztatási programja (MTFP)
32. Településrendezési tervek felújítási programja (MTFP)

VI. Bács–Kiskun megye regionális integrációs programja (a nemzetközi, a regionális és a szomszédsági területi-gazdasági-társadalmi kapcsolatok terén) (MSTP)

33. A megye és települései európai integrációját elősegítő általános (partnerség) program (MTFP)
34. Az országhatár-menti övezet különleges fejlesztési programja (SÖKP)
35. A megye és térségei integrációs programja a Dél – Alföldi régióhoz és a szomszédos megyékhez (MTFP)
36. Imázsteremtő és területi marketing program (MTFP)
-

XII. BÁCS–KISKUN MEGYE KISTÉRSÉGEINEK

TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMELEMEI

A megye 9 kistérsége programjainak előzetes megfogalmazását azokból mellékelt – a kistérségi területfejlesztési koncepciókkal együtt elkészült – program-állásfoglalások alapján lehetett elkészíteni, amelyeket a kistérségek kitöltöttek. Vázlatos megfogalmazásuk csak azután lehetséges, ha a Megyei Területfejlesztési Tanács egészében elfogadta a közös megyei programok fő listáját.

E munkarész **hármasközelítést** igényel:

- egyrészt meg kell határozni a fejlesztési prioritásokból, a megyei stratégiai programokból - illetve ki kell szűrni a legfontosabb ágazati jellegű fejlesztési programokból - azokat, amelyek **egy – vagy több kistérséget célzottan** érintenek,
- a megyei fejlesztési célpiramis készítése során el kell dönteni, hogy melyek azok, amelyek a majdani megvalósulás során **országos, regionális, megyei szintről** támogatottak, s amelyek azok, amelyek „csak” az adott kistérség **lokális** fejlesztési feladatának tekinthetők. (A jelen helyzetben több kistérség is minden „saját” programjavaslatát egyben megyeinek is tekinti, ami nyilván nem vihető végig.)
- végül az elfogadott megyei és kistérségi koncepciók alapján **ütemezni**, a programok súlya alapján **„szintezni”** szükséges a legkülönbözőbb programokat.

A kistérségi programozás jelenlegi állását csak bemutatni lehet. Ennek illusztrálására közöljük **az első két közelítés részeredményeit:**

- vagyis a főbb megyei stratégiai programok szerint (a római számok a megyei stratégiai programok főcsoportjait követik) azokat **a nagyobb horderejű programokat, amelyek elsősorban a megyei koncepcióból következnek**, s több kistérséget is érintenek, vagy azokat **a típusú kistérségeket, amelyekből közös megyei szintű program is megfogalmazható;**

- illetve azokat **a kistérségi válaszokat**, amelyek az előkészítő, egyeztető megbeszélések után, majd **a kistérségi alapkoncepciók elfogadása után születtek.**

A felülről lebontott kistérségi programjavaslatok

(A programalkotás egyik nagy nehézsége, hogy azok között erősen dominálnak a műszaki fizikai tervezéssel, fejlesztéssel összefüggő programjavaslatok. Holott a koncepció érlelő vitái során a humán szféra nagyobb súlyú szerepeltetése is igényként merült fel. Bár az utóbbiak bővítése szükséges, így most csak az első három stratégiai program felülről kistérségekre lebontott programsorát áll módunkban bemutatni.)

I. stratégiai programcsoport

- a Duna-Tisza főcsatorna megvalósítása
- a homokhátsági vízvisszatartó rendszerhez tartozó csatornák és tározók rehabilitációja
- vízbázisok védelme: Felsőkada, Baja, Dunafalva, Sükösd, Kalocsa és Foktő, Fajsz és Bácsa között, Bácsától északra, Ordas és Dunapataj, Solt és Harta között, Solttól északra, Kiskunfélegyháza térségében

- vízviisszatartást segítő zsilip létesítése a Dongéri főcsatornán
- vízviisszatartásra alkalmas tározófejlesztés az Igali-főcsatornán, Bácsalmás és Madaras térségében, Tiszaalpár mellett, Gátér mellett, Kunfehértón, Kelebiánál, Kiskunhalason, Szabadszállás – Kunadacs térségében
- vízviisszatartás megoldása víztározó létesítésével Jánoshalmán, Izsákon, Kiskörösön, Soltvadkerten, Tázlaron
- a borotai vízműnél a vízkezelési technológia kialakítása
- vastalanító építése Kunfehértón
- Fülöpszállás, Szabadszállás és Izsák térségi vízműveinek összekötése a kecskeméti térségi rendszerrel
- a vízhálózat rekonstrukciója több településen

- a természetvédelmi területek bővítése Kelebia, Pirtó térségében
- a solti szőlőhegy védetté nyilvánítása
- a Duna mentén és a települések környezetében erdőtelepítések az ökológiai folyosók továbbfejlesztése céljából
- a Duna holtágainak rehabilitációja
- a Ferenc-csatorna rehabilitációja
- a Szelidi-tó rehabilitációja
- ár- és belvízrendezés a Duna mentén
- mederrekonstrukciók a csatornákon

- a víztelenített szennyvíz-iszap környezetbarát elhelyezése a megye minden térségében
- közös szennyvíztisztító rendszerek kialakítása: Érsekcsanád és Sükösd; Bácsbokod és Bácsborsód; Vaskút és Bátmonostor; Csávoly, Felsőszentiván és Rém; Dávod, Csátalja, Nagybaracska és Hercegszántó; Bácsalmás és a környező települések, Kiskunmajsa, Csólyospálos és Kömpöc; Jászszenlászló, Móricgát és Szank; Uszód, Dunaszentbenedek és Géderlak; Fajsz és Dusnok; Ordas, Dunapataj és a Szelidi-tó; Homokmégy, Szakmár, Öregcsertő, Drágszél és Miske; Fülöpháza és Soltszentimre; Páhi és Kaskantyú; Akasztó, Csengőd és Tabdi; Tompa és Kelebia; Kisszállás és Balotaszállás; Tass, Szalkszentmárton, Apostag és Dunavecse, Lakitelek és Tiszaalpár

- szennyvíztisztító rendszer létesítése, kialakítása Dunafalván, Nemesnádudvaron, Mélykúton, Tázlaron, Tiszaalpáron
- Szeremle kapcsolódása a bajai szennyvíztisztító rendszerhez
- Borota kapcsolódása a jánoshalmi rendszerhez
- Kéleshalmon, Pirtón közműpótló berendezés alkalmazása
- Bátya és Foktő kapcsolódása a kalocsai rendszerhez
- Dunaegyháza kapcsolódása a solti rendszerhez
- Császártöltés kapcsolódása a hajósi rendszerhez
- Bócsa kapcsolódása a soltvadkerti rendszerhez
- Ágasegyháza és Orgovány kapcsolódása az izsáki rendszerhez

- Imrehegy kapcsolódása a keceli rendszerhez
- Bugac, Bugacpusztaháza, Kunszállás, Fülöpjakab, Gátér, Pálmonostora és Petőfiszállás kapcsolódása a kiskunfélegyházi rendszerhez
- Kunfehértó, Harkakötöny és Zsana kapcsolódása a kiskunhalasi rendszerhez
- a szennyvízhálózat kiépítése Izsákon, Kecelen, Kiskörösön, Soltvadkerten

- regionális hulladéklerakó létesítése Vaskúton, Kecelen, Izsákon (BKKM Közgyűlés 1998. június 26.)
- kistérségi lerakók létesítése Hajóson, Dunavecsén, melyek távlatilag átrakó, tömörítő, szelektív hasznosító állomásként működhetnek
- a jánoshalmi, a kiskunhalasi lerakó fejlesztése átrakó – tömörítő – szelektív hasznosító állomássá

II. stratégiai programcsoport

- a termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikumának támogatása, fejlesztése
- környezetkímélő gazdálkodás támogatása, különös tekintettel a természetvédelmi területekre
- a jelentős területeken termesztett hungarikumok (pl. fűszerpaprika) eredetvédelme
- a szőlő- és gyümölcssterületek rehabilitációja
- a minőségi vetőmag-termesztés támogatása a bácsalmási térségben
- a folyó- és állóvizek, a mesterséges tavak mentén sokoldalú halgazdálkodás
- a gazdaság minden ágazatában a környezetbarát technológiák elterjesztése, támogatása
- a határon átnyúló, a testvérvárosi, a rokoni kapcsolatok mozgósításával külföldi befektetők vonzása, a vállalkozások kapcsolatának szélesítése
- a hagyományos kézműipar felélesztése az idegenforgalmi programokhoz is kapcsolódva
- a bajai térség kapcsolódása a mohácsi vállalkozási övezethez
- a kalocsai ipari park kialakítása, kiépítése
- a kunszentmiklósi ipari park teljeskörű beindítása, működtetése, fejlesztése
- Kiskunhalason ipari, vállalkozói területek kialakítása
- Kunfehértón ipari, vállalkozói területek kialakítása
- vállalkozási övezet létrehozása Kiskunfélegyháza, Nagykőrös és a kecskeméti kistérsége összefogásával
- Kecskemét – Kiskunfélegyháza körzetében innovációs és vállalkozási központ létesítése
- Kiskunmajsán a volt katonai létesítmények ipari célú felhasználása
- a kereskedelmi szálláshelyek számának bővítése a kevésbé ellátott térségekben (pl. Bácsalmás, Kiskunfélegyháza)
- a gasztronómiai turizmus (halászlé, bor) kiemelt fejlesztése
- a nemzetiségi, a népművészeti hagyományok bemutatása a kulturális turizmus keretében
- megyei egyházi programcsomag kidolgozása, az egyházi nevezetességek bemutatása a kulturális turizmus keretében
- gyalogos, természet-megfigyelő turizmus kialakítása a természetvédelmi területeken
- a pusztai turizmus fenntartása és minőségi fejlesztése Bugacon és környékén, a kunszentmiklósi térségben a természetvédelem érdekeinek figyelembe vételével
- a lovasturizmus program-csomagjának kidolgozása, fejlesztése

- a vízi turizmus és a horgászat feltételeinek fejlesztése
- kerékpáros turizmus fejlesztése a tervezett kerékpárutakon
- a termálvízre alapozott gyógyturizmus és rekreáció feltételeinek megteremtése és fejlesztése (Dávod, Nagybaracska, Kalocsa, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kunszentmiklós)
- Kiskunmajsa a Jonathermál fürdő és környékének fejlesztése
- a hagyományokkal rendelkező, a mezőgazdasághoz is kapcsolódó bemutató- és rendezvényturizmus fejlesztése Jánoshalmán és Mélykúton
- a tervezett „horgásztóra” és az ásott-földes pincékre épülő hobby turizmus fejlesztése Jánoshalmán
- a legális bevásárló-turizmus szintjének növelése a határ mentén

III. stratégiai programcsoport

- a bajai Duna-híd korszerűsítése
- új híd megépítése Szekszárd – Fajsz térségében, Dunavecse – Apostag térségében
- a solti Duna-híd alapvető korszerűsítése
- a Bácsalmás – Bajmok kishatárforgalmi átkelőhely nemzetközi szintre emelése
- Bácsszentgyörgynél kishatárforgalmi átkelőhely létesítése
- az M5-ös autópálya továbbépítése a szükséges csomópontokkal
- az M9-es gyorsforgalmi út megépítése, vagy
- a Déli Autópálya megépítése
- az M8-as gyorsforgalmi út megépítése
- az új híd(ak)hoz vezető közutak megépítése
- településeket elkerülő útszakaszok megépítése: Baját keleten, Csávolyt északon, Felsőszentivánt délen, Nagybaracska keleten, Bácsalmást keleten, Mélykutat északon, Soltot északon, Kiskőröst nyugaton, Soltvadkertet északon és nyugaton, Kecelt északon, Kiskunfélegyházát délen, Gátért északon, Tiszaalpárt nyugaton, Kiskunhalast keleten, Tompát nyugaton, Dunavecset keleten, Szabadszállást északon
- az új 51-es főutat és a bajai hidat összekötő szakasz megépítése (55. sz. főút új részeként)
- településeket, településrészeket összekötő közutak építése: Dusnok – Nemesnádudvar – Rém; Szeremle – Bátmonostor; Bácsalmás - Csikéria; Jánoshalma - Kisszállás; Borota - Tataháza; Dusnok - Miske; Kalocsa – Gombolyag – Szelídi-tó; Homokmégy – Hillye – Császártöltés; Orgovány – Kaskantyú; Bócsa - Szank, Fischerbócsa – Tázlár; Kiskunfélegyháza – Nagykőrös; Fülöpjakab – Bugac; Kiskunfélegyháza – Petőfiszállás, Petőfiszállás - Alsómonostor; Jászszenklászló - Csengele; Kiskunmajsa – Csengele; Újsolt - Szabadszállás
- Szeremle – Dunafalva közötti, töltésen vezető út korszerűsítése
- Gara – Bácsszentgyörgy – határátkelő útkorszerűsítése
- Bácsalmástól a határig vezető közút korszerűsítése
- Mélykút és az 5501. sz. út közötti hiányzó szakasz megépítése
- Solt és Dunapataj között az 51. sz. út áthelyezése a védőtöltéstől keletre

- Úszódot és az 51. sz. főutat összekötő út megépítése
- Páhi és az 5302. sz. út összekötése
- Kecskemét és a 4625. s. út összekötése
- Pálmonostora és Kiskunfélegyháza közötti útszakasz befejezése
- a Kiskunhalastól keletre lévő „olajos” utak közötti fejlesztése

- a Kígyós felé vezető üzemi út kiszélesítése
- a települések és a külső településrészek közötti földutak javítása, szilárd burkolattal való ellátása

- kerékpárút kiépítése a Duna mentén
- kerékpárút kiépítése Kiskőrös, Soltvadkert, Kiskunhalas, Tompa, Kelebia között, Soltvadkert és Kecskemét között, Imrehegy, Kecel és Öregcsertő között, Tabdi és Kiskőrös között a vasútvonal mellett, Tass, Kunszentmiklós, Kunpeszér között, Dunaegyháza, Szabadszállás, Kerekegyháza között, Kunszentmiklós, Szabadszállás, Fülöpszállás között, Kiskunmajsa, Jászszentlászló, Móricgát és Bugac között, Kiskunfélegyháza – Jászszentlászló között, Kecskemét – Városföld - Kiskunfélegyháza – Ópusztaszer, Kiskunfélegyháza – Bugac, Tiszaalpár – Kiskunfélegyháza között, Csongrád – Kiskunfélegyháza, Kunszállás – Kiskunfélegyháza között

- kerékpáros sáv kialakítása a meglévő közutak mentén: Újmohács – Dávod – Tompa, Hóduna – Hercegszántó, Baja – Csávoly - Jánoshalma – Kiskunhalas – Imrehegy - Kecel, Kalocsa – Öregcsertő – Kiskőrös, Izsák – Ágasegyháza, Szabadszállás – Kiskőrös, Soltvadkert – Kiskunhalas – Tompa – Kelebia, Bácsszőlős – Kelebia – Ásotthalom, Kiskunhalas – Zsana – Szeged, Kiskunhalas – Kiskunmajsa, Kiskunmajsa – Kömpöc - Kistelek

- Baja – Bácsalmás – Szabadka – Szeged vasútvonal kiépítése a meglévő szakasz korszerűsítésével együtt
- Budapest – Kelebia vonal kétvágányúsítása
- Budapest – Cegléd – Kiskunfélegyháza – Szeged vonal kétvágányúsítása
- Kiskunfélegyháza – Kiskunhalas vonal kapacitásbővítése

- Kecskemét - Kiskőrös és a Kecskemét – Kiskunmajsa keskeny nyomtávú vonal gazdaságosságának javítása, idegenforgalmi hasznosítása
- a kalocsai ipari parkot kiszolgáló vasútvonal-szakasz korszerűsítése, a repülőtér használatba vétele, korszerűsítése
- a bajai kikötő fejlesztése nemzetközi szintre
- az új Duna-hidak mellett kikötők létesítése
- Baján, Kalocsa - Solt – Harta térségében az idegenforgalmat kiszolgáló sport-, jachtkikötő létesítése, illetve fejlesztése
- a meglévő dunai kikötők korszerűsítése
- az ENSZ osztályozásának megfelelő víziút kialakítása a Dunán és a Tiszán
- rekreációt és szállítást is szolgáló víziút-fejlesztés a Ferenc-csatornán

- a bajai logisztikai központ kialakítása
- a fő közutak mentén az átutazókat kiszolgáló létesítmények (szálláshelyek, vendéglátóhelyek, kiskereskedelmi boltok, szervizek)

- o a közút – vasút csomópontokban raktározási, átrakási lehetőségek, kisebb logisztikai szolgáltatások
- o a kikötők térségében a közutak, vasutak csomópontjában a kirakodás, raktározás, csomagolás, átrakás lehetőségeinek megteremtése

Az alulról építkező kistérségi programjavaslatok

Az alábbi táblázatokat a kistérségek töltötték ki a saját koncepcióik elfogadása után. Ezek egyes programelemeinek „megyei szintre való emelése”, illetve pontos beillesztése a különböző szintű és tartalmú megyei programokba a következő programkészítési lépés lesz.

A kistérségi programalkotás további menete attól is függhet, hogy a megyei területfejlesztési tanács hány és milyen típusú kistérségi programot tekint – a már elfogadott koncepció és programlista alapján - megyeinek is. Ennek eldöntése további egyeztetést, finomítást és területi állásfoglalást igényel.

Végül azt is el kell dönteni, hogy a koncepció vitái során megkívánt humán jellegű fejlesztési programok hogyan jelenjenek meg a kistérségi szinteken, ha azokra nem volt valódi kistérségi igény és visszajelzés.

A KISKUNFÉLEGYHÁZI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése	X	
A <i>természetvédelmi területek</i> fokozott védelme	X	
Vízrendezés, felszíni vízelvezetés:		
a hátsági vízviisszatartó rendszerhez tartozó csatornák és tározók rehabilitációja	X	
Tiszaalpár mellett a víztározó bővítése		X
Gátér mellett a víztározó bővítése		X
a befogadók keresztmetszetének szükség szerinti bővítése, rekonstrukciója, a települési csapadékvíz-hálózatok bővítése és rekonstrukciója		X
Ivóvíz-hálózat: a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével, a vízbázisok védelme	X	
Szennyvíz-hálózat fejlesztése:		
a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése, a meglévő szennyvíz-tisztító telepek bővítése, rekonstrukciója	X	

Bugac, Bugacpusztaháza, Gátér, Pálmonostora és Petőfiszállás kapcsolódása a kiskunfélegyházi rendszerhez	X	
Móricgát kapcsolódása a jászszentlászlói rendszerhez	X	
Kunszállás, Fülöpjakab csatlakoztatása a kiskunfélegyházi rendszerhez	X	
Tiszaalpár szennyvíztisztító rendszerének kialakítása a Lakiteleken megépült szennyvíztisztítóra való csatlakozással	X	
a szippantott szennyvíz-fogadók építése	X	
a szennyvíziszap környezetbarát elhelyezésének, hasznosításának megoldása	X	
Hulladék-elhelyezés:	X	
komplex hulladékgazdálkodási rendszer kialakítása		
a felgyői regionális lerakóhoz kapcsolódás		X
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
<i>A termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása	X	
Környezetkímélő gazdálkodás támogatása , különös tekintettel a természetvédelmi területekre	X	
Erdőtelepítés	X	
az ökológiai folyosók továbbfejlesztése céljából a Tisza mentén		
a térség homokos részén lévő erdőterületek jelentős bővítése	X	
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Vállalkozási övezet létrehozása Nagykőrössel és a kecskeméti kistérséggel összefogva	X	
Kecskemét – Kiskunfélegyháza térségében innovációs és vállalkozási központ létesítése		X
Az élelmiszeripari kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése	X	
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó szolgáltatások kiépítése és fejlesztése	X	
A gazdaság minden ágazatában a környezetbarát technológiák elterjesztése, támogatása	X	

A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása	X	
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása	X	
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A termálvízre alapozott <i>gyógyturizmus</i> és rekreáció feltételeinek fejlesztése a kiskunfélegyházi kórház és strand területén		X
Kiskunfélegyházán <i>kemping</i> létesítése		X
A jelentős hagyományokkal rendelkező <i>pusztai turizmus</i> fenntartása és minőségi fejlesztése Bugacon és környékén (a természetvédelem érdekeinek figyelembe vételével)	X	
A <i>vízi turizmus, a vízparti üdülés és a horgászat</i> feltételeinek fejlesztése a Holt-Tiszán és a Tiszán a természetvédelem érdekeivel összhangban	X	
<i>Kerékpáros turizmus</i> fejlesztése a tervezett kerékpárutakon, a Tisza mentén, az idegenforgalmi nevezetességek között	X	
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>alap- és középfokú oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel	X	
<i>Komplex nyelvoktatási program</i> minden korosztálynak	X	
A <i>cigány népesség</i> képzése és foglalkoztatása	X	
A <i>szociális és egészségügyi ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően	X	
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
Közút: az M5-ös autópálya továbbépítése a szükséges csomópontokkal	X	
Kiskunfélegyházát délen elkerülő út megépítése (Csongrádi út és Szegedi út között)	X	
Gátért északon elkerülő szakasz megépítése	X	
Tiszaalpárt nyugaton elkerülő szakasz megépítése	X	
Kecskemét és a 4625. sz. út összekötése	X	
Kiskunfélegyháza és (Nagykőrös) közötti összeköttetés megteremtése (4614. sz. út)	X	
a 4614. sz. út közvetlen csatlakoztatása az 50. sz. főútra Kiskunfélegyháza területén		X

a 4624. sz. út és az 50. sz. főút összekötése Kiskunfélegyháza területén		X
az 5402. sz. és az 5403. sz. utak összekötése Kiskunfélegyháza területén	X	
Fülöpjakab – Bugac közötti útépités	X	
Pálmonostora – Kiskunfélegyháza közötti útszakasz befejezése (Csanyi út)	X	
Kiskunfélegyháza – Petőfiszállás összekötő út (Csólyosi út) építése, rekonstrukciója	X	
Petőfiszállás és Alsómonostor összekapcsolása	X	
Jászszenklászló és (Csengele) összekapcsolása	X	
a települések és külső településrészek közötti földutak javítása, szilárd burkolattal való ellátása	X	
Kerékpárút-hálózat:	X	
(Kecskemét) – (Városföld) - Kiskunfélegyháza és (Ópusztaszer) között kerékpárút kiépítése az 50. sz. főút mellett		
Kiskunfélegyháza és Bugac között kerékpárút kialakítása	X	
Tiszaalpár – Kiskunfélegyháza közötti 4625. sz. út mellett kerékpárút építése	X	
(Csongrád) – Kiskunfélegyháza közötti kerékpárút kiépítése	X	
Kiskunfélegyháza – Jászszenklászló – Kiskunmajsa közötti 5403. sz. út mellett kerékpárút kiépítése	X	
Kunszállás – Kiskunfélegyháza közötti kerékpárút kisépítése	X	
a települések belterületén meglévő, létesítendő kerékpárút-hálózatok kialakítása, kapcsolódva a települések közöttihez		X
Vasút:	X	
a Budapest – Cegléd – Kiskunfélegyháza – Szeged vonat kétvágányúsítása		
a Kiskunfélegyháza – Kiskunhalas vonal kapacitásbővítése	X	
a meglévő mellékvonalak rekonstrukciója	X	
Víziút:	X	

Duna – Tisza hajózási csatorna megépítése		
az ENSZ EGB III: E osztálynak megfelelő víziút kialakítása a Tiszán	X	
Légiközeledés: a kiskunfélegyházi füves repülőtér polgári célú felhasználása	X	
Egyéb javaslatok	Megyei	Kistérségi
Gázhálózat:		
a gázellátás javítása, minőségi fejlesztések		X
a külterületi hálózatok bővítése		X
Villamoshálózat:		X
a települések meglévő rendszereinek korszerűsítése		
a tanyasi új ingatlanok bekapcsolása		X

A KISKUNMAJSAI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése	X	X
A <i>természetvédelmi területek</i> fokozott védelme		X
Vízrendezés: vízviszatarató berendezések kiépítése a Dongéren		X
Ivóvíz-hálózat: a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével	X	
Szennyvíz-hálózat fejlesztése:	X	
a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése		
Kiskunmajsa, Csólyospálos és Kömpöc közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása		X
Jászszenklászló, Móricgát és Szank közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása		X
vagy: Kiskunmajsa, Csólyospálos, Kömpöc, Szank és Jászszenklászló közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása	-	-
Hulladék-elhelyezés: a felgyői regionális lerakóhoz kapcsolódás	X	X

Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
<i>A termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása	X	
<i>Környezetkímélő gazdálkodás</i> támogatása	X	
<i>Erdőtelepítés:</i> a térség homokos részén lévő erdőterületek bővítése		X
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Kiskunmajsán a volt katonai létesítmények ipari célú felhasználása	X	X
Az <i>élelmiszeripari</i> kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése		X
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó <i>szolgáltatások</i> kiépítése és fejlesztése	X	X
A gazdaság minden ágazatában a <i>környezetbarát technológiák</i> elterjesztése, támogatása	X	X
A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása		X
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása	X	
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A <i>Jonathermál fürdő</i> és környékének fejlesztése	X	X
A <i>lovasturizmus</i> koncepciójának kialakítása és fejlesztése		X
<i>Kerékpáros turizmus</i> fejlesztése a tervezett kerékpárutakon, a térségen kívüli turisztikai programokhoz való kapcsolódás elősegítése	X	X
A Kecskemét – Kiskunmajsa közötti <i>keskeny nyomtávú vasút</i> idegenforgalmi hasznosítása	X	X
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>alap- és középfokú oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel	X	X
Az <i>egészségügyi ellátórendszer</i> fejlesztése, különös tekintettel a tanyás térségekre	X	X
A <i>szociális ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően		X
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
<i>Közút:</i> a Déli Autópálya megépítése	X	

(Bócsa) – Szank közötti összeköttetés kiépítése	X	X
Kiskunmajsa – (Csengele) közötti útépítés	X	X
Jászszenzlászló – (Csengele) közötti útépítése	X	X
a Kígyós felé vezető üzemi út kiszélesítése		X
Kerékpárút-hálózat:	X	X
Kiskunmajsa – (Kiskunhalas) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása		
Kiskunmajsa – Kömpöc – (Kistelek) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása		X
Vasút: a (Cegléd) – (Kecskemét) – (Kiskunfélegyháza) – Kiskunmajsa – (Kiskunhalas) vonalon kapacitásbővítés	X	
Energiahálózat-fejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
A <i>gázhálózat</i> továbbépítése Kömpöcre		X
Egyéb javaslatok	Megyei	Kistérségi
Kerékpárút-hálózat:	X	X
Kiskunmajsa – Jászszenzlászló – Móricgát – Bugac		

A KISKÖRÖSI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése	X	15
A <i>természetvédelmi területek</i> fokozott védelme		10
Vízrendezés:	X	9
a vízviasszatartás és a vízpótlás megoldása		
víztározók létesítése Izsákon, Kiskörösön, Soltvadkerten, Tázlárón		16
mederrekonstrukciók a II. és VII. övcsatorna térségében	X	14
Ivóvíz-hálózat:		
a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével		11
Fülöpszállás, Szabadszállás és Izsák térségi		20

vízműveinek összekötése a kecskeméti térségi rendszerrel		
Szennyvíz-hálózat fejlesztése:		1
a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése		
Bócsa kapcsolódása a soltvadkerti rendszerhez		19
Ágasegyháza és (Orgovány) kapcsolódása az izsáki rendszerhez		12
Imrehegy kapcsolódása a keceli rendszerhez		23
Fülöpháza és Soltszentimre közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása		22
Páhi és Kaskantyú közös rendszerének kialakítása		17
Akasztó, Csengőd és Tabdi közös rendszerének kialakítása		8
Császártöltés és (Hajós) közös rendszerének kialakítása		18
Tázlár szennyvíztisztító rendszerének létesítése		21
a víztelenített szennyvíz-iszap környezetbarát elhelyezése	X	13
Hulladék-elhelyezés:	X	4
kistérségi lerakó létesítése Izsákon, mely távlatilag átrakó, tömörítő, szelektív hasznosító állomásként működhet		
a térség északi településeinek kapcsolódása az izsáki lerakóhoz	X	6
kistérségi lerakó létesítése Kecelen, mely távlatilag átrakó, tömörítő, szelektív hasznosító állomásként működhet	X	5
a térség déli településeinek kapcsolódása a keceli lerakóhoz	X	7
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
<i>A termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása	X	1
<i>A szőlőterületek</i> (a borvidék) védelme	X	3
Környezetkímélő gazdálkodás támogatása , különös tekintettel a természetvédelmi területekre	X	4

Erdőtelepítés nagyrészt a térség keleti részén, összhangban az ültetvénykultúrákkal	X	2
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Az élelmiszeripari kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése	X	1
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó szolgáltatások kiépítése és fejlesztése		5
A gazdaság minden ágazatában a környezetbarát technológiák elterjesztése, támogatása	X	4
A kis- és középvállalkozások megtelepedésének és fejlődésének támogatása		2
A munkahely-teremtő vállalkozások kiemelt támogatása		3
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A Petőfi kultusz, a nagy rendezvények és a nemzetiségek élő hagyományának ápolása a kulturális turizmus keretében	X	1
A borhoz kapcsolódó kistérségi turisztikai programok kiemelt fejlesztése, a kialakítandó megyei borutakhoz való kapcsolódás	X	2
Kerékpáros turizmus fejlesztése a tervezett kerékpárutakon		4
A kiskőrösi termálvíz turisztikai célú hasznosítása szabadidő-központ kialakításával		3
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az alap- és középfokú oktatás színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel	X	1
További közmunkaprogramok a munkanélküliek foglalkoztatására		3
A szociális ellátórendszer korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően	X	2
Az egészségügyi intézményrendszer korszerűsítése		4
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
Közút: a Déli autópálya megépítése	X	12
Kiskőröst nyugaton elkerülő szakasz megépítése (53. sz.)		3
Soltvadkertet északon elkerülő szakasz (54. sz.) megépítése		4
Soltvadkertet nyugaton elkerülő szakasz (53. sz.)		13

megépítése		
Kecelt északon elkerülő szakasz (54. sz.) megépítése		5
Izsákot keleten elkerülő szakasz megépítése		6
(Orgovány) - Kaskantyú közötti út kiépítése		9
Kaskantyú és Bócsa közötti út kiépítése		14
Kaskantyú és Soltvadkert közötti út kiépítése		8
Bócsa és (Szank) közötti út kiépítése		19
Fischerbócsa és Tázlár közötti út kiépítése		20
Páhi és az 5302. sz. út összekötése		18
Kerékpárút-hálózat:		2
Kiskőrös, Soltvadkert és (Kiskunhalas) között kerékpárút kiépítése		
Soltvadkert és Kecskemét között kerékpárút kiépítése	X	15
Imrehegy, Kecel és (Öregcsertő) között kerékpárút kiépítése		17
Izsák és Ágasegyháza közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása		11
Szabadszállás és Kiskőrös közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	10
Tabdi és Kiskőrös között a vasútvonal mellett kerékpárút létesítése		16
Vasút:	X	1
Budapest – Kelebia vonal kétvágányúsítása		
Kiskőrös – (Kecskemét) keskeny nyomtávú vonal gazdaságosságának javítása (pl. turisztikai igénybevétel bővítésével)	X	7
Energiahálózat-fejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Kiskőrös és (Sándorfalva) között 120 kV-os <i>villanyvezeték</i> kiépítése	X	1
Egyéb javaslatok	Megyei	Kistérségi
Természet- és környezetvédelmi programok		
Izsáki szennyvízhálózat kiépítése		2
Keceli szennyvízhálózat kiépítése		3
Kiskőrösi, Soltvadkerti szennyvízhálózat kiépítés befejezése		1

<i>Turisztika</i>		
Turjános: tanösvények kiépítése		5

KUNSZENTMIKLÓS KISTÉRSÉGE SZÁMÁRA

JAVASOLT PROGRAMOK

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése		
A Homokhátság <i>vízvisszatartását</i> segítő program		
Belvízrendezés az V., XXIII., XXX. és XXXI. csatornák térségében és ezek mederrekonstrukciója		
Vízvisszatartásra alkalmas <i>tározófejlesztés</i> Szabadszállás - Kunadacs térségében		
Ivóvíz-hálózat fejlesztése:		
Szabadszállás rákötése a kistérségi vízműre;		
a többi egyedi vízműnél: vízkezelés és a biztonságot fokozó beruházások		
Szennyvíz-hálózat fejlesztése:		
a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése;		
kistérségi rendszerek kialakítása (Tass-Szalkszentmárton, Apostag-Dunavecse, Dunaegyháza alternatív csatlakozása);		
víztelenített szennyvíz-iszap elhelyezése (depónia Tass-Kunszentmiklós között)		
Hulladék-elhelyezés kistérségi megoldása:		
Kunadacs, Szabadszállás csatlakozása az izzási lerakóhoz,		
a többi települése kapcsolódása a dunavecsei lerakóhoz;		
távlatilag ezek nagyobb térségi lerakó-átrakó-tömörítő állomásként működhetnek		
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
A Duna kínálta <i>öntözési és szállítási</i> lehetőségek kiaknázása		

A <i>termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása		
A <i>hagyományos gazdálkodási formák</i> fenntartása és visszahonosítása		
<i>Homoki erdők</i> telepítése a kistérség észak-keleti részén		
<i>Erdőtelepítés</i> az ökológiai folyosók továbbfejlesztése céljából		
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
A kunszentmiklósi <i>ipari park</i> teljeskörű beindítása, működtetése, fejlesztése		
Az <i>élelmiszeripari</i> kapacitások bővítése		
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó <i>szolgáltatások</i> kiépítése és fejlesztése		
A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása		
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása		
A <i>hagyományos kézműipar</i> felélesztése az idegenforgalmi programokhoz is kapcsolódva		
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A <i>gyalogos, természet-megfigyelő</i> turizmus kialakítása a környezetileg érzékeny területeken		
A <i>vízi turizmus és a horgászat</i> feltételeinek fejlesztése a Duna, a csatornák és a tavak mentén		
A területrendezési terv által javasolt útvonalon, a szomszédos kistérségekhez is kapcsolódó <i>kerékpárutak</i> kiépítése és a természetközeli kerékpáros turizmus fejlesztése		
A területen hagyományokkal rendelkező, nagy tömegeket vonzó, attrakció jellegű, <i>pusztai turizmus</i> fenntartása és minőségi fejlesztése		
A Kunszentmiklóson lévő <i>termálvíz</i> turisztikai célú hasznosítása uszoda és sportszálló építésével		
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az alap- és középfokú <i>oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel		
További <i>közmunkaprogramok</i> a képzetlen munkanélküliek számára		
Az <i>egészségügyi intézményrendszer</i> korszerűsítése a térségben élő népesség egészségi állapotának megfelelően		

Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
<i>Közút:</i>		
M8-as gyorsforgalmi út		
Duna-híd Dunavecse-Apostag térségében		
kikötő a híd közelében		
főút-hálózat: 51. Sz. főút, Dunavecse elkerülése keleten		
térségi jellegű mellékút: Szabadszállás elkerülése északon		
egyéb mellékút: Újsolt-Szabadszállás kapcsolat		
<i>Vasút:</i> Budapest-Kelebia vonal kétvágányúsítása		
<i>Kerékpárút:</i>		
a Duna partján		
Tass-Kunszentmiklós-Kunpeszér között		
Dunaegyháza-Szabadszállás-Kerekegyháza között		
Kunszentmiklós-Szabadszállás-Fülöpszállás között		
<i>Víziút:</i>		
az ENSZ EGB VI. c. osztálynak megfelelő minőségű kiépítés a Dunán		
a Duna-Tisza főcsatorna megvalósítása		
Energiahálózat-fejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
<i>A nagytérségi hálózati rendszerek</i> esetleges kiegészítése		
<i>Településközi gázvezeték</i> -építés Kunpeszér és Újsolt térségében		
Egyéb javaslatok	Megyei	Kistérségi

A KISKUNHALASI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése		3
<i>A természetvédelmi területek</i> bővítése (Kelebia, Pirtó)	X	10

A természetvédelmi területek fokozott védelme	X	11
Vízrendezés:	X	6
a vízviisszatartást segítő zsilip a Dongéri főcsatornán		
víztározó bővítés Kunfehértón	X	6
víztározó bővítés Kelebiánál	X	6
víztározó bővítés Kiskunhalason	X	6
Ivóvíz-hálózat:	X	2
a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével		
vastalanító építése Kunfehértón		14
hálózatrekonstrukció Pirtón		15
Szennyvíz-hálózat fejlesztése:		1
a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése		
Kunfehértó, Harkakötöny és Zsana kapcsolódása a kiskunhalasi rendszerhez	X	9
Tompa és Kelebia közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása	X	4
Kisszállás és Balotaszállás közös rendszerének kialakítása	X	8
Pirtón közműpótló berendezés létesítése		13
Hulladék-elhelyezés:	X	7
a kiskunhalasi lerakó fejlesztése átrakó – tömörítő – szelektív hasznosító állomássá		
Pirtó kapcsolódása a keceli lerakóhoz		12
Tompa, Kelebia, Kisszállás kapcsolódása Csongrád megyei lerakóhoz	X	5
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
Környezetkímélő gazdálkodás támogatása , különös tekintettel a természetvédelmi területekre	X	2
A termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikumának támogatása	X	1
Erdőtelepítés: a térség homokos részén lévő erdőterületek bővítése		3
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi

Kiskunhalason <i>ipari, vállalkozói területek</i> kialakítása	X	4
Kunfehértón <i>ipari, vállalkozói területek</i> kialakítása		7
Az <i>élelmiszeripari</i> kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése	X	1
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó <i>szolgáltatások</i> kiépítése és fejlesztése		5
A gazdaság minden ágazatában a <i>környezetbarát technológiák</i> elterjesztése, támogatása	X	6
A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása	X	2
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása	X	3
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A <i>lovasturizmus</i> koncepciójának elkészítése, fejlesztése a kiskunhalasi lovasbázison		3
A halasi csipkére alapozódó kézműves hagyomány ápolása, bemutatása a <i>kulturális turizmus</i> keretében		5
A kiskunhalasi <i>termálvíz</i> balneoterápiás és turisztikai célú hasznosítása	X	6
<i>Gyalogos, természet-megfigyelő turizmus</i> fejlesztése a Homokhátság környezetileg érzékeny területein (pl. Harkai-tó)		2
A <i>vízi turizmus és a horgászat</i> feltételeinek javítása és fejlesztése Kiskunhalason, Kunfehértón		4
<i>Kerékpáros turizmus</i> fejlesztése a tervezett kerékpárutakon	X	1
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>alap- és középfokú oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel	X	1
További <i>közmunkaprogramok</i> a munkanélküliek foglalkoztatására		3
A <i>cigány népesség</i> képzése		4
A <i>szociális ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően, különös tekintettel a tanyás területekre	X	2
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
Közút: az M9-es gyorsforgalmi út, vagy a Déli Autópálya megépítése	X	2

Kiskunhalast keleten elkerülő főút megépítése	X	9
Tompát nyugaton elkerülő szakasz továbbépítése	X	10
(Jánoshalma) – Kisszállás összekötő út megépítése		11
a Kiskunhalastól keletre lévő „olajos utak” közötti fejlesztése		13
Kerékpárút-hálózat:	X	4
(Soltvadkert) – Kiskunhalas – Tompa – Kelebia között kerékpárút létesítése		
(Bácsszőlős) – Kelebia – (Ásotthalom) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	5
Kiskunhalas – (Imrehegy) – (Kecel) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	12
Kiskunhalas – Zsana (Szeged) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	7
(Baja) – (Csávolgy) – Kiskunhalas – (Kiskunmajsa) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	6
Vasút:	X	1
a Budapest – Kelebia vasúti fővonal kétvágányúsítása		
Kecskemét – Kiskunfélegyháza – Kiskunhalas vonal kapacitásbővítése	X	8
vasúti kamionfelrakó állomás (RO-La) létesítése	X	3

A KALOCSAI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése	X	X
A <i>természetvédelmi területek</i> fokozott védelme	X	X
A <i>természetvédelmi területek</i> bővítése	X	X
A <i>solti szőlőhegy</i> védetté nyilvánítása	X	X
Vízrendezés:	X	X
a Duna holtágainak rehabilitációja		
vízbázisok védelme (Kalocsa és Foktő, Fajsz és	X	X

Bátya között, Bányától északra, Ordas és Dunapataj, Solt és Harta között, Solttól északra)		
Ivóvíz-hálózat: a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével	X	X
Szennyvíz-hálózat fejlesztése: a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése	X	X
Bátya és Foktő kapcsolódása a kalocsai rendszerhez	X	X
(Dunaegyháza) kapcsolódása a solti rendszerhez	X	X
(Császártöltés) kapcsolódása a hajósi rendszerhez	X	X
Uszód, Dunaszentbenedek és Géderlak közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása	X	X
Fajsz és Dusnok közös rendszerének kialakítása	X	X
Ordas, Dunapataj és Szelídi-tó közös rendszerének kialakítása	X	X
Homokmégy, Szakmár, Öregcsertő, Drágszél és Miske közös rendszerének kialakítása	X	X
a víztelenített szennyvíz-iszap környezetbarát elhelyezése	X	X
Hulladék-elhelyezés: kistérségi lerakó létesítése Hajóson, mely távlatilag átrakó, tömörítő, szelektív hasznosító állomásként működhet	X	X
a térség északi településeinek kapcsolódása a dunavecsei kistérségi lerakóhoz	X	X
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
A <i>termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása	X	X
A jelentős területeken termesztett <i>hungarikumok</i> eredetvédelme	X	X
A <i>belterjes (intenzív) gazdálkodás</i> feltételeinek biztosítása	X	X
A <i>szőlőterületek</i> védelme	X	X
Környezetkímélő gazdálkodás támogatása , különös tekintettel a természetvédelmi területekre	X	X
Erdőtelepítés az ökológiai folyosók továbbfejlesztése céljából a	X	X

Duna mentén		
a térség homokos részén lévő erdőterületek bővítése	X	X
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
A kalocsai <i>ipari park</i> kialakítása, kiépítése	X	X
Az <i>élelmiszeripari</i> kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése	X	X
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó <i>szolgáltatások</i> kiépítése és fejlesztése	X	X
A meglévő <i>dunai kikötők</i> korszerűsítésével, illetve újak kialakításával a szállítási lehetőségek kiaknázása	X	X
A gazdaság minden ágazatában a <i>környezetbarát technológiák</i> elterjesztése, támogatása	X	X
A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása	X	X
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása	X	X
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A <i>vízi turizmus, a vízparti üdülés és a horgászat</i> fejlesztése a Duna, a csatornák és a Szelidi-tó mentén	X	X
<i>Kerékpáros turizmus</i> fejlesztése a tervezett kerékpárutakon	X	X
Megyei egyházi programcsomag elkészítése, a kistérség élő nemzetiségi, népművészeti hagyományainak ápolása, bemutatása a <i>kulturális turizmus</i> keretében	X	X
A <i>paprikához</i> (Kalocsa) és a <i>borhoz</i> (Hajós, Solt) kapcsolódó turisztikai programok kiemelt fejlesztése	X	X
A termálvízre alapozott <i>gyógyturizmus</i> feltételeinek kialakítása Kalocsán (Csajdakert)	X	X
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>alap- és középfokú oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel		X
További <i>közmunkaprogramok</i> a munkanélküliek foglalkoztatására		X
A <i>szociális ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően	X	X
Az <i>egészségügyi intézményrendszer</i> korszerűsítése	X	X
A <i>népművészeti hagyományok</i> , kultúra erősítése	X	X
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi

Közút:	X	X
az M9-es gyorsforgalmi út, vagy a Déli autópálya megépítése		
a Duna-híd és a felvezető utak megépítése	X	X
Soltot északon elkerülő szakasz (52. sz.) megépítése	X	X
Solt és Dunapataj között az 51. sz. út áthelyezése a védőtöltéstől keletre	X	X
Dusnok – (Nemesnádudvar) – (Rém) összekapcsolása	X	X
Dusnok – Miske közötti útépités	X	X
Kalocsa – Gombolyag – Szelídi-tó közötti út építése	X	X
Homokmégy – Hillye – (Császártöltés) összekötése	X	X
az 51. sz. főutat és Uszódot összekötő út megépítése	X	X
Kerékpárút-hálózat:	X	X
a Duna mentén kerékpárút kiépítése		
Kalocsa – Öregcsertő – (Kiskőrös) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	X
Vasút: a kalocsai ipari parkot kiszolgáló vasútvonal-szakasz korszerűsítése	X	X
Víziút:	X	X
az ENSZ EGB VI: C: osztálynak megfelelő víziút kialakítása a Dunán		
az új Duna-híd mellett kikötő létesítése	X	X
a meglévő kikötők korszerűsítése	X	X
Kalocsa, Solt és Harta térségében sportkikötők létesítése	X	X
Légiközlekedés: a repülési adottságok megőrzése a leendő ipari park területén	X	X
Energiahálózat-fejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Paks és Városföld között 400 kV-os <i>villanyvezeték</i> kiépítése	X	
A <i>nagynyomású földgázvezeték</i> továbbépítése Kalocsa és (Szekszárd) között	-	-
Egyéb javaslatok	Megyei	Kistérségi
Műemlékvédelem , -rekonstrukció	X	X

Szelidi-tó <i>rehabilitációja</i>	X	X
Hulladék-elhelyezés: Kiskőrös – Kalocsa – Kecel – Soltvadkert – Kiskunhalas térsége összefogásával nagytérségi szilárd hulladék-átrakó, tömörítő, szelektív hasznosító létesítése	X	X
Kétnyelvű középiskola (angol) létesítése Kalocsán	X	X
Főiskolai oktatás létesítése, fejlesztése Kalocsán	X	X

A BAJAI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése	X	
A <i>természetvédelmi területek</i> fokozott védelme	X	X
Vízrendezés:	X	X
a Duna holtágainak rehabilitációja		
a Ferenc-csatorna rehabilitációja		X
ár- és belvízrendezés a Duna mentén	X	
a homokhátsági részen a vízvisszatartás megoldása	X	
jelentős víztározó-fejlesztés az Igali-főcsatornán	X	
vízbázisok védelme (Felsőkanda, Baja, Dunafalva, Sükösd)		X
Ivóvíz-hálózat:	X	X
a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével		
Sükösd és Érsekcsanád közös vízművének távlati kialakítása		X
Szennyvíz-hálózat fejlesztése:	X	
a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése		
Szeremle kapcsolódása a bajai rendszerhez		X
Érsekcsanád és Sükösd közös szennyvíztisztító rendszerének kialakítása		X
Bácsbokod és Bácsborsód közös rendszerének kialakítása		X

Vaskút és Bátmonostor közös rendszerének kialakítása		X
Csávoly, Felsőszentiván és (Rém) közös rendszerének kialakítása		X
Dunafalva szennyvíztisztító rendszerének létesítése		X
Dávod, Csátalja, Nagybaracska, Hercegszántó közös rendszerének kialakítása		X
Nemesnádudvar szennyvíztisztító rendszerének kialakítása		X
Hulladék-elhelyezés: a vaskúti regionális lerakó létesítése	X	X
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
A <i>termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása	X	
A <i>vajdasági kapcsolatok</i> felélénkítésével a nagyüzemi termelésből fakadó előnyök kihasználása	X	
<i>Környezetkímélő gazdálkodás támogatása</i> , különös tekintettel a természetvédelmi területekre	X	
<i>Sokoldalú halgazdálkodás</i>	X	X
<i>Erdőtelepítés</i> az ökológiai folyosók továbbfejlesztése céljából a Duna mentén és a települések környezetében	X	X
a térség homokos részén lévő erdőterületek bővítése	X	
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
A bajai <i>logisztikai központ</i> kialakítása, kiépítése	X	X
A <i>mohácsi vállalkozási övezethez</i> kapcsolódás lehetőségeinek kihasználása	X	X
Az <i>élelmiszeripari</i> kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése	X	X
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó <i>szolgáltatások</i> kiépítése és fejlesztése	X	X
A felsőoktatási intézményre, kutatóhelyekre alapozva a <i>quaterner szektor</i> terjedésének támogatása	X	X
A gazdaság minden ágazatában a <i>környezetbarát technológiák</i> elterjesztése, támogatása	X	X
A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása	X	X

A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása	X	X
A <i>határon átnyúló, a testvérvárosi, a rokoni kapcsolatok</i> mozgósításával külföldi befektetők vonzása, vállalkozások kapcsolatának szélesítése	X	X
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A <i>gasztronómiai turizmus</i> (halászlé, bor) kiemelt fejlesztése	X	X
A kistérség élő nemzetiségi hagyományainak ápolása, bemutatása a <i>kulturális turizmus</i> keretében		X
<i>Gyalogos, természet-megfigyelő turizmus</i> kialakítása a Duna-Dráva Nemzeti Park területén		X
A <i>vízi turizmus és a horgászat</i> feltételeinek fejlesztése		X
<i>Kerékpáros turizmus</i> fejlesztése a tervezett kerékpárutakon	X	X
A termálvízre alapozott <i>gyógyturizmus</i> és rekreáció feltételeinek fejlesztése (Dávod, Nagybaracska)		X
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>alap- és középfokú oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel	X	X
A <i>felsőoktatásban</i> rejlő, a térség innovációja szempontjából meghatározó adottságok fejlesztése, az oktatás szélesítése	X	X
A <i>határmentiségből</i> fakadó hátrányok (pl. feketekereskedelem) elleni küzdelem	X	
A <i>nemzetiségi hagyományok</i> , kultúra, kapcsolatok erősítése	X	X
A <i>szociális ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően	X	X
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
Közút:	X	
az M9-es gyorsforgalmi út megépítése		
Baját keleten elkerülő főút (51. sz.) megépítése		X
az új 51-es főutat és a bajai hidat összekötő szakasz megépítése (55. sz. főút új részeként)	X	X
Csávolyt északon elkerülő szakasz (55. sz.) megépítése		X
Felsőszentivánt délen elkerülő szakasz (55. sz.) megépítése		X
Nagybaracska keleten elkerülő szakasz (51. sz.)		X

megépítése		
(Dusnok) – Nemesnádudvar – Rém összekapcsolása		X
Szeremle – Bátmonostor közötti útépités		X
Szeremle – Dunafalva közötti, töltésen vezető út korszerűsítése		X
Gara – Bácsszentgyörgy – határátkelő útkorszerűsítése	X	
Határátkelő: Bácsszentgyörgynél kishatárforgalmi átkelőhely létesítése	X	
Kerékpárút-hálózat:	X	
a Duna mentén kerékpárút kiépítése		
(Újmohács) – Dávod – (Tompá) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	
Hóduna – Hercegszántó közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása		X
Baja – Csávoly – (Kiskunhalas) közötti közúton kerékpáros sáv kialakítása	X	
Vasút: a Baja-Bácsalmás-Szabadka-Szeged vasúti kapcsolat teljessé tétele kapcsán a meglévő vonal korszerűsítése	X	
Víziút:	X	
az ENSZ EGB VI: C: osztálynak megfelelő víziút kialakítása a Dunán		
a bajai kikötő fejlesztése (különös tekintettel a logisztikai központ kialakítására)	X	X
rekreációt és szállítást szolgáló víziút-fejlesztés a Ferenc-csatornán		X
Légiközeledés: az érsekcsanádi füves repülőtér polgári célú felhasználása	X	
Energiahálózat-fejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
A gázhálózat továbbépítése az ellátatlan településeken	X	

JÁNOSHALMA KISTÉRSÉGE SZÁMÁRA

JAVASOLT PROGRAMOK

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló ökológiai folyosók		

(Kígyósi főcsatorna mentén) fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése		
A természetvédelmi területek fokozott védelme		
Vízrendezés: a vízvi sszatartás megoldása víztározó létesítésével Jánoshalmán		
Ivóvíz-hálózat: a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével		
a borotai vízműnél a vízkezelési technológia kialakítása		
Szennyvíz-hálózat fejlesztése: a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése		
Borota kapcsolódása a jánoshalmi rendszerhez		
Mélykúton új szennyvíztisztító létesítése		
Kéleshalmon közműpótló berendezés alkalmazása		
Hulladék-elhelyezés: a kistérség települései a vaskúti lerakóhoz kapcsolódnak		
a jánoshalmi lerakó fejlesztése átrakó – tömörítő – szelektív hasznosító állomássá		
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
A termelés – feldolgozás – értékesítés teljes vertikumának támogatása		
A szőlő- és gyümölcssterületek rehabilitációja		
Környezetkímélő gazdálkodás támogatása , különösen a talajvízszint-süllyedés mérséklése céljából		
Erdőtelepítés főként a meglévő területekhez kapcsolódva a homokbuckás részek		
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Az élelmiszeripari kapacitások minőségi fejlesztése, marketingjének erősítése		
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó szolgáltatások kiépítése és fejlesztése		
A gazdaság minden ágazatában a környezetbarát technológiák elterjesztése, támogatása		

A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása		
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása		
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi
A hagyományokkal rendelkező, a mezőgazdasághoz is kapcsolódó <i>bemutató- és rendezvényturizmus</i> fejlesztése Jánoshalmán és Mélykúton		
A tervezett „horgásztóra” és az ásott-földes pincékre épülő <i>hobby turizmus</i> fejlesztése Jánoshalmán		
<i>Kerékpáros turizmus</i> fejlesztése a tervezett kerékpárutakon		
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>alap- és középfokú oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel		
További <i>közmunkaprogramok</i> a munkanélküliek foglalkoztatására		
A <i>szociális ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően		
A helyi <i>közösség</i> építése, a meglévők kohéziója		
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
Közút:		
az M9-es gyorsforgalmi út megépítése		
Mélykutat északon elkerülő szakasz megépítése (55. sz.)		
Jánoshalmát és Kisszállást összekötő út megépítése		
Mélykút és az 5501. sz. út közötti hiányzó szakasz megépítése		
Borota és Tataháza összekötése		
Kerékpárút-hálózat: kerékpárút létesítése (Baja) – (Csávoly) – Jánoshalma – (Kiskunhalas) közötti közúton		
Légi-közlekedés: a megszűnt jánoshalmi füves repülőtér helyén heliport üzemeltetése		
Egyéb javaslatok	Megyei	Kistérségi

A BÁCSALMÁSI KISTÉRSÉG ÉRTÉKELÉSE

A PROGRAMJAVASLATOKRÓL

Természet- és környezetvédelmi programok	Megyei	Kistérségi
A természetes élőhelyeket összekapcsoló <i>ökológiai folyosók</i> fejlesztése, ökológiai hálózat kiépítése	X	
A <i>természeti értékek</i> fokozott védelme		X
Vízviszatarításra alkalmas <i>tározófejlesztés</i> Bácsalmás és Madaras térségében	X	
<i>Ivóvíz-hálózat</i> : a vízellátás javítása minőségi fejlesztéssel és a biztonság növelésével		X
<i>Szennyvíz-hálózat</i> fejlesztése: a kiépítettség és a hálózati rákapcsolódások arányának növelése;		X
Bácsalmás szennyvíztisztítójának bővítése és a környező települések kapcsolódása nyomóvezeték-rendszeren keresztül		X
<i>Hulladék-elhelyezés</i> kistérségi megoldása: a vaskúti regionális lerakó kiszolgálásaként egy átrakó-tömörítő-szelektáló-újrahasznosító állomás létesítése	X	
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási programok	Megyei	Kistérségi
A <i>termelés – feldolgozás – értékesítés</i> teljes vertikumának támogatása	X	
A <i>szőlő- és gyümölcssterületek</i> rehabilitációja		X
A <i>minőségi vetőmagtermesztés</i> támogatása	X	X
A <i>vajdasági kapcsolatok</i> felélénkítésével a nagyüzemi termelésből fakadó előnyök kihasználása	X	X
<i>Erdőtelepítés</i> az ökológiai folyosók továbbfejlesztése céljából	X	
Gazdaságfejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Az <i>élelmiszeripari</i> kapacitások bővítése	X	X
A közlekedési tengelyekhez kapcsolódó <i>szolgáltatások</i> kiépítése és fejlesztése		X
A <i>kis- és középvállalkozások</i> megtelepedésének és fejlődésének támogatása	X	X
A <i>munkahely-teremtő vállalkozások</i> kiemelt támogatása	X	X
A <i>határon átnyúló, a testvérvárosi, a rokoni kapcsolatok</i> mozgósításával külföldi befektetők vonzása, vállalkozások kapcsolatának szélesítése		X
Turisztikai programok	Megyei	Kistérségi

A bevásárló-turizmus szintjének növelése <i>nemzetközi határátkelőhely</i> nyitásával (Bácsalmás-Bajmok)	X	X
A kistérség nemzetiségi hagyományainak és testvértelepülési kapcsolatainak ápolása a <i>kulturális turizmus</i> keretében		X
A <i>kerékpáros turizmus</i> fejlesztése az ökoturizmus keretében	X	X
A <i>kereskedelmi szálláshelyek</i> számának bővítése		X
Humán programok	Megyei	Kistérségi
Az alap- és középfokú <i>oktatás</i> színvonalának emelése, a középfokú képzési irányok bővítése és összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel	X	X
További <i>közmunkaprogramok</i> a képzetlen munkanélküliek számára		X
A <i>nemzetiségi hagyományok</i> , kultúra, kapcsolatok erősítése		X
A <i>szociális ellátórendszer</i> korszerűsítése és fejlesztése a térségben élő népesség egészségi állapotának és korának megfelelően		X
Közlekedéshálózati programok	Megyei	Kistérségi
Közút:	X	
Bácsalmás elkerülése keleten		
Bácsalmás és Csikéria összekapcsolása		
Bácsalmásról a határig vezető közút korszerűsítése	X	
Határátkelő: a Bácsalmás-Bajmok kishatárforgalmi átkelőhely nemzetközi szintre emelése		
Vasút: a Baja-Bácsalmás-Szabadka-Szeged vasúti kapcsolat		
Energiahálózat-fejlesztési programok	Megyei	Kistérségi
Az áramellátás javítása a térségben tervezett <i>új alállomással</i>		

I. sz. MELLÉKLET

A koncepció készítéséhez kapcsolódó eddigi kiemelkedően fontos lépések, egyeztetések, fórumok, vitaülések

1. Bács–Kiskun megye jövőképeinek elkészítése, 324 állampolgári kérdőív lekérdezése (1997. július)

2. A jövőkép és a kérdőívek megküldése a települési önkormányzatokhoz, dokumentumaik beérkezése (1997. augusztus)
3. A településrendezési tervekhez szükséges előkészítő kérdőívek megküldése az önkormányzatokhoz (1997. szeptember)
4. A koncepciókészítés Programtanácsának megalakulása, az első ütem feladatainak megbeszélése, jóváhagyása, szakértői felkérések (1997. szeptember)
5. Megyei adatbázis összeállítása, térségi és települési fejlettségi minősítések elkészítése (1997. október)
6. A koncepciókészítés Programtanácsának második ülése, rendezési terv-alaptérképek jóváhagyása (1997. október)
7. A területfejlesztés és –rendezés koncepcionális anyagainak dokumentálása (200 oldal, ábrákkal, 1997. november)
8. A fejlesztési koncepció bemutatása és első vitája (A Bács–Kiskun megyéből elszármazott híres emberek, a Bábakör ülésén, Hajós, 1997. november)
9. A fejlesztési koncepció bemutatása és második vitája a megyei továbbképzésen (Balatonlelle, 1997. december)
10. Megyei területfejlesztési fórum (kb. 60 résztvevővel, a szakértői anyagok értékelő bemutatásával és harmadik vitájával, 1997. december)
11. A tervezési munka második részjelentésének dokumentálása (185 oldal, 1997. december)
12. A megyei koncepció bemutatása és negyedik vitája (humán szféra, Megyei Könyvtár, 1998. január)
13. A koncepció és megyei agráriumának viszonya (az agrárszféra szakértői vitája, 1997. január)
14. A koncepció elemeinek bemutatása és vitája az Agrárkamara ülésén (1998. február)
15. A koncepció irányelveinek vitája a Programtanács harmadik ülésén (1998. február)
16. A koncepció irányelveinek vitája és elfogadása Bács–Kiskun Megye Területfejlesztési Tanácsának ülésén (1998. február)
17. A koncepció irányelveinek vitája Bács–Kiskun Megye Közgyűlésén (1998. március)
18. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Kunszentmiklós, 1998. március 31.)
19. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Kalocsa, 1998. április 3.)
20. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Kiskőrös, 1998. április 7.)
21. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Kiskunhalas, 1998. április 15.)
22. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Baja, 1998. április 22.)
23. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Jánoshalma, 1998. április 29.)
24. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Bácsalmás, 1998. április 29.)
25. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Kiskunfélegyháza, 1998. május 5.)
26. A megyei koncepció lényegének és a kistérség koncepciójának egyeztető vitája (Kiskunmajsa, 1998. május 6.)
27. A területfejlesztési és rendezési koncepció vitája és elfogadása a Bács–Kiskun Megye Rendkívüli Közgyűlésén (Kecskemét, 1998. május)

28. Hivatalos válaszok a Rendkívüli Közgyűlés hozzászólóinak és a kistérségi egyeztető viták jegyzőkönyveinek dokumentálása (1998. június)
 29. A megyei és kistérségi területfejlesztési koncepció zárómunkálatainak, a területrendezési terve jövő feladatainak és a programozási feladatoknak a részletes megvitatása a Programtanács negyedik ülésén (1998. június)
 30. A kistérségi koncepciók és programjavaslatok véleményezésre és egyeztetésre kiküldése a kistérségekhez (1998. július)
 31. Bács–Kiskun megye komplex terve információs anyagának elkészítésére kötött szerződés szerinti anyagok, adatok, térképek modern információhordozón való dokumentálása (1998. július)
 32. A területfejlesztési programok első vázlatának elkészítése és megküldése (1998. augusztus)
 33. Bács–Kiskun megye és kistérségei területfejlesztési koncepcióinak kiegészítése az egyeztetési és a beérkezett kistérségi véleményekkel (1998. szeptember)
 34. Bács–Kiskun megye és kistérségei területfejlesztési programjavaslatai (első változat, a kistérségektől beérkező vélemények, információk alapján, 1998. szeptember)
 - 35.** Bács–Kiskun megye és kistérségei területfejlesztési koncepcióinak kiegészítése a megrendelő által bonyolított és ez idáig beérkezett hatósági egyeztetési véleményekkel (1998. szeptember)
 36. A Bács-Kiskun megye és kilenc kistérsége területfejlesztési koncepciója és fejlesztési programjavaslatai című dokumentum átadása a Megyei Területfejlesztési Tanács részére (1998. szeptember)
 37. A Bács-Kiskun Megyei Területfejlesztési Tanács döntése alapján a végső anyag elkészítése és átadása a megrendelőnek (1998. október)
 38. Bács–Kiskun megye komplex terve információs anyagának elkészítésére kötött szerződés szerinti teljesítése (1998. december)
 39. Az eredeti konzorciumi szerződés módosítása alapján Bács–Kiskun Megye Területrendezési és szabályozási terve (1999. július)
-

II. sz. MELLÉKLET

Bács-Kiskun megye és kilenc kistérsége koncepciójának és programjavaslatainak összeállítása során eddig beérkezett és figyelembe vett hatósági vélemények

1. DÉGÁZ Délalföldi Gázellátó Rt, Szeged
2. Műszaki Biztonsági Főfelügyelet, Budapest
3. Légügyi Igazgatóság, Budapest
4. Honvédelmi Minisztérium Katonai Légügyi Hivatal, Budapest
5. Baranya Megyei Közgyűlés elnöke, Pécs
6. Környezetvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, Budapest
7. Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács elnöke, Szeged
8. BKKM Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás, Kecskemét
9. MÁV Rt Területi Igazgatósága, Szeged
10. Állami Erdészeti Szolgálat, Kecskemét

11. Kelet-Magyarországi Hírközlési Felügyelet, Szeged
12. Honvéd Vezérkar Hadműveleti Főcsoport, Budapest
13. BKKM Polgárvédelmi Parancsnokság, Kecskemét
14. Belügyminisztérium Önkormányzati és Településfejlesztési Főosztály, Budapest
15. DÉGÁZ Kecskeméti Üzemigazgatóság Szabadszállási Kirendeltség, Szabadszállás
16. Bács-Kiskun Megyei TÁKISZ, Kecskemét
17. Csongrád Megyei Közgyűlés elnöke, Szeged